

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

گزارش روز همایش

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

بسم الله الرحمن الرحيم

همایش ملی اقتصاد مقاومتی به همت قرارگاه جهاد اقتصادی سازمان بسیج دانشجویی و با همکاری دانشکده مهندسی پیشرفت دانشگاه علم و صنعت ایران و مراکز مطالعات اقتصادی بسیج دانشگاه‌های صنعتی شریف و علم و صنعت ایران در تاریخ ۲۸ اردیبهشت سال ۱۳۹۱ در محل سالن شهید بهرامی دانشگاه علم و صنعت ایران برگزار گردید.

شروع این مراسم در ساعت ۸:۳۰ صبح با قرائت قرآن همراه بود.

برنامه روز همایش طبق جدول زیر انجام شد:

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی									
مباحث مفهومی و نظری اقتصاد مقاومتی									
نیمروز اول:									
۱۲:۱۵-۱۲	۱۲-۱۲:۱۵	۱۱:۳۰-۱۲	۱۱:۱۵-۱۱:۳۰	۱۰:۴۵-۱۱:۱۵	۱۰-۱۰:۴۵	۹:۲۰-۱۰	۹-۹:۲۰	۸:۴۵-۹	۸-۸:۴۵
میزگرد با موضوع نیمروز اول	ارائه مقاله آقای کریمی	سخنرانی دکتر غضنفری	پذیرایی و پخش کلیپ	سخنرانی آقای محراب	سخنرانی دکتر درخشان	اقتتاحتیه همایش		قرآن، سرود جمهوری اسلامی ایران	پذیرش
						سخنرانی دکتر جلیلی	سخنرانی دکتر معینی، دبیر همایش		
مباحث کاربردی و اجرایی اقتصاد مقاومتی									
نیمروز دوم:									
۱۸-۱۸:۳۰	۱۷-۱۸:۱۵	۱۶:۳۰-۱۷	۱۶-۱۶:۳۰	۱۵:۴۵-۱۶	۱۵-۱۵:۴۵	۱۵-۱۵:۱۵	۱۴:۴۵-۱۵	۱۴:۳۰-۱۴:۴۵	
بیانیه پایانی و اختتامیه	میزگرد با موضوع نیمروز دوم	سخنرانی دکتر رضایی	پذیرایی و استراحت، پخش مستند	ارائه مقاله آقای ساسانی	سخنرانی دکتر جبل عاملی، رئیس دانشگاه علم و صنعت ایران	ارائه مقاله دکتر فرتوک زاده	ارائه مقاله آقای عسکری	سخنرانی مسئول قرارگاه جهاد اقتصادی	

سخنرانی دکتر معینی دبیر همایش

دکتر معینی دبیر اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی در دانشگاه علم و صنعت گفت: استعمارگران به اندازه ۱۰ قرن درآمد نفت ایران از کشورهای مختلف جهان چپاول کرده‌اند و از مهمترین رموز موفقیت اقتصاد ملی حمایت از تولید و کار و سرمایه ایرانی است.

وی با اشاره به فرمایشات امام خمینی افزود: پایه های اقتصاد مقاومتی از نظر امام خودکفایی در کشاورزی و تولید گندم و نیز صنایع پیشرفته است.

دکتر معینی خاطرنشان کرد: تحریم‌ها برای کشور ما فرصتی است که از هضم شدن اقتصاد ما در اقتصاد جهانی جلوگیری می‌کند. این حرکت دشمنان در واقع بازی در زمین ماست که در شکل‌گیری سریع‌تر اقتصادی متناسب با جمهوری اسلامی ایران و نشان دادن کارآمدی آن کمک می‌کند.

ایشان الگوی اقتصاد مقاومتی را مبتنی بر حضور مردم خواند و عامل اصلی پیشرفت مردم ایران را مقاومت و ایستادگی آنان بر حقوق خود خواند.

دبیر نخستین همایش ملی اقتصاد مقاومتی افزود: حدود صد سال پیش ۱۲ نفر از علمای اصفهان نامه‌ای نوشتند که از امروز قباله‌جات و نامه‌ها که بر روی کاغذهای غیرایرانی نوشته شود امضا نمی‌کنیم و ملبوس مردانه اگر غیر از ایرانی باشد استفاده نخواهیم کرد.

وی افزود: این مسئله نشان می‌دهد علما از گذشته فکر حمایت از تولید ملی بوده‌اند.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

دکتر معینی افزود: برای مهار تورم در کشور لازم نیست انگیزه‌های منفعت‌طلبانه داشته باشیم، بلکه اگر به دستور قرآن عمل کرده و از ربا پرهیز کنیم شاهد رشد، عدالت و پیشرفت بوده و تورم نیز محو خواهد شد. این نکته مبتنی بر آیه قرآن است که میفرماید: " خداوند ربا را نابود و صدقات را فزونی میدهد"، که صدقات شاید هر فعالیت اقتصادی که با نیت خدایی انجام میشود را شامل شود.

متن نامه‌ای که دکتر معینی به آن اشاره کرد به شرح زیر است:

بیانیه جمعی از علمای اصفهان (در یک قرن پیش)

بر کسی که کفنش از پارچه ایرانی نباشد، نماز نمی‌خوانیم

بعد از تسبیح و تحمید؛ این خدام شریعت مطهره با همراهی جناب رکن الملک متعهد و ملتزم شرعی شده‌ایم که مهمما امکن (تا حد امکان) بعد ذلک تخلف ننمائیم، فعلا پنج فقره است:

اولا: قبالات و احکام شرعی، از شنبه (۱۴ جمادی الاول) به بعد باید روی کاغذ ایرانی بدون آهار نوشته شد، اگر بر کاغذهای دیگر نویسند، مهر ننموده و اعتراف نمی‌نویسیم، قباله و حکمی هم که روی کاغذ دیگر نوشته بیاورند و تاریخ آن بعد از این قرارداد باشد، امضاء نمی‌نماییم. حرام نیست کاغذ غیر ایرانی و کسی را مانع نمی‌شویم، ماها با این روش متعهدیم.

ثانیا: کفن اموات، اگر غیر از کرباس و پارچه اردستانی یا پارچه دیگر ایرانی باشد، متعهد شده‌ایم، بر آن میت ماها نماز نخوانیم. دیگری را برای اقامه صلوٰه بر آن میت بخواهند، ماها را معاف دارند.

ثالثا: ملبوس مردانه جدید که از این تاریخ به بعد دوخته و پوشیده می‌شود، قراردیم مهمما امکن هر چه بدلی آن در ایران یافت نمی‌کنیم و حرام نمی‌دانیم لباس‌های غیر ایرانی را، اما ماها ملتزم شده‌ایم، حتی المقدور بعد از این تاریخ ملبوس خود را از نسج ایرانی بنماییم، تابعین ماها نیز کذلک. و متخلف توقع احترام از ماها نداشته باشد، آنچه از سابق پوشیده داریم و دوخته، ممنوع نیست استعمال آن.

رابعا: میهمانی‌ها بعد ذلک، ولو اعیانی باشد، چه عامه چه خاصه، باید مختصر باشد؛ یک پلو و یک چلو و یک خورش و یک افشیره، اگر زائد بر این کسی تکلف دهد، ما را به محضر خود وعده نگیرد، خودمان نیز به همین روش میهمانی می‌نماییم، هر چه کمتر و مختصرتر از این تکلف کردند، موجب مزید امتنان ماها خواهد بود.

خامسا: وافوری و اهل وافور را احترام نمی‌کنیم و به منزل او نمی‌رویم. زیرا که آیات باهره (ان المبدرین كانوا اخوان الشیاطین - و لاتسرفوا ان الله لایحب المسرفین - و لاتلقوا بایدیکم الی التهلکة) و حدیث: (لا ضرر و لا ضرار). ضرر مالی و جانی و عمری و نسلی و دینی و عرضی و شغلی آن محسوس و مُسری است و خانواده‌ها و ممالک را به باد داده، بعد از این هر که را فهمیدیم وافوری است، به نظر توهین و خفت می‌نگیریم.

امضای آقایان کرام و علماء فخام کثرالله امثالهم:

۱- ثقة‌الاسلام آقای حاج‌آقا نورالله. ۲- حسین بن جعفر الفشارکی، ۳- حجة‌الاسلام آقاجفی، ۴- شیخ مرتضی‌اژه، ۵- آقا میرزا محمدتقی مدرس، ۶- حاجی سیدمحمد باقر بروجردی، ۷- آقا میرزا علی محمد، ۸- حاجی میرزامحمد مهدی جویباره، ۹- سیدابوالقاسم دهکردی، ۱۰- حاجی سیدابوالقاسم زنجانی، ۱۱- آقامحمد جوادقزوینی، ۱۲- سیدمحمد رضا شهیر به آقا میرزای مسجدشاهی، ۱۳- حاجی آقا حسین بیدآبادی

تذکر: این قرارداد در تاریخ ۱۲ جمادی‌الاول ۱۳۲۴ به امضاء رسید.

وی همچنین در مصاحبه‌ای در حاشیه همایش خواستار اجرایی شدن مباحث مطروحه در همایش شد و افزود نتایج نشست اقتصاد مقاومتی نباید به کتابچه تبدیل شود:

ما امیدواریم در این همایش راه‌حلهایی را برای مقابله با بحران‌ها و توطئه‌هایی که کشورهای غربی ایجاد کرده‌اند، پیش بینی کنیم و توسط کارشناسان و دانشمندان ارائه دهیم که بتوانیم در مقابله با این بحران‌ها و در جهت پیشرفت کشور برنامه‌ریزی صحیحی داشته باشیم.

وی افزود: انتظار ما این است که نتایج این همایش را مسئولان توسط کارشناسان اقتصادی خود مورد بحث و بررسی قرار دهند و در نهایت بخش‌هایی را که قابلیت اجرایی دارند، استفاده کنند.

دبیر همایش «اقتصاد مقاومتی» ادامه داد: ما به دنبال کتابچه شدن نتایج این نشست نیستیم؛ بلکه انتظار داریم مسئولان با مورد آزمایش قراردادن تئوری‌ها و نظریه‌های مطرح شده در این همایش، بخش‌هایی را که قابلیت اجرایی دارند، به مرحله اجرا و عمل در آورند.

مشروح سخنان دکتر جلیلی

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين و السلام على سيدنا محمد و آل محمد.

"قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْخَلِيمُ الرَّشِيدُ "

یکی از موضوعات مورد توجه چه در کشور ما و چه در منطقه و عرصه بین الملل پاسخ به این سؤال است که چرا امروز اینگونه با انقلاب اسلامی مقابله می شود؟ ما دیروز با عده ای از اندیشمندان مصری که به ایران آمده و میهمان ما بودند و همین سؤال را داشتند، در این باره گفتگو کردیم. این یک سؤال مهم است که اگر بتوانیم با همایشهای اینگونه پاسخ مناسب را برای آن پیدا کنیم شاید بهتر بتوانیم به یک درک روشنی از آنچه برای آینده تبیین و تأکید می کنیم، برسیم.

بدون شک انقلاب اسلامی در زمانی بروز و ظهور پیدا کرد که در صحنه بین المللی در عرصه های مختلف چه در سیاست و چه در فرهنگ و چه در اقتصاد و سایر عرصه ها، مناسباتی شکل گرفته بود و شاید بهتر باشد اینگونه بیان کنیم که در مناسبات سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و هنری که شکل گرفته بود انحصارهایی رقم خورده بود؛ انحصار در قدرت، انحصار در ثروت، انحصار در مدل سیاسی. و به هر حال کسانی توانسته بودند به مدد ابزارهای مختلفی که به کار گرفته بودند چه ابزارهای نظامی و چه ابزارهای سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و رسانه ای برای آنچه باید در آن عرصه ها در مناسبات جهانی و

بین المللی حاکم باشد مدل هایی را ترسیم کرده و به جد دنبال این باشند که آن مدلها محقق شود و مانعی در برابر آن نایستد.

فکر می کنم شاید مهم ترین تقابلی که با انقلاب اسلامی از اولین روزهای شکل گیری آن صورت گرفت و سعی شد با تمام ظرفیت در همه عرصه ها در برابر آن بایستند به خاطر یک احساس خطر بود. برای آنها خطر این بود که اندیشه ای پیدا شده است که این اندیشه حداقل در مراحل اول ادعای آن را دارد که این انحصار باید شکسته شود.

شاید این مهم ترین خطری بود که آنها از انقلاب اسلامی احساس کردند. اندیشه ای که به صراحت بیان می کرد: "لا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ"، "لَكُمْ دِينُكُمْ وَ لِيَ دِينِي"، من یک اندیشه و مبانی خودم را دارم و بحث های خودم را دارم و مبتنی بر آن می خواهم عمل کنم. این تمایزی که بین دو اندیشه وجود دارد یک تقابل و یک رویایی جدی است. رویایی بین دو تاکتیک و راهبرد نیست، یک رویایی بنیانی بین دو اندیشه و دو فکر است. در طول تاریخ هم بوده است " قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءٌ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ "

اما چرا این تمایز بین دو اندیشه این همه اهمیت پیدا می کند که تمام آنها را در این موضوع که باید با این حرکت مقابله بشود، جدی می کند؟ این تمایز در چه چیز است و این رویایی در چیست؟ آنچه را که موجب شده است آنها احساس خطر کنند این است که اندیشه ای بوجود آمده است که این اندیشه فقط در یکسری مناسک با آنها اختلاف ندارد؛ در تمام ابعاد و بحث ها حرفی دیگر دارد؛ حرفی جدید دارد که این حرف می تواند عرصه را بر آنها تنگ کند و آن انحصار را بشکند. یکی از بحث های بسیار اساسی که به نظر می رسد در این عرصه وجود دارد این است که آنها احساس می کنند این حرف جدید صرفاً یک حرف نیست، حرفی است که قابلیت اجرا دارد و می تواند تبدیل به عمل شود و نقطه دوم این است که این عمل یک عمل نافذ است و یک عمل کارآمد است و می تواند مؤثر واقع شود. اگر این اندیشه بتواند محقق شود فقط این نیست که یک نظام سیاسی را در ایران به اسم نظام شاه سرنگون کرده است و کسان دیگری آمده اند؛ بلکه این می تواند بسیاری از نظام ها و مناسبات را در عرصه های مختلف تغییر بدهد و این قوت و ظرفیت یک اندیشه دینی است.

تمام بحث آنها این است که این اندیشه و این ظرفیت نتواند شکل بگیرد و نتواند الگو شود و نتواند تبدیل به یک مدل برای مناسبات حکومتی و اجتماعی شود. این یک بحث جدید هم نیست. اگر اندیشه شما، انقلاب شما و فکر شما منحصر بود در برخی از مناسک آنها از آن ابایی نداشتند و بلکه شاید آن را تشویق هم می کردند. آن چیزی که موجب نگرانی آنها می شود این است که این فکر و این مناسک موجب به هم ریختن تمام شالوده ها و مناسبات در عرصه های مختلف در جهان بشود و همیشه هم همین بوده است.

آیه ای که در اول عرایض تلاوت کردم دقیقاً همین را نشان می دهد. تمام سئوالی که آنها داشتند این نبود که جناب شعیب حالا یک مناسک جدیدی را برای عبادت ارائه می کند. این را توجه بفرمایید سئوالشان این است که "قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا" این نماز شما فقط یک مناسک نیست، تمام بحثشان این است که تمام مناسبات ما را برهم ریخته است و بعد در ادامه اش این را بیان می کند که "أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ" فقط یک نماز نیست با این نماز تمام آن مناسبات اقتصادی ما را می خواهی تغییر دهی، نحوه عمل ما را در اقتصاد می خواهی بر هم بریزی، "أَصَلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ" یعنی آن چه را که ما می خواهیم در نحوه مناسبات اقتصادی خودمان داشته باشیم باید آن را ترک کنیم. این است که آزر خطر است. این است که شما یک اندیشه ای را می آورید که این فقط یک نماد نیست این "صَلَاتُكَ" به دنبال آن این است که "أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا" یا "أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ" آن مناسبات اقتصادی که ما داریم دنبال می کنیم آنها را باید رها کنیم، لذا است که باید با آن مقابله شود.

امروز آن بحث اساسی که با انقلاب اسلامی ظهور پیدا کرده است این است که یک مناسبات جدید تعریف شده و می شود و یک مناسبات جدید ادعا می شود. اگر این ادعاها بتواند محقق شود بدون شک آن انحصار را خواهد شکست. به این دلیل است که با این ادعا و با این نگاه و با این اندیشه رویایی صورت می گیرد و مقابله می شود. چون این صلاة اگر در همه ابعادش بیاید، "ان صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَهَابِي وَ مَمَاتِي" - و همه اینها یک آهنگ دارند- بر همه مناسبات تاثیر می گذارد. مناسبات سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و بسیاری از مناسبات که حاکم بر جهان است دچار تزلزل و دستخوش تغییر خواهد شد. ادعای آن اندیشه هم همین است. جناب شعیب هم هیچ وقت انکار نکردند. در کنار آن بحث هایی که داشت دقیقاً به همین موضوع اشاره داشت. نمی گفت نه، نماز ما که به شما کاری ندارد. ما یک نمازی داریم و شما چرا دچار سوء تفاهم شده اید؟! لا اقل بیان او به صراحت همین بود که "يا قوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط" روی این حرف داشت. اینگونه نیست که شما هر طور بخواهید کار کنید و هر گونه مناسباتی را در عرصه های مختلف از جمله در مناسبات اقتصادی بخواهید برای خودتان دنبال کنید. فراوان این بحث را داریم: "يا قوم أوفوا المكيال و الميزان بالقسط ولا تبخسوا الناس اشياءهم ولا تعثوا في الارض مفسدين".

این بیان و این پیام و این اندیشه که ارائه می گردید، با آن رویایی می شد. اندیشه ای که می گوید شما باید مناسبات اقتصادی بر مبنای قسط و عدالت داشته باشید. اگر امروز اندیشه ای بیاید و بگوید که ده ها هزار میلیارد و صدها هزار میلیارد دلار بدون پشتوانه اگر وارد بازار می شود از جیب کدام ملت ها و کدام انسان ها است؟ و این مناسبات باید تغییر کند؛ حتماً

باید با این اندیشه رویارویی شود. امروز "مکیال و المیزان" و "أوفوا الکیل والمیزان بالقسط" مصادیق اینگونه دارد و اینکه اندیشه ای بیاید این بحث را مطرح کند و مدعی شود و بعد بر آن بایستد، برای اینکه این مناسبات را تغییر بدهد، طبیعی است این اندیشه فقط یک بحث نظری نیست که بگوییم حالا آنها یک بحثی می گویند و یک نظری هم ما بدهیم. طبیعی است که باید تمام آنها جمع شوند برای اینکه با این اندیشه مقابله کنند. این را یک خطر واقعی می دانند و می بینند که مدعی مناسبات ناعادلانه است و می خواهد آنها را به هم بزند.

لذا من عرضم این است که امروز ما در یک رویارویی هستیم. بعد از سی و سه سال از گذشت انقلاب حرکتیابی را می بینیم که در تمام دنیا متوجه به جمهوری اسلامی ایران شده اند و تمام ظرفیت خودشان را امروز بکار می گیرند تا علیه جمهوری اسلامی ایران این ظرفیت را اعمال کنند. این به خاطر چیست؟ به خاطر این است که بتوانند مانعی شوند که حرف جدیدی در عرصه های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی، هنری و عرصه هایی که آنها برای خودشان در آنها انحصار ایجاد کرده اند، بیاید و آن انحصار را بشکند؛ انحصار در قدرت و انحصار در علم را بشکند. آنچه امروز در موضوع انرژی هسته ای علیه ما به کار برده می شود به خاطر این است که این انحصار نباید شکسته شود. آنچه امروز در مناسبات اقتصادی دنبال می کنند برای این است که اگر اندیشه ای متفاوت با آنها بتواند یک قدرت اقتصادی شود، این انحصار شکسته خواهد شد. و از همه آنها مهمتر بحث مدل حکومتی است، یعنی اگر امروز اندیشه ای پیدا شود و مدعی ارائه یک مدل جدید تحت عنوان مردم سالاری دینی شود، این مدل نباید شکل بگیرد، به خاطر احساس خطری که می کنند از دو بخش: یکی اینکه این مدل حرف دارد و دوم اینکه این حرفها می تواند محقق شود و کارآمد باشد.

لذا ما فکر می کنیم امروز علیرغم گذشت سی و سه سال در ابتدای یک حرکت بزرگ هستیم. یک حرکت برای مدل سازی در عرصه های مختلف. یک وجه متمایز آنچه امروز انقلاب اسلامی در این سی و سه سال از خود بارها نشان داده است این است که مقاومت آن توانسته است همراه با پیشرفت باشد.

این به نظر من نکته اصلی است و این است که آن خطر را برای آنها بیشتر می کند که یک مقاومت صرف نیست، یک مقاومت با هزینه نیست که بعد از مدتی این هزینه و افزایش هزینه ها موجب تمام شدن سرمایه شود. این مقاومت امروز ویژگی اش این است که همراه با خودش پیشرفت را دارد و همراه با خودش فوایدی را دارد و همراه با خودش تولید مزیت های نسبی را دارد. لذا آن چیزی که در عرصه های مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی امروز اهمیت پیدا می کند این است که با توجه به غنای این اندیشه باید مقاومتی را ارائه داد که این مقاومت نه تنها مانع پیشرفت نشود و بلکه پیشرفت را افزون کند، به این پیشرفت سرعت بدهد و مقاومت همراه با پیشرفت باشد. بسیاری از کسانی که برای بار اول به تهران می آیند حتی

مقامات خود کشورهای غربی، وقتی که با دستاوردهای انقلاب اسلامی و جمهوری اسلامی روبرو می شوند به صراحت بیان می کنند که برایشان حیرت آور است و این تصور را از پیشرفت در جمهوری اسلامی ایران نداشتند. آنها می فهمند که این پیشرفت متفاوت است با برخی از ظواهری که در سایر کشورها وجود دارد. این پیشرفت پیشرفتی است که علی رغم تمام فشارها و تهدیدها و تحریم ها و اقدامات اینگونه حاصل شده است. این اهمیت پیدا می کند و یک جلوه خاصی می دهد به این مقاومت.

آنچه را که امروز باید دنبال کنیم و همایش هایی از این دست برای آن مغتنم هست این است که این مدل را باید برای محقق شدن و برای اجرا و کارآمدی روز به روز چه در کارهای نظری و چه در اجرائیات عملی کاملتر و متعالی کنیم. یکی از بحث هایی که آنها به شدت از آن نگران هستند، همین است که فشاری که علیه ملت ما برای حفظ آن انحصار و برای مقابله با آن اندیشه می آورند به ضد خودش تبدیل شود و امروز الحمدلله شده است.

من یادم نمی رود در گفتگوهای ژنو ۲ ما بحثی مطرح کردیم تحت این عنوان که ما مقاصدمان صلح آمیز است، انرژی هسته ای صلح آمیز را حق خودمان می دانیم و از این حق کوتاه نمی آییم. در آنجا تاکید کردیم بحث توقف و تعلیق را نمی پذیریم، آنچه در نطنز در حال انجام است غنی سازی برای مصارف صلح آمیز برای استفاده در نیروگاه است. راکتور تهران به سوخت ۲۰ درصد نیاز داشت که این هم جزو مصارف صلح آمیز است. این هم مصداقی دیگر از استفاده صلح آمیز انرژی هسته ای بود. ۸۵۰ هزار بیمار از محصولات راکتور تحقیقاتی تهران استفاده می کردند و یک نیاز ابتدایی بود که ما سوخت ۲۰ درصد داشته باشیم چون تا آن زمان سوخت ما فقط ۳/۵ درصد بود. در گفت وگوها اعلام کردیم که سوخت ۲۰ درصد بر اساس مقررات آژانس و ان پی تی حق ما است و اگر شما این را تسهیل می کنید و در اختیار ما قرار می دهید که باید این کار را بکنید، ما آماده هستیم این را بخریم. آنها با توجه به نیازی که کشور دارد (۸۵۰ هزار بیماری که نیاز به محصولات راکتور دارند) یک موضوعی پیدا کردند برای اینکه از آن به عنوان یک اهرم فشار علیه ملت ما استفاده کنند. طبق اساسنامه آژانس وظیفه داشتند این را تسهیل کنند و در اختیار ما قرار بدهند؛ ولی بازی درآوردند و گفتند نه ما نمی توانیم بفروشیم و مثلاً حاضریم تبادل کنیم. در بحث تبادل هم آن سیری که طی شد و آن بیانیه تهران و بازی هایی که در آوردند، نشان دادند که آنها با پیشرفت ملت ایران مخالف هستند. سوخت ۲۰ درصد برای راکتور تحقیقاتی که مصارف تحقیقاتی و دارویی دارد، تحریم در آن چه معنایی دارد؟ عرضم این است که این بحث را مطرح کردند که ما این سوخت را نمی دهیم و آن شرایط مختلف را بیان کردند که خوب ما هیچ کدام را نپذیرفتیم. و آنجا ما یک بحثی را مطرح کردیم که اگر شما این سوخت را در اختیار ما نگذارید

ما خودمان تولید می‌کنیم. من فراموش نمی‌کنم لبخندی که برخی از این اعضا در آن جلسه زدند. معنی اش این بود که خوب بروید تهیه کنید اگر می‌توانید و این کار راحتی نیست و خوب درست هم بود. یعنی تولید سوخت ۲۰ درصد و تبدیل آن به صفحات سوخت کار پیچیده‌ای بود و محاسبات مهمی نیاز داشت برای اینکه این سوخت تولید شود و تبدیل به صفحات سوخت شود. ما گفتیم که اگر شما این کار را انجام ندهید ما خودمان انجام می‌دهیم. آنها استدلالشان این بود که ما که امروز این سوخت را در اختیار داریم و فن آوری آن را داریم، از روزی که بخواهیم سوخت را متناسب با راکتور تحقیقاتی تهران تهیه کنیم حداقل دو سال طول می‌کشد. لذا شما در این دو سال باید این کار را انجام دهید و ما بعد از این دو سال این را تحویل خواهیم داد. حتی آنها بیان می‌کردند که ما حاضریم کارشناسان فنی خود را بفرستیم که به شما توضیح بدهند و استدلال کنند که واقعاً به لحاظ سیر فنی حتی برای ما که این فناوری را در اختیار داریم دو سال طول خواهد کشید تا یک سوختی متناسب با راکتور تحقیقاتی تهران تهیه شود. خوب آنجا بیان شد که اگر شما وارد این همکاری نشوید خود ما این کار را خواهیم کرد. و اینجا یاد می‌کنیم از شهید بسیار بزرگوار «شهریاری» که این محاسبات را انجام داد بدون اینکه ما به ازاء ریالی طلب کند، این کار ارزشمند و بزرگ را به فرجام رساند و جمهوری اسلامی ایران به پشتوانه چنین ظرفیتی خودش توانست این کار را در کمتر از دو سال محقق کند و امروز ما توانسته‌ایم این سوخت را در قالب آن صفحاتش به مصرفی که نیاز داریم برسانیم.

اشاره ای می‌خواهم کنم به مقاله یکی از نظریه پردازهای راهبردی معروف امریکا در اواسط دهه نود. اگر به خاطر داشته باشید اواسط دهه نود در دوره ریاست جمهوری کلینتون هم تحریم‌ها را علیه ما تشدید کردند، آنجا آن فرد مقاله‌ای نوشت که به نظر من آن مقاله خطرناک‌تر از آن تحریم‌ها بود. در مقاله بیان کرد مسیر تحریم‌ها برای ایران یک مسیر اشتباه است، اتفاقاً آن مسیری که ما باید دنبال کنیم این است که خلاف این مسیر را برویم. استدلالش این بود و استدلال درستی بود و به همین دلیل هم خطرناک بود. آنها فهمیده بودند آنچه را که امروز جمهوری اسلامی ایران دنبال می‌کند ارائه یک الگو برای شکستن این انحصار و یک مقاومت همراه با پیشرفت است، تحریم‌های جمهوری اسلامی ایران این مسیر را تقویت می‌کند و موجب می‌شود که جدی‌تر و اصولی‌تر در این مسیر حرکت کند مثل موضوع سوخت ۲۰ درصد. شاید اگر آنها در گفت‌وگوهای ژنوا ۲۰ درصد را به ما می‌دادند ما امروز خودمان سوخت ۲۰ درصد را به اتکاء ظرفیت داخلی نداشتیم. آن فرد در مقاله اش گفته بود که اگر هم بخواهیم جلوی مقاومت ایران در برابر این الگوی انحصاری جهان را بشکنیم، راهش این است که ایران را هضم کنیم در داخل این موضوع، راهش این است که اتفاقاً تمام مناسبات اقتصادی با ایران را آنقدر زیاد کنیم تا اقتصادش در اقتصاد جهانی هضم شود و نتواند داعیه مقاومت را در برابر آن الگو و مدل انحصاری جهان داشته باشد.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

همان زمان من گفتم اتفاقاً این نگاه خطرناکتر است. از همین جا من این نکته را می خواهم عرض کنم، آنهایی که احساس می کنند با تحریم ها می توانند به ملت ما فشار وارد کنند یا با این حرکتها مانع این مسیر شوند اتفاقاً دارند در زمین ما بازی می کنند. اتفاقاً آنها با این حرکتشان باعث می شوند شکل گیری این اندیشه جدید و کارآمدی آن و اجرایی بودن آن در ارائه الگوی بومی سرعت بیشتری بگیرد و امروز اگر پیشرفتی در کشور ما در عرصه های مختلف وجود دارد، این پیشرفت حاصل مقاومت در آن اندیشه است و حاصل اتکاء به ظرفیت های دینی و بومی است. چرا این پیشرفت ها را سایر کشورها که این تهدیدات و تحریم ها و فشارها علیه آنها نیست بلکه تسهیلات و امکانات فراوان در مناسبات جهانی دارند به دست نمی آورند؟ لذا من از همین جا با توجه به گفت وگوهای هفته آینده این نکته را هم عرض می کنم که مقاومت ملت ایران موجب پیشرفت شده است و پیشرفت ایران حاصل این مقاومت بوده است. من به آنها توصیه می کنم دچار اشتباه محاسباتی نشوند.

امروز اگر ما این پیشرفت را داریم و اگر ما امروز با عزت می توانیم در گفت وگوها شرکت کنیم و از حقوق ملت ایران دفاع کنیم به خاطر این مقاومت بوده است. به خاطر این مقاومت بوده است که ما توانسته ایم به خوبی از حقوق ملت ایران دفاع کنیم و امروز ملت ایران با افتخار بر حقوق خودش پافشاری کند و ذره ای از آن کوتاه نیاید. من بعد از گفت وگوهای استانبول اظهاراتی را شنیدم از برخی از مقامات غربی، همین جا به آنها هشدار می دهم که دقت کنند در این اظهارات، توجه داشته باشند که دچار اشتباه محاسباتی نشوند.

یکی از مهمترین خطاهای اینها این بوده است که در این سی و سه سال بارها دچار اشتباه محاسباتی شده اند و بعد خودشان فهمیده اند که چه خطای بزرگی کرده اند. امروز آنچه را که ما در بغداد می توانیم گفت وگو کنیم، گفت وگو برای همکاری است مبتنی بر حقوق مسلم ملت ایران. ما برای همکاری آماده گفت وگو هستیم. این نکته که گفته می شود زمان برای گفتگو رو به پایان است من به آنها این را می گویم که امروز آنچه رو به پایان است زمان برای راهبرد فشار است. راهبرد فشار است که جواب نداده است.

یک سؤال که اینجا اهمیت دارد و شاید شما هم با آن مواجه باشید این است که اگر این مسیری که آنها دنبال می کنند موجب پیشرفت ملت ایران شده است، پس چرا آنها دارند دنبال می کنند؟ این یک سؤال اساسی است. من فکر می کنم امروز کسانی که به هر حال از پیشرفت ملت ایران راضی نیستند به خاطر برخی از منافع مقطعی و تاکتیکی حاضرند حتی از آن نگاه راهبردی و منافع راهبردی خودشان دست بردارند. بدون شک مسیر فشار بر ملت ایران و اعمال فشارها به ایران

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

موجب مقاومت بیشتر ملت ما و موجب پیشرفت بیشتر خواهد شد. اما آن چیزی که اهمیت دارد و من در اینجا بیان می‌کنم این است که امروز مسیری که مردم ما برای پیشرفت انتخاب کرده اند یک مسیر غیرقابل برگشت است.

آنچه را که آنها به خاطر برخی از اهداف تاکتیکی از طریق فشارها دنبال کرده اند، بدانند به آنها هم دسترسی پیدا نخواهند کرد. اگر آنها همان طور که می‌گویند می‌خواستند با اعمال فشارها مانع پیشرفت هسته ای ما بشوند، امروز به خوبی دیدند که اینها نه تنها مانع نشد بلکه ایران به شکل منحصر به فردی بر اساس ظرفیتهای درونی خودش هسته ای شد و این پیشرفت را حاصل کرد. اگر آنها با این فشارها مقاصد نه صرفاً اقتصادی و بلکه سیاسی داشتند که مانع انسجام و همبستگی ملت ایران بشوند، امروز به خوبی دیدند که این فشارها موجب همبستگی بیشتر و انسجام ملی بیشتر است.

امروز پیوند نظام و مردم یک پیوند عمیق، وسیع و ناگسستنی است. امروز با این ظرفیتهای است که جمهوری اسلامی ایران می‌تواند در عرصه های مختلف و درباره مناسبات جهانی در عرصه های مختلف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و سایر عرصه ها حرف داشته باشد و امروز ما فکر می‌کنیم ظرفیتهای جمهوری اسلامی ایران یک فرصت هست برای جهان تا با استفاده از این ظرفیتهای مناسباتی جدید و مناسباتی عادلانه شکل بگیرد. من از شما عزیزانی که حوصله کردید و به عرایض بنده گوش دادید متشکرم.

سخنرانی دکتر درخشان

سخنران کلیدی علمی این همایش، دکتر درخشان، استاد برجسته اقتصاد و عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی بود.

ایشان در اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی در دانشگاه علم و صنعت اظهار داشت: واژه اقتصاد مقاومتی بر این موضوع دلالت می‌کند که فشارها و ضربه‌های اقتصادی از سوی نیروهای متخاصم سد راه پیشرفت جامعه است که باید بر آن غلبه کرد. وی با تقسیم فشارها به دو دسته داخلی و خارجی اظهار داشت: در راس فشار خارجی تحریم اقتصادی است و در بخش داخلی نیز فشار همه نیروهایی که زمینه و بستر مناسب را برای تحقق اهداف سیاستهای فشار خارجی فراهم می‌کنند، وجود دارد. دکتر درخشان عوامل داخلی را به سه بخش تقسیم کرد و گفت: یکی از این بخش‌ها ناآگاهی ما اقتصاددانان و سیاست‌گذاران است که نوعاً در مسیری سیاستگذاری می‌کنیم که خواست جریان مسلط اقتصاد تهاجمی غرب علیه اقتصاد ما است. عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی اضافه کرد: عامل دوم به بخشی از فعالان اقتصادی بازمی‌گردد. از دیدگاه من همه کسانی که در واردات کالاهای مصرفی سرمایه‌گذاری کرده و فعال هستند و همه کسبه و دست‌اندرکاران و کسانی که در توزیع این کالاها فعالیت می‌کنند، همان نیروهایی هستند که دانسته یا ندانسته به اقتصاد ملی ضربات جبران‌ناپذیری وارد می‌کنند.

وی اظهار داشت: عامل دیگری که موجب مطرح شدن اقتصاد مقاومتی می‌شود شرایط و مقتضیات اقتصادی کشور است که به تبع سیاست‌های گذشته به وجود آمده و در راس آن وابستگی به درآمدهای ناشی از فروش نفت خام است.

دکتر درخشان تاکید کرد: در طراحی الگوی اقتصاد مقاومتی همه این موارد باید مد نظر قرار بگیرد.

وی در ادامه تصریح کرد: اقتصاد مقاومتی یک نظام اقتصادی بسته نیست و چنین دیدی نسبت به اقتصاد مقاومتی رشدآفرین نخواهد بود.

وی افزود: منظور از اقتصاد مقاومتی واقعی یک اقتصاد مقاومتی فعال و پویاست نه یک اقتصاد منفعل و بسته چنانکه مقاومت برای دفع موانع پیشرفت و کوشش در مسیر حرکت و پیشرفت تعریف می‌شود.

این استاد برجسته اقتصاد در ادامه با بیان اینکه در تحلیل هر نظامی باید بین سه حوزه تفکیک قائل شویم، گفت: این سه حوزه عبارتند از سیاست و نظام حکومتی، اقتصاد و فرهنگ. چنانکه نمی‌توان درباره اقتصاد مقاومتی صحبت کرد و از اقتضائات سیاسی غافل شد و یا از این دو صحبت کرد و از فرهنگ که زیربنای این دو محسوب می‌شود غافل ماند.

وی تاکید کرد: هدف از اقتصاد مقاومتی چیزی نیست جز آنکه این اقتصاد مقوم نظام سیاسی باشد، نظام اقتصاد مقاومتی که هماهنگی خود را با نظام حکومت اسلامی از دست بدهد نمی‌تواند مراد ما باشد.

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی تاکید کرد: اقتصاد مقاومتی که ملهم از نظام فرهنگ اسلامی و مبتنی بر فرهنگ و معارف دینی نباشد هدف ما نیست.

وی تصریح کرد در چنین چارچوبی، سخن گفتن از اینکه یکی از ویژگی‌های اقتصادی در نظام اسلامی آن است که بخش خصوصی با انگیزه سودآوری و حداکثرسازی سود باعث ایجاد تعادل در اقتصاد خواهد شد درست نیست و باین مفاهیم سازگاری ندارد و این حرفها مربوط به اقتصاد شرکتی آمریکاست.

وی افزود: اینکه دولت بگوید به علت ضعف و ناتوانی، جای خود را به بخش خصوصی می‌دهد و بخش خصوصی نیز بدون راهنمایی، ارشاد و نظارت دولت تنها با دنبال حداکثر کردن سود و انباشت سرمایه می‌تواند اقتصاد ملی را رشد دهد نیز در واقع همان نظام شرکتی آمریکاست و با اقتصاد مقاومتی سازگاری ندارد.

دکتر درخشان اظهارداشت: متأسفانه در دو دهه گذشته و بعد از جنگ تحمیلی، جو غالب اقتصاددانان در کشورمان به دنبال اجرای الگوی اقتصاد سرمایه‌داری آمریکایی بودند و می‌پنداشتند و متأسفانه نوعاً می‌پندارند این مسئله در هماهنگی بانظام سیاسی و فرهنگ اسلامی است.

وی تاکید کرد: اقتصاد اسلامی با سودجویی مخالفت ندارد بلکه با مینا شدن سود و سوداگری ساده‌لوحانه شرکتی برای تکاثر و انباشت سود آنگونه که در نظام سرمایه‌داری آمریکایی انجام می‌شود سازگاری ندارد.

دکتر درخشان تصریح کرد: مهمترین مشکل اقتصاد مقاومتی غلبه بر این تفکر غالب در سیاستگذاران اقتصادی کشور است.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

وی اضافه کرد: ما نمی‌توانیم همزمان از فرهنگ، معارف و احکام اسلامی تبعیت کنیم و در عین حال مقلد کینز و ساموئلسون و امثال این اقتصاددانان سرمایه‌داری باشیم. این نکته را بنده حدود ۳۰ سال پیش نیز در سلسله مباحثاتی که در حوزه علمیه قم داشتم بیان داشتم و متأسفانه از طرف مقامات و برنامه‌ریزان اقتصادی جدی گرفته نشد و لذا هنوز هم در تار عنکبوت تفکر اقتصاد سرمایه‌داری می‌خواهیم امور اقتصادی مسلمین را تنظیم کنیم.

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی اظهار داشت: ضعیف‌ترین حلقه در نظام اسلامی ما حلقه اقتصاد است و به همین دلیل مقام معظم رهبری می‌فرمایند دشمن تنها از این طریق می‌تواند وارد شود.

وی تصریح کرد: ما اقتصاددانان سهم عمده‌ای در تضعیف این حلقه داشته‌ایم. نظام سیاسی ما با رهبری مقام معظم رهبری با قدرت و اقتدار جلو می‌رود و نظام فرهنگی ما نیز با پشتوانه قوی خود رو به جلو حرکت می‌کند.

وی افزود: دل‌باختگی جو غالب اقتصاددانان و مقامات اقتصادی به اقتصاد غرب و ظواهر آن قطعاً در ایجاد این مشکل نقش اساسی داشته است.

دکتر درخشان اضافه کرد: چرا هنوز جامعه کارشناسان و پژوهشگران اقتصادی کشور که مدیران آینده خواهند بود باید در چارچوب اقتصاد شرکتی آمریکا بیندیشند، و غافل از این نکته باشند که همین اقتصاد شرکتی دقیقاً با نظام سیاسی آمریکا هماهنگ است و منطبق با آن عمل می‌کند. در واقع همین شرکتها هستند که خط و ربط سیاست‌گذاری‌های اقتصادی را به سیاسیون می‌دهند. کاری که ما در تجمیع نظام سیاسی اسلامی و اقتصاد غرب می‌کنیم عملاً امتناع عقلی دارد. نمی‌شود نظام اقتصاد شرکتی غربی را با نظام ولایت فقیه تطبیق داد.

وی در ادامه اظهار داشت: به عنوان مثال، مقامات کشور مسئله تورم را چگونه حل می‌کنند؟ آنها اقتصاد را به سمت سفته‌بازی و سکه‌بازی و دلاربازی برده‌اند و باید پرسید آیا توده‌های مردم در این مساله مقصرند یا مقامات اقتصادی؟ مگر نظام جمهوری اسلامی ایران اقتصاد دلاری یا سفته‌بازی سکه را مطلوب می‌داند؟

وی اضافه کرد: این تقصیر نظام آموزشی اقتصاد کشور نیز هست که جامعه معلمان دانشگاهی چیزی بیش از این یاد نداده‌اند چرا که سالهای سال برنامه‌های آموزشی تحمیلی داشته‌ایم. متأسفانه این روزها شاهد هستیم کسانی که سوادشان بیش از دو مجلد کتاب اقتصاد خرد آمریکایی نیست مشاوران ارشد مقامات اقتصادی کشور هستند. با دو کلمه اقتصاد خرد آمریکایی و ضرورت رقابت شرکتها و تخصیص منابع براساس علائم قیمتها و نظایر آن که نمی‌شود به مقامات اقتصادی کشور مشاوره و رهنمود داد تا بتوانند اقتصادی را که بایستی مبتنی بر موازین شرعی و احکام الهی باشد مدیریت کنند.

وی بر کل‌نگری و ارتباط نظام اقتصادی با نظام سیاسی و فرهنگی تاکید کرد و گفت: جو فکری غالب بر مقامات اقتصادی کنونی، عامل نمره یک مشکلات اقتصاد کشور است و بخش خصوصی صرفاً منفعل و دنباله‌رو سیاستهای دولتی است و در همان محدوده‌های عمل می‌کند که اقتضات سیاستهای دولتی حدود آن را ترسیم کرده است.

وی در ادامه، نقطه شروع طرح ریزی اقتصاد مقاومتی را اصلاح الگوی مصرف معرفی کرد و گفت: مصرف است که تولید را جهت می‌دهد و این هر دو در کنار هم، جهت‌گیری سرمایه‌گذاری‌ها را مشخص می‌کند.

وی اظهار داشت: بی‌دلیل نیست که مقام معظم رهبری پیش از نامگذاری امسال به تولید ملی، سالی را به اصلاح الگوی مصرف نامگذاری کرده‌اند. در اصلاح الگوی مصرف مهمترین اقدام، پاکسازی فرهنگی و اصلاح فرهنگ اقتصادی است.

دکتر درخشان تصریح کرد: اقتصاد را با تغییر نرخ بهره و حجم نقدینگی و دعوت از چپاولگران خارجی برای سرمایه‌گذاری به امید رشد اقتصادی نمی‌توان اداره کرد و اقتصاد مقاومتی در چنین چارچوب فکری، بی‌نتیجه خواهد بود.

وی تاکید کرد: شروع کار با فرمولهای خشک اقتصادی و مدل‌سازیهای آماری-ریاضی نیست بلکه شروع کار از فرهنگ اقتصادی است و تا این مساله اصلاح نشود هیچ گامی در جهت بهبود شرایط و شاخص‌های اقتصادی موثر نخواهد بود.

وی با بیان اینکه اصلاح فرهنگ اقتصادی در اختیار مقامات کشور و مدیران اقتصادی است گفت: در خیابانهای همین کلان‌شهر تهران تا چه میزان تحت تأثیر بمباران تبلیغاتی مصرف محصولات خارجی هستیم و متحیریم که مقامات پولی و اقتصادی کشور چگونه می‌توانند در شهر تردد کرده و این تبلیغات را ببینند و باز هم با قلبی مطمئن دو رکعت نماز بخوانند؟ آیا تهاجم فرهنگی اقتصادی را نمی‌بینند؟ آیا مجوز این تبلیغات گسترده در خیابانها، روزنامه‌ها، مجلات و رسانه‌های عمومی را توده‌های مردم می‌دهند یا مدیران غافل از حقایق اقتصادی؟

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی با اشاره به درآمد شهرداری‌ها از این طیف گسترده تبلیغاتی گفت: این مساله بهانه‌ای بیش نیست. چرا که ما کمونیست‌های سابق نیستیم که هدف وسیله را برای ما توجیه کند.

وی اضافه کرد: مقام معظم رهبری اشاره می‌کنند که تا این حد به اسم و نام و ظواهر کالاهای خارجی توجه نکنید. حال چه کسی مبلغ به اصطلاح برندها و مارکهای خارجی است؟ جز مسئولان و مقامات کشور؟ چه کسی اجازه می‌دهد حتی ثانیه‌شمار چراغ قرمز سر چهارراه‌ها حتما انگلیسی باشد؟ چه کسی اجازه می‌دهد اتومبیل ملی تولید کنیم و نام ایرانی آن را به انگلیسی بنویسیم؟ آیا این فساد فرهنگ اقتصادی نیست؟ همین اجزای کوچک است که مجموع آن یک فساد بزرگ فرهنگ اقتصادی ایجاد می‌کند و موجب می‌شود که توده‌های مردم به اجناس خارجی بیش از تولیدات داخلی رغبت نشان دهند.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

وی تصریح کرد: حتی وقتی نام یک کوچه بن‌بست را در فلان محله دور و نزدیک شهر که نام یک شهید است به انگلیسی می‌نویسند آیا می‌خواهید به مردم بگوییم که کالای خارجی نخرند؟ وقتی نوشتن نام یک شهید به انگلیسی موجب اعتبار بخشیدن به تابلوی شهرداری است چگونه می‌توان مردم را قانع کرد که نام تجاری یا مارک و برند انگلیسی که بر روی جنسی نصب شده موجب اعتبار آن جنس نخواهد بود. وقتی مدیران اقتصادی کشور تبلیغات تجاری کالاهای خارجی را در هر خیابان و هر روزنامه مجاز می‌دانند، وقتی در شهر به هر طرف نگاه کنید نام مغازه‌ها و تابلوها و اسامی خیابانها و کوچه‌ها و حتی قبض خرید از فروشگاههای زنجیره‌ای و غیرزنجیره‌ای مزین به کلمات و حروف انگلیسی است و در همه جا اعتبار و احترام و مرغوبیت و کیفیت را در نامها و حروف خارجی می‌دانند آنوقت همان مدیران اقتصادی جلسه و سمینار و همایش می‌گذارند که سال حمایت از تولید ایرانی و کالای ایرانی است!!

این استاد برجسته اقتصاد تاکید کرد: من فاصله بسیار بزرگی بین رهنمودهای مقام معظم رهبری و رفتار این دسته از مدیران اقتصادی کشور می‌بینم.

دکتر درخشان در تبیین این نکته به فرمایش اخیر مقام معظم رهبری اشاره کرد که فرمودند تهاجم استکبار جهانی علیه جمهوری اسلامی ایران بخاطر نفت ما و سلطه بر ذخایر نفت و گاز کشور ماست. درخشان در همین راستا به این نکته اشاره کردند که اگر نفت و گاز ما مهمترین ویژگی اقتصاد ملی است و تکیه بر نفت و گاز به ویژه در آینده نه چندان دور که ذخایر نفت و گاز خلیج فارس کاهش می‌یابد، بزرگترین حربه اقتصادی ما در مقابله با استکبار جهانی است، آنگاه اگر این نفت و گاز را بفروشیم و درآمد ارزی حاصل از آن را به واردات عروسک و اسباب‌بازی و کالاهای مصرفی و تجملی و به ویژه کالاهای مصرفی که مشابه داخلی دارند اختصاص دهیم و یا با این درآمد ارزی طلا بخریم و سکه ضرب کنیم و سکه را بفروشیم و ریال جمع کنیم، ریالی که خودمان چاپ کرده‌ایم، آیا این سیاستها در جهت مخالف با رهنمودهای مقام معظم رهبری نیست؟ آیا صحیح است که خزانه جمهوری اسلامی ایران را که با تمام قدرت در مقابل استکبار جهانی ایستاده است از ارز و طلا که حربه اقتصادی ما علیه استکبار است، به بهانه جمع‌آوری نقدینگی سرگردان، خالی کنیم؟ به نظر می‌رسد که مقامات پولی کشور در مبارزه با تورم و جمع‌آوری نقدینگی‌های سرگردان، خودشان هم سرگردان شده‌اند.

وی با بیان اینکه از اصلاح سیستم مالیاتی می‌توان در اصلاح وضعیت اقتصادی استفاده زیادی کرد گفت: وقتی کالایی وارد می‌کنیم به معنی بیکار شدن تعدادی از جوانان ایرانی است. به دو شیوه می‌توان با آن برخورد کرد.

وی افزود: یک شیوه برخورد خشن و سخت‌گیرانه است که جلوی واردات کالاها را با نیروی انتظامی بگیریم. اما به جای آن می‌توان با وضع مالیات‌های بسیار سنگین بر واردکنندگان، کسبه و توزیع‌کنندگان کالاهای خارجی این مشکل را حل کرد و با درآمد حاصل از این مالیات‌ها صندوقی را برای رشد کیفیت کالاهای ایرانی و حمایت از تولید ایرانی ایجاد کرد. عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی در ادامه اظهار داشت: اقتصاد مقاومتی پویا و فعال که باید به خارج از مرزها نظر داشته باشد نیازمند یک برنامه‌ریزی میان‌مدت و بلندمدت راهبردی است.

وی تاکید کرد: تا مادامی که حرفی برای گفتن در عرصه بین‌الملل داریم که با تعادل‌های موجود به نفع استکبار جهانی مغایرت دارد در معرض هجوم هستیم و باید برای مقابله با این تعرضات به ویژه تعرضات اقتصادی برنامه‌ریزی استراتژیک داشته باشیم. این برنامه‌ریزی استراتژیک بایستی با دقت کامل، بخشهای استراتژیک در صنعت، کشاورزی و خدمات را شناسایی کند و برای خودکفایی در این بخشها برنامه‌ریزی کند.

وی اضافه کرد: برای این کار نیازمند آشنایی با دو مقوله هستیم که یکی از آنها نظامات و تحولات جهانی است که متأسفانه در دانشگاه‌های ما توجه به این موارد بسیار کم است چنانکه حتی بحران اقتصاد جهانی در دانشگاه‌های ما به طور جدی و مستمر مورد مطالعه و ریشه‌یابی قرار نمی‌گیرد.

وی اظهار داشت: مورد دوم، آشنا شدن با مختصات و ویژگی‌های اقتصاد ملی است. نفت و گاز ما بخشی از اقتصاد ملی است که می‌تواند تکیه‌گاه الگوی اقتصاد مقاومتی باشد.

دکتر درخشان با بیان اینکه نفت و گاز ما بزرگترین قدرت اقتصادی ما در مقابله با استکبار است گفت: بزرگترین نگرانی استکبار غرب در فاصله ۲۵ تا ۳۰ سال آینده آن است که بدون جریان نفت و گاز به اندازه کافی از خلیج فارس چه می‌تواند بکند.

وی با بیان اینکه جایگزین این نفت و گاز هنوز معلوم نیست گفت: درباره امکان دسترسی به انرژی‌های فسیلی غیرمتعارف مانند شیل‌های نفتی و ماسه سنگ‌های نفتی و نظایر آن و یا بیوفیول و انرژی‌های تجدیدپذیر پیش‌بینی‌های اغراق‌آمیز زیادی می‌شود اما غرب به خوبی می‌داند که با کمبود بسیار جدی و تهدیدکننده نفت و گاز متعارف در آینده مواجه خواهد بود.

عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی تصریح کرد: نفت و گاز تکیه‌گاه رشد اقتصاد ملی ماست و اگر بتوانیم آن را با اقتصاد ملی پیوند بزنیم در این حوزه موفق خواهیم شد.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

وی با بیان اینکه سالها انگلیسی‌ها مانع از پیوند نفت و گاز با اقتصاد ملی ایران بودند گفت: با وجود اینکه قبل از انقلاب اسلامی در دانشکده نفت آبادان حتی رشته پرستاری نیز وجود داشت اما مطالعات راهبردی مانند مهندسی و مدیریت مخزن تنها پس از انقلاب بود که تاسیس شد.

وی تاکید کرد: باید نفت و گاز را با اقتصاد ملی پیوند دهیم و از نفت و گاز به عنوان بزرگترین قدرت بعد از نظام دینی، فرهنگ و حکومت اسلامی استفاده کنیم.

دکتر درخشان با بیان اینکه غرب به دنبال حاکم کردن وضعیتی است که امنیت انرژی خود را تامین کند گفت: اگر همین روند فعلی یعنی برخورد ایران با استکبار جهانی از موضع اقتدار و استقلال تا ۱۰ سال دیگر ادامه یابد آنگاه به واسطه امنیت انرژی، بزرگترین خطر متوجه غرب خواهد شد.

وی با تاکید بر اینکه براساس مطالعات آینده‌پژوهی، تکیه‌گاه ما در تحولات منطقه‌ای و جهانی انرژی‌های فسیلی است اظهار داشت: عربستان رجزخوانی می‌کند که می‌تواند جایگزین نفت ایران شود. ما می‌ادین آنها را مطالعه کرده‌ایم و مطمئن هستیم که در میان مدت و بلندمدت قادر نیست تولید را به قدری افزایش دهد که جایگزین نفت خام ایران شود هرچند در کوتاه‌مدت ممکن است حرکاتی را انجام دهد اما بازار جهانی نفت به خوبی از محدودیت ظرفیت تولید عربستان مطلع است.

وی اضافه کرد: تنها مسئله، عراق است و اگر ایران و عراق در حوزه نفت و گاز بتوانند به یک هماهنگی استراتژیک دست یابند باید فاتحه حاکمیت آینده غرب خوانده شود.

در تبیین اهمیت استراتژیک نفت و گاز کشور، عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی با بیان اینکه همین پرتقال خارجی که در اردیبهشت‌ماه از مغازه‌ها می‌خریم و یا عروسک و کالاهای صرفاً مصرفی و تجملی که وارد می‌کنیم در واقع نفت ماست، گفت: درک این نکته که نفت اسلحه و سرمایه نسل‌های آینده ماست و نباید به پرتقال و عروسک و کالاهای بی‌ارزش مصرفی تبدیل شود، در تدوین اقتصاد مقاومتی بسیار مهم است.

وی با بیان اینکه وقتی می‌گویند نفت شما را نمی‌خریم در واقع به منزله اعلان جنگ است گفت: ما نباید تنها از سرحدات خود حفاظت کنیم زیرا ذخایر زیر زمین نیز متعلق به ماست و باید پرسید قطر با چه مجوزی گاز ما را می‌برد؟

وی تاکید کرد: اگر ما به دلیل شرایط موجود و تحریمها نمی‌توانیم سهم خود را از مخزن پارس جنوبی برداشت کنیم او باید سهم ما را از تولید خود، با توجه به میزان گازی که در اثر برداشت قطر، به آن طرف مهاجرت می‌کند، بدهد.

وی با بیان اینکه اقتصاد مقاومتی به آمریکا که اعلان جنگ داده و به قطر که در واقع از ذخایر ما نیز برداشت می‌کند نظر دارد گفت: برنامه ما در اقتصاد مقاومتی تنها ضربه‌پذیر نبودن نیست بلکه بایستی به حسب شرایط و مقتضیات، ضربات مهلکی را نیز وارد کنیم.

ایشان در حاشیه همایش در مصاحبه با خبرگزاری دانشجو خاطر نشان کرد: اقتصاد مقاومتی راهکار ما برای تعامل با دنیاست.

دکتر مسعود درخشان در حاشیه همایش اقتصاد مقاومتی گفت: متولیان این همایش باید به دنبال این سمینار، سمینارهایی را در حوزه‌های مختلف همانند اقتصاد مقاومتی در صنعت، کشاورزی، خدمات و... برگزار کنند و راهکارهای عملی تحقق اقتصاد مقاومتی را در این بخش‌ها بررسی نمایند.

وی ادامه داد: برگزاری میزگردهای تخصصی با حضور کارشناسان و صاحب‌نظران در اقتصاد اسلامی و در بخش‌های راهبردی اقتصادی ایران لازم است و در این میزگردها باید توصیه‌های سیاستی برای وزارتخانه‌های اقتصادی پیشنهاد داد.

استاد دانشگاه علامه گفت: اقتصاد مقاومتی به این معناست که در تعامل با دنیا در موضع قدرت قرار داشته باشیم و استکبار جهانی که به لحاظ سیاسی و امنیتی و اقتصادی و فرهنگی با ما درگیر است نتواند از جنبه اقتصادی به ما ضربه بزند بلکه برعکس، به این نتیجه برسد که ما برای وضعیت اقتصادی کشور در قبال تهدیدات آنها تمهیداتی اندیشیده‌ایم و برنامه‌ریزی‌های راهبردی برای مقابله با آنها تدوین کرده‌ایم و عنداللزوم قدرت تهاجمی نیز داریم و در نهایت متوجه شوند که در تعاملات سیاسی نمی‌توانند از موضع بالا حرف بزنند.

دکتر درخشان در پایان با اشاره به اینکه اقتصاد مقاومتی قطعاً راهکار و چارچوب برنامه‌ریزی‌های ما برای تعامل با دنیا است، گفت: اقتصاد مقاومتی در قالب مفهومی در واقع همان الگوی اسلامی- ایرانی پیشرفت و جهاد اقتصادی و همت مضاعف و کار مضاعف و حمایت از تولید، سرمایه و کار ایرانی است؛ اگر چه این اصطلاحات و نگرش‌های مختلف، در واقع دقت در ابعاد مختلف یک موضوع و یک حقیقت واحد است.

سخنرانی جناب آقای محراب

سخنران بعدی همایش، آقای محراب، دبیر ستاد تدابیر ویژه اقتصادی کشور بود.

ایشان در همایش ملی «اقتصاد مقاومتی» اظهار داشت: ما از صدر اسلام با تحریم‌ها آشنایی داریم و به همین دلیل، در برخورد با آنها می‌توانیم چندگونه عمل کنیم.

وی ادامه داد: تحریم‌ها دارای یک بعد داخلی و یک بعد بین‌المللی هستند؛ در بعد داخلی به دنبال ناآرامی، آشوب و ایستادن مردم در مقابل نظام هستند که به دلیل مصرف زده بودن جامعه این نارضایتی پدید می‌آید؛ اما در بعد کلی‌تر و بعد بین‌الملل آن به دنبال مقابله با خیزش انقلاب اسلامی و نفوذ جمهوری اسلامی ایران در منطقه می‌باشند و هدف آن‌ها تضعیف و براندازی این الگو است.

آقای محراب افزود: با توجه به شرایط جمهوری اسلامی ایران با الگوهای موجود (مدل‌های توسعه‌ای) نمی‌توانیم با استکبار برخورد کنیم و نیازمند مدلی لقتصادی هستیم که برگرفته از انقلاب اسلامی ایران باشد.

وی در ادامه عمق استراتژیک این الگو را قرآن و وحی خواند و تأکید کرد که این مدل می‌تواند به همه الگو بدهد.

دبیر ستاد ویژه تدابیر اقتصادی درباره مقابله با تحریم‌های دشمنان گفت: راهبرد اول این است که تحریم‌ها را دفع کنیم و به دستگاه‌ها کمک کنیم برای خنثی سازی تحریم‌های شورای امنیت، اتحادیه اروپا و آمریکا برنامه ریزی کند؛ اما راهبرد دوم که نیاز به تئوری دارد رفع تحریم‌ها است.

آقای محراب گفت: آنچه که ما در حال حاضر انجام می‌دهیم، مقاومت اقتصادی است که منفعلانه است و در بلند مدت خوب نیست؛ ولی آنچه مدنظر رهبر انقلاب است، اقتصاد مقاومتی است و اقتصاد مقاومتی بازسازی ساز و کارها و جهت‌گیری‌های اقتصادی می‌باشد.

وی افزود: ما باید با طراحی اقتصاد مقاومتی در مقابله با تحریم‌های اقتصادی وارد عمل شویم. در بسترهایی که استکبار آماده کرده، اقتصاد مقاومتی شکل نمی‌گیرد.

دبیر ستاد ویژه تدابیر اقتصادی بیان کرد: ما باید نحوه مصرف درآمدهای نفتی را تغییر دهیم و همچنین بحث انرژی را به طور جدی در دستور کار قرار دهیم؛ از سوی دیگر فساد در تحریم نیز باید مطالعه شود؛ زیرا هنگامی که ما ناچاریم بعضی از تصمیم‌ها را در دوران تحریم بگیریم، شبکه‌های فساد طراحی‌هایی را برای سوء استفاده از این تصمیم‌ها برنامه‌ریزی می‌کنند.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

وی افزود: ما باید علاوه بر مبارزه با تحریم با آن دید و نگرشی که ما را تحریم کرده است نیز به مبارزه پردازیم و این کار افسران فرهنگی است و ما باید فرهنگی متناسب با اقتصاد مقاومتی داشته باشیم.

آقای محراب ادامه داد: نظام سلطه تمام ساز و کارها و مناسبات مخصوص خود را با ایجاد اتاق فکرها تولید کرده است. اقتصاد مقاومتی هم نیاز به ایجاد اتاق فکری برای طراحی چنین ساز و کارها و مناسبات مخصوص به خود را دارد.

وی گفت: نظام سلطه در تمامی جنبه‌ها علیه جمهوری اسلامی ایران سخت‌ترین تحریم‌ها را ایجاد کرده است و به همین دلیل ما باید جایگزینی برای نظام مالی استکبار همانند «سوئیفت» و بیمه کشتی‌ها به وجود بیاوریم.

دبیر ستاد ویژه تدابیر اقتصادی در ادامه گفت: ما با اقتصاد مقاومتی می‌توانیم تمامی خواسته‌های کشور را که رهبر معظم انقلاب نیز بر آن تاکید دارند، تامین کنیم.

ایشان در انتها اضافه کرد: اقتصاد مقاومتی مبتنی بر فرهنگ جهاد و مقاومت و مبارزه با اقتصاد لیبرالیستی است و بایستی برای این منظور از اساتید حوزه و علما روحانیون و مراجع قم بهره برد.

سخنرانی دکتر غضنفری

برنامه بعدی همایش، سخنرانی دکتر غضنفری، وزیر صنعت، معدن و تجارت بود که ایشان استاد دانشگاه علم و صنعت ایران نیز می‌باشند.

ایشان در همایش «اقتصاد مقاومتی» با اشاره به تحریم‌های در نظر گرفته شده برای ایران گفت: باید دانست که تحریم‌ها کاملاً نرم افزاری است و تحریم سخت افزاری دیده نمی‌شود.

وی ادامه داد: موضوع قابل طرح در اقتصاد مقاومتی دانستن چابکی اقتصادی و مسئله آسیب پذیر در این ماجرا است؛ در یک نگاه به بازار کسب و کار متوجه می‌شویم که اقتصاد، سیستمی است با مجموعه المان‌ها که برای ضربه زدن به ما نمی‌توانند کل آن سیستم را مختل کنند، بلکه باید به اجزای آن آسیب برسانند.

وزیر صنعت، معدن و تجارت تصریح کرد: در اقتصاد ابتدا انسان‌ها، مدیران، کارشناسان و نیروی کار به عنوان زیر سیستم آسیب پذیر مطرح هستند که می‌توانند از اهداف تحریم باشند.

دکتر غضنفری با اشاره به مورد دیگر مدنظر در تحریم‌ها گفت: ابزار و تجهیزات از موارد مورد هدف در تحریم‌ها هستند؛ نظام‌های تولید و توزیع قصد دارند فناوری نوین را به ما ندهند یا ما آنها را با هزینه بیشتری تهیه کنیم.

وی در توضیح مورد بعدی اظهار داشت: مورد سوم قواعد کاری و مقررات یا فضای کسب و کار است؛ البته فضای کسب و کار کمتر دچار تحریم می‌شود، اما باید دانست که همین فضا را در کشور خود می‌توانیم دچار تحریم وطنی کنیم؛ در صورتی که از خارج کشور تحریمی اشتغال ما را تهدید نمی‌کند.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

وزیر صنعت، معدن و تجارت ادامه داد: نهادهای، مالی، پولی، سرمایه، ارز، انتقال پول و سرمایه گذاری خارجی مورد بعدی است که همه آنان در اختیار ما نیست و به نوعی کنترل این سیستم در دست غرب است؛ زیرا آنها خود محتاج این سیستمی که اکنون دچار مشکل شده، هستند.

دکتر غضنفری افزود: آنان هوشمندانه سیستمی را انتخاب کرده اند و فعالیت خوبی را نیز انجام داده اند؛ اما فراموش کردند که قدرت خداوند، برتر است.

وی در بیان مورد بعدی گفت: ارتباطات خارجی، صادرات و واردات مورد دیگری است که به دلیل داشتن جنبه بین المللی دچار آسیب شده است؛ البته باید گفت که تحریم وطنی نیز به آن آسیب می زند.

وزیر صنعت، معدن و تجارت در بیان نقش رسانه ها در اقتصاد مقاومتی، تصریح کرد: نهادهای رسانه ای نیز از جمله موارد تحریم ها هستند که البته مار آن را اقتصادی نمی دانیم.

دکتر غضنفری افزود: رسانه ها می توانند مکمل دستگاه های اجرایی در هدایت افکار یا باعث پیچیدگی هایی برای تشدید تحریم وطنی شوند؛ برای مثال ۲۴ هزار میلیارد دلار قصه ای است که آن را در روزنامه ها و سایت ها مشاهده کرده ایم و این مورد مربوط به واردات سال گذشته بود که امسال محقق شد.

وی ادامه داد: تحریم به بدنه اجتماع نفوذ می کند و آنچه به مردم منتقل می شود مربوط به پیچیدگی های تحریم های فعلی است که در تحریم قبل شاهدش نبودیم.

وزیر صنعت، معدن و تجارت با اشاره به اهمیت جایگاه رسانه گفت: نهادهای رسانه ای باید در اقتصاد مقاومتی نقش صحیحی ایفا کنند؛ انسان با افکار و مطالباتش با مردم تعامل دارد که این طرز تفکر را رسانه ها رواج می دهند و رسانه باید بداند که ما به انگیزه های مقاومتی نیاز داریم.

دکتر غضنفری در بیان زیر سیستم بعدی گفت: اتحاد و انسجام ملی و عدالت اجتماعی زیر سیستم بعدی مورد نظر است و در بازخوردهایی که از دشمنان گرفتیم متوجه شدیم که بیشترین خوشحالی آنان در تشدید اختلاف میان سران کشور و مردم است؛ آنان قصد دارند نوعی بن بست حاکمیتی ایجاد کنند که نتیجه آن «هرگز» است.

وی افزود: بسیاری از صحبت های BBC و صدای آمریکا از صحبت های خود ماست و تا وقتی که اظهاراتی از سوی ما نباشد، آنها حرفی برای گفتن ندارند.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

وزیر صنعت، معدن و تجارت با اشاره به موضوع عدالت اجتماعی در این زیر سیستم اضافه کرد: عدالت اجتماعی بسیار مهم است و مردم باید حس کنند که منافعشان توسط حاکمیت مراقبت می شود، در جامعه توازن وجود دارد و رانت دیده نمی شود؛ البته از آن طرف نیز مهم است که برای مثال در ماجرای اختلاس سه هزار میلیاردی کسی را متهم نکنیم.

وی با اشاره به نقش تحریم بر موضوع دانشگاه و تحقیقات گفت: مورد دیگر فناوری تحقیقات، دانشگاه و تجاری سازی است که مربوط به شما دانشجویان است؛ اما باید دانست که هدف تحریم این موضوع نیست چون دشمنان مشاهده کرده اند که جمهوری اسلامی و جوانان آن توانایی طی مسیر را دارند.

وزیر صنعت، معدن و تجارت با بیان اینکه ما چهار نوع تحریم در تاریخ ایران داشتیم، گفت: تحریم های نخستین، تحریم های سخت افزاری بود؛ اما تحریم های فعلی مبتنی بر هوشمندی و سخت افزار است و تلاش آنها در تحریم های بعدی این است که چگونه بتوانند همه راه ها را بر روی ما ببندند؛ اما ایران هوشمند و متکی به خداوند بدون استثنا راه دیگری می یابد.

دکتر غضنفری در بیان زیرسیستم های دیگر گفت: بنگاه، بهره وری، سودآوری، رقابت پذیری و قیمت، نقش نهاد های قضایی و حضور بخش خصوصی نیز از زیر سیستم های مهم این مسئله هستند.

وی افزود: در حال حاضر، باید به این اندیشید که کشور جمهوری اسلامی ضمن اینکه تحریم پذیر نیست چگونه می تواند کشور اول منطقه باشد؛ هم اینک ما رتبه دوم تولید ناخالص داخلی در منطقه و شمال آفریقا را داریم که بر اساس آمار بانک جهانی و صندوق جهان پول رتبه ۱۷ در میان ۸۳ کشور است؛ یعنی ۱+۵ باید با رتبه ۱۷ اقتصادی برخورد کند و این مسئله ساده نیست.

وزیر صنعت، معدن و تجارت با اشاره به فرصت های اقتصادی ایران گفت: اقتصادی می تواند آسیب پذیر باشد که مبتنی بر انبوه مزیت های خدادادی نباشد؛ در صورتی که اقتصاد ما فرصت های بی شماری دارد و جنس تحریم ها بیش از آنچه سخت افزاری باشد، نرم افزاری است.

دکتر غضنفری با اشاره به هدف اصلی تحریم ها گفت: هرگونه گسست میان مردم و مسئولان هدف تحریم ها است؛ آنها در پی جدا کردن مردم از انقلاب و ایجاد بدبینی هستند.

وی خاطرنشان کرد: تحلیل گران اذعان دارند که هنوز نتوانسته اند فشارها را به مردم منتقل کنند؛ آنها باید بدانند اگر دعوا، دعوی هوشمندی است و اگر هدف، مسابقه تیزهوشی است، کشوری که به خدا اتکا دارد بدون شک برنده می شود.

ارائه مقاله ضرورت حذف ارز واسط

ارائه دهنده: محسن کریمی

چکیده

در این مقاله سعی شده است تحریم‌های بانکی علیه جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی و ریشه‌یابی دقیق قرار گیرد. بدین منظور تحولات تاریخی نظامات پولی بین‌المللی از بعد از جنگ جهانی دوم تا کنون مورد بررسی قرار گرفته و نشان داده شده است که استیلای دلار به عنوان واحد پول ایالات متحده چه منافع اقتصادی و سیاسی در طول شصت سال گذشته برای این کشور داشته است. همچنین ضمن بررسی مواضع اقتصادهای مهم و تاثیر گذار جهان علیه دلار در شرایط بحران خیر جهانی، مدلی به منظور حذف ارز واسط (دلار، یورو و ...) از مبادلات تجاری ج.ا.ایران و ایفای نقش فعال برای ریال در نظامات پولی آینده جهان ارائه شده است.

میزگرد اول: موضوعات مفهومی و نظری در اقتصاد مقاومتی

مجری: لطفی

شرکت کنندگان: حجت الاسلام والمسلمین معلمی، دکتر علی احمدی، دکتر رزاقی، دکتر میرزامحمدی

لطفی: بسم الله الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين العاقبت لاهل تقوا و اليقين. سلام و خسته نباشيد عرض مي كنم خدمت دوستان. حقير صادق لطفی هستم فارغ التحصيل رشته مهندسی عمران دانشگاه علم و صنعت. هم اکنون طلبه ی حوزه ی علمیه ی قم هستم و دانشجوی موسسه ی امام خمینی. خدمت شما عرض كنم كه بحث آخرمان تا پيش از اذان است. سعی می کنیم بحث خودمانی باشد. از دوستان و اساتیدی که تشریف دارند یک سری سوالات می پرسیم بعد دوستان هم اگر پرسشی داشتند احتمالاً برگه هایی بین آنها توزیع خواهد شد و یا حضوری اگر سوالی بود بفرمایند. بین علمای اخلاق مرسوم است، کسانی که ابتدا می خواهند کار اخلاق شروع کنند اولین بحثی که برایشان مطرح می کنند بحث یقظه است. یعنی بیداری، طرف تازه از خواب بیدار می شود که عاقبتی در کار دارد و دور و برش خبری هست. زندگی عادی نداشته باشد. بحثی که ما امروز دوستان تقریباً کارهایی که روی اقتصاد مقاومتی انجام شد بحث های طلبگی دانشجویی بود. تقریباً دوستان قصد و نظرشان این بود که بین مسئولین و خود دانشجویها یک بیداری صورت بگیرد که در نظم نوین جهانی وضعیت مان چطور است. و ما چه عملکردی را باید داشته باشیم. در این زمینه فعالیت هایی را شروع کردند دوستان در اصل این بحث آخر دیگر حالت یارگیری هم می شود دوستان اگر آمادگی داشتند از این به بعد انشاءالله خدمتشان باشیم، می توانند به آقای دکتر نریمانی و سایر دوستن مراجعه کنند به قول معروف همسنگر می طلبد. دوستانی که اینجا هستند: آقای دکتر علی احمدی که

معرف حضور همه هستند. آن هایی هم که علم و صنعتی نیستند لا اقل وزارت آموزش و پرورش ایشان را دیده اند. آقای معلمی که از اساتیدمان هستند. درس خارج حوزه ی علمیه ی قم می خوانند و دانشجوی دکتری اقتصاد هستند. آقای دکتر میرزا محمدی، هیئت علمی دانشگاه علم و صنعت، و آقای دکتر رزاقی استاد دانشگاه تهران. اول از آقای سید شروع می کنیم. یک بحثی در اقتصاد داریم در بحث فقه داریم که می فرمایند وقتی که ما جایی گیر می کنیم کاری نمی توانیم انجام بدهیم، حتی حیواناتی که برای ما در حالت عادی ضرر دارند اجازه می دهند که بخوریم. دوستان اقتصادی می گویند این کاری که ما الآن داریم در اقتصاد مملکتمان انجام می دهیم اکل میت است. ما پس چکار باید بکنیم. باید یک اقتصاد اسلامی را زیر بنایی پیاده کنیم. الآن چون نمی توانیم این کار را انجام بدهیم از جهت مبانی باید کار بشود و با همه ی تفاسیرش فعلاً داریم یک اکل میته ای می کنیم. از آقای معلمی می خواهیم در این زمینه به ما بفرمایند که توانایی های بالقوه ی دین در اداره ی اقتصاد یک حکومت چه چیز هایی می تواند باشد.

معلمی: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين انه خير ناصر و معين. حرف هایی کلیشه ای و تکراری زیاد است شماها هم اکثراً این ها را شنیده اید. دین ما یک دین جهان شمول است که با آن شناختی که از انسان می دهد آن شناختی که مبتنی بر وحی است، که خالق این انسان به پیامبر اش فرستاده است، به نظر ما بهترین نوع زندگی یا سبک زندگی را می تواند به انسان بدهد. ما بر این مبنا می خواهیم صحبت کنیم. حالا بعضی ها چون اخیراً یک ژستی شده که می گویند برون دینی صحبت کنیم. نه ما فعلاً در بحث الانمان کاملاً درون دینی می خواهیم صحبت کنیم البته این دریافتی که ما از دین خواهیم داشت توجیح عقلانی هم خواهیم کرد. به معنای این نیست که توجیح عقلانی نداشته باشد. اما این مد شده که الآن بعضی ها می گویند خدا و پیغمبر را کنار بگذار بعد بحث کن، خوب این هم یک مدل بحث است اما ما اینطور بحث نمی کنیم چون در غیر این صورت ارسال رسل و نزول وحی می شود کار لغو. ما بر اساس این باید یک الگو یا مدل اقتصادی به جامعه ارائه کنیم. الگو تعریفش مشخص است. در همین کتاب های اقتصاد کلان هم آمده است. من بر این مبنا تعریف می کنم حالا اگر کسی شک و شبهه ای دارد آن بحث دیگری است. ما در الگو باید یک هدفی را تعیین کنیم، بعد واقعیات خودمان را بشناسیم و بعد بر اساس آن واقعیات و ضریب هایی که به آن ها می دهیم برای این که ما را برساند به آن هدف، یک برنامه ریزی داشته باشیم. مثلاً معروف است که می گویند در الگوی رشد سولو هدف این است که رشد زیاد شود. بعد سولو آمد واقعیات را (البته به نظر خودش) بررسی کرد، دید نیروی کار و بهره وری و سرمایه؛ این ها سه شاخصه ی اصلی هستند. گفت با این موجودی ما از کار، سرمایه و بهره وری ما چطور می توانیم سریعتر برسیم به آن هدف رشد. حُب آن با هدف خودش به آن برداشت خودش آن برنامه ریزی را کرد. منظور ما از الگو این است که ما یک هدفی را تعیین بکنیم و بعد بیایم برای آن هدف با توجه

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

به واقعیت‌ها مسئله را حل کنیم. برای رسیدن به اینچنین الگویی مجموعه‌ی محققان اقتصاد اسلامی در انجمن اقتصاد حوزه که در قم هست و موسسه تحقیقی کاربردی قدر که این‌ها جمعی از دانش‌آموختگان موسسه امام خمینی و دانشگاه مقید هستند. در مجموع به این جمع بندی رسیدند که گام اول ما تعینی شاخص است. یعنی ما باید برای مفاهیم اسلامی که تا حالا خیلی رویش زحمت کشیده شده، از قبل از انقلاب شهید مطهری، شهید صدر، کسان دیگری که آمدند در این سی سال روی مفاهیم کار کردند حالا ما در مرحله‌ی شاخص‌سازی هستیم. ما اگر بتوانیم برای الگوی اقتصاد اسلامی شاخص‌های اسلامی در بیاوریم در حقیقت می‌توانیم وارد این بشویم که آن هدف ما چه هست. این مرحله‌ی ساخت الگو تعیین هدف است. با شاخص ما می‌توانیم این کار را بکنیم. در چند گروه در موسسه‌ی تحقیقاتی قدر مشغول کار هستند. گروه عدالت هست گروه مسائل اجتماعی هست، گروه خانواده هست، گروه‌های مختلفی آنجا تشکیل شده، گروه‌های فرهنگی هست. که بر اساس مفاهیمی که تا کنون به آن‌ها رسیده ایم شاخص‌سازی می‌کنند. و این شاخص‌ها می‌تواند به عنوان هدف برای الگوی ما باشد. مرحله‌ی بعد این است که ما واقعیت‌های جامعه‌ی مان را بشناسیم. من یک مثالی عرض کنم. الان همایش امروز اقتصاد مقاومتی است. اقتصاد مقاومتی آرمانی است که یک اسلام‌شناس کامل وظیفه‌ی قرار داده برای جوان‌ها. یعنی که مرجع تقلید است، سال‌ها مبارزه کرده، سال‌ها مدیریت کرده، ایشان وظیفه‌ی جوانان و اندیشمندان قرار می‌دهند که ما باید یک اقتصاد مقاومتی واقعی داشته باشیم. تعیین خود اقتصاد مقاومتی به عنوان هدف، اولین گام است. نه این که ما بیاییم کسانی که در این بیست سال سی سال چیزهایی که از قدیم یاد داشتند و حرف‌های درستی هم بوده - نمی‌گوییم باطل بوده - دائم شما به آن‌ها بگویید سال اصلاح الگوی مصرف، دوباره تطبیق می‌دهند بر همان حرف‌های قدیمی خودشان بگویید سال تولید دوباره تطبیق می‌کنند. یعنی همان حرف‌هایی که بارها ما در مقالاتشان خوانده ایم دوباره وقتی بحث اقتصاد مقاومتی می‌شود همان بحث را می‌آورند. من حرفم این است، ما باید یک گروهی داشته باشیم که این‌ها وظیفه‌شان حفاظت و رصد کردن مفهوم اقتصاد مقاومتی باشد. این شاید توی چکیده‌ی مقالات بیاید. ما به عنوان اولین بحث توی اقتصاد مقاومتی یک مقاله‌ای را ارائه کرده ایم که مفهوم و اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه‌های اسلامی به عنوان یک گام اولیه از این مفهوم صیانت شود و کسی نباید مطابق نظر خودش این مفهوم را بکشد به سمت خود. ببخشید جمع دانشجویی است و ما مجبور هستیم صحبت‌های خودمانی هم بکنیم. در بحث‌هایی که حاج آقا فرمودند ما اول که می‌خواستیم کار را شروع کنیم یک بدبختی به قول معروف علما می‌گویند "دختر بدرالرجا امشب سه جا دارد عزا" مال ما بود. ما بعد از اینکه از دانشگاه رفتیم خواستیم کار را توی حوزه شروع کنیم. دیدیم عزیزان دولتی و حکومتی با عزیزان حوزوی؛ هم آن‌ها این‌ها را قبول ندارند و

هم این ها آن ها را قبول ندارند. دوستان حکومتی می گویند آقایانی که توی حوزه هستند برای خودشان نشسته اند. دوستان حوزوی می گویند بابا اینها نشسته اند هیچکس اصلاً توی فکر هیچ چیز نیست. ما جلسه ی اولی که گذاشتیم با هزار خواهش و التماس یکی از معاونین وزرا را بردیم قم با این ها دیدار بگذارند. جلسه ی اول قبل از اذان بود. اتفاقاً همین قضیه ی سه هزار میلیارد بود. عزیزان حوزوی این دوستان دولتی را شستند گذاشتند کنار. یکی از این عزیزان دولتی که به قول ما آخوند زاده بود گفت من لیم این ها را می دانم چیست. بعد از نماز که جلسه داشتیم با انجمن اقتصاد با آن ها این طور برخورد کنید. دولتی ها آمدند گفتند ما این که هستیم هرچه شما بگویید ما آن کار را بکنیم. با هم یک توافقاتی توانستند انجام بدهند. یک مشکلی وجود دارد و آن هم این که الان آقایان دولتی نمی دانند در انجمن اقتصاد که حاج آقا فرمودند فقط قریب به شصت مجتهد و قریب به مجتهد داریم که دکترای اقتصاد دارند. دوستان از این طرف که دولتی هستند اصلاً خبر ندارند می آیند می نشینند توی قم تعجب می کنند. همچنین به قول معروف دوستانی که قم هستند مشکل دارند. این است که به خاطر اینکه از مباحث روز دور هستند یک بدبختی داریم تا مثلاً متقاعد کردیم آقایان را هفته ای یک روز بیایند تهران یک جلسه ای را شرکت بکنند.

لطفی: خب مزاحم آقای علی احمدی می شویم. یکی از مشکلاتی که در مباحث علوم انسانی داریم این است که مباحث علوم انسانی در مقام صحبت خیلی راحت است. اما در مقام عمل ما با چالش های زیادی روبرو هستیم. آقای دکتر علی احمدی مدتی در کارگروهی هستند که در الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت کار می کنند. می خواستیم که ایشان بفرمایند مدتی که در این الگو کار می کنند مبانی نظری که در نظر دارند برای این مسائل پیگیری بکنند را بفرمایند.

علمی احمدی: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين. خوشحالیم که خدمت دوستان، همکاران و دانشجویان عزیز هستیم. من اول یک تکمله ای روی فرمایشات آقای معلمی داشته باشم و در راستای صحبت های شما هم بپردازم به موضوع. جناب آقای معلمی ریلی که برای شما ریخته اند همان ریل سابق است شما هدف گذاری می کنید منتها مهندسی معکوس می کنید. از طرف شاخص ها هدف گذاری می کنید. من اینجا را با شما مخالفتی ندارم. بعد می آید قوت و ضعف ها و در کنارش فرصت ها و تهدیدها را - که فرمودید - به اصطلاح انجام می دهید و بر مبنای آن برنامه را تولید می کنید. این همان چیز هایی است که ما مردم را با آن منحرف کردیم برای سالیان سال. شما تازه آمده اید روی همان ریل می خواهید حرکت کنید. حالا توضیح تکمیلی که دارم شاید نتوانستم فرمایش شما را در این مدت محدود درک بکنم. ببینید ما برای دستیابی به الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت یک نقشه عرش به فرشی می خواهیم ما متدولوژی ای، روش شناسی ای می خواهیم که بتوانیم از آن

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

آموزه های وحیانی برسیم به دستورالعمل زندگی مردم و نحوه ی حکومت داری این نقشه ی عرش به فرش از دید دوستان یک مبانی و اصولی دارد که مورد نظر آقای معلمی هم بود. و مبتنی بر آن مبانی و اصول و له کار گیری متدولوژی ها، باید نظریه پردازی صورت بگیرد؛ نظریه های ارزش بنیان، نظریه های مبتنی بر آموزه های وحیانی و بعد مبتنی بر این نظریه ها سیاست گذاری صورت بگیرد. آن چیزی که الان مجمع تشخیص مصلحت نظام به یک شکلی دارد انجام می دهد. بدون آنکه پشتوانه ای پشت سرش داشته باشد. و بعد از سیاست گذاری بپردازیم به حوزه ای که جناب آقای معلمی به آن پرداختند. می خواهیم وضعیت مطلوب را با وضعیت موجود مقایسه کنیم. فاصله بین این ها را برایش طرحی نو دراندازیم. راه بردها و راه کارها و پیاده سازی آن ها. پس بنابراین دوستان! من چون آشنایی دارم با همکاران شما در مرکز بررسی های استراتژیک که روی شاخص ها کار کرده اند. ما این بحث را آن جا هم خدمت دوستان داشته ایم. اگر شاخص هایتان را هم می خواهید درست تعریف بکنید گریزی ندارید که باید برگردید به آن مبانی و اصول و دوستان این اعتراف را و این اقرار را داشته اند در کارهای اقتصادی خودشان. پس بنابراین ما متدولوژی می خواهیم، ما نقشه ی راه می خواهیم. که ما را از آموزه های وحیانی به دستور العمل های زندگی اجتماعی، حکومتی، شغلی، و فردی برساند. اگر هم الگویی می خواهیم الگو باید این چنین مسیری را طی بکنند. در رأس اش مبانی و اصول است. یک بحث دیگری هم که هست که حتماً اینجا باید انجام شود کار نظام سازی است. ما الان کاری که در جامعه می کنیم این است که بانکداری اسلامی را، بانکداری بدون ربا را می خواهیم در نظامات به ارث مانده از زمان طاغوت پیاده کنیم. خب نتیجه اش اسلامی کردنی می شود که از ربوی بودن واقعی بد تر است. هم ظاهرش را اسلامی می کنیم هم باطن اش از اقتصاد ربوی غرب بدتر است. ما باید بیاییم نظام سازی کنیم. نحوه ی کشور داری مان را باید مشخص بکنیم. آن مباحثی که بعضی از دوستان مطرح می کنند، **Society Building** و **Nation Building** باید به آن اضافه کنیم. **world building** اینجا مطرح می شود. یعنی مبانی و اصول را که در نظر گرفتیم مبتنی بر آن چارچوبی که از اسلام تصور می شود و تجربیات دنیا هم سر جای خودش است، ما باید نظام سازی بکنیم باید مشخص بکنیم جایگاه حاکمیت، جایگاه ملت، رابطه ی ملت و حاکمیت؛ این ها توی کار های نظام سازی اتفاق می افتد. این نظامات را که مشخص کردیم این نظام اقتصادی تکلیفش مشخص می شود. در این نظام اقتصادی چه نهاد ها بی داریم، چه بازارهایی داریم. آیا همچنان به بورس و بانک و بیمه و این نهادهایی که الان با آن سرو کار داریم، این ها همچنان باقی خواهند ماند؟ یا نهادهای جایگزینی می خواهیم این نظام سازی که صورت گرفت دوباره بر می گردیم به مبانی و اصولمان مبانی کاربردی و اصول موضوعه ی مرتبط با هر کدام از آن نظامات را احساس می کنیم و حالا نوبت نظریه پردازی می رسید. ما الان آموزه ها

ی دینی مان جدا جدا وجود دارد وقتی می خواهد در حوزه ی کاربرد بیاید باید این تفاوت ها حل بشود ما نیاز داریم به دیدگاه های منسجم نیاز داریم به دیدگاه هایی که گزاره های دینی مختلف را جور کند هم در هر موضوعی قرار بدهد یک جمع بندی منطقی قابل اتکا مبتنی بر آموزه های دینی و عقل سلیم بشری اینها را تولید بکند حالا این ها تئوری ها این نظریه ها این ها می شوند راه بنای تصمیم گیری ما برای برنامه ریزی وقتی می خواهیم برنامه ریزی کنیم وضعیت مطلوب را هدف گذاری می کنیم. برای استفاده از شاخص ها مهندس معکوس کمکمان می کند. چشم انداز می خواهیم، چشم انداز موعود، چشم اندازی که جامعه ی آرمانی ما را در دوران غیبت و دوران ظهور نشان می دهد. الآن چشم انداز ایران ۱۴۰۴ ربطی به چشم انداز موعودمان ندارد. نمی خواهیم بگویم چیز بدی است، ولی الزاماً در راستای چشم انداز آرمانی ما نیست. چشم انداز را می خواهیم، اهداف را می خواهیم، حالا می خواهیم بیاییم و طراحی راه برد بکنیم. وقتی می خواهیم طراحی راهبرد بکنیم یک آنالیز SWOT را و طرح ریزی استراتژیک که معمولاً همان روال SWOT را ما کار می کنیم. آن اقتضا و مفروضات خودش را دارد تحت شرایطی خاص می شود آن رویکرد را استفاده کرد. حالا همین رویکرد ساده را می خواهیم به کار بگیریم. ما باید بیاییم عوامل پیش برنده -از جنس قوت ها و فرصت ها- و عوامل باز دارنده -از جنس ضعف ها و تهدید ها- را تحلیل کنیم. اگر مبتنی به نظریه ها و تئوری هایی که در آن حوزه حاکم است تحلیل نکنیم قوت و ضعفی که در نظر می گیریم اهم و فی الایم اش رعایت نمی شود. می رویم مسئله را حل می کنیم برنامه ریزی می کنیم برای این که گپ موجود را پر بکنیم ولی به برگ می چسبیم به شاخه می چسبیم. به ریشه نمی چسبیم. برای این که نیامدیم رابطه ی علی بین عوامل مختلفی را که این پدیده را برای ما شکل داده اند حل اش بکنیم. سی و چند سال است که می خواهیم به اصطلاح مشکل تورم را حل کنیم. همین رویکرد در برنامه ریزی هم استفاده کرده اند ولی چرا حل نشده است؟ حالا یکی اش این است که همه ی عوامل را نمی بینیم یکی اش هم این است که نمی آیم تحلیل علی معلولی بکنیم و ریشه را بچسبیم. حالا می خواهیم راهبرد ارائه بدهیم، راهبردی که مبتنی بر علت العلل باشد در این زنجیره ی علل چه تفاوتی خواهد داشت با راهبردی که مبتنی بر شاخه و برگ ماجرا باشد؟ حالا این راهبرد طراحی می شود بعد می رسد به برنامه ها و اجرا و بودجه و همه ی این ها هم توی گفتمان انقلاب اسلامی که متقاضی اقتصاد اسلامی، اقتصاد مقاومتی، الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت باشد. اگر در جامعه این گفتمان حاکم نباشد کارهایی هم که ما انجام می دهیم حالا ممکن است یک سری اش مقاله بشود، یک سری اش هم گوشه ی قفسه قرار بگیرد. و حالا شاید اجر خودمان را ببریم ولی مشکل جامعه حل نمی شود.

لطفی: مطلبی که آقای دکتر فرمودند به قول معروف سیکل اداری را فرمودند. کاری که ما به این نتیجه رسیدیم که واقعاً کشور ما را بخواهد نجات بدهد کار جهادی است. برای مثال ما آمدیم در قم با دوستان جلسه گذاشتیم گفتیم اساتیدی که

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

هستند ابتدا تلقین شد به دوستان که شما طلبه هم هستید، بیایید بازار کشور را در دست بگیرید. گفتیم یک نشریه ی ماهانه بزیم به اسم بازار خوبان که در آن احکام باشد همه مطلبی باشد زمین و زمان را زیر و رو کردند گفتند هر ماه ده هزار نسخه بزیم پولش بشود شش صد هزار تومان . یک نفر از آقایان پیدا نشد بگوید شما که این همه وقت می گذارید این مال شما. ما در نهایت به این نتیجه رسیدیم رفتیم دفتر یکی از وزرا گفتیم ما فقط آمدیم که روز قیامت یقه ی ما را نگیرند. یقه شما را بگیرند که اینهمه سخنرانی می کنید ولی عملی در کار نیست. خیلی لطف کردند یک جلسه با ما گذاشتند. اطلاعات دادیم به آن ها که یک چنین وضعیتی هست. چنین توانایی هست، لا اقل حقوق می گیرید می روید خانه می خورید یک نفر که کار می کند کمک اش کنید. دوستان قبول کردند آمدند با ما جلسه گذاشتند، گفتند ما همه ی امکاناتمان در خدمت شما حتی سایتمان را هم به شما می دهیم. همه ی نشریات مان هم برای شما. این است که عرض می کنم یک حرکت جهادی باید از طرف دوستان صورت بگیرد. جسارت نشود خدمت آقای دکتر، دوستان یک مقداری از سن جوانی گذشته اند کار جهادی باید توسط دوستان صورت بگیرد. خدمت آقای دکتر رزاقی هستیم. آقای دکتر رزاقی هم در مورد مبانی اقتصاد مقاومتی که ما باید داشته باشیم اگر زحمت بکشند چند دقیقه ای در خدمتشان باشیم ممنون می شویم.

رزاقی: به نام خدا. من فکر می کنم که یک سری بحث ها می تواند کاملا ریشه ای باشد. ولی وضع ایران الآن در شرایطی که هستیم خیلی فوری است. مسائش حاد است. یعنی من فکر می کنم که از ابتدای انقلاب به آرامی شروع شد ولی تا بعد از جنگ محسوس نبود. نظام قبلی داشت فرو می پاشید با ارزش هایی که انقلاب ایجاد کرد، ارزش هایی که دفاع مقدس ایجاد کرد یعنی فکر خودت نباش، فکر دیگران هم باش، درست است در همان دوره هم یک عده ای از اقتصاد سؤاستفاده می کردند به شکل های مختلف ولی اقلیت بودند. بعد از جنگ اقتصاد نو لیبرالی سرمایه داری امریکایی در ایران عزیزمان پیاده شد. با اعتمادی که مسئولین داشتند با قدرت کامل هم اجرایش کردند. فقط مسئله این نیست که سود ببریم و مصرف کنیم، مسئله این است که تصرف ذهن است. این که گفتم به نظرم نکته ی کلیدی است. ما برای چه زنده هستیم، که سود ببریم، لذت ببریم، اقتصاد سرمایه داری لیبرال این را می گوید دنیا را هم دارد داغون می کند. حالا اگر داستان این است ما با چه وسیله ای هست که می توانیم مقاومت بکنیم. خطر کدام است؟ اولین خطر برخلاف تصور این که ما می گوییم ما را تحریم کرده اند، مصرف است. ما هزار میلیارد دلار درآمد نفت را وارد کردیم. با این، بیست سی درصد افراد جامعه بردند و خوردند، مالیات هم ندادند. بقیه اش را می خواهند. در انتخابات سال ۸۸ دیدیم. این حاد است. وقتی مصرف می کنی فقط این نیست که کالا مصرف می کنی، وقتی مصرف می کنیم یعنی ذهن ما تحت تأثیر خارج قرار گرفته است، تحت تأثیر واسطه داخلی قرار گرفته

است. ذهن ما را شستشو داده، ما مثل یک معتاد می شویم وقتی مصرف گرا شدیم. الان چند درصد از هم وطنان مصرف گرا شده اند. چند درصد ما نمی دانیم زندگی چیست؟ فقط کار می کنیم پول در می آوریم برویم خرج کنیم. خرج چه بکنیم؟ اساسی نیست. خرجی است که به ما گفته اند این شخصیت می آورد، این حیثیت می آورد، این یعنی زندگی. یک میلیون نفر می روند ترکیه هر سال. ارز می دهیم. یعنی ما با دست خودمان فضایی را به وجود آورده ایم که این فضا تنها مقاومتی نیست بلکه تهاجم بیرونی را می پذیریم. با تمام وجودمان مشروعیت به آن می دهیم. از این نظر حاد است. هر سال که می گذرد. صد، صد و پنجاه میلیارد ما از منابع وطنمان این منابع نفتی که خدا داده، برای خودمان استفاده می کنیم. برای واردات. هیچ اثری هم ندارد. همه ی کارهایی که ما داریم می کنیم در مسیر واردات و مصرف است. کار خانه هلمان را ببینید، تحت عنوان هدفمندی ضرباتی که وارد شد شدید تر شد. وقتی طرح ها را نگره می کنیم فوریت دارد. الان چکار باید بکنیم. به نظر من حاد است. اقتصاد مقاومتی الان نمی خواهد. دشمن آمده تیر اندازی می کند. الان باید چکار بکنیم. شما لحظه ای تکان بخورید چند نفر تلف می شوند. جنگ است دیگر، شوخی هم ندارد. چکار باید بکنیم. به نظر من شناختن مشکلات اقتصاد. شناختن آن تفکری که پشت این اقتصاد است شناختن آن تفکری که پشت ذهن مصرف کنند است. نمی گویم ارزشمند است. تبلیغاتی که دائماً رادیو تلویزیون ما می کند. تبلیغ می کند که مصرف کنید. این ها ذهن ما را شستشو داده اند. بقیه ای هم که ندارند و محروم اند آرزوی داشتند اش را دارند. خب از این نظر تجدید نظر دیگری می خواهد. ولی ما آلوده شده ایم به این فرهنگ مبتذل مصرفی. از این نظر چیز دیگری می خواهد که به نظر من شناختن آنهایی است که فرهنگ انقلاب را دارند. از ایران می خواهند دفاع کنند. مجتمع کردن آنها، متشکل کردن آنها، برای این که اول خود این ها فاسد نشوند. بروند در بخش مصرف گرایی. بعد اگر بشود تاثیر بگذارند روی دیگران.

لطفی: سوال آخر را از خدمت آقای دکتر میرزا محمدی می پرسیم. آقا امسال را فرمودند "سال تولید ملی و حمایت از کار و سرمایه ایرانی". در بحث اقتصاد مقاومتی چه ارتباطی می توانیم بین این معنا بر قرار کنیم. از یک طرف ما برنامه های پنج ساله و بیست ساله داریم، تطابق این ها با یکدیگر چگونه می شود. این وسط وظیفه ی چه سازمانی است که این ها را پیگیری کند؟

میرزا محمدی: بسم الله الرحمن الرحيم. تشکر می کنم. بحث سال که سال تولید و حمایت از کار و سرمایه ی ایرانی است و ارتباطش با برنامه ی چشم انداز. من تصور می کنم که یکی از محور های اصلی که باید به آن پرداخته شود، آقای دکتر درخشان به آن اشاره کردند و بزرگواران به همچنین، بحث مصرف است. من می خواهم از دریچه ی دیگری به قضیه نگاه کنم.

فرمایش شما را در رابطه با بحث دولت در مقابل حوزه من تغییر بدهم بگویم دانشگاه در کنار حوزه چه وظایفی دارند برای اجرایی کردن این قضیه. ببینید، ما در دانشگاه در رشته ی اقتصاد آن تدریسی که می کنیم و آن موضوعاتی که درس می دهیم. همه اش می پردازد به آنچه که یاد گرفته ایم و آن چه که اکنون مکتوب است. مباحثی است که مربوط به اقتصاد لیبرالیسم غربی با یک جهان بینی غربی است. با جهان بینی ماتریالیستی. در واقع اصل اولیه ای که ما در اقتصاد خرد می گوئیم این که انسان عقلایی است. انسان عقلایی را چگونه تعریف می کنیم؟ بر پایه ی آن می رویم تئوری هایمان را شکل می دهیم. منحنی ها و نمودارها و مدل سازی ها را انجام می دهیم. پایه اولیه اش چیست؟ انسان بیشتر را بیشتر دوست دارد تا کمتر را. این اصل اولیه ی اقتصاد است. من فکر می کنم در این حوزه واقعا کاری که باید انجام شود هم باید در دانشگاه انجام شود بخش اصلی و عمده اش. اما در حوزه مغفول مانده است. آن هم از این دیدگاه که ببینید. ابزاری که ما استفاده می کنیم فرقی ندارد. همان ابزار منحنی و مدل سازی است. اگر بر پایه فرایض درستی باشد. همانطور که خودمان جهان بینی اسلامی را می خواهیم حکمفرما بکنیم و بر اساس آن جامعه اسلامی با اقتصاد اسلامی پیش برود وظیفه ی اصلی این است که انسان ها باید دیدگاه هاشان عوض شود. این مصرف گرایی برود به سمتی که، آقای دکتر درخشان صبح اشاره کردند، مصرفی که تولید را اقتضا کند. چه تولیدی را ما تقویت بکنیم آیا تولیدی که منابع طبیعی از بین برود. منابع طبیعی بالاخره نسل های آینده هم هستند. ما فقط فکر خومان نباید باشیم. در رابطه با بحث برنامه بیست ساله یک مشکلی که هست به نظر من خب یک هدف کمی در برنامه بیست ساله بیشتر نداریم. دوستان می دانند احتمالاً همه سند چشم انداز را مطالعه کرده اند. یک هدف کمی در آن است، آن هم این که جایگاه برتر در منطقه داشته باشیم در حوزه های اقتصادی و علمی و فناوری. اما شاخص هایش تعریف نشده. تعریف شده ولی با آن شاخص های همان طرف است. یعنی تولید ناخالص سرانه یا قدرت خرید. این باید به مقام اول برسد. در تولید علم تعداد مقالات ISI. یعنی خیلی کارها دارد می شود که این ها به صورت کمی طبقه بندی شود. من تصور می کنم کاری که باید انجام بشود در همکاری حوزه و دانشگاه باید ببینیم اقتضای یک در واقع اقتصاد اسلامی انسانی که در آن حوزه بخواد زندگی بکند. اقتضای این حکم می کند که ما شاخص ها را چگونه تعریف کنیم وقتی شاخص ها تعریف بشود، بر اساس آن شاخص ها هم ما می توانیم مدل سازی کنیم. بحث هایی که حاج آقا فرمودند مدل سازی بکنیم و برنامه ریزی بکنیم برای اجایی کردن آن مدل ها. من این را هم عرض بکنم. باید تجربه ای باشد و درسی بگیریم از بحرانی که در غرب اتفاق افتاده است. من دوست دارم جداگانه برای دوستان در این حوزه ها، در مورد آشنایی با این بحران اخیر برای دانشجویان علم و صنعت صحبت کنم. باور بفرمایید بحران اخیر فقط پایه اصلی و علت اصلی ایجادش همین بحث مصرف

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

گرایی و سود طلبی چند شرکت بوده که برای افزایش منفعتی خودشان رقم بسیار بالایی - نزدیک به ۵۰ تریلیون دلار - تعهد برای دولت آمریکا ایجاد کردند. و این تعهد هم کانال هایش هست که انشاءالله در فرصت مقتضی می گویم برایتان که دولت چگونه این تعهد را به مصرف کننده غیر آمریکایی که سهام خریده است منتقل کرده. بنابراین بحث اصلی این است که ما این سود طلبی کاذب را باید یک کار فرهنگی انجام بدهیم که همکاری در بحث حوزه و دانشگاه را می طلبد.

ارائه مقاله چارچوب مفهومی اقتصاد مقاومتی

ارائه دهنده: حسین عسکری

چکیده

جمهوری اسلامی ایران، نظامی است ایدئولوژیک و آرمانی، در حال مبارزه با نظام سلطه و استکبار. ذات وجود و ایستادگی چنین نظامی مخصوصا در بعد اقتصادی، مستلزم وجود مدلی اقتصادی است که با این شرایط همخوانی داشته باشد.

در این مقاله ابتدا دو مدل اقتصادی غربی و اسلامی که در مقابل حرکت کشور قرار دارند بررسی شده و بر مبنای آن‌ها اقتصاد مقاومتی تعریف گردیده و سپس مبانی الگوی مقاومتی و مدل اقتصادی آن با توجه به دو جهت‌گیری اسلامی و ایرانی تشریح شده است. بر مبنای این مبانی و مدل‌های اقتصادی بررسی شده، سه سناریو برای حرکت اقتصادی کشور بررسی گردیده و با توجه به شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی این سناریو برای کشور برگزیده شده است. در انتهای مقاله نیز اصول این مدل اقتصادی تشریح گردیده و هر کدام توضیح داده شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، الگوی مقاومتی، اقتصاد اسلامی، مقابله فعال با تحریم‌ها

سخنرانی دکتر جبل عاملی

آقای دکتر جبل‌عاملی، رئیس دانشگاه علم و صنعت ایران نیز بعد از خیرمقدم به شرکت کنندگان و میهمانان اولین همایش اقتصاد مقاومتی گفت: مباحثی که از صبح مطرح شد لزوم توجه به این نکته مهم را یادآور می‌شود که در تنظیم مناسبات و روابط اقتصادی چه در درون کشور و چه در تعامل با سایر کشورها، توجه به الگو و نظام باید در صدر الویت‌ها قرار گیرد. وی افزود: دو رویکرد در طراحی الگو همواره مورد چالش بوده و ما متأسفانه معمولاً رویکرد اول را مورد توجه قرار دادیم در رویکرد اول در الگو سازی برای همه مناسبات از جمله مسائل اقتصادی، چارچوب‌ها، زیربنایها و اصول حاکم بر نظام؛ اصول، چارچوب و نظام مبتنی بر تفکر غربی بوده و ما صرفاً سعی کردیم با بعضی مفاهیم کلی ارزشی، رنگ و بوی اسلامی به آن داده‌ایم.

جبل‌عاملی در تشریح مطلب خود از موضوع بانکداری اسلامی به عنوان مثال نام برد و گفت: مبنا، اصول و شالوده نظام بانکداری در کشور ما ربوی است و متأسفانه در این زمینه بدون اینکه اصول و زیربنایها تغییر کند، مفاهیم ارزشی به آن تزریق می‌شود که این موضوع صرفاً یک شرایط پیچیده را ایجاد می‌کند.

رئیس دانشگاه علم و صنعت ایران از «نظام سازی مبتنی بر اندیشه‌های ناب اسلامی» به عنوان رویکرد دوم در تدوین مناسبات اقتصادی نام برد و گفت: نظام اسلامی الان به نقطه‌ای از بلوغ رسیده که باید برای پیشبرد نظام و حرکت به سمت حکومت اسلامی، می‌بایست نظام‌سازی کند.

وی افزود: در نظام اقتصادی هم ما نیازمند الگو هستیم و این نکته را هم نباید فراموش کرد که نمی‌توان در جامعه اسلامی یک نظام اقتصادی مبتنی بر آموزه‌های اسلامی داشت ولی سایر نظام‌ها را فراموش کرد.

دکتر جبل‌عاملی گفت: برای اینکه این نظام شکل بگیرد و انسجام داشته باشد می‌بایست به نقش مهم و اساسی رهبری در نظام اسلامی توجه ویژه داشت.

وی در تشریح مطلب خود افزود: وقتی ولایت‌مداری و ولایت‌پذیری در نظام اسلامی حاکم نباشد گفتمان‌های مختلف غالب می‌شود و حتی اگر نظام و الگویی وجود داشته باشد، نمی‌گذارد انسجام در آن الگو به وجود بیاید.

ارائه مقاله جایگاه سرمایه در ایران

ارائه دهنده: دکتر فرتوک زاده

دکتر فرتوک زاده گفت: داستان تحریم نفت و گندم روغن و کنجاله اینگونه نیست که این کالاها روی دست بمانند بلکه هدف اصلی تحریم کنندگان این است که انگاره‌های مردم را نسبت به کشور عوض کنند و تحریم باید در لایه‌های زیرین جست‌وجو شود.

این پژوهشگر افزود: سه مولفه زمینه بازی، زمین بازی و بازیگران مهم است که باید زمینه اقتصاد جمهوری اسلامی یک زمینه اقتصاد مقاومتی باشد.

دکتر فرتوک زاده افزود: وقتی زمینه بازی مقاومتی نباشد هر چه شعار حمایت از تولید ملی بدهیم اما موثر واقع نمی‌شود. وی گفت: مسئله علم و صنعت در درازمدت اثر دارد و باید دانشجویان بویژه در دانشگاه علم و صنعت نسبت به مسائل صنعتی و علمی کشور دید دراز مدت داشته باشند.

دکتر فرتوک زاده در بخش دیگری از سخنان خود گفت: در زمان محمدخان قاجار یک گروهی با هدایای شاه نزد یک خان در منطقه ترکمن فرستاده شد اما بعد از یکسال دست از پا درازتر برگشت. چون زمینه حکومت درست نبود اما امروزه یک سخنرانی مقام معظم رهبری تحول در کشور ایجاد می‌کند.

ارائه مقاله جایگاه ترانزیت در اقتصاد مقاومتی

ارائه دهنده: مهدی ساسانی

چکیده

هزینه‌ی پایین اعمال تحریم‌ها بویژه تحریم‌های پولی و بانکی باعث شده تا تحریم پرکاربردترین ابزار دشمنان جمهوری اسلامی برای کند کردن روند حرکتی کشور در سال‌های اخیر باشد. لذا با توجه به تقابل مبنایی نظام سلطه با آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران ضروری است تا برای مقابله با اقدامات خصمانه‌ی دشمن راهکارها و راهبردهایی تدوین شوند که برای مدت زمان طولانی یا امکان اقدام خصمانه را با افزایش هزینه از دشمن سلب نمایند یا اینکه با ترمیم ساختارهای اقتصادی کشور متناسب با وضع موجود از ایجاد آسیب‌های احتمالی در صورت بروز هرگونه عمل خصمانه جلوگیری شود.

ترانزیت بین‌المللی بار از خاک ایران به دلیل ایجاد ارتباط بین منافع اقتصادی صاحبان کالا در کشورهای متعدد و امنیت ایران در کنار ایجاد اشتغال پایدار و افزایش درآمدهای غیر نفتی کشور علاوه بر اینکه باعث افزایش هزینه‌های تهدید و تحریم ایران می‌شود با کمک به بهبود ساختارهای اقتصادی کشور آسیب‌پذیری این بخش را در مقابل اقدامات خصمانه‌ی دشمن کاهش می‌دهد. با فعال سازی مسیر کریدور شمال - جنوب و معرفی مزایای قابل توجه حمل بار از این مسیر به صاحبان کالا، می‌توان به اهداف فوق‌الذکر برای ترانزیت دست یافت.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، ترانزیت، راه‌آهن، کریدور شمال - جنوب، مقابله با تحریم

سخنرانی دکتر رضایی

دکتر محسن رضایی، دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام، سخنران بعدی همایش بودند. ایشان ضمناً استاد مدعو اقتصاد دانشگاه علم و صنعت ایران نیز می‌باشند.

ایشان در همایش ملی اقتصاد اظهار داشت: صدسال است که یک پدیده جدید در ارتباط با ایران پیدا شده و آن هم مقاومت غرب در برابر پیشرفت ایران است.

وی افزود: البته ظاهر کار این است که غرب از آزادی، دموکراسی و توسعه در ایران صحبت می‌کند اما ورای این مسئله اراده بسیار جدی در جلوگیری از پیشرفت ایران وجود دارد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام بیان داشت: از انقلاب تا امروز حوادثی که ایران را تهدید می‌کرد را به یاد داریم که منشاء همه آنها غرب بود و غرب مایل نیست ایران پیشرفت کند و این مقاومت را به اشکال مختلف انجام می‌دهد.

وی افزود: قبل از انقلاب، این مقاومت با اقتصاد استعماری و عدم همراهی با ایران بود و امروز نیز شاهد تحریم‌ها هستیم.

دکتر رضایی گفت: از چهار سال پیش غرب تحریم‌ها را به اوج خود رساند برای اعمال این تحریم‌های جدید از شورای امنیت سازمان ملل اجازه گرفتند که این خود ویژگی تحریم‌های جدید بود که آمریکا علاوه بر این تحریم‌ها نفت و بانک مرکزی ایران را هم تحریم کرد یعنی تحریم‌های فراتر از تحریم‌های شورای امنیت سازمان ملل.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

وی با اشاره به هدف اصلی این تحریم‌ها بیان داشت: وقتی درست و عمیق مطالعه کنیم می‌بینیم پیشرفت خطر اصلی ایران برای قدرتهای بین‌المللی است پیشرفت ایران باید در یک حدی خاص باشد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام افزود: اگر چنین قصد تاریخی صدساله‌ای علیه ایران وجود دارد باید نحوه اداره اقتصاد خود را عوض کنیم و نگاهی واقعی به اقتصاد کشورمان داشته باشیم.

دکتر رضایی افزود: اقتصاد مقاومتی از این زاویه قابل مطالعه است. باید گفت اقتصاد مقاومتی شرایطی گذرا نیست و می‌تواند رویکرد و جهت‌گیری باشد همچون رویکردی که کشور ما را در زمان جنگ نجات داد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام اظهار داشت: امروز باید اقتصاد مقاومتی را کلید بزنیم و آن به این معنا نیست که درهای اقتصاد را ببندیم و با ۵+۱ مذاکره نکنیم البته با شرایط ناپایداری که در آمریکا شاهدیم فرصت چنین مسئله‌ای در آمریکا وجود ندارد و این شرایط به معنای اقتدار ماست.

وی گفت: هیچ کشوری تاکنون در میزخودش چنین مذاکره‌ای انجام نداده است که تمام دنیا یک طرف و آن کشور نیز در طرف دیگر قرار گیرد و مذاکره با ۵+۱ می‌تواند راهگشای برای دیپلماسی ایران باشد بنابراین اقتصاد مقاومتی منافاتی با دیپلماسی ندارد.

دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام در بیان تاثیر تغییر ساختار مدیریتی در هماهنگی دیپلماسی و اقتصاد مقاومتی بیان داشت: این دو عنصر بدون تغییر در ساختار مدیریت کشورمان امکان پذیر نیست، نظام اداری کنونی بسیار ضد مردمی، همراه با سوء ظن و بسته است که در زمان رضاخان ایجاد شده است بنابراین فرهنگ اقتصادی کشور همراه با سیستم اداری باید تغییر کند.

وی افزود: فرهنگ اقتصادی ما فرهنگ یارانه‌ای یا مصرفی است، هرگاه بحث اقتصاد مطرح می‌شود ذهن‌ها به سمت مصرف می‌رود و بخشی از خلاقیت عنوان نمی‌شود اما در صورت تغییر ساختار می‌توان با رویکرد و سامان دهی جدید به کار پرداخت در این صورت برنامه ریزی ساده‌تر خواهد بود و بعد از برنامه ریزی فعالیت‌ها و پروژه‌ها شکل می‌گیرد که در مجموع اقتصاد مقاومتی تغییر و تحول در تمام ارکان کشور خواهد بود.

وی خاطرنشان کرد: امیدواریم بتوانیم با کمک یکدیگر و با کمک به یکدیگر و با وجود همه دانشگاه‌های بزرگ و امکانات و سرمایه عظیم اقتصاد را به نقطه بهینه خود برسانیم و نظام اداری ما ضد مردمی همراه با سوء ظن و بسته است برای ایجاد اقتصاد مقاومتی، ساختار مدیریتی باید تغییر کند.

میزگرد دوم: راهکارهای اجرایی و عملی اقتصاد مقاومتی

مجری: ابوجعفری

شرکت کنندگان: مهندس میرزایی، دکتر سیف الدین، دکتر شاه میرزایی، دکتر ایزدخواه

ابوجعفری: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين انه خير ناصر و معين

من به نوبه خودم خدا قوت می گویم به همه ی دوستان شرکت کننده و همه ی کسانی که زحمت برگزاری را کشیدند و به نوبه ای لیبکی بود به بیانات مقام معظم رهبری در مورد مباحث اقتصادی که انتظار داشتند از جامعه ی دانشگاهی. این میزگرد را اختصاص می دهیم به کارهای اجرایی که در مقابله با تحریم هست و می خواهیم بیشتر در مورد اینکه چگونه راهبردهای اقتصاد مقاومتی را به بهترین نحو می توانیم پیاده کنیم. به نظر می رسد که با یک مقدمه بحث را شروع کنیم و در حد پنج دقیقه دوستان حاضر در پنل نظراتشان را بفرمایند بعد دوستانی که سوالی دارند در مورد مباحث بحثشان را بفرمایند. نکته ای که من می خواستم به آن اشاره کنم در طول روز بحث های مفیدی شد که در مورد اتفاقاتی که در زمینه اقتصادی، سیاسی، دفاعی در طول انقلاب اسلامی افتاده است. و دستاوردهایی که این انقلاب در قالب تولید ملی، در قالب دستاوردهای دفاعی، در قالب عزت و افتخار سیاسی که برای کشور به وجود آمده را داشته است. اولویتی که مقام معظم رهبری به آن اشاره می کنند این مباحثی است که این دستاوردها و این نکات تا در عرصه ی زندگی مردم ورود نکند و به طور ملموس مشاهده نشود در اذهان مردم هیچ وقت رسوب نمی کند. لذا می خواهیم نظرات دوستان را در پنل در مورد این که دلیل اینکه در

فرایند توسعه انقلاب اسلامی یکی از جاهایی که به نظر می رسد ما یک سری نقاط ضعف داریم جایگاه بحث های اقتصادی است، دلیل این چیست؟ و در دور بعد برویم سراغ اینکه راهبردهایی که چگونه می توانیم این دوره را به سلامت طی بکنیم بحث می کنیم. اول از همه خدمت مهندس میرزایی، معاونت پژوهشی مرکز همکاری های فناوری هستیم.

میرزایی: ایشان می فرمایند ناکامی اقتصادی البته همه اتفاق نظر ندارند. آنقدر هم ناکام نبوده ایم. به نظر من بیشتر آن جهل بوده. کمتر بلد بوده ایم. سازوکار بلد نبوده ایم. ما بیمه هایمان بیمه نیستند هنوز سازوکار های بسیار زیاد بیمه ای وجود دارد که توی ایران نیستند اینها نباشند هزینه ها و ریسک بالاست. سرمایه گذاری گران تمام می شود. دسترسی مردم به سرمایه با مشکل روبه رو می شود چون بیمه مرکزی ما خوب نیست. بسیار سازوکار های پولی غلطی که تورم زایی کرده است به خاطر اینکه بی ثباتی در بانک هست. من این را مطمئن هستم حتی وقتی یک سازوکار مناسبی که مقابل تورم باشد جلویشان بگذاریم زیرکانه هوا می کنند. دیگر به این نتیجه رسیده ام که عمدی در این نهاد وجود دارد. از جهل هم آن طرف تر است. پس ما نه بانک مرکزی خوبی داریم نه بیمه مرکزی خوبی داریم. اخیراً سازمان بورس اصلاح شده است. سازمان برنامه هم نداشتیم. یک سازمان بودجه بندی داشتیم. اگر درست نگاه کنیم وزارت اقتصاد خوبی هم نداشته ایم. الان ما به هر روستایی که می روی مالیات ارزش افزوده درست و حسابی دارند دریافت می کنند هنوز حرفش هست. پس ما هم در ساختار ها می لنگیدیم هم روشها. روش هم بلد نبودیم و ما لازم نیست برای عمران، همه اش تکیه بر دولت کنیم هزار روش تأمین مالی هست ما روش های تأمین مالی بلد نبودیم الان هم بلد نیستیم. به نظر من ابزار ها باید زیاد شود. ابزارهای مالی ابزارهای بودجه ای... از این طرف هم توسعه موضوع کشور نبوده. پیش هر کسی می رفتی از توسعه حرف می زدی کسی حساسیت نداشت حساسیت ها راجع به مطبوعات مسائل سیاسی بود مسائل فرهنگی بود ولی روی موضوع اقتصاد فکر می کردند بحث دنیاست و ما هم این حرفها دامنگیرمان شده. گاهی حرفهایی محیرالعقول، می گویند یا عدالت را بخواهید یا توسعه را یا تورم را بخواهید یا بیکاری را این چیزهایی که در این سیستم انتخاب می کنیم اگر می خواهید بیکاری کم بشود باید تورم داشته باشید این حرفها حرفهای غلطی است اصلاً جایی که عدالت نباشد فساد باشد توسعه نخواهیم داشت. به نظر من مقداری اهتمام نبوده سوادش را نداشتیم دانشگاه ها و پژوهشگاه هایمان روی این موضوعات متمرکز نشده اند و نهادهایمان را اصلاح نکرده ایم همین سازوکار، روش و نهاد.

ابوجعفری: سوال من البته نافی موفقیت هایی که در کشور داریم نیست بیشتر بحثی است که چطور نهادینه بشود این موفقیت ها در زندگی اقتصادی آحاد جامعه آقای دکتر سیف الدین تجربه ی زیادی در بحث بودجه ریزی دارند یک جایگاه مهمی که در این حوزه اتفاق افتاده بود حالا می خواهیم نظر ایشان را از این باب بشنویم.

سیف الدین: بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين.

اول اگر اجازه بدهید تعریف خودم را از اقتصاد مقاومتی بگویم که اگر در تعاریف ابهامی داریم این مشخص نبود که در ادامه وقتی به عبارت اشاره می کنیم منشورمان مشخص باشد. اقتصاد مقاومتی را می توانیم در راستای بحث های سیاسی و امنیتی ترجمه نکنند اما واژه ی مقاومت به همه جا به این معناست که تهاجمی چه از درون و چه از بیرون اتفاق می افتد. یک آفتی هست و در مقابل این آفت ما باید پایداری بکنیم پس اقتصاد مقاومتی را این گونه می توان تفسیر کرد که اقتصادی هست که می تواند در مقابل رکود مقاومت بکند (مثلاً تا الآن کشورهای اروپایی و امریکایی را می بینید یکی از مشکلاتشان همین است یعنی آن هم حتی اقتصادشان مقاومتی نیست معلوم است که پنج سال رکود پدرشان را در می آورد) در مقابل تورم بیش از اندازه بتواند مقاومت بکند در مقابل بحث های صادرات و واردات اگر حالت تهاجمی داشته باشد یعنی اگر واردات از یک حدی بیشتر باشد این اقتصاد بتواند از خود مقاومت نشان بدهد و جلوی آن را بگیرد و در مورد صادرات بیش از اندازه. ما پامترهای دیگری هم می توانیم بگوییم یعنی ما مقاومت را در رابطه با اقتصاد باید تعریف بکنیم نه در رابطه با حوزه های دیگر. این تصور من هست هرچند که اقتصاد می تواند به عنوان پشتوانه و پشتیبان دیگر حوزه ها هم عمل کند. اگر شما در اقتصاد قوی باشید قطعاً در دیگر بحث ها هم اثر خواهد گذاشت. نکته ی بعدی که باید خدمت شما عرض بکنم این است که ما یکی از آسیب هایمان طوری است که پنج مولفه قدرت به صورت آبشاری است البته این نظر من است و در حالت تقویتی اش هم همین است یعنی ما اولین عرصه ای که معمولاً مواجه می شود با تغییرات سیاست هست بعد از آن عرصه ی اقتصاد بعد بحث اجتماع بعد در نهایت عرصه ی فرهنگ است سیاست با امنیت را هم عجین می دانیم اگر آسیبی در حوزه ی حاکمیت باشد خود به خود اولین عرصه ای که خودش را نشان می دهد عرصه ی اقتصاد است و آسیب در عرصه ی اقتصاد خودش را در عرصه ی اجتماع نشان می دهد. یعنی شما وقتی می بینید قدرتشان ضعیف شد به ناچار می بینید ممکن است بعضی هنجارها را رعایت نکنند و آسیب در عرصه اجتماع هم خودش را در فرهنگ نشان می دهد. یعنی بعد از این که مدتی به تعدادی رویه ها از نظر اجتماعی جا افتاد و مردم رعایت نکردند خود به خود عادت می شود می رود توی شخصیت و بین نسلی می شود. و قدرت هم بدین ترتیب یعنی ترتیب قدرت فرهنگی خودش را در انسجام اجتماعی نشان می دهد قدرت اجتماعی در اقتصاد و

قدرت اقتصادی در سیاست. پس اگر اقتصادمان مقاومتی باشد خود به خود در زمان آسیب ها می شود بحث های اجتماعی و فرهنگی شکل بگیرد و می تواند قدرت دهنده به بحث سیاسی و امنیتی باشد حالا با این عنوان می توانیم بقیه اش را ادامه بدهیم ما در مورد ایران چند تا بحث را داریم که یک قسمتی از مباحث از حاکمیت سر ریز می شود و اقتصاد را خواه ناخواه ضعیف می کند این به دلیل ساختار اقتصادی ایست که ما داریم یعنی تا زمانی که ساختار حاکمیتی را جابه جا نکنیم بهبود ندهیم قوانین متناسب شود، اقتصاد شما جور نمی شود و خود به خود این تأثیرات اقتصادی خواه ناخواه می آید در بحث اجتماع من مثالش را می زنم. تورم علتش چیست درست است که می گوئیم نقدینگی هست ولی از یک طرف دیگر آمارهم نشان می دهد که دنیا چند برابر ما نقدینگی دارد ولی تورم ندارد این که نقیض می شود نمی شود که اگر نقدینگی عامل تورم است پس چرا بعضی کشورها که نقدینگی شان نسبت به میزان GDP شان نسبت به ما بالاتر هست مال ما را می گویند سی و خورده ای درصد هست بعضی کشورها را بالای صد می گویند هست. پس چرا آنها نقدینگی بالاتر دارند و تورم ندارند. و اگر عامل تورم غیر از نقدینگی هست آن چیست به یکی از بحث هایی که وارد می شود به نوعی نقدینگی ها تحت کنترل نیست یعنی دولت درآمدش دلاری است صد میلیارد دلار در سال درآمد دارد اما مخارج اش ریالی است خوب این دلار را باید تبدیل به ریال کند چطور باید تبدیل کند برای این که این تبدیل را انجام بدهد. باید از حاکمیت بیاید بیرون یعنی باید در اقتصاد عرض اندام بکند که این تبدیل انجام بشود و به خاطر همین هم یک عده ای از شرکت ها به عنوان مبدل عمل می کنند مثلاً شرکت بازرگانی دولتی ما میرود از فلان جا گندم می خرد اسمش این است که ما گندم می خریم برای اینکه امنیت ایجاد بکنیم و معیشت مردم تأمین شود ولی واقعیت این است که گندم می خریم برای این که می خواهیم دلار را تبدیل به ریال کنیم واردات برای این که می خواهیم بکنیم که -خصوصاً واردات سریع- که دلار را تبدیل به ریال بکنیم این یکی از بحث های جدی ماست و همیشه هم در بودجه دوتا عامل مجلس تصویب نکرد. ولی همیشه تصویب می کنیم یکی قیمت دلار است همه مجلس تصویب می کند یکی هم قیمت نفت است همیشه مجلس تصویب می کند چون دوتا عامل بودجه است. اگر این دوتا عامل را تصویب نکنید نمی تواند اصلاً تراز بودجه را ببندد پس این نشان می دهد که حاکمیت به خاطر سیستم بودجه ای اش با دلار دوست دارد بازی بکند هر چقدر دلار گرانتتری بفروشد ریال بیشتری گیر دولت می آید امسال که اصلاً در قانون یک ردیفی گذاشتیم که اگر دلار از ۱۲۲۶ تومان بیشتر شد قیمتش به خرج عمومی برسد. یعنی دولت را تشویق می کنیم. پس سیستم پولی ما چون یک طرفش دولت هست و می خواهد دلارش را به ریال تبدیل کند. بخواهد نخواهد. اریب است از حالت غیر اریب نیست این یکی از معضلات سیستم بودجه ای ماست. معضلات دیگری هم توی ساختار بخشی نگری ما بود. سازمان قبلاً دوتا فضا داشت. یک فضا بود که بودجه ی کلان را می بست، یک فضای بخشی بود که بودجه های بخشی را می

بست. بودجه های بخشی از ساختاری که از قبل از زمان ۱۳۲۶ تقسیم بندی شده به این تیپ نبود. بعد خاطر مشکلات به حالت بخشی شد و وقتی بودجه شما بخشی می شود و دفتر بخشی دارید عملاً نهاد های حاکمیتی وصول به آن دفتر انگار که پیمانکار آن دفتر میشوند. و شما برای اینکه نهادهای حاکمیتی ات واقعاً نهاد حاکمیتی باشند باید ساختار بودجه ای ساختار خود سازمان متناسب باشد و وظیفه اش کنترل سیستم بودجه ای باشد. یعنی بودجه های هزینه ای و عمرانی. الان این وظیفه نیست. الان اوراق مشارکت داریم تقسیم می کنیم که از چه حدی چرا نباید بیشتر تکثیر کنیم. توی سازمان ساختاری برایش تدارک دیده نشده است. سعی کردیم در این تغییر ساختار این تدارک دیده شود. ولی بعد دوباره به حالت نامناسبی انجام شد. یعنی مدتی بود کنترل شدید می شد بعد مدتی رها شد. و حالت بعدی هم نهادهای بالادستی سازمان مدیریت هستند. این نهاد بالا دستی الان در نظام ما وجود ندارد، یعنی امسال وجود دارد. آن هم هرگز الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت نهاد بالا دستی می شود. یک نهادی باید وجود داشته باشد که مدل های کلان را بررسی کند و بعد بگوید که مدل کلان اقتصادی از نظر حاکمیت معلوم نیست. مثلاً یکی از چیزهایی که تکلیف اش معلوم نیست بحث زمین است. الان مسکن مهر این زمین را از عرصه که خارج کرد باعث شد کلی هزینه ها پایین بیاید. ولی چرا بحث زمین را در مورد بحث تولید نمی آیم از عرصه خارج کنیم؟ یا در بحث تجارت که مهم تر از آن است. زمین قیمت اش چند بار وارد اقتصاد ما می شود و باعث می شود که همه ی هزینه ها سرسام آور بشود. به تبع باعث می شود که اقتصاد ما به سمت ورشکستگی برود. باز بحث های مالیاتمان هم همین است. الان مالیات با این که چهار وظیفه دارد - یک وظیفه اش در آمد دولت است، وظیفه ی تنظیم روابط و شفاف سازی اقتصاد هم هست - اصلاً مالیات بر ارزش افزوده به خاطر شفاف سازی به وجود آمده است ولی الان به دلیل این که سعی می کنیم درآمد مالیاتی را افزایش بدهیم اصلاً این وظیفه ها را کنار گذاشتیم. در دم تولید کارخانه مالیات بر ارزش افزوده به آن اضافه می شود. یعنی کالایی که شما می خرید نوشته است با احتساب مالیات بر ارزش افزوده. مالیات بر ارزش افزوده باید در دم مصرف گرفته بشود تا جلوی قاچاق را بگیرد. این ها بحث هایی است که در بحث های ساختاری وجود دارد و مخصوصاً آن بحث عدم تطبیق درآمد با هزینه که ناشی از رفتار نامتناسب دولت و حاکمیت است، آسیب های جدی ای را می زند. ما باید برای این ها فکر جدی ای بکنیم و کمک بکنیم که با قاعده گذاری صحیح این اتفاقات بیفتد. آن وقت می توانیم بگوییم اقتصاد ما مقاومتی است. ما اقتصادمان از درون مشکل دارد تا بیرون. من این را اعتقاد راسخ دارم.

ابوجعفری: آقای دکتر شاه میرزایی عضو شورای عالی مجازی و صاحب نظر در بحث فناوری اطلاعات هستند. ما نظر ایشان را درباره ی اقتصاد فناوری اطلاعات اگر بدانیم خوب است.

شاه میرزایی: بسم الله الرحمن الرحيم. شورا مجازی نیست موضوع شورا مجازی است. من فک می کنم جمع بندی نظرات دوستان چه در پتل چه برخی مقالاتی که من در این فرصت کوتاه شنیدم و به خصوص در آن مجله را که تقریباً تمام مقالات را نگاه کردم، نشان می داد که مثل اینکه ما تازه شروع کرده ایم به فکر کردن راجع به این موضوع یعنی البته این موضوع خوب است چون کاملاً آکبند بوده و الآن می تواند استفاده شود. شروع کار است یعنی خیلی از بحث هایی که ارائه می شد می دیدیم که مثلاً در مورد ریل دوستان فرمودند، ما از زمان رضاخان تا الآن سیستم را تغییر نداده ایم. منتظر بوده اند که شما بیایید و از الآن شروع کنید به فکر کردن برای تغییر بعضی از ساختارها. این حالا هرچند یک مقداری طنز گونه است من بیانش کردم ولی یک واقعیت است. یعنی هر تحولی بالاخره با فکر شروع می شود. شما اول باید فکر کنید بعد بتوانید تحول ایجاد بکنید و تین اتفاق نیفتاده است. و آلاً به نظر من شاید یک تعبیر دیگر از اقتصاد مقاومتی که در ادبیات علم توسعه و سیاست های صنعتی و غیره که من به عنوان یک دانشجوی دکترا در این بخش تحقیق می کنم. به عنوان اقتصاد درون زا گفته می شود. یا توسعه ی درون زا. این معنی دارد، یعنی در مقابل آن تفکرات اقتصادی هست که معتقد است که ما باید منتظر بمانیم که یک دست نامرئی بیاید مسائل ما را حل کن. و در واقع ما همه چیز را داریم به یک چیزی که بر اساس یک سری فرمول های ریاضی در اطراف مکا دارد اتفاق می افتد. ما خودمان داریم تصمیم می گیریم و خودمان برنامه ریزی می کنیم برای اینکه به چه سمتی حرکت کنیم. باچشم باز حرکت می کنیم این را البته می شد بدون اینکه تحریمی هم بشویم وارد این مرحله از توسعه بشویم. خیلی از کشورها یعنی به اعتقاد برخی از صاحب نظران هر کشوری که وارد مسیر توسعه شد، از اینجا شروع کرد. یعنی روی پای خودش ایستاد و یک سری برنامه ریزی های متفاوت با آن چیزی که بازار جهانی دیکته می کرد بالاخره بازار جهانی دیکته می کند که کالایش را به ما بفروشد و می خواهد ما را تابع آن خط و مش هایی بکند که به نفع آن قدرت های قالب است. اگر ما می خواهیم در مقابل آن جریان قرار بگیریم باید خودمان تدابیری داشته باشیم که در کشور ما اتفاق نیفتاد. ولی الآن این تحریم اتفاق افتاده است و مقالات زیادی من که در بحث عدو شود سبب خیر بود. اینجا هم تحریم شد سبب خیر. و دیگر به ناچار مجبور هستند بعضی از مدیران یک فکری بکنند از این بابت. به خصوص در همین دو بُعد که عرض کردم. من در بخش راه حل که گفتند دور دومی هم هست و می توانیم بگوییم نکاتی را یاد داشت کرده ام که خدمتان می گویم. به خصوص در حیطة ی بحث فضای مجازی و IT هم چند مثال می توان زد که گویا هست ولی به نظر من آن چیزی که مشکل بوده است در دو بخش یکی انحراف فکری مدیران از نظر اینکه نوعی تفکر اقتصادی که همان اقتصاد لیبرال همان اقتصاد کلاسیک اقتصادی که عمدتاً مبتنی بر تعادل ها در آن حوزه هایی که مبتنی است بر پویایی اقتصادی و اقتصادی که دولت را خلع سلاح می کند. اصلاً به دولت مسئولیتی نمی دهد فقط بازار کار خودش را انجام می دهد یعنی

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

تخدير کردیم دولت را و گفتیم شما اصلاً فکر نکنید اجازه بدهید بازار خودش تصمیم بگیرد و آن تفکر توسعه گر که ما در اقتصادهای درون زا داریم را سعی نکردیم پیاده کنیم به خصوص در حوزه ی فناوری که بحث عمده در اقتصاد روز تکیه بر فناوری است ما آمديم تکیه کردیم بر منابع طبیعی با درآمد نفت فکر نکردیم که اقتصاد یعنی اینکه ما چه هنری داریم ما انسان ها چه ارزشی را توانستیم بیفزاییم بر فعالیت هایی که دیگران کرده اند. به همین جهت بحث این بوده که منابع را استخراج کنیم و بفروشیم و مثال دیگری هم که می شود در این زمینه زد همین خریدهای دولتی که حضرت آقا هم خیلی تأکید فرمودند این یک نمونه خیلی روشن که همه جای دنیا از این به اصطلاح تأمین دولتی یا بخش عمومی به عنوان یکی از بهترین ابزارهای سیاستی است در جهت تحریک تقاضا و رشد صنعتشان ما کاملاً مسابقه بوده بر سر اینکه همهی نهادها حتی نهادهایی در دولت و بعضاً صدا و سیما در بخش های مختلف این ها به خرید از خارج رفته اند و این تحریم یکی از خیرهایی که داشت این است که دیگر مدیران ما که نمی توانند بخرند یعنی بخاطر این نتوانستند مجبوریم فکری ای که در مدیریت اقتصادی ما بوده انشاءالله با این تدبیر گویایی که امثال آقا به کار بردند و حمایت از کار که حالا شاید در همین جمع هم بودند یک جور می گفتند که ای کاش حضرت آقا از این کلمه ی حمایت استفاده نمی کردند. این کلمه کلمه ی خوبی نیست واقعاً کار ما به جایی رسیده است که حمایت کلمه ی مضمومی شده است این وظیفه ی دولت است یعنی شما اداره ی یک قومی را مسئولیت اداره ی یک قومی را به عهده گرفتید باید پای مسئولیتتان بایستید چیزی که به گردن شماست را باید انجام دهید. باید بالاخره هم از کار هم از سرمایه یعنی اینجا مسائل اول انقلاب که بحث هایی کمونیستی که بحث کار در مقابل بحث سرمایه داری قرار گرفته بود را ایشان حل کردند گفتند این دو هیچ تعرضی با هم ندارند این دو در کنار هم هستند ولی وظیفه ی دولت و مسئولین حمایت است همه باید حمایتی فکر کنند البته خوب حمایت روش دارد که حالا در بخش راه حل ها می گوییم انشاءالله که این فضا و پارادایم غلطی که تا حالا حاکم بوده است با این شعار امسال و با این اتفاقاتی که در حوزه ی تحریم افتاده است خیلی سریع رفع شود.

مجری: آقای دکتر شما بفرمایید.

ایزدخواه: من با یک خاطره شروع کنم. سال گذشته شنیدم که یک دانشجویی از پرینستون آمریکا آمده ایران و دارد روی موضوعی تحقیق می کند. مایل بودم که او را ببینم رفتم. دانشکده ی جامعه شناسی دانشگاه تهران. فرانسوی اصلی بود در دانشگاه پرینستون دکترای توسعه و بحث های علمی گرفته بود یک چیز میان رشته ای بود که نامش خیلی خاطر من نیست و موضوع پایان نامه اش جهاد سازندگی ایران بود. موضوعش بود نه **case study** و آمده بود ایران تحقیق. فارسی را خیلی

سلیس صحبت می کرد عربی را هم یاد گرفته بود. و گفتم چرا جهاد سازندگی ایران را انتخاب کردید گفت: من اساتیدی که با آنها کار می کنم پنج نفر هستند یکی اقتصاد یکی توسعه یکی جامعه شناسی و غیره و آنجا یک مسئله ای به این تیم ارجاع شده بود که ما تحقیقاتی که کردیم در ایران در هر روستایی که رفتیم در سطح روستایی هر راهی که رفتیم هر کار که واقعاً صورت گرفته حالا اعم از عمرانی فرهنگی آموزش سواد ریشه اش بر گشته به جهاد سازندگی شروع شده برایمان سوال شده که جهاد سازندگی ایران چیست که انقدر ظرفیت داشته است ظرفیت اش فقط عمرانی نبوده فرهنگی بوده آموزش بوده ریشه کنی بیسودی در واقع توسط همین هابوده. ریشه کنی بیماری های آنچنانی توسط همین ها بوده. این چه بوده این شده پایان نامه ی این آقا. و این هشت ماه نه ماه در ایران مطالعه کرده بود مطالعاتش هم صد درصد میدانی بود یعنی کتاب تقریباً نبوده که این برود بخواند رفته بود با تک تک این جهادگرهای قدیمی مصاحبه بعد تازه به تهران هم بسنده نکرده بود شنیده بود که مثلاً تبریز هم جهاد قوی ای داشته آنجاها را هم رفته بود. عربی را گفتم چرا یاد گرفتی؟ گفت بعد از جهاد سازندگی ایران دو کشور مستقیماً از ایران تقلید کردند. یکی پاکستان یکی سوریه یک چیز راه انداخته اند شبیه ایران. رفتیم این ها را هم مطالعه کنم. چون تجربه ی یگانه ای بوده. یک جهاد سازندگی ایران بوده و هیچ سابقه ای هم نداشته دو کشور هم رفته اند از این تقلید کرده اند رفتیم ببینیم آنها چه فهمیده اند از جهاد سازندگی ایران. بعد خودش می گفت که من فهمیدم که اینها اصلاً با شما خیلی فاصله زیادی داشته کارشان. کرا آنها خیلی سطحی بوده. من خودم جرأت نکردم شاید از سه سال قبل در بحث جهاد سازندگی یک مباحثاتی با بعضی محققین داشتم جرأت نکردم پایان نامه ی دکترایم را موضوعش را بگذارم جهاد سازندگی علاقه هم داشتم. گفتم خوب نخواهند فهمید اساتید رفرنس می خواهند کما همین الان ۵۰ تا ۶۰ تا منبع ارائه داده ام که ۴۰ تا فارسی است و ۲۰ تا خارجی می گویند این فارسی ها را از کجا آورده ای؟ گفتم من ده سال است که دارم در این زمینه کار می کنم. با منابع آشنا هستم می گویند نه از کدام سایت مدیریت خارجی از کجا اینها را سرچ کردی کی به تو گفته اینها مرجع هستند یعنی انقدر ما عقب ماندگی داریم. عرض من این است که اقتصاد مقاومتی خیلی روی زمین است خیلی عینی است اصلاً چرا اقتصاد مقاومتی؟ مگر ما قبل از آن بحثی به نام اقتصاد اسلامی سال ها نداشتیم این همه مرکز آموزشی پژوهشی اساتید و... چون من فکر می کند این بحث اصلاً جواب نداده. اقتصاد اسلامی خیلی ما را درگیر تئوری ها و مبانی فلسفی کرد و یک قدم جلو نبرد واضح ترین بحث ربا بود که تا می گفتم اقتصاد اسلامی همه یاد ربا می افتادند ربا را ما نتوانستیم حل کنیم اگر به این مقوله ی اقتصاد مقاومتی نگاه نظری و تئوری بشود به اعتقاد من انحراف مطلق صورت خواهد گرفت. مقاومت یعنی چه؟ مقاومت که در ذهن نیست در ذهن داری مقاومت می کنی؟ مقاومت در عرصه ی اجراست مثلاً می گوئیم فرهنگ مقاومت. کشورهایی مثل ایران، لبنان، سوریه فرهنگ مقاومت دارند. این فرهنگ فیلمی عینی است. در

تظاهرات مردم که ساده ترین نمودش است تا دیگر چیزها اقتصاد مقاومتی باید روی زمین جست و جو کرد و نکته ی دوم هم این است که انقلابی که در عرصه ی سیاست که در واقع اشراف دارد بر اقتصاد. شأن سیاست بالاتر از اقتصاد است جامع تر است و در فرهنگ در فرهنگ که توانست مدل مدل مقاومتی به وجود آورد. در اقتصاد این انقلاب مقومت نبوده؟ الگوی مقاومتی نداشته؟ نکته این است که در اقتصاد کمتر انقلاب را یک جریان ی آمد صفر کرد. یعنی گفت انقلاب در اقتصاد مطلقاً که الگو داشته نه حرف داشته است. متخصصین هم که نداشته ایم جبهه را هم که فقط با شهادت گذرانیم الان در اقتصاد نیاز به این داریم که بردیم از مکاتب مرسوم غربی کمک بگیریم اگر این است چرا در سال ۲۰۱۲ دانشگاه پرستون آمریکا دانشجوی دکترایش را با پنج استادی که معلوم نیست چه هزینه ای دارند را می گذارد روی جهاد سازندگی ایران کار کند. حالا این یک نمودش است. جای دیگری شنیدم که جرج بوش می گفت من سه چیز نداشتم که در افغانستان و عراق موفق شوم. یک: قدرتی مثل آقای سیستانی نداشتم که در خانه بنشینم و روی کاغذ یک چیزی بنویسد و مردم را هدایت کند. سربازانی مثل بسیج ایران نداشتم که برای اهداف من بروند شهادت طلبی کنند و سازمانی مثل جهاد سازندگی ایران نداشتم که بعد از این که وارد بشوم به این کشور ها این سازمان احیا و آبادانی کند و مردم مزه ی آبادانی را بچشند وایمان بیاورند به حضور ما در آنجا. ما آمدیم کمتر انقلاب را صفر کردیم، گفتیم انقلاب هیچ نداشته حالا باید شروع کنیم تازه به فکر کردن. مثال عینی الان مسئله ی دلالی در کشاورزی، اگر کسی نداند نشناسد باید شک کند به دانسته های اقتصادی اش. شاید در بیش از بیست استان حضور میدانی داشته ام. دلالی واقعاً مسئله است. کشاورز می گوید در ده سال پیش من این سیب را به دلال می فروخته ام کیلویی صد تومان. امسال بعد از ده سال شده کیلویی صد پنجاه تومان. کود را آن موقع می خریده ام هزار تومان الان بیست و چهار هزار تومان شده. حالا می گوییم یارانه ها بوده. قیمتش مثلاً هفت هشت هزار تومان. و چرا اگر تولید کننده ارزان می فروشد مصرف کنند گران می خرد؟ هر دو طرف بدبخت می شوند. این وسط پس چه اتفاقی دارد می افتد. این دلالی را چرا نمی شود حل کرد؟ انقلابی که توانست در همان ماه های اول پیروزی مسئله ی نفت را مدیریت کند. جهاد سازندگی ایجاد کند که اگر منحلش نمی کردند، جوان مرگش نمی کردند - به تعبیر خود آقایان - امروز باید جهاد سازندگی نوک پیکانش می شد فناوری های پیش رفته. جهاد این نبود که فقط به روستا پردازد. آن موقع اولویت روستا بود. هفتاد درصد مردم روستایی بودند. روستا ها هم کلاً دور افتاده بود اولویت روستا بود. این نبود که جهاد در روستا بماند. این را می خواهم عرض کنم که ما در بسیاری از پیشرفت هایی که در حوزه هایی مثل سد و غیره شده، شما بکاوید آدم هایش را کسانی هستند که یک دوره در جهاد سازندگی بوده اند. اما این را فرموده اند الگوی مدیریت جهادی. پس یک چیزی بوده به نام

مدیریت جهادی. این هم نبوده که بگوییم بچه های مخلصی بوده اند با تقوا بوده اند نماز شب خوانده اند، همین! نخیر این هم باز انحراف است که بگوییم فقط بچه های خوبی بودند. مدل داشته اند. الگو داشته اند. الگوی سازمانی. الگوی بودجه ریزی داشته. الگوی صف و ستاد داشته. الگوی اولویت سنجی داشته. برنامه ریزی از پایین داشته. این ها را ما نمی بینیم و در واقع وقتی می رسیم به اقتصاد مقاومتی دو باره می خواهیم...! انحراف بزرگی رخ داده در اقتصاد اسلامی. که فقط نشسته ایم حرف تئوریک زده ایم. و احساس می کنیم که دست مان خالی است.

ابوجعفری: من یک جمع بندی اولیه از بحث داشته باشم. آقای مهندس میرزایی در بحث جهل نسبت به سازو کارها و روش های اقتصادی و تاحدی عمد در این حوزه بحث داشتند. آقای دکتر سیف الدین به زیر سیستم های اجتماعی اشاره کردند و به طور خاص بحث دلار های نفتی، بحث بودجه ریزی، بحث زمین و مالیات را اشاره داشتند که این ها مسائل اصلی اقتصاد ایران است. آقای دکتر شاه میرزایی بحث توسعه ی درون را اشاره داشتند و مهمترین بحث انحراف فکری که در مدل های اقتصادی اتفاق افتاد و آقای دکتر ایزد خواه بحث را بردند روی مدلی هایی که ما داشتیم و استفاده نکردیم. مثل جهاد سازندگی و تأکید بر مدل های مرسوم اقتصادی. در این قسمت بحث، سوالی اگر هست بفرمایند دوستان که بعد بحث را ادامه دهیم.

پرسنده: از جناب آقای دکتر شاه میرزایی می پرسم که در مقاوم کردن اقتصاد یک جنبه اش ارتباط اقتصاد با بیرون است. شاخه های مختلف، چندگانه کردن منابع راه کار های جدید. یک جنبه ی دومی که اصلاً بحث نشد مقاوم کردن درونی خودش با فیدبک درونی است. یک اشاره ای شد به مشکل مصرف که مشکل خیلی اساس اقتصاد ما است. این که چطور می شود بحث مصرف یا فرهنگ یا نقاط ضعفی که باعث آسیب پذیری اقتصاد ما از درون شده است این جنبه هایی که در ادارات ما هست. سیستم کار پردازی مان، غیره و ذلک. این ها چیزهایی است که در مورد مسائلی که ایجاد می شود آسیب پذیری به وجود آورده. اگر در مورد این بشود بحث بکنند. چیزی که در ذهن خود من هست بحث باز خورده است. هر سیستمی که بخواهد پایدار باشد یک باز خورد قوی وقتی برایش برقرار کنید این سیستم در درون خودش پایدار می شود.

پرسنده ی دوم: چن موضوع کنار گذاشته شد. بحث تولید را که اصلاً نگفتند. ضعف تولیدی که ما داریم. این پاشنه ی آشیل اقتصاد ما شده است. و آن طرف برای تولید کننده ثبات محیط مهمترین عامل تأثیر گذار بر روند کار است. ما شوک هایی را دائم به این تولید کننده وارد می کنیم بعد انتظار داریم از این طرف بهترین تولید را داشته باشیم و از طرف دیگر چرا ما شکل گیری انتظارات را در وزارت کشور در نظر نگیریم. نظریات اقتصادی به جایی می رسند که بحث انتظارات عقلایی را مطرح می

کند. آنجا که نگاه می کنی ما اصلاً اقتصاد کینزی بحث می کنیم. هنوز مانده ایم در ۱۹۳۰. اگر این دامنه اطلاعاتی افراد متفاوت باشد بی ثباتی اقتصادی درست می کند. در بحث تورم بحث می کنیم. در بخش پولی؛ بخش پولی وقتی رشد نقدینگی اثر منفی دارد باید به دنبال اشتغال کامل باشیم نه اینکه درصدی که ظرفیت تولید ما نزدیک به ۴۰٪ است. در این حالت مشکل داریم. از آن طرف بحث پاسخی به تقاضا. ما نمی توانیم تقاضای ما به این بهانه که چون کالای تولیدی داخل کم است و از آن طرف تحریم هستیم، جوابی به تقاضایش ندهیم. این خودش بزرگترین عامل تأثیر گذار بر تورم است. شما تقاضای ما را اگر نتوانی کالای مورد نیازش را تأمین کنی برای همان خورده ای که در بازار مانده به دلیل افزایش تقاضا قیمت اش حتماً بالا می رود. این نمی تواند کنترل اش کند. از یک طرف در تمام این مباحث ما یک اصلی در اقتصاد داریم به عنوان مزیت نسبی. این مزیت نسبی با این اقتصاد مقاومتی ما کجا هماهنگی پیدا می کند. کجا می توانیم این دوتا را باهم سازگار کنیم. آیا اصلاً مزیت نسبی را خط بزنیم؟ از یک طرف دیگر این همه مکتب، دیدگاه، نظریه پرداز. شاید هم بگوییم بی طرف که توی اقتصاد هستند. آیا همه ی این نظریات را کنار بگذاریم خودمان بیاییم یک الگو بدهیم یا بگوییم نه الگوهای آن ها هستند، هر جایی که ما ناسازگار است را کنار بگذاریم و جایگزینی برای آن بسازیم.

ابوجعفری: فکر می کنم که نکاتی که اشاره کردند در قسمت دوم بحث تمام دوستان می توانند به آن ها بپردازند به خصوص که در بخش دوم به بحث راه کارهایی می خواهیم بپردازیم. ولی در قسمت دوم نکته ای که می خواهم به آن اشاره کنم این است که شاید در طی تاریخ اندیشه ای که بعد از انقلاب داشتیم بخصوص در بحث های اقتصادی اتفاقی که افتاده این بود. که رویکرد های بومی وقتی که مطرح می شود بیشتر از جنس رویکرد های سلبی بوده. و به ضعف ها و اشکالاتی که در مدل های اقتصادی در تفکرات اقتصادی وجود داشته اشاره ای شده است و کمتر سراغ راهکارهای ایجابی رفته ایم یکی از دلایلی که به نظرم مقام معظم رهبری به مفهوم سازی این موضوع می پردازند - مفهوم اقتصاد مقاومتی را وقتی مطرح می سازند، بحث الگوی اسلامی ایرانی بحث اصلاح الگوی مصرف این ها وقتی مطرح می فرمایند از این جنبه است که یک مقدار بعد ایجابی هم ما در ارائه ی راهکارهایی برای کشور خودمان داشته باشیم. یا بعد بتوانیم جز اساس آنها راهکارهای اجرایی را هم پیاده کنیم. دوباره از آقای مهندس میرزایی خواهش می کنم که توی اون قسمت راجع به راهکارهای ایجابی که ما در کشور مان می توانیم داشته باشیم و حتی الامکان اولویت بندی ای که در این حوزه می توانیم داشته باشیم را بفرمایند که در حوزه ی اقتصادی چه کارهایی می شود کرد که در راستای اقتصاد مقاومتی بتوانیم قدم بگذاریم.

میرزایی: چون جلسه معطوف بود به بررسی مشکلات آدم فکر می کند که خیلی وضعیت وخیم بوده من دوتا پاسپورت داشته ام و کشورهای زیادی را دیده ام. اینطور هم نیست که بقیه جلو رفته باشند و ما عقب مانده باشیم با وجود این که ما مشکلات برون مرزی داشتیم. فاصله مان از دنیا زیادتر نشده است کم تر شده است. و آنهایی هم که سریع ترین رشدهای اقتصادی را داشته اند با آنها اگر مقیسه کنیم البته باید دید آنها اصلاحاتشان را از چه مقطعی شروع کرده اند و ما اصلاحاتمان را از چه مقطعی این است که من خودم نسبت به موضوع که با همه ی ندانم کاری هایمان ضعیف عمل کردیم را قبول دارم. ولی این که دنیا خیلی بهتر از ما عمل کرده را نه. آسان نیست. ما به نسبت خودمان از جاهای دیگر عقب نبوده ایم رشد اقتصادی داشتیم و این رشدهایی هم که دولت اعلام می کند غلط است مسلماً بلد نیست محاسبه کند. چون اندازه ی رشد و رفاهی که همین موضوع ایجاد می کند. من در همین پنجاه سال عمرم مقاطعی را در نظر می گیرم و یک مقاطعی را هم که نبودم مطالعه کردم. از هر مقطع به مقطع دیگر قضاوت روشن است. شما عکس هایی که از قدیم دارید را نگاه کنید که بحث پوشاک و لباس و... که مشخصاً وضع دارد تغییر می کند. اما بحث هایی شد و بعضی از این بحث ها معطوف بود به اقتصاد خود و بعضی ها هم معطوف به اقتصاد کلان هر کدام سر جای خودش درست است بحث مزیت به آن شکل الان دیگر نیست. کشورهایی که مزیتی هم نداشتند رشد کرده اند. مثل کشورهای جنوب شرق آسیا اما من اقتصادی مثل اقتصاد هلند را در نظر می گیرم حداکثر سه چهارتا اقتصاد بیشتر نمی تواند داشته باشد بحثی را دارند در مورد صنایع غذایی بحثی را دارند در مورد نفت بحثی را دارند در مورد الکترونیک بحثی را هم دارند در شرکت هایی مثل نستله و فیلیپس و شل و این صحبتها و یه بحثی هم در خدمات درمانی دارند. برای ایران آنچه خدا جلوی ما گذاشته لاقلاً دوازده نوع اقتصاد امکان پذیر است برای کشور ما الان قطر را نگاه کنید این قطر به جز این که نفت دارد که صادر کند و پولش را دریافت کند راه دست دیگری ندارد. حالا قطر می خواهد شبیه امارات یک اقتصاد دومی هم به وجود بیاورد ولی ما دوازده نوع اقتصاد اینجا امکان پذیر است و تا الان فراموش کرده ایم مثلاً به نفت به عنوان منبع درآمد نگاه کرده ایم. نه این که خود صنایع نفت لکوموتیو صنعتی بشود اگر ما ده میلیارد دلار در داخل حرکت کند ده بار دست به دست شود مثل این است که صد میلیارد وارد کرده باشیم کشور بر گذر سر راه. یک زمانی جاده ابریشم از اینجا رد میشده ثروتمند بودیم می توانستیم ارتش بزرگی داشته باشیم این بود که کشور بزرگی هم داشتیم واسکودوگاما دور زد آفریقا را وارد اقیانوس هند شد و جاده ابریشم تعطیل شد درآمدهای ما رفت و نتوانستیم دفاع کنیم کشور جمع شد منقبض شد. این شد که الان عکس نقشه ایران را نمی توانی از نقشه ماهواره هم تشخیص بدهی باز همین منظور پدیده اش دارد پیش می آید. دوباره قرن پانزدهم انگار دوباره برگشته هند و چین مهم شده اند و ایران دوباره سر مسیر واقع شده اگر مسیر حمل و نقل باشد حمل و نقل لکوموتیو تجارت است تجارت لکوموتیو کارهای

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

مالی است و کارهای مالی لکوموتیو صنعت است. اینها همدیگر را می کشند می برند جلو. ما امکان ایجاد اقتصاد متنوعی را داریم و کشورهای دورمان به ما ضرورتاً نیاز دارند ما یک کشور بسیار ثروتمند و طبیعی بالای سرمان است. قزاقستان چی از کانادا کمتر دارد به لحاظ طبیعت درست بالای سرمان است. راهی هم به جایی ندارند به جز ایران یا باید از بزرگترین بیابان های دنیا رد بشوند به شرق دور بروند یا از آن طرف هم یک بیابان بزرگ دیگر در روسیه را بسته است. برای این سرزمین های ثروتمند شمالی ما چرا بی اعتنایی می کنیم. چرا جو را ما از اروپا می خریم اروپا خودش میرود از یک جای دیگر می خرد. ما برای چی باید توتون و شکر از اتریش بخریم عادت کرده ایم چقدر واردات سنگین ذرت و غیره همه اش از اروپا. وقتی از اینها بخریم هر کشوری به اینها بگوید ایران را تحریم کن اینها که گوش نمی دهند مگر میایند کشوری که گذرگاهشان است. بهش نیاز دارند از آنها خرید می کند تحریم کنند اینها اگر ازشان گندم بخریم بیابان هایشان را تبدیل به گندم زار می کنند. روسیه چهل میلیون تن گندم مازاد داشت. به رئیس جمهورهای آفریقایی هدیه داده بودند. پادشاه عربستان پیشنهاد به روسیه داده که شما بیایید به مکان توزیع غله توی عربستان درست کنید. خوب آخر این نباید از ایران بگذرد اینجا باید مکان توزیع پنبه ی روسیه باشد این پیشنهاد را ما باید ببریم بدهیم اول آخر او که با هواپیما نمی تواند غله ببرد به عربستان باید با قطار ببرد. این حجم ها با قطارهای سنگین است چرا باید راندمان قطارهای ما زیر دو کیلومتر در ساعت در بیاید خطوط سنگین ما باید راه بیندازیم از شمال به جنوب الان ما خودما نمی دانیم می خواهیم چکار بکنیم چرا قطار رشت آستارا را تکمیل نمی کنیم می گویند اولویت با همدان است تو اولویت را از کجا تشخیص می دهی؟ نماینده ی مجلس گفته. بالاخره شغل کجاست پول کجاست سه میلیارد دلار درآمد ترانزیتی ایران بوده به راحتی این را ضرب در ده کن می شود سی میلیارد دلار مثل درآمد نفت خالص هم هست یک درآمد خالص. آقا هواپیمایی که از بالای ایران رد بشود دوهزار دلار هر عبوری باید پول بدهد به ایران راه نمی دهد نقشه نیم ساعتی یک هواپیما. آقا این کارا چیست که می کنید بعد هواپیما می خواهد رد بشود ستاد کل می آید می گوید هواپیما نباید صاف رد شود باید مارپیچی بگذرد. برای اینکه یک جاهایی هست که نباید ببینند نه این که واقعاً این طور باشد حال گیری می کنند چون هواپیمای کشوری حال آن ها را یک جای دیگر گرفته است. ایجاب همین هاست دیگر. درست کنید این ها را می شود ایجاب کشوری که می تواند بالاتر از یک میلیارد دلار درآمد ترانزیت هوایی داشته باشد اما ندارد. اینها کارهای سختی هم نیست. هزار کار دیگری می شود کرد که این کشور خیلی ظرفیت هایش متنوع است یک قاره ایست که فشرده شده به هر صورت به نظر من سازوکارهایش معلوم است راه حل هایش مشخص است خیلی هم نیاز به فکر زیاد ندارد منتهی کسی نیست که بیاید این همه زحمت را بکشد من اگر رئیس هواپیمایی کشوری بودم می رفتم می

نشستم جلوی ستاد کل تا این کار را بکنم ولی این کارها را نمی‌کنند. کار رئیس جمهور است اینها. رئیس جمهور رئیس دولت است وزرا هم رئیس بخش‌ها هستند. هر جا که دوتا بخش با هم کار می‌کنند باید بشود کار رئیس جمهور. ما الان هیئت دولت جلسه می‌گذارد. باید یک موضوعی که خلاء هست و از عهده‌ی یک وزارت خانه خارج است باید بیاید آنجا شما از هر وزیری بپرسید وظیفه وزارت خانه ات چیست بلد نیستند. وزارت نفت تفاوت اش با شرکت نفت چیست؟ وزارت مخابرات فرقی با شرکت مخابرات چیست؟ اگر آن ناظر است این منظور چرا اینجا ناظر و منظور یکی شده اند. مگر می‌شود یک نفر که قرار است نظارت کند. خودش هم بشود معاون وزیر نفت و رئیس شرکت نفت این کس می‌تواند روی خودش نظارت کند؟

ابوجعفری: خدمت آقای دکتر سیف الدین هستیم. آقای دکتر بفرمایید که برای راهکارهای ایجابی در راستای اقتصاد مقاومتی چه باید کرد.

سیف الدین: من اول می‌خواهم به دوستی که سوال مزیت نسبی را پرسیدند جواب بدهم. مزیت نسبی الان تبدیل شده به یک قاعده‌ی کلی تر به اسم قابلیت اتفاقاً سوال اصلی بحث اقتصاد این است که چرا بر اساس مزیت نسبی‌ها رفتار نمی‌کنیم. ما ششصد کیلومتر ساحل دریای عمان را داریم بعد می‌بینیم کشور دیگر که اینچنین قابلیت ندارد استفاده می‌کند مزیت ما این است که مسیر ترانزیت باشیم اما استفاده نمی‌کنیم. مزیت ما این است که نفت و گاز داریم. صنعت نفت و گازمان باید رشد بکند نمی‌کند و خیلی مزیت‌های دیگر اتفاقاً بحث اصلی در بحث‌های اقتصادی با همین است که ما به اسم مزیت نسبی داریم بلدی مزیت نسبی را می‌گیریم ما بر اساس مزیت نسبی مان رفتار نمی‌کنیم مخصوصاً در مرحله‌ی بالاتر با قابلیت‌ها چون قابلیت‌های محوری و بحث قابلیت‌ها خیلی فراتر از مزیت هاست ما وقتی صحبت از سرمایه‌های اجتماعی می‌کنیم در مزیت نسبی این‌ها صحبت نمی‌شود در بحث قابلیت است. سرمایه اجتماعی یعنی آن طرف بحث توریزم را تقویت می‌کند یا سرمایه‌های فرهنگی که بحث‌های جدی تری است یا بحث سرمایه‌های انسانی پس یک بحث جدی این است که چرا بر مبنای مزیت نسبی رفتار نمی‌کنیم با این دید شما یک بار نگاه بکنید که تاحالا هر چه با اسم مزیت نسبی گفته ایم که حرکت بکنیم دقیقاً ضدش بوده است یعنی مزیت نسبی خودش باعث شده که ما از مزیت نسبی استفاده نکنیم. بحث دوم ما در بحث اقتصاد دوتا پاشنه آشیل جدی داریم که باعث می‌شود که هیچ وقت این پیشران‌های ما حرکت نکنند. یکی این که ما ریال مان را بر اساس قوانین موجود کاملاً گره زده ایم به دلار و اقتصادمان کاملاً دلاریزه شده یعنی اینکه انرژی در سراسر ایران ۹۵٪ در خلیج فارس است در خلیج فارس یعنی به دلار فولاد قیمتش هر روز به دلار گفته می‌شود. عین همین در مورد بقیه موارد. ما به جز دستمزد نیروی انسانی بقیه‌ی چیزهایمان به دلار است. دلار چطور قیمت اش با ریال

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

تنظیم می شود قیمت ریال با دلار یک نسبت ثابتی است اگر دلار قیمتش کاهش پیدا کند این نسبت وقتی که قیمت دلار افزایش پیدا کند ریال می ماند یعنی قرار هست هر وقت دلار ثابت است و یورو قیمت اش بالا می رود قیمت دلار و ریال در ایران ثابت است به محض اینکه دلار قیمتش بالا می رود ما با یورو سرپیچ می کنیم. نمی شود که ما با یک وابستگی اعتباری کل اقتصادمان را به بریزیم می خواهیم به طلا ببندیمش یا به مجموع سبد ارزی. خوب این کار را بکنیم می خواهیم به نفت ببندیم بگوییم که یک ریال معادل مثلاً معادل یک شبکه نفت است. این کار را بکنیم که حداقل در برابر بقیه ارزها نوسانی که اقتصاد ملی را ساپورت بکند اقتصاد ملی ثبات داشته باشد. ما تورم داخلی داریم که آن به جای خود یک تورم بین المللی هم وجود دارد که اگر یک موجی در یک گوشه دنیا اتفاق بیفتد به واسطه دلار در کشور ما هم تأثیر می گذارد. طلا گران می شود توی دنیا کشور ما آسیب می بیند. علتش چیست؟ علت این است که ما ریال را دقیقاً آمده ایم آینه ی دلار کرده ایم. این تکلیف باید مشخص شود. شما وقتی می خواهی اقتصاد مقاومتی شود اقتصاد خود بنیان بشود باید این مشکل را حل کنی. در بودجه به هم درآمد را به دلار می گوئیم یا دلار را ارز رسمی بکنید یا اگر ریال ارز رسمی است واقعاً باید یک ارز رسمی باش. سایه ی چیز دیگری نباشد. این پاشنه ی آشیل اول بود. ما صندوق ملی پول را تأسیس کردیم که کمک بکند به توسعه ی کشور الان وام هایی که این صندوق می دهد به دلیل اینکه در دامهای تورم نیفتد این صندوق پولش کم نشود می گوید من دلاری وام می دهم خب شما به جای دلار بگذار یک نرخ ثابت دیگری را بگذار که دچار تورم نشوی دلاری وام دادن یعنی خودت داری تشویق می کنی این صنعت را که از خارج واردات کن خب او را چه بکند. دومین پاشنه آشیل اقتصاد ما. ما باید تکلیفمان را با چیزهایی که ارزش اضافی ایجاد می کنند - نه ارزش افزوده، added value و value added. این ها باهم فرق می کنند. value added مربوط به کسی است که کار اقتصادی می کند و نوش جاننش. ولی ارزش اضافی یعنی شما یک زمینی خریده ای هیچ کاری هم با آن نکرده ای بعد از ده سال قیمت اش را صد برابر می کنی. چون کنارش آبادانی شده. شما که هیچ ارزشی ایجاد نکرده ای پس این ارزش اضافی از کجا آمده باید تکلیفمان را با این ارزش اضافی ها که خود به خود به اقتصاد هزینه ی اضافی تحمیل می کند روشن کنیم. الآن در بازار های مرکزیمان مغازه ای داریم که چهارده میلیون تومان در ماه اجاره می دهد. خب معلوم است جنسی که از این مغازه رد می شود چقدر است. سربار اضافی تحمیل می شود که از قیمت اش بالاتر هست. یعنی چندین برابر قیمتش است. یک جفت کفش ممکن است ده بیست هزار تومان بشود. ولی به محض این که از یک کفش فروشی بهارستان سر در می آورد شصت هزار تومان قیمت اش می شود. ما تکلیف این ارزش اضافی ها را باید مشخص کنیم. در بعضی موارد کارآمدی عرصه های تولید هم هست. ما اصرار داریم که به یک روستایی که

زیر بیست خانوار هست برق و گاز و آب و تلفن برسانیم و جاده اش راهم آسفالت کنیم در صورتی که هفته ای یک ماشین هم رد نمی شود. چرا این بیست خانوار را نمی آوریم به نزدیک ترین شهر که فرهنگش بهتر بشود. هرکس هم که خواست کشاورزی بکند توی همان روستا، تابستان می رود کشاورزی اش را می کند و دوباره بر میگردد. به نظر من باید تکلیفمان را با چند موضوع اساسی اقتصاد مشخص بکنیم بعد یک تصمیم و اراده می خواهد. بعد خود به خود اقتصاد مزیت نسبی اش را هم پیدا می کند و به مسیرش ادامه می دهد.

ابوجعفری: خدمت آقای دکتر شاه میرزایی هستیم.

شاه میرزایی: من یک خاطره ای بگویم. سال قبل که جهاد اقتصادی بود، در یک جلسه ای در بیت حضرت آقا که برخی از سازمان ها بودند و برنامه ریزی در همین مورد جهاد اقتصادی می شد. ما صحبت هایی کردیم از نوع همان صحبت های دور اول که ما باید پارادایم های فکری مان را عوض کنیم. یکی از دوستان گفت: چه می گویی؟! آقا فرموده اند جهاد اقتصادی. جهاد یعنی باید کار کنیم نه این که بحث کنیم. این بحث کردن ندارد، جهاد یعنی کار کنیم. خب این که ما باید کار کنیم و عملگرا باشیم معنی اش این نیست که ما بدون مدل بدون تفکر و نیاز به یک پارادایم فکری میسبج عمل کنیم. ما تا انجام نداشته باشیم تمرکز ایجاد نمی شود. منتهی ما می خواهیم از این بحث های تئوریک عبور کنیم. این که عرض شد من فکر می کنم این که در اقتصاد مقاومتی عرض شد "درون زا" من فکر می کنم عنوان اقتصاد مقاومتی در برخی محافل شاید برخی بحث های دیگر را باید گویا تر و کامل تر به این اضافه کنیم. هرچند که خود مفهوم اقتصاد مقاومتی را کاملاً نیاز داریم اقتصاد درون زاست. اقتصاد درون زا منظور خود کفایی و وابستگی به بازار های داخلی و این ها ابدأ نیست. یعنی در اقتصاد درون زا هم شما بحث صادرات را دارید. ربطی هم به آن بحث های کینز و غیره هم ندارد. اقتصاد درون زا منظورش این است که شما تولید را تابعی از عوامل نمی دانید. یعنی بحث مزیت نسبی را می توانید داشته باشید. ولی واقعاً آن طور نیست که ما آن تولیدی که می کنیم مجموع یک سری عوامل است. در اکثر برنامه ریزی های اقتصادی کشور شما وقتی توجه می کنید هر جا سخن از ایجاد اشتغال و ایجاد درآمد است. می گویند برای این که اشتغال ایجاد شود انقدر سرمایه گذاری لازم است. همیشه یک سری توابع مستقیم خطی را داریم فرض می کنیم. در حالی که اقتصاد درون زا می گوید نه. چیزی که اصل و اساس است در تولید آن درون مایه های انسان هاست، آن خلاقیت شماست. یعنی شما کاملاً باید در مفاهیم اقتصادی بروید. پویا فکر بکنید. خیلی از این مفاهیم واقعاً کنار می رود. همانطور که دوستان فرمودند خیلی نباید خودمان را در بند مدل هایی که آنها خوب است اما مدل های نهادینه به درد این می خورد که ما؛ فرض کنید یک جایی که یک بیماری را می خواهیم

جراحی کنیم متخصص بی هوشی هم نیاز داریم که مراقب باشد این شاخص های دمای بدن و ... در تعادل باشد. اما عمل جراحی که این نیست. بلکه باید یک اتفاقی در داخل اقتصاد بیفتد. - من فرمایشات دوستان را کاملاً قبول دارم اما فراتر از بحث مزیت نسبی عرض می کنم. وقتی ما مثال می زنیم که مثلاً کشاورزی در ترکیب اقتصاد در قرن گذشته از هفتاد درصد اشتغال رسیده به زیر سه درصد. یعنی زیر سه درصد شاغل دارد همان میزان تولید می کند که یک قرن پیش هفتاد درصد همان میزان تولید می کرده اند. در حوزه ی صنایع منیوفاکچر وقتی همین اتفاق افتاده است شما می دانید که ما لایه های جدیدی به اقتصادمان اضافه شده. ببینید الان مادر جامعه با وجود این که می گوییم بی کاری هست، تولید کم است و غیره ولی بالاخره میزان مصرف غذا و پوشاک و یکسری نیاز های طبیعی ای که بشر دارد برآورده می شود. میزان نیاز های اولیه ی مان را نمی توانیم دوبرابر سه برابر کنیم. ولی بخشهای زیادی در اقتصاد هست که این ها نهایت ندارد، سقف ندارد. ببینید اکثر همین کشور های شرق آسیا که ما می گوییم به توسعه رسیده اند عمدتاً می بینیم صنایعی مثل الکترونیک است. صنایع صوتی تصویری است، صنایع IT است حوزه ی صنایع فرهنگی جهانگردی و... . ما صنایعی داریم که اساساً وابسته به منابع طبیعی نیست. که ما بگوییم باید صرفه جویی کنیم. در مصرف منابع طبیعی صرفه جویی درست است ولی آن جایی که ما بتوانیم تولید انسان ساز داشته باشیم خیلی نباید درگیر صرفه جویی بشویم. برای مثال همین تاکسی. اگر ما تاکسی هایی داشته باشیم که با بهترین خودرو و داخل خودرو فیلم باشد، راحت باشد و پذیرایی باشد اگر قیمت تاکسی سه برابر شود این ممکن است از نظر برخی اصراف باشد. در حالی که این به معنای تولید در لایه ی بالاتری است. کیفیت بالاتری تولید می کنید بدون افزایش مصرف انرژی. ما می توانیم بسیاری تولیدات را داشته باشیم. بخصوص در مورد فضای مجازی. شما تصور کنید جمعیتی که ما الان برایشان اشتغال نداریم فرض بفرمایید هر کدام از این ها فیلم بسازند. یعنی فقط همین کار. بقیه هم بنشینند نگاه کنند. یک دسته بسازد یک دسته نگاه کند. همه شاغل می شوند. نیازهای طبیعی را که در هر صورت برطرف می کردند. غذا می خوردند و پوشاک هم داشتند. نه لخت بودند نه گرسنه ولی ما از وقت آن ها استفاده کردیم و اشتغال زایی شد. این معنای اشتغال زایی به معنی اشتباهی نیست. این کاملاً اشتغال زایی است. این بعد در تئوری های اقتصاد و تحت عنوان بحث های استراکچر است. ما که کاملاً ابداعی نمی خواهیم مدل بدهیم. بلکه مدل های ترکیبی جدید را می شود استفاده کرد. ولی ما ساختار اقتصادمان را باید عوض کنیم. راهش این است که بیاییم دقیقاً وارد مشاغل بشویم. تفاوت مشاغل مختلف را در نظر بگیریم کاملاً عمودی یعنی اگر دنبال فرمول های کلی هستیم که برای همه ی رشته ها صادق باشد اینطور نیست. تفاوت ذاتی بینشان وجود دارد. باید عمودی فکر کنیم. ببینیم چه رشته فعالیت هایی را اساساً ورود نکرده ایم. حالا

بعضی هایش مزیت نسبی است. ما صنایع دریایی نداشتیم. قرآن پر از این است که رزق شما در دریاست، کشتی ها فلان و... ما مرزهایمان محروم ترین جای کشور هستند. بله مزیت نسبی هم خیلی می تواند کمک کند ولی بسیاری از صنایع است که من نمی دانم جرم آن صنایع چیست که ربطی به جغرافیا و... ندارد. هر جا می رویم توی شهرستان ها می خواهیم واحدهای جدید صنعتی بزنیم. آن جایک سری گاو می بینند می گویند صنایع شیر راه بیندازیم. یک معدن مس می بینند می گویند صنعت مس راه بیندازیم!! همه چیز را که اینطور نباید نگاه کنیم. بنابر این اگر ما به طور عمودی برخی از رشته فعالیت ها را بخصوص در خدمات مولد نه خدماتی مثل شعب اضافی بانک ها یا خرده فروشی. خدمات مولد بخصوص در حوزه IT و ایرانگردی و جهانگردی و ... که واقعاً مولد صنایع فرهنگی مفید هستند. ولی کاملاً برنامه ریزی شده و هدفمند و نهاد هایمان را متوجه یک هدف و یک برنامه ی مشخص کنیم که در عرض چند سال بتوانیم به آن دست پیدا کنیم. که در عرض چند سال بتوانیم به آن دست پیدا کنیم.

ایزد خواه: من سوالی دارم، ما نمی دانیم باید چکار کنیم یا نمی توانیم آن کار را بکنیم؟ بحث این است. در زمینه ی تحول اداری شاید پانزده سال است که در سطح اسناد بالا دستی فقط سیاست نوشته شده: تحول اداری، اتوماسیون فلان و غیره. بعد یک اختلاس سه هزار میلیاردی می شود می فهمند که ریشه اش مال دو سال پیش است. تحول اداری یعنی شما در سیستم بانکی که روتین ترین و دقیق ترین سیستم اقتصادی است باید بدانی آنلاین چه اتفاقی افتاده است. این پول کجا رفته. این تحول اداری پانزده سال چه شده؟ این همه سیاست، برنامه ریزی، شورا، ستاد چرا کاری نشد؟ همچنین بهره وری همچنین در سایر زمینه ها من زمانی فکر می کردم که ما اولین نفراتی هستیم که داریم بر روی سیاست صنعتی در ایران کار می کنیم وقتی در ادارات اسناد را می دیدیم می فهمیدیم دقیقاً همین بحث ما هفت سال پیش هم یک جایی مطرح شده. در جهاد اقتصادی و اقتصاد مقاومتی بحث این نیست که هیچ کدام از این مسائل نباید بشود. بحث این است که خاکریز خط مقدم کجاست. آن مسئله ای که نقطه ی ضعف شده و نمی گذارد هیچ تحولی رخ بدهد و هرچه سیاست خوب نوشته می شود روی زمین می ماند ما در وزارت صنایع چند سال می گفتیم آمایش صنعت. یعنی شما کارخانه ی فولاد میخواهی بزنی شهر رامسر یا شهر یزد یا بیرجند فرق می کند. یک جا آب ندارد یک جا هوایش طور دیگری است. آمایش می خواهد فولاد این آب زاینده رود در این بیست سال ببینید چه فکرهای عجیب غریبی شده در طبرس می خواهیم پی وی سی بزنیم که محصول آبی است بعد می گوییم آبش از کجا؟ از زاینده رود. ۵۰ کیلومتر آن طرف تر حالا این آمایش را ما می گفتیم بعد دوره ای شد که مسئولین هم به آمایش معتقد شدند. ما هم خوشحال شدیم آمایش یک نوعش این است که شما ببینی منطقه چه می خواهد. نه این که تو از تهران از پشت میز سازمان برنامه بنویس که من می خواهم یک چیزی آنجا ایجاد شود. طرح نوشتند طرح

آمایش صنعت هشتصد تا کارخانه در استان ها. ما می گوئیم این کارخانه ها را در این استان ها بزنییم. اسم این را گذاشتند طرح آمایش صنعت. ما فهمیدیم که دور خورده ایم ادبیات مسئله را استفاده کرده اند مصادره به مطلوب کرده اند. ما فهمیدیم که نمی خواهند یک عده یا نمی شود یا نمی توانیم کار کنیم دو مسئله ساختاری دست به دست هم می دهند؟ ۱- دولت می خواهد خودش محور و همه کاره باشد ۲- یک ساختار معیوبی در بدنه ی اقتصاد ایران رخ داده که ریش و قیچی دست دلال جماعت است در همه ی حوزه ها از حوزه های فناوری پیشرفته تا حوزه ی کشاورزی این دو مسئله ی ساختاری دقیقاً دو روی سکه است که یکدیگر را تقویت می کنند یعنی بروکراسی خشک دولتی و حاکمیت سوداگری یک دیگر را تقویت می کنند و بخش تولید که قلب تپنده اقتصاد است روی زمین می ماند. فرمودند دریای عمان یک سایت در کنار خلیج فارس در روستای تیاب هفتصد مزرعه ی پرورش میگو وجود داشت این ها می گفتند یک روزی آنقدر سود داشت که ما خانه هایمان را فروختیم تا مزرعه میگو زدیم الان دو سومشان تعطیل است. چرا؟ میگو از رده خارج شده است؟ اقلیم آنجا به هم خورده؟ آب مفت دریا را شما بیاورید روی زمین مفت میگو پرورش بده همین یک دانه سردخانه دارند که آن هم دست عده ای است که اجحاف می کنند. کشاورزی که آنجا بود نمی دانست قیمت میگو در تهران چند است لیسانس هم داشت می گفت دلال می آید سر مزرعه هنوز من میگو را از آب بیرون نیاورده ام از ما می گیرد. این مشکل ساختار را نمی شود با سیاست نویسی حل کرد این را باید با به هم ریختن ساختار درست کرد با یک نوع جراحی راه حل چیست؟ ایجاد نهادها و هویت های جمعی مردمی الان یک کشاورز در آلمان عضو صد و بیست تعاونی است به طور متوسط یعنی هیچ اجحافی در حق کشاورز نمی شود. همه چیز تأمین است خود تعاونی هم این کار را می کند. یا تشکل های صنعتی و انجمن ها الان دولت اصلاً حاضر نیست این ها را بازی بدهد. یک نفر نماینده می آورند توی شورا که بگویند نماینده ی بخش خصوصی هم بود. آقا گفتند: خط صحیح این است. باید سرمایه ی مردم و مدیریت مردم اقتصاد را بر دوش بگیرد و دولت پشتیبانی کند. سرمایه یعنی مردم شرکت کنند اوراق قرضه بخرند و... مدیریت مردم به چه معناست کشورهای اسکاندیناوی از بحران کمتر آسیب دیدند تا آمریکا و انگلستان چرا؟ چون یک حضور جدی و قوی از تشکل های صنعتی آن جا وجود دارد. چطور در یک شهر دویست هزار نفری در ایتالیا که شرکت های کاشی کار دارد و هیچ شرکتی از صد نفر بیشتر نیست. ۴۰٪ کاشی دنیا تولید می شود. شرکت ها همه کوچک است با شبکه ها و خوشه های مردمی شده است راهکار من این است. بحث جهاد سازندگی که عرض کردم از این زاویه بود که آن یک دیولوگری بود که داشت این بعد اقتصادی را فعال می کرد. یعنی نهاد مردمی را داشت توانمند می کرد. وقتی کار در دست نماینده ی مردم بود. سریع پیش می رفت.

سازمان یابی همایش،

قرارگاه جهاد اقتصادی

پایان بخش برنامه همایش ملی اقتصاد مقاومتی، قرائت بیانیه قرارگاه جهاد اقتصادی سازمان بسیج دانشجویی بود.

باسمه تعالی

«ما باید بتوانیم قدرت نظام اسلامی را در زمینه‌ی حل مشکلات اقتصادی به همه‌ی دنیا نشان دهیم؛ الگو را بر سر دست بگیریم تا ملت‌ها بتوانند ببینند که یک ملت در سایه‌ی اسلام و با تعالیم اسلام چگونه می‌تواند پیشرفت کند.» مقام معظم

رهبری

با بررسی بیانات مقام معظم رهبری در سال‌های اخیر، متوجه می‌شویم ایشان اهمیت و اولویت ویژه‌ای برای مسائل اقتصادی قائل شده‌اند. این موضوع از چند جنبه مورد تاکید قرار گرفته است: اولاً ما باید بتوانیم به سایر ملت‌های آزادیخواه جهان، نمونه‌ای از الگوی موفق پیشرفت مبتنی بر اندیشه‌های اسلامی را نشان بدهیم، دوماً توان نظام اسلامی در حل مسائل اقتصادی را به اثبات برسانیم و سوماً بر تهدیدات دشمنان که به شدت معطوف مسائل اقتصادی شده است غلبه کنیم.

نظام جمهوری اسلامی به دلیل پیگیری آرمان‌های عدالت‌خواهانه، همواره مورد خشم و نفرت سلطه‌گران جهانی و در راس آنها آمریکا قرار دارد. این زورگویان برای تسلیم کردن ملت ما و پشیمان کردنمان از راهی که آمده‌ایم، انواع فشارهای سیاسی و فرهنگی را بر کشور ما وارد کرده‌اند. به طور خاص در این برهه‌ی زمانی، تلاش‌های دشمنان معطوف مسائل اقتصادی شده است و کشور ما را مورد تحریم‌های مختلفی قرار داده‌اند. آنها قصد دارند با این تحریم‌ها، روابط تجاری ما را با سایر کشورها محدود کنند، نقل و انتقال کالا و وجوه را در سطح بین‌المللی با مشکل مواجه کنند، درآمدهای کشور را کاهش دهند، و ما را

از دسترسی به بعضی از نیازهای ضروری کشور که سابقاً از خارج تأمین می‌شده بازدارند. این حجم عظیم تحریم‌ها در دنیا سابقه نداشته است، به طوریکه حتی بخشی از این تحریم‌ها هر ملتی را به تسلیم وامیدارد.

برخی از مسئولان فکر می‌کنند این تحریم‌ها زودگذر است و به دنبال راه‌حل‌های کوتاه مدت برای پشت سر گذاشتن این دوران می‌گردند. غافل از اینکه تقابل ذاتی و دائمی میان جمهوری اسلامی و سلطه‌گران جهانی محدود به دوره‌ای خاص نخواهد بود و آنها تا ملت ما را به طور کامل تسلیم نکنند، دست از دشمنی نخواهند کشید. ضمن اینکه این گونه راه‌حل‌های کوتاه مدت که عمدتاً مبتنی بر باج‌دهی به واسطه‌ها و دلال‌ها برای دور زدن تحریم‌ها می‌باشد، باعث می‌شود فساد در کشورمان گسترش بیابد، قدرت سیاسی‌مان در ابعاد بین‌المللی تضعیف شود و اقتصاد کشورمان به دست عده‌ای خاص بیفتد و در نتیجه باعث بروز نارضایتی در مردم خواهد شد.

در مقابل این مسئولان، عده‌ای از کارشناسان هم هستند که همواره الگوهای اقتصادی غربی را برای کشور تجویز می‌کنند. این الگوها که مبتنی بر آزادسازی اقتصادی، جهانی شدن، پذیرش نظامات اقتصادی موجود و تقسیم کار جهانی، وابستگی به کشورهای ثروتمند و تلاش برای جذب سرمایه‌های خارجی به قیمت سازش با جنایتکاران و سلطه‌گران می‌باشد، نه تنها اهداف نظام جمهوری اسلامی را برآورده نخواهد کرد، بلکه بدترین راه‌حل در چنین شرایطی می‌باشد.

نظام جمهوری اسلامی با توجه به ویژگیهای خاص خود در ابعاد مختلف از جمله بعد اقتصادی نیازمند الگوهای ویژه‌ای می‌باشد. این الگوها هم باید منطبق بر آرمان‌ها و عقاید اسلامی ما باشد و هم متناسب با ویژگی‌های بومی کشور طراحی شود. داشتن الگوی مناسب پیش شرط پیشرفت و توسعه همه‌جانبه است. بعضی از ویژگی‌های الگوی مناسب برای پیشرفت اقتصادی کشور عبارتند از:

- مشارکت فعال همه‌ی مردم در اقتصاد به گونه‌ای که اقتصاد در دست عده‌ای محدود قرار نگیرد
- با توجه به شرایط جنگ و تحریم طراحی شده باشد
- باعث افزایش توان نظام در عرصه‌ی سیاست خارجی و مقابله با سلطه‌گران شود
- تضمین کننده‌ی پیشرفت کشور توأمان با گسترش عدالت اجتماعی باشد
- تضمین کننده‌ی شکوفا شدن مزیت‌های بالقوه‌ی کشور در عرصه‌های مختلف باشد
- حافظ ثروت‌های ملی کشور از جمله منابع طبیعی و خدادادی باشد

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

حرکت به سمت دستیابی به چنین الگویی باید از مدتها پیش شروع می‌شده است و از کارشناسان و متخصصان حوزه و دانشگاه انتظار می‌رود تحقیقات و پژوهش‌های خود را با رویکرد دستیابی به چنین الگویی انجام دهند؛ الگویی که رهبری از آن به عنوان «اقتصاد مقاومتی» یاد فرموده‌اند.

یکی از مهمترین ابعاد الگوی اقتصاد مقاومتی، حمایت از تولید ملی، با هدف افزایش توان رقابتی و صادرات محصول می‌باشد. این موضوع ضمن افزایش قدرت دفاعی و پدافندی نظام، باعث تسریع رشد و پیشرفت کشور و ایجاد اشتغال پایدار می‌شود. حمایت از تولید ملی در دو حوزه اولویت می‌یابد:

۱- صنایعی که با نیازهای ضروری کشور ارتباط دارند از جمله صنایع غذایی، دارو و انرژی همانطور که دشمنان در موضوع تحریم بنزین نشان دادند، از هیچ کاری برای ضربه زدن به نظام ما خودداری نخواهند کرد. لذا مسئولین باید برای تولید این گونه محصولات در داخل کشور یا تامین آنها از طریق شرکای مطمئن تجاری اقدام نمایند.

۲- صنایع پیشرفته یا Hi-tech

به اعتقاد بسیاری از کارشناسان برای جبران عقب ماندگی‌های بزرگ کشور، ایجاد اشتغال، تولید ثروت و صادرات محصول به دنیا تنها راه سوار شدن بر موجهای جدید فناوری است، زیرا در این زمینه‌ها فاصله‌ی ما از دنیا کمتر است. از این رو لازم است مسئولین اقدامات مناسبی را برای حمایت از تولید ملی در این زمینه‌ها انجام دهند.

در پایان ذکر این نکته لازم است که تحریم‌ها نه تنها مانع رشد و پیشرفت کشور عزیزمان نیست، بلکه همانطور که در گذشته نیز نشان داده، باعث خودکفایی در نیازهای ضروری و همین طور اصلاح سازوکارهای معیوب اقتصادی خواهد شد. اکنون که رهبر انقلاب حکم به جهاد در عرصه اقتصاد داده و خط مقدم را تولید ملی قرار داده است، لازم است تا مسئولین، کارشناسان و همهی مردم تلاش خود را در این جهت معطوف نمایند و بار دیگر به دنیا نشان دهند که ملت ایران از آرمانی که برگزیده است کوتاه نخواهد آمد.

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

بازتاب خبری

پوشش رسانه ای اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

بعد از برگزاری همایش

بازتاب خبری در رسانه های بیگانه

برخی خبرگزاری های خارجی از جمله بی بی سی نیز به بازتاب و ارائه تحلیل خود از برگزاری همایش کردند که در زیر به تیتر و بخشی از محتوای آن اشاره می گردد:

The screenshot shows the BBC Persian website interface. At the top, there is a search bar and navigation links for 'اقتصاد' (Economy), 'ورزش' (Sports), 'فرهنگ و هنر' (Culture and Arts), 'جهان' (World), 'افغانستان' (Afghanistan), and 'ایران' (Iran). The main headline is 'ایران به چه کسی علامت می دهد؟' (Iran, what sign does it give?) by Kaveh Amirpour. The article text is partially visible, mentioning the conference and the role of the Islamic Republic of Iran. On the left side, there are several 'مهم ترین خبرها' (Most important news) items, including one about the 14th anniversary of the Islamic Revolution and another about the 14th anniversary of the Islamic Revolution.

ایران به چه کسی علامت می دهد؟

برگزاری همایش اقتصاد مقاومتی این پرسش را پیش آورده که جمهوری اسلامی با برگزاری این همایش چه هدفی را دنبال می کند.

چند روز مانده به برگزاری نشست گروه پنج به علاوه یک در بغداد، ایران در حالی یک همایش اقتصادی با عنوان اقتصاد مقاومتی برگزار کرده که برخی مقامات ایرانی برداشتن تحریمها را به عنوان شرط اول مذاکرات هسته ای بغداد مطرح کرده اند.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

در همایش اقتصاد مقاومتی برخی اعضای شورای عالی امنیت ملی نظیر سعید جلیلی دبیر این شورا حضور پررنگی داشتند و آقای جلیلی به عنوان مذاکره کننده ارشد هسته‌ای ایران در این همایش بر همان حرفه‌های همیشگی ایران در زمینه هسته‌ای تاکید کرد و گفت که این که تحریم‌ها باعث خودکفایی می‌شود و غربی‌ها نباید دچار اشتباه محاسباتی شوند.

با آنکه خواسته‌های ایران در نشست سوم خرداد در بغداد به درستی روشن نیست، برخی مقامات ایرانی از جمله محمد رضا باهنر نایب رئیس مجلس و محمد نهبوندیان رئیس اتاق بازرگانی برداشتن تحریم‌های بین‌المللی را به عنوان یکی از درخواست‌های ایران در بغداد مطرح کرده‌اند.

با آنکه تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران از چندین سال پیش وجود داشته اما در یک سال اخیر دامنه آن به قدری گسترده شده که اکنون آثار آن به سادگی در زندگی روزمره نیز قابل مشاهده است.

تب تند بازار ارز در نیمه دوم سال گذشته نشان داد که اقتصاد ایران به غیر از عوارض تزریق پول هنگفت نفت از سوی دولت به اقتصاد کشور، که آثار آن مدت‌هاست ظاهر شده، نگران آینده است و این نگرانی بیشتر معطوف به تحریم‌های تازه آمریکا و اروپاست.

تحریم‌هایی که بانک مرکزی و صنعت نفت ایران را هدف گرفته و به موجب آنها از ماه‌ها پیش مشتریان نفتی به سختی می‌توانند پول نفت ایران را از طریق بانکها به دست این کشور برسانند.

"وقتی سخنان دبیر شورای عالی امنیت ملی ایران در همایش اقتصاد مقاومتی مبنی بر ادامه غنی سازی، منتشر شد، دلار در بازار تهران حدود یکصد تومان افزایش یافت و به بالای ۱۷۰۰ تومان رسید."

دشواری انتقال پول نفت به ایران به حدی است که بسیاری از خریداران نفت تمهیداتی اندیشیده‌اند تا ایران در قبال بخشی از پول نفتش، از این کشورها کالا بخرد.

هند و چین دو خریدار عمده نفت ایران اکنون به جای دلار یا یورو، به ایران پول رایج خودشان را می‌دهند و تجار ایران می‌توانند با آن از این دو کشور کالا وارد کنند.

مبادلات پایاپای نفت و کالا برای ایران که دامنه تحریم‌هایش روز به روز تنگ تر می‌شود، اهمیت زیادی دارد اما مشکلی که ایجاد می‌کند این است که بازار تجار ایرانی محدود می‌شود و آنها قدرت انتخاب چندانی نخواهند داشت و ناچارند فقط با یوان و روپیه، کالای چینی و هندی بخرند.

مشکل دیگر ایران در شرایط موجود این است که نمی‌تواند به سادگی ارزشهای نفتی‌اش را به داخل کشور بیاورد و برای همین هم این نگرانی وجود دارد که اگر توافقی در بغداد حاصل نشود قیمت ارز به فرض ثابت ماندن تقاضا، به دلیل فضای روانی موجود در بازار افزایش یابد.

نگرانی بازار از آینده مذاکرات هسته ای

بحران ارزی نیمه دوم سال گذشته بعد از اعلام تحریم آمریکا علیه بانک مرکزی ایران شروع شد و پس از آن نیز قیمت‌ها تا مدت‌ها به دلیل نگرانی از سرانجام پرونده هسته‌ای ایران و همچنین نبود چشم اندازی روشن از آینده مذاکرات سیر صعودی داشت و طی آن قیمت برخی ارزها نظیر دلار به بیشتر از دو برابر رسید.

این نگرانی وجود دارد که اگر مذاکرات هسته ای در بغداد به نتیجه نرسد، قیمت ارز در بازار ایران افزایش پیدا کند.

بعد از نشست گروه پنج به علاوه یک در استانبول ترکیه نیز خوش‌بینی نسبت به مذاکرات آینده در بغداد و احتمال رسیدن به توافق قوت گرفت و تب تند بازار ارز نیز تا حدودی فروکش کرد.

هنوز قیمت ارزهای عمده در بازار تهران بسیار بیشتر از شروع بحران ارزی در سال گذشته است و پیش‌بینی برخی کارشناسان اقتصادی این است که در صورت بی نتیجه بودن مذاکرات هسته‌ای، بازار ارز دوباره تب می‌کند و قیمت‌ها افزایش خواهد یافت.

همان گونه که وقتی سخنان دبیر شورای عالی امنیت ملی در همایش اقتصاد مقاومتی مبنی بر ادامه غنی سازی، منتشر شد، دلار در بازار تهران حدود یکصد تومان افزایش یافت و به بالای ۱۷۰۰ تومان رسید.

تحلیلگران بازار پیش‌بینی می‌کنند که در صورت بی نتیجه ماندن مذاکرات هسته ای در بغداد، قیمت ارز و به تبع آن کالاها و خدمات نیز افزایش یابد. برای همین هم بخش تجاری و صنعتی ایران که در یک سال گذشته به دلیل تحریم‌های بین‌المللی در مضیقه بوده است یک درخواست از حکومت دارد و آن این که شرط اول در مذاکرات هسته‌ای باید برداشتن تحریم‌ها باشد.

با وجود چنین درخواست مشخصی از سوی بخشی از حکومت، برگزاری همایش اقتصاد مقاومتی در دانشگاه علم و صنعت ایران که یکی از مهمترین پایگاه‌های دولت محمود احمدی نژاد به حساب می‌آید و حضور سعید جلیلی دبیر شورای عالی امنیت ملی و مهدی غضنفری وزیر صنعت، معدن و تجارت در آن، این پرسش را پیش آورده که جمهوری اسلامی با برگزاری همایش اقتصاد مقاومتی چه هدفی را دنبال می‌کند.

همین چند سال پیش وقتی اولین دور تحریم‌های بین‌المللی علیه ایران در شورای امنیت سازمان ملل به تصویب رسید، شورای عالی امنیت ملی ایران از رسانه‌های داخلی خواست که واژه تحریم استفاده نکنند و در برخی موارد حتی در باره آن چیزی ننویسند ولی اکنون که حلقه تحریم‌ها تنگ تر شده، جمهوری اسلامی برای نشان دادن ابعاد تحریم‌ها و نحوه مقابله با آن همایش هم برگزار می‌کند.

آیا این همایش اقتصاد مقاومتی نشانه آمادگی ایران برای پافشاری بر مواضع پیشین است و این کشور می‌خواهد برنامه هسته‌ایش را همانند چند سال گذشته پیش ببرد و از این رو برای بازیگران اقتصاد کشور این پیغام را می‌فرستد که باید کمربندها را سفت کنند؟

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

یا این که جمهوری اسلامی درصدد است با برگزاری همایش اقتصاد مقاومتی با تاکید بر قوی نشان دادن خود در مقابل تحریم‌ها و طرح مشکلات اقتصادی ناشی تحریم، زمینه یک توافق بر سر پرونده هسته‌ای را فراهم کند و با این پیش زمینه به استقبال کشورهای عضو گروه پنج به علاوه یک در بغداد برود و با آن به دنبال گرفتن امتیازهای اقتصادی نظیر برداشتن تحریم باشد؟

گفتنی است برخی خبرگزاری‌های خارجی دیگر مثل VOA نیز به تحلیل خود از برگزاری همایش در آستانه نشست بغداد پرداختند که شباهت زیادی به تحلیل بی بی سی دارد که از آوردن آن‌ها خودداری می‌کنیم.

تلویزیون

بخش زنده همایش از طریق شبکه خبر و پرس تی وی

گزارش همایش در بخش‌های مختلف خبری سیما

گفتگوی ویژه خبری

بعد از اتمام همایش و به فاصله ی ۴ ساعت از آن دکتر علیرضا معینی دبیر همایش و دکتر محسن کریمی در برنامه گفتگوی ویژه خبری ساعت ۲۲:۳۰ شبکه دوم سیما حضور یافتند که مشروح این گفتگو به شرح زیر است:

****استفاده از دانش و تکنولوژی بومی یعنی تهدیدات دشمنان را به فرصت تبدیل کردن**

با تلاش مضاعف و تکیه بر توان و ظرفیت‌های کشور و طراحی مدل اقتصادی می‌توان استقلال اقتصادی کشور را تقویت و وابستگی به خارج را به حد اقل ممکن کاهش داد و سدی در برابر بروز فساد در پیکره اقتصادی کشور باشد.

به گزارش خبرنگار اقتصادی باشگاه خبرنگاران، علیرضا معینی دبیر همایش اقتصاد مقاومتی در گفتگوی ویژه خبری شبکه دو سیما با بیان این مطلب که ما در سه برهه به پیشرفت‌های خوبی نایل شدیم افزود: پیروزی ملت ایران در جنگ تحمیلی و دفاع مقدس همین طور سرکوب سلطه‌گران توانستیم با مدد و لطف خداوند و با بکارگیری الگوی اسلامی پیشرفت‌هایی را کسب کند.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

وی تصریح کرد: هر پیشرفتی که در کشور شاهد بودیم متناسب با الگوی بومی خودمان بود و اقتصاد مقاومتی الگویی است که بیگانگان را به زانو در می آورد و اگر بخواهیم حفظ کنیم تنها یک راه دارد آن هم راه مقاومت بر مبنای دینی، و نظر خبرگان و کارشناسان این است که کاری نکنیم تهدیدها برطرف و به فرصت تبدیل شود.

وی با اشاره به تجربیات دفاع مقدس در مورد دلیل پیروزی مردم در دفاع مقدس تأکید کرد: در جریان دفاع مقدس اعتماد و فرهنگ مقاومتی ملت ایران سبب پیروزی شد و ما اکنون باید این فرهنگ مقاومتی را در اقتصاد پیاده کنیم زیرا بعد از جنگ تحمیلی مقداری از این فرهنگ فاصله گرفته‌ایم و مشکلاتی برای ملت ایران به وجود آمد زیرا از مدل‌هایی استفاده می‌شود که با فرهنگ ما سنخیتی ندارد.

دبیر اولین همایش اقتصاد مقاومتی راه برون رفت از مشکلات اقتصادی را چنین عنوان کرد: ما باید اقتصاد مقاومتی را شکل دهیم تا جایی که دنیا نتواند با ما مقابله کند، زیرا ابرقدرتها اگر آب خوردن ملتها نیز در دست آنها بود، آن را قطع می‌کردند.

****استفاده از تکنولوژی بومی یعنی تهدیدات دشمنان را به فرصت تبدیل کردن**

دبیر همایش اظهار داشت: کشور ما یک کشور اقتصادی بزرگ در دنیا محسوب می‌شود بنابراین کشورهای بیگانه به منابع غنی ما نیاز دارند و آنها تنها تکنولوژی دارند و ما با ابتکار عمل می‌توانیم با استفاده از تکنولوژی خودمان تهدیدات آنها را به فرصت تبدیل کنیم.

در ادامه محسن کریمی پژوهشگر اقتصادی با بیان این مطلب که اقتصاد مقاومتی ریاضت اقتصادی نیست مقاومت همراه رنج و سختی نیست مقاومت همراه با پیشرفت است گفت: اقتصاد مقاومتی یعنی نقاط آسیب پذیر را برطرف کنیم همچنان که رهبر معظم انقلاب در شهریور ۸۹ تأکید کردند به یک اقتصاد مقاومتی در کشور نیاز داریم و تحت فشار اقتصادی دشمن هستیم و باید برطرف شود.

دبیر همایش مقاومت اقتصادی اظهار داشت: دشمن می خواست با فشارها ملت ما را تسلیم کند و زورگویی کند خوشبختانه ملت ما با شعار استقلال پشت سر رهبری حرکت کردند و فشارها را تحمل کردند در حالیکه بسیاری از کشورها اگر امکانات شان کم و زیاد باشد تحمل نمی کنند و ملت ما با صبر و استقامت توطئه های آنها را خنثی کردند.

کریمی اضافه کرد: ایالات متحده بعد از جنگ جهانی دوم کشورها را مجاب می کرد از دلار به عنوان ارز جهان روا استفاده کنند تا منابع هنگفتی را خود نصیب کند کسری تجاری ۸۰۰ میلیارد دلاری در سال ۲۰۰۷، واردات بیش از اندازه بدون این که تقاضا داشته دلار را منتشر و خرید می کرد و تحریم امریکا این که ما از دلار استفاده نکنیم. و از سال ۱۹۹۹ دلار و ارز جهان روا شد امریکا در جنگ های داخلی و نظامی و مصارف تجاری از نظر سیاسی و اقتصادی سوء استفاده نامشروع می کرد و فکر می کند با این اهرم فشار می تواند برای اقتصاد کشور مشکلاتی را ایجاد کند.

****شناسایی کشورهای هدف به جای دورزدن تحریم ها**

وی تاکید کرد: امریکا آمد ۱۶ تریلیون اوراق قرضه فروخت و اگر این اوراق در اختیار متقاضی نباشد یک خطر و مشکل بزرگ برای کشورهایی که این اوراق را خریداری کردند بوجود می آورد و ما مجبور شدیم از دلار استفاده نکنیم و به جای دورزدن راهکار تهاجمی کشورهایی که تحریم نیستند مانند چین و هند که جزء کشورهای نوظهورند همراهی ایجاد کنیم و با این روش ضربه به اقتصاد امریکا بزنیم.

معینی گفت: ما پیشرفت علمی و نظامی را مدیون همین تهدیدها هستیم اگر این تحریم ها نبود چنین پیشرفتی را کسب نمی کردیم امریکا دلار بدون پشتوانه را چاپ کرد اگر به پول امروز تبدیل کنیم در حد فروش ۱۰ تا ۱۵ قرن فروش نفت ما از همه دنیا چپاول کردند و اگر ما گرفتار این تحریم نشده بودیم دلار را جایگزین کنیم و روش ما دیگر اعتقادی و با نیت و توکل بر خدا شروع کردیم و با همین مدل دلار را از چرخه اقتصادی حذف کردیم و چه لزومی دارد که با کشورهای اروپایی که حامی نظام سلطه هستند و موارد مورد نیاز را داریم و از امکانات جغرافیایی و از نظر ترانزیت بسترهای خوبی داریم.

وی که اقتصاد مقاومتی را تکیه بر توان داخلی و مقاومت در برابر تحریم ها با ایجاد کمترین بحران تعریف و اضافه کرد :
اقتصاد مقاومتی رسیدن به اقتصادی است که بر مبنای ارزش های کشورمان بنا شده باشد .

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

دبیر همایش تصریح کرد: زمانی که کشور توان ساخت کالا را دارد چه لزومی هست که از کشورهای بیگانه تهیه کنیم و با تولید در کشور ما می توانیم ایجاد اشتغال و افزایش تولید ناخالص همچنین برای رفع تهدیدها حتی الامکان نیازها را در داخل تولید کنیم.

***** ایجاد اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اسلام**

کریمی ادامه داد: راهبرد دوزدن تحریم با همین اقتصاد موجود اگر قرار بود دنبال راهکار باشیم مسله اینجاست طبق فرمایشات رهبر انقلاب تا زمانیکه شعارهای مناسب سلطه حرفی که آنها نمی خواهند می زنیم چالش داریم اقتصاد مقاومتی مبتنی بر نظام سیاسی و و مبتنی بر اسلام است اقتصاد باید تعبیه شود اگر روزی از آرمان امام کنار کشیدیم می گوئیم نیازی به اقتصاد مقاومت نداریم و در دوره تحریم انقلاب اسلامی نیازمند اقتصاد مقاومتی واقعی است.

****** ضرورت تقویت فرهنگ خودباوری در کشور**

معینی با تاکید بر ضرورت تقویت فرهنگ خودباوری در کشور گفت: باید با تلاش مضاعف و تکیه بر توان و ظرفیت های کشور مدل اقتصادی طراحی و اجرا شود که بتواند استقلال اقتصادی کشور را تقویت و وابستگی به خارج را به حد اقل ممکن کاهش دهد و سدی در برابر بروز فساد در پیکره اقتصادی کشور باشد.

وی ورود به مسائل کشور و تلاش برای ارائه راهکار برای حل مسائل و مشکلات آن را رسالت مهم دانشگاه توصیف کرد و افزود: نتایج نخستین همایش اقتصاد مقاومتی مدون و برای استفاده در اختیار مسولان کشور قرار می گیرد. تصویر دارد و به دنبال تحریم ها و مشکلات اقتصادی که ابرقدرت ها به دلیل اعتقادات و اصول ملت ایران تحمیل می کنند باید فرهنگ مقاومتی تقویت شود که در راستای تحقق این امر سلسله نشست هایی را تحت عنوان اقتصاد مقاومتی برای اقتصاد بومی خواهیم داشت.

****** حرکت به سمت اقتصاد بومی**

وی در مورد دلیل حرکت به سمت اقتصاد بومی اظهار داشت: دشمن ما به دلیل اینکه نمی خواهد در سلطه ابرقدرت ها هضم شود پس باید فرهنگ و زندگی بومی خود را تقویت کند، از این رو باید مدل خاص اقتصاد بومی متناسب با ملت ایران تدوین شود.

کریمی در این صورت یک الگوی جدید ارائه کردیم که در تاریخ سابقه ندارد. اگر اتفاق بیفتد افقی که رهبر انقلاب ترسیم کردند روشن است. کشورهایی که در نظام سلطه قرار ندارند گریزی نمی بینند تمسک بگیرند الگویی که ترویج می کنند دستیابی به یک الگوی دیگر الگوسازی خوبی است. دستاورد اقتصاد مقاومتی کشور ما را متأثر می کند و می تواند نقاط ضعف را برطرف سازد.

معینی اظهار داشت: دانشگاه بایستی دغدغه مشکلات و حل مسائلی که مواجه هستیم باشد. تحقیق و پژوهش اولویت ندارد فرصت و وقت جوانان کار می کنند خیلی مهم است باید کارهای پژوهش آنها ارزیابی شود.

کریمی گفت: از آنجا که رهبری انقلاب از سال ۸۹ مطرح کردند که کشور اقتصاد مقاومتی می خواهد و همچنین در سال ۹۰ بر این امر تأکید کردند انگیزه ای را در بین دانشجویان و سازمان بسیج دانشجویی برای تشکیل ستاد ایجاد کردند که این ستاد در دانشگاه علم و صنعت و صنعتی شریف تشکیل شده است و قرار است این ستاد در دانشگاه امیر کبیر نیز ایجاد شود.

****ارائه و چاپ مقاله های معتبر علمی مبتنی بر مل بومی کشورمان باشد**

معینی ادامه داد: مقاله های آی اس آی (ISI) که چاپ می شود بخشی از شاخص های کشور ما را ندارد و از طرف دیگر کشورهای بیگانه با تایید و چاپ مقاله های نه چندان مناسب با موازین علمی کشور خیلی سریع تر زمینه را برای ارائه مدارک دانشجویان فراهم می کند و همین امر ارزش علمی مقالات را پایین آورده است.

وی تأکید کرد: باید در این زمینه چاره اندیشی های جدی صورت بگیرد. و مقالات متناسب با مدل بومی کشور خودمان باشد و شاخص های سنجش (ISI) نباید تعیین کننده باشد. اگر شاخص بگذاریم چه ما خواهیم و چه نخواهیم برای ملت های دیگر الگو می شود برگرفته از الگوی انقلاب اسلامی است.

کریمی با بیان اینکه مردم ما برعکس کشورهای دیگر از دولت جلوتر هستند گفت: از سال ۷۵ قانون استفاده از توان داخل را تصویب کردیم. دولت باید با وضع قوانین مناسب و نظارت جدی بر آیین نامه های قانون ایرادات موجود را برطرف سازد.

سایت های خبری

خبرگزاری های مختلف داخلی به بازتاب خبری اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی پرداختند که به دلیل جلوگیری از تکرار مطالب ویژه نامه فقط تیتراژ آنها را با اندکی توضیح در زیر می آوریم:

خبرگزاری فارس:

خبرگزاری فارس یکی از خبرگزاری هایی بود که پوشش خبری گسترده ای از همایش به عمل آورد و خیلی از خبرگزاری ها و روزنامه ها اخبار خود راجع به همایش را به نقل از فارس درج کرده بودند. تیتراژهای مربوط به فارس در روز همایش و بعد از آن به شرح زیر است:

- دقایقی پیش و با حضور سعید جلیلی

همایش ملی اقتصاد مقاومتی در دانشگاه علم و صنعت آغاز شد

- در اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی مطرح شد

استعمارگران ۱۰۰ هزار میلیارد دلار منابع جهان را غارت کرده اند.

خبرگزاری فارس: دبیر نخستین همایش ملی اقتصاد مقاومتی در دانشگاه علم و صنعت گفت: استعمارگران به اندازه صد هزار میلیارد دلار از منابع کشورهای دیگر را غارت کرده اند.

- جلیلی در اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی هشدار داد

غربی ها دچار اشتباه محاسباتی نشوند/ زمان برای اعمال فشار به ملت ایران رو به پایان است

خبرگزاری فارس: دبیر شورای عالی امنیت ملی کشورمان به غربی ها هشدار داد که در اظهاراتشان دقت کرده و دچار اشتباه محاسباتی نشوند و تصریح کرد: زمان برای اعمال فشار به ملت ایران رو به پایان است.

- جلیلی در همایش ملی اقتصاد مقاومتی عنوان کرد

آنچه در بغداد می توان پیش برد گفت و گو مبتنی بر حقوق مسلم ملت ایران است

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

خبرگزاری فارس: جلیلی گفت آنهایی که احساس می‌کنند با تحریم‌ها می‌توانند به ملت ایران فشار وارد کنند، در زمین ما بازی می‌کنند و افزود: آنچه در بغداد می‌توان پیش برد، گفت‌وگو برای همکاری و مبتنی بر حقوق مسلم ملت ما است.

• مسعود درخشان در همایش ملی اقتصاد مقاومتی تشریح کرد

جزئیات ابعاد اقتصاد مقاومتی/مشکل اصلی تفکر غلط مقامات اقتصادی است

خبرگزاری فارس: مسعود درخشان اقتصاددان برجسته در تحلیل ابعاد اقتصاد مقاومتی، با اشاره به دل‌باختگی مسئولان اقتصادی کشور به اقتصاد غرب و ظواهر آن گفت: مهمترین مشکل اقتصاد مقاومتی غلبه بر تفکر غلط در سیاستگذاران اقتصاد کشور است.

• مسعود درخشان در همایش اقتصاد مقاومتی

خصوصی‌سازی که فقط به سود می‌اندیشد همان نظام شرکتی آمریکاست.

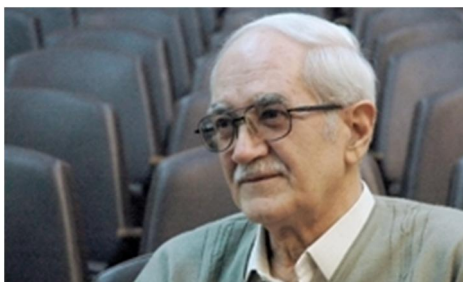
خبرگزاری فارس: استاد برجسته اقتصاد گفت: اینکه دولت بگوید جای خود را به بخش خصوصی دهد و بخش خصوصی نیز بدون راهنمایی تنها به دنبال حداکثر و انباشته کردن سود باشد در واقع همان نظام شرکتی آمریکاست.

• وزیر صنعت در همایش ملی اقتصاد مقاومتی

ایران با رتبه هفدهم اقتصاد جهان وارد مذاکرات ۵+۱ می‌شود.

خبرگزاری فارس: وزیر صنعت، معدن و تجارت گفت: ایران با اقتصاد رتبه ۱۷ در جهان در مذاکرات ۵+۱ شرکت می‌کند.

• یک اقتصاددان (دکتر رزاقی) در همایش اقتصاد مقاومتی

فضای کنونی اقتصاد به تهاجم بیرونی مشروعیت می‌دهد

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

خبرگزاری فارس: یک اقتصاددان می گوید: ما با دست خودمان فضایی ایجاد کرده‌ایم که نه تنها مقاومتی نیست، بلکه با تمام وجود به تهاجمی بیرونی مشروعیت می‌دهد.

- یک اقتصاددان (دکتر رزاقی) در همایش اقتصاد مقاومتی

۱۰۰۰ میلیارد دلار در آمد نفت کشور صرف واردات شده است

خبرگزاری فارس: دکتر رزاقی با اعلام اینکه اولین خطر اقتصاد ایران مصرف است، گفت: ما هزار میلیارد دلار درآمد نفت را صرف واردات کرده‌ایم و ۲۰ تا ۳۰ درصد افراد جامعه اغلب آن را برده‌اند و الان هم بقیه آن را می‌خواهند.

- دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام در همایش اقتصاد مقاومتی:

اگر اعلام شود برد موشکی ایران از ۲ یا ۳ هزار کیلومتر عبور کرده،

نباید شک کنیم

- محسن رضایی:

نظام اداری فعلی سد بزرگی در برابر پیشرفت کشور است.

خبرگزاری فارس: دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام گفت: نظام اداری فعلی یک نظام اداری پادگان مانند است که در زمان رضاخان ایجاد شده و تغییر نکرده و سد بزرگی در برابر پیشرفت کشور است.

همچنین فارس گزارشی کامل از همایش منتشر کرد که به دلیل اینکه تمامی بخش‌های مختلف همایش در کتاب همایش آمده، از تکرار آن خودداری می‌کنیم.

در این قسمت به تیترهای خبری سایر خبرگزاری‌ها و سایت‌های خبری در رابطه با همایش به صورت مختصر اشاره می‌گردد:

مشرق:

این سایت در سه تیتیر "بیانیه یک قرن پیش علما در حمایت از تولید ملی" و "غارث ۱۰۰ هزار میلیارد دلاری منابع جهان" و "تحریم نفتی اروپا مصداق اقتصاد مقاومتی" به سخنرانی دکتر معینی، دبیر همایش در افتتاحیه پرداخته است. سخنرانی دکتر جلیلی را در دو تیتیر "متن کامل سخنرانی دکتر سعید جلیلی در همایش اقتصاد مقاومتی" و "غربی ها دچار اشتباهات محاسباتی نشوند/از حقوق ملت کوتاه نمی آییم" می باشد که برخ از خبرگزاری های دیگر هم این تیتیرها را آورده اند. بخش دیگری که این سایت پوشش داده بود، سخنرانی دکتر درخشان تحت عنوان تیتیرهای "جزئیات ابعاد اقتصاد مقاومتی از زبان درخشان" و "اقتصاد اسلامی دلاری نیست" و "خصوصی سازی به سبک آمریکایی" بود. صحبت های دکتر غضنفری با عنوان "نظر غضنفری درباره رابطه اقتصادی با عربستان" بخش دیگری از پوشش خبری مشرق از همایش بود که در حاشیه همایش ایراد کرده بود. خبر آخری که مشرق از همایش مخابره کرده بود صحبت های دکتر محسن رضایی با تیتیر "برد موشک های ایران به روایت محسن رضایی" بود که ایشان به توانمندی های داخلی و پیشرفت کشور در شرایط بحران و تحریم اشاره داشتند.

سایت تابناک با تیتیرهای "مقامات غربی دچار اشتباه محاسباتی نشوند" و "جلیلی: آن لبخند را فراموش نمی کنم" به بازتاب صحبت های دکتر جلیلی در همایش پرداخت و "جزئیات ابعاد اقتصاد مقاومتی" را از زبان دکتر درخشان بیان داشت. سخنرانی غضنفری بخش دیگری از اخبار تابناک از همایش بود که با عناوین "غضنفری: تحریم ما سخت و پرهزینه است" و "غضنفری: اقتصاد ما تابع مذاکرات ۱+۵ نیست" منتشر گردید. "ساختار فعلی اقتصادی ضد مردمی است" سخنی بود که دکتر رضایی ایراد کرد و در سخنرانی خود به آسیب شناسی اقتصاد کشور و نظام اداری کشور پرداخت. همچنین تابناک در یادداشتی تحلیلی درباره همایش و اقتصاد مقاومتی و تحریم ها با عنوان "ایستادگی در جبهه اقتصاد" عنوان داشت که قدم اول تدوین الگوی اقتصاد مقاومتی با برگزاری این همایش محکم برداشته شد.

خبرگزاری مهر این خبرگزاری با انتشار صحبت های جلیلی تحت عناوین "غربی ها دچار اشتباهات محاسباتی نشوند/ از حقوق ملت کوتاه نمی آییم" و "متن کامل سخنرانی جلیلی" و "آن لبخند را فراموش نمی کنم/ برای همکاری آماده گفت و گو هستیم"، صحبت های معینی، دبیر همایش با تیتیر "عمل به شعار سال می تواند در راستای تقویت

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

اقتصاد مقاومتی قرار گیرد"، صحبت های دکتر درخشان با تیتیر "مسئولان مقصران شماره یک سفته بازی و دلالی / اقتصاد اسلامی دلالی دلار نیست" و تیتیری از صحبت های دکتر رضایی با عنوان "اقتصاد مقاومتی منافای دیپلماسی منطقه ای نیست / فرهنگ اقتصادی دولت عوض شود" به پوشش رسانه ای همایش پرداخت.

خبرگزاری دانشجو گزارشی کامل از همایش با عنوان "در همایش اقتصاد مقاومتی چه گذشت؟" منتشر کرد و با تیتیر "مذاکره با ۵+۱ می تواند راهگشایی برای دیپلماسی ایران باشد / اقتصاد مقاومتی منافاتی با دیپلماسی ندارد" به سخنرانی رضایی در همایش می پردازد. صحبت های غضنفری و محراب دبیر شورای تدابیر ویژه اقتصادی با عناوین "جنس تحریم ها بیش از آنچه سخت افزاری باشد نرم افزاری است" و "به دنبال اقتصاد مقاومتی هستیم نه مقاومت اقتصادی" هم تیتیرهای بعدی این خبرگزاری است. همچنین خبرگزاری دانشجو مصاحبه هایی را با دکتر معینی و دکتر درخشان به ترتیب با عناوین "نتایج نشست اقتصاد مقاومتی نباید به کتابچه تبدیل شود" و "اقتصاد مقاومتی راهکار ما برای تعامل با دنیاست" منتشر کرد. دانشجو "نگاهی به مقالات ارائه شده در همایش اقتصاد مقاومتی" انداخته بود و در بخش پایانی پوشش خبری خود از همایش ملی اقتصاد مقاومتی، بیانیه پایانی آن را با تیتیر "حمایت از تولید ملی، از مهمترین ابعاد الگوی اقتصاد مقاومتی است" منتشر کرد.

واحد مرکزی خبر و پایگاه اطلاع رسانی دولت "آغاز نخستین همایش ملی اقتصاد مقاومتی" را نوید دادند و جهان نیوز به نقل از محسن رضایی گفت: "ساختار فعلی اقتصادی ضد مردمی است" و جواب سوال خود "ایران باچه اقتصادی وارد مذاکرات بغداد میشود؟" را از غضنفری گرفت که گفته بود "ایران با اقتصاد رتبه ۱۷ در جهان در مذاکرات ۵+۱ شرکت می کند". اکو نیوز با خبر "توانمندی اقتصاد مقاومتی ایران درمقابل تحریم ها" به نقل از غضنفری و پایگاه اطلاع رسانی محسن رضایی با خبر "اقتصاد مقاومتی منافای دیپلماسی منطقه ای نیست / فرهنگ اقتصادی دولت عوض شود" از رضایی آخرین سایت هایی هستند که در پوشش خبری همایش نقش داشتند.

روزنامه ها

روزنامه های داخلی صبح روز شنبه ۳۰ اردیبهشت ماه به بازتاب گسترده صحبت های آقای دکتر سعید جلیلی در اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی پرداختند. در این قسمت روزنامه های مخلف و تیتراژ های آن ها در مورد همایش را می آوریم:

روزنامه شرق در تیتری درشت در صفحه اول با عنوان **"هشدار «جلیلی» به غرب در آستانه نشست «بغداد»: تعلیق غنی سازی را نمی پذیریم"** به سخنرانی جلیلی در همایش اشاره دارد و در صفحه ۴ به بررسی صحبت های آقایان جلیلی، غضنفری، رضایی، درخشان و رزاقی در همایش اقتصاد مقاومتی پرداخته است.

روزنامه کیهان در صفحه اول در تیتری با عنوان **"در همایش اقتصاد مقاومتی مطرح شد/ جلیلی خطاب به ۵+۱: مسیر هسته ای ایران قابل بازگشت نیست"** به صحبت های سعید جلیلی اشاره دارد و در صفحه دوم به مشروح این صحبت ها و صحبت های رضایی و غضنفری می پردازد.

روزنامه دنیای اقتصاد در تیتری با عنوان **"اعلام آخرین مواضع هسته ای ایران / جلیلی: کوتاه نمی آییم"** که داخل عکس بزرگی از دکتر جلیلی با زمینه ی بنر همایش می باشد به پوشش خبری همایش پرداخته است. در صفحه دوم به مشروح این سخنان و صحبت های برخی از مدعوین از جمله محراب دبیر ستاد ویژه تدابیر اقتصادی شورای عالی امنیت ملی می پردازد.

روزنامه اطلاعات در صفحه اول در تیترهایی کوچک به صحبت های جلیلی با تیتر **"جلیلی: غربی ها دچار اشتباه محاسبه نشوند"** و رضایی با تیتر **"دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام: نحوه اداره اقتصاد کشور باید عوض شود"** اشاره دارد و در صفحه دوم به مشروح سخنان جلیلی و اخبار هسته ای و تحریم ها می پردازد. در صفحه چهارم به مشروح سخنان رضایی و سایر سخنرانان می پردازد.

روزنامه جام جم در صفحه اول در تیتری با عنوان **"جلیلی: راهبرد فشار بر ایران رو به پایان است"** به صحبت های جلیلی اشاره دارد و پایین آن در تیتری با عنوان **"نسخه های «اقتصاد مقاومتی» برای مقابله با تهاجم اقتصادی غرب"** به مفهوم اقتصاد مقاومتی از نگاه سخنرانان همایش می پردازد.

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

روزنامه وطن امروز با تیتری تحت عنوان "هشدار جلیلی به ۵+۱ / در بغداد درباره حقوق مسلم ایران مذاکره نمی‌کنیم" به پوشش خبری همایش پرداخته است.

روزنامه گسترش صنعت در صفحه اول خود با تیتری بزرگ با عنوان "توانمندی اقتصاد مقاومتی ایران در مقابل تحریم‌ها" در صفحه ۵ به صحبت‌های دکتر غضنفری در همایش می‌پردازد.

روزنامه افکار در صفحه اول با تیتری از سعید جلیلی و تیتر دیگری از محسن رضایی به مباحث انجام گرفته در همایش پرداخته است: "هشدار دبیر شورای عالی امنیت ملی: غربی‌ها دچار اشتباه محاسباتی نشوند" و "دبیر مجمع تشخیص مصلحت نظام: اقتصاد مقاومتی منافای دیپلماسی منطقه‌ای نیست" که در صفحه ۳ و ۵ به مشروح صحبت‌های سخنرانان همایش پرداخته است.

روزنامه جوان در تیتری در صفحه اول خود تحت عنوان "هشدار مذاکره‌کننده ارشد هسته‌ای ایران در آستانه مذاکرات بغداد / غربی‌ها درباره ایران دچار اشتباه محاسباتی نشوند / غرب با پیگیری تحریم‌ها در زمین ایران بازی میکنند" به صحبت‌های جلیلی در همایش اشاره دارد و در صفحه ۶ هم فقط مشروح صحبت‌های جلیلی را آورده است.

قبل از همایش

روز دوشنبه ۱۸ اردیبهشت ماه نشست خبری دبیر همایش در سازمان بسیج دانشجویی برگزار گردید. خبرگزاری‌های فارس، مهر، ایکن، شبستان، ایلنا، خبرگزاری دانشجویان ایران و واحد مرکزی خبر در این نشست حضور داشتند. متأسفانه بنا به دلایلی خبرگزاری‌های مذکور پوشش خبری مناسبی از همایش ترتیب ندادند و خبر برگزاری همایش در صفحه اول این خبرگزاری‌ها درج نگردید و به درج آن در بخش دانشجویی بسنده کردند. اما با پیگیری‌هایی که کمیته مدعوین همایش در دعوت از مدعوین همایش انجام داد آقایان دکتر سعید جلیلی و دکتر غضنفری و دکتر محسن رضایی و مدعوین دیگر قول قطعی جهت حضور در همایش دادند، با اطلاع رسانی که به خبرگزاری‌ها صورت گرفت پوشش خبری خوبی در رسانه‌ها از برگزاری همایش انجام گرفت و خبرگزاری‌های مختلف با تیترهای مختلف برگزاری همایش را اطلاع دادند.

سایت های خبری

برخی سایت های خبری با قطعی تر شدن حضور دکتر جلیلی در همایش ملی اقتصاد مقاومتی بیش از پیش به پوشش خبری و خبر رسانی همایش پرداختند. تیتراژ اصلی اکثر آنها به حضور جلیلی در همایش اشاره داشت. خبرگزاری ها با معرفی همایش، محورهای آن، برگزار کنندگان و سخنرانان آن به بررسی مفهوم اقتصاد مقاومتی و دلیل برگزاری همایش پرداختند. برای نمونه خبرهای یکی از خبرگزاری ها در مورد همایش را آورده و به تیتراژ بقیه اشاره می گردد.

خبرگزاری فارس در خبری با عنوان " با سخنرانی سعید جلیلی / نخستین همایش ملی اقتصاد مقاومتی پنجشنبه برگزار می شود" در تاریخ ۲۵ اردیبهشت به برگزاری همایش ملی اقتصاد مقاومتی و معرفی برگزار کنندگان، محورها و اهداف همایش پرداخته است. در ضمن با نام بردن از سخنرانان همایش در تیتراژها و خبرهای خود به اهمیت و جدیت این همایش پرداخته است. ناگفته نماند که حضور دکتر جلیلی در آستانه نشست بغداد در این همایش و صحبت های مهمی که به نقل از منابع آگاه قرار بود از طرف ایشان ایراد گردد در پوشش رسانه ای همایش نقش بسزایی داشت که تحلیل خبرگزاری های بیگانه مثل بی بی سی نیز این مطلب را تایید می کند. همچنین خبرگزاری ها و سایت های خبری دیگری مثل جهان نیوز، مشرق، مهر، تابناک و سایرین با اعلام برگزاری همایش و حضور دکتر جلیلی در آن تا حد قابل قبولی خبر برگزاری همایش را پوشش دادند.

روزنامه ها:

روزنامه های مختلفی قبل از همایش به اطلاع رسانی برگزاری همایش و حرف های مهم جلیلی در آن اشاره کردند که به عنوان نمونه به دو مورد از آن ها اشاره می گردد:

روزنامه وطن امروز با چاپ پوستر همایش در تاریخ سه شنبه ۲۶ اردیبهشت ماه در صفحه دوم برگزاری همایش را اطلاع رسانی کرد.

سرمقاله **روزنامه ایران** در تاریخ ۲۶ اردیبهشت با عنوان "**برکات اقتصاد مقاومتی برای مذاکرات هسته ای**" در مورد اقتصاد مقاومتی بود.

تلویزیون

سیمای جمهوری اسلامی در نوبت های مختلف در هفته ی منتهی به همایش اقدام به پخش تیزر تلویزیونی همایش کرد. این تیزر به همت روابط عمومی سازمان بسیج دانشجویی تهیه شده بود و با رایزنی و پیگیری های کمیته رسانه همایش و همکاری قائم مقام سازمان صدا و سیما آماده پخش گردید.

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

مجموعه مقالات برگزیده

چارچوب مفهومی اقتصاد مقاومتی

میثم نریمانی، حسین عسکری

دانشجوی دکتری سیاست گذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس، m1380_narimani@yahoo.com

قراگاه جهاد اقتصادی سازمان بسیج دانشجویی، دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی ،

hosein.askari@yahoo.com

چکیده

جمهوری اسلامی ایران، نظامی است ایدئولوژیک و آرمانی، در حال مبارزه با نظام سلطه و استکبار. ذات وجود و ایستادگی چنین نظامی مخصوصا در بعد اقتصادی، مستلزم وجود مدلی اقتصادی است که با این شرایط همخوانی داشته باشد.

در این مقاله ابتدا دو مدل اقتصادی غربی و اسلامی که در مقابل حرکت کشور قرار دارند بررسی شده و بر مبنای آن‌ها اقتصاد مقاومتی تعریف گردیده و سپس مبانی الگوی مقاومتی و مدل اقتصادی آن با توجه به دو جهت‌گیری اسلامی و ایرانی تشریح شده است. بر مبنای این مبانی و مدل‌های اقتصادی بررسی شده، سه سناریو برای حرکت اقتصادی کشور بررسی گردیده و با توجه به شاخصه‌های اقتصاد مقاومتی این سناریو برای کشور برگزیده شده است. در انتهای مقاله نیز اصول این مدل اقتصادی تشریح گردیده و هر کدام توضیح داده شده‌اند.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، الگوی مقاومتی، اقتصاد اسلامی، مقابله فعال با تحریم‌ها

۱. مقدمه

طراحی ساختارها و نهادهای متناسب با اصول و اهداف نظام اسلامی دغدغه‌ای است که همواره فراروی اندیشمندان و صاحب‌نظران اسلامی بوده است. این دغدغه خصوصاً پس از وقوع انقلاب اسلامی تشدید شده و تلاش‌های فراوانی برای نیل به آن صورت پذیرفته است. چنین خواست عمومی تحت عنوان طراحی الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در کلام رهبری انقلاب نیز انعکاس یافته و در حال حاضر به مطالبه‌ای عمومی مبدل شده است. بدیهی است که مجموعه حوزه‌های علمیه به دلیل تخصص و تبحر در مباحث اسلامی، امید اول پاسخگویی به این نیاز مهم انقلاب محسوب می‌شوند. طراحی و مدل‌سازی ساختارهای مناسب با اهداف عالی نظام اسلامی نیازمند تسلط به مباحث دینی و اسلامی است و لذا طبیعی است که چشم امید همگان به طلاب و اساتید حوزوی باشد. لیکن مساله اینجاست که علی‌رغم تلاش‌های گسترده‌ای که در حوزه‌های علمیه در جریان است، کشور در عمل شاهد دستاوردها و نتایج کاربردی در این زمینه نبوده است. در این مقاله، مجال کافی برای واکاوی علل این واقعیت موجود نیست و چه بسا پرداختن به آن ما را از هدف اصلی خود منحرف کند. لیکن بایستی بر این نکته تأکید شود که ناکامی و عدم حصول نتایج عملی در حوزه نظام‌سازی اسلامی از سوی حوزه‌های علمیه باعث شده است کشور در عمل بیشتر به سمت استفاده هر چه گسترده‌تر از مدل‌ها و نظامات غربی سوق پیدا کند و هر چه که زمان بیشتری می‌گذرد، این مساله تشدید می‌شود. به بیان دیگر، هر چه امیدواری‌ها به استخراج الگوی ناب اسلامی و پژوهش‌های طلاب و اساتید علوم حوزوی و اسلامی کمتر می‌شود، پیگیری و تلاش برای پیاده‌سازی مدل‌ها و نظامات غربی سرعت بیشتری می‌گیرد.

مساله مهمی که در این میان وجود دارد این است که گویی دو راه بیشتر وجود ندارد. راه اول استخراج الگوی اسلامی و نظام‌سازی بنیادی مبتنی بر علوم اسلامی است. این راه اگر چه ممکن است ولی نیازمند پیگیری و گذر زمان است و در کوتاه مدت انتخاب بهینه‌ای محسوب نمی‌شود. راه دوم تقلید و پیاده‌سازی نظامات و الگوهای غربی فارغ از هرگونه ترجیحات و یا جرح و تعدیل‌هاست. نظامات و ساختارهای نهادی تمدن غرب، حاصل سال‌ها تجربه و فعالیت جوامع مغرب زمین است که روی هم انباشته شده و الگوهای کاربردی را به جوامع دیگر ارائه می‌دهد.

نکته مهم اینجاست که عموم متفکران در یکی از دو انتخاب پیش گفته شده فعالند. یا نهادسازی و الگوپردازی ناب اسلامی را هدف دارند و یا عین ساختارها و نظامات غربی را برای جامعه ما تجویز می‌کنند. آیا نمی‌توان میان این دو انتخاب، شق سوم

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

را مدنظر قرار دارد؟ الگوی مقاومتی قصد دارد مسیر جدیدی را در این میان بنمایاند. اگر چه تحقق کامل مدل اسلامی و نظام‌سازی مبتنی بر فرامین دینی هم اکنون در دسترس نیست؛ ولی نمی‌توان با چنین توجیهی، دست بسته کشور را تسلیم مدل‌های غربی نمود. در این میان مواردی وجود دارد که شایان توجه است:

- اصول اساسی و جهت‌گیری‌های کلی مدنظر شریعت اسلامی همچون کرامت انسانی، مبارزه با استکبار و استضعاف، تعالی و رشد عمومی بشریت و .... می‌توانند مبنای تصمیمات و جهت‌گیری‌ها قرار گیرند.
- نهادها و نظامات محصول تمدن غرب اگر چه به لحاظ نظری به هم پیوسته‌اند، لیکن می‌توان با هوشمندی مناسبی مبتنی بر نیازها و ترجیحات بومی، استفاده‌های مفیدی از آن‌ها به عمل آورد.
- مبتنی بر یک بازشناسی مناسب در خصوص نیازمندی‌ها و مسائل کشور، راه‌کارهای کوتاه‌مدت و یا ابداعی می‌توان طراحی نموده و مورد استفاده قرار داد.

لذا بر مبنای این سه راهبرد کلی یعنی استفاده از ۱- جهت‌گیری‌های کلان اسلامی، ۲- به‌گزین نمودن نهادهای غربی و ۳- تلاش برای حل مسائل بومی، می‌توان مسیر جدیدی طراحی نمود که در فقدان الگوی جامع اسلامی، کشور را از پذیرش کامل نظامات غربی برهاند. این مسیر سوم در عین اینکه نیازمندی‌های حال حاضر کشور را پاسخ می‌دهد، امیدواری‌ها و تلاش‌ها برای پیگیری مدل جامع و ناب اسلامی را بارور نموده و کشور را از پذیرش بی‌چون و چرای نظام‌های غربی بی‌نیاز می‌گرداند.

نگارنده تأکید می‌کند که مدل بهینه تولید علم اسلامی متناسب با نظام‌سازی و طراحی نهادهای دینی را چنین رویکردی می‌داند. در یک فرایند رفت و برگشتی میان حوزه اجرا و پیاده‌سازی از یک طرف و حوزه طراحی و نظریه‌پردازی از سوی دیگر است که نظام‌سازی و تمدن‌سازی محقق می‌شود. پیشرفت و بالندگی نظامات غربی پشت درهای بسته علما و اندیشمندان و در محافل علمی مملو از درس و بحث بدست نیامده است. بلکه در یک فرایند پویا میان نهادهای فکری و علمی از یک سو و نیز نهادهای اجرایی و عملیاتی از سوی دیگر حاصل شده است. در ادامه و در ابتدا، مبنای الگو به لحاظ اسلامی و ایرانی تشریح و سپس مبتنی بر سناریوپردازی در خصوص راهبردهای پیش‌روی کشور، ضرورت الگوی اقتصاد مقاومتی تبیین شده است.

۲. مبانی الگوی مقاومتی:

توجه به دو بعد اسلامی و ایرانی در تدوین الگوی مطلوب و مناسب برای کشور به شدت حائز اهمیت است. الگوی مقاومتی به لحاظ اسلامی ساختاری متناظر به آرمان و هدف را پیگیری می‌کند. در عین حال به لحاظ ایرانی نیز ناظر به مسائل و نیازهای بومی خواهد بود. لذا در حوزه آرمان و هدف، نفی ظلم در سراسر عالم، مبارزه دائمی حق و باطل و چالش و تعارض با هر گونه استضعاف و استکبار در دستور کار قرار می‌گیرد. در واقع می‌بایستی نظامات و نهادها در یک الگوی مقاومتی به گونه‌ای طراحی شوند که نیل به چنین آرمان و هدفی تسهیل و تسریع شود. به لحاظ بعد ایرانی نیز الگو باید متناسب با نیازهای کشور و در جهت حل مسائل کشور باشد. تعالی، پیشرفت و شکوفایی کشور در شرایط تعارض دائمی با نظام سلطه و مواجهه با انواع تحریم‌ها، مساله‌ای است که در این بعد مطرح خواهد بود.

شایان ذکر است که مساله‌شناسی خود از اهمیت بالایی برخوردار است. ممکن است مساله کشور به گونه‌ای دیگر صورت‌بندی شود. به عنوان مثال برخی اتخاذ رویکرد ایدئولوژیک خاص در مبارزه با استکبار جهانی را مساله اصلی قلمداد کرده و چالش کشور در نیل به توسعه اقتصادی را اتخاذ این جهت‌گیری نظری قلمداد می‌کنند. مشکل توسعه کشور به زعم آنان، جهات نظری چالشی است که بعد از انقلاب در کشور مسلط شده و بدلیل ایجاد تعارض با نظم بین‌الملل، مسیر توسعه اقتصادی کشور را مختل نموده است. در این صورت، راه حل نیز مشخص است: «بایستی از برخی شعارها و اهداف ایدئولوژیک به نفع توسعه اقتصادی کشور دست کشید.» این در حالی است که مساله کشور کمی پیچیده‌تر از آن چیزی است که اینگونه معرفی می‌شود. مساله کشور این است که «چگونه در حالت مبارزه و جهاد و در عین مواجهه با انواع تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی، مسیر تعالی و پیشرفت کشور به صورت مناسبی دنبال شود.» اینگونه است که راه حل مناسب کشور نیازمند طراحی بومی و مدل‌سازی خاص خود می‌باشد.

بر این مبنا الگوی مقاومتی در دو بعد اسلامی و ایرانی واجد جهت‌گیری‌های مخصوص به خود می‌باشد. جدول شماره یک این موارد را به اختصار نمایش داده است.

جهت‌گیری ایرانی	جهت‌گیری اسلامی	
نیازمندی‌ها و مسایل کشور	آرمان‌ها و اهداف کلان	ناظر به چیست؟
توسعه و تعالی کشور در شرایط تحریم و فشار	نبرد حق و باطل و مبارزه با استکبار	برخی مصادیق مهم آن چیست؟

جدول شماره ۱: مبانی الگوی مقاومتی به لحاظ اسلامی و ایرانی

لذا بایستی تصریح شود که الگوهای رایج توسعه مبتنی بر پذیرش نظم بین‌الملل و تقسیم کار جهانی نمی‌تواند برای کشور مفید باشد. در مقابل رویکردی برای کشور مناسب است که مسیر پیشرفت و توسعه را در شرایط جهاد و مبارزه با استکبار جهانی و تحت فشارها و تحریم‌های بین‌المللی و جهانی دنبال نماید. نتیجه چنین منظری این خواهد بود که به لحاظ آفندی و پدافندی شرایط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی مناسبی در کشور طراحی شود. به بیان دیگر، ساز و کارهای کشور بایستی چنان طراحی شوند که به لحاظ پدافندی و در صورت تحریم، فشار و تهاجم، آسیب کمتری به کشور وارد شود و در عین حال، کشور بتواند به لحاظ آفندی منافع نظام سلطه در سطح بین‌الملل را با چالش مواجه کند.

چنین الگویی بایستی در کلیه عرصه‌های مدیریتی و اداره کشور در دستور کار قرار گیرد. عرصه‌های اقتصادی، سیاسی و حتی فرهنگی و اجتماعی بایستی مبتنی بر این رویکرد طراحی و مدل‌سازی شوند. اولویت پژوهشی که در این مقاله مد نظر قرار گرفته است، حوزه اقتصاد خواهد بود.

۳. سناریوپردازی حوزه اقتصادی

در مقطع کنونی، تأمل در شرایط حال حاضر کشور، خصوصاً در بعد اقتصادی آشکار می‌سازد که دو سناریو پیش‌روی کشور قرار گرفته است.

۱-۳. سناریوی اول، پیگیری برنامه‌های مرسوم توسعه و پیاده‌سازی الگوهای متعارف است. آزادسازی حوزه اقتصادی، تکیه بر مزیت‌های طبیعی و صرف نظر نمودن از مزیت‌های رقابتی، پذیرش تقسیم کار جهانی و ورود در زنجیره ارزش عناوین

تجاری بین‌المللی و جهانی، استقبال از سرمایه‌گذاری خارجی هم در بخش واقعی و هم در بخش مالی اقتصاد و ... اهم مواردی هستند که در این میان بایستی مدنظر قرار گیرند. صرف نظر از کارآمدی این عوامل به تنهایی و در فقدان تعریف نقش‌های توسعه‌ای برای دولت، اتخاذ چنین سیاست‌هایی تبعات مهمی خصوصاً در بعد سیاسی و فرهنگی خواهد داشت. تسلط سرمایه‌داران و شرکت‌های بزرگ چندملیتی بر اقتصاد ایران، وابستگی گسترده اقتصاد داخلی به این عوامل خارجی را به دنبال خواهد داشت. علاوه بر تبعات اجتماعی و فرهنگی، چنین وابستگی گسترده‌ای، ایفای نقش فعال در حوزه سیاست خارجی از سوی جمهوری اسلامی ایران نیز با چالش مواجه می‌شود. بسیاری از کشورهای متاخر در حوزه توسعه اقتصادی که به دنبال نسل اول کشورهای توسعه یافته حرکت نموده و به پیشرفت اقتصادی و افزایش درآمد ملی در خور توجهی نایل شده‌اند، به ایفای نقش منفعل در حوزه سیاست خارجی و پذیرش تبعات اجتماعی و فرهنگی برنامه‌های مرسوم به توسعه‌گران نهاده‌اند. به‌عنوان نمونه، پیشرفت‌های اقتصادی سریع کشورهای جنوب شرق آسیا در چنین شرایطی به وقوع پیوسته است. کوتاه سخن اینکه پذیرش الگوهای متعارف به‌طور کامل، اگر چه بدلیل همراهی با نظام بین‌الملل از اعمال فشارها و تحریم‌های مختلف بر ضد نظام اسلامی جلوگیری می‌نماید، لیکن کشور را از پیگیری راهبردهای کلان انقلاب اسلامی در حوزه بین‌المللی همچون مبارزه با استضعاف و استکبار منع کرده و تبعات فرهنگی و اجتماعی خاصی را در کشور حاکم می‌سازد که لزوماً در مسیر اهداف تربیتی الگوی اسلامی و انقلابی نخواهد بود.

۲-۳. سناریوی دومی که در برابر کشور قرارداد اجرای ناقص برنامه‌های مرسوم توسعه در کنار پیگیری اهداف و آرمان‌های انقلابی است. توجه به این نکته حائز اهمیت است که چالش نظری جدی در تقابل با نظام سلطه، تبعات بسیاری در حوزه سیاستگذاری عملی و نوع ارتباط با غرب دارد که از جمله آن تشدید تحریم‌ها و فشارها بر ضد کشور است. لیکن در ذات برنامه‌های مرسوم توسعه که گونه‌ای از خوش‌بینی ذاتی و درونی به روابط حاکم در نظام بین‌الملل نهفته است، جهانی‌سازی و ارتقای همکاری‌های اقتصادی بین‌المللی را به دنبال خواهد داشت.

لذا چنین الگوهایی که با چنین فرض‌های مبتنی بر همکاری و اعتماد به روابط اقتصادی پایدار جهانی استوار است، به لحاظ کارکردی در شرایط تحریم و فشار خارجی دچار اختلال شده و دیگر نتایج مورد انتظار قبل را به دنبال نخواهد داشت. علاوه بر این چه بسا که پیگیری سیاست‌های مبتنی بر نظم بین‌المللی و تقسیم کار جهانی در شرایط تحریم و فشار خارجی نتیجه معکوس داده و ناکارآمدی و آسیب بیشتری را برای کشور به ارمغان بیاورد. در چنین شرایطی به دلیل آنکه پیش فرض‌های مدل‌های توسعه در شرایط تحریم و فشار برقرار نخواهد بود، مواجهه منفعل با این تهدیدات، منجر به شکل‌گیری

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

اقتصادی ضعیف و فاسد شود. از یک سود به دلیل وابستگی اقتصادی به خارج، مسیرهای فعالیت اقتصادی کشور به راحتی یکی پس از دیگری مسدود شده و حوزه فعالین اقتصادی محدود و محدودتر می‌شود. از سوی دیگر نیز محدودیت فعالیت رسمی و شفاف باعث گسترش و توسعه اقتصاد زیرزمینی و غیررسمی می‌شود که مهمترین بستر ایجاد فساد و افزایش آن در کشور را پدید خواهد آورد.

کوتاه سخن اینکه اتخاذ چنین راهبردی اگر چه تحرک سیاست خارجی و مقابله با نظام سلطه را برآورده می‌سازد لیکن با وجود آوردن اقتصاد ضعیف و آسیب‌پذیر در بلندمدت محکوم به شکست است. وضعیت قابل انتظار در صورت پیگیری این سناریو، مقابله با سیاست‌های استکباری نظام سلطه در بعد خارجی و اقتصاد فاسد و شکننده در بعد داخلی است پایداری چنین رویکردی به شدت پایین بوده و در بلندمدت غیرقابل اتکا است.

۳-۳. سناریوی سوم: همانگونه که در بخش گذشته اشاره شد، نظام اسلامی به لحاظ راهبردی ناگزیر است برای مسایل و نیازمندیهای خاص خود دست به طراحی و مدل‌سازی الگوهای نهادی جدید بزند. لذا بایستی در میان این دو مسیری که در بلندمدت هر دو به یک سرنوشت دچار می‌شوند، راهبردی به کشور معرفی شود که بتواند در بلندمدت پیگیری اهداف و آرمان‌های نظام اسلامی را تضمین کند. اما این مسیر سوم چه شاخص‌هایی باید داشته باشد.

۳-۳-۱. شاخص اول اینکه بایستی در حوزه سیاست خارجی و در مواجهه با نظام بین‌المللی اهداف استکبار ستیزی و ظلم‌ستیزی خود را پیگیری نماید^۱. این مسئله زمانی به خوبی محقق می‌شود که دیگر نظامات کشور در خدمت این جهت‌گیری بوده و آن را تقویت نمایند. لذا بایستی نظامات اجتماعی فرهنگی و خصوصاً اقتصادی نیز به‌گونه‌ای طراحی شوند که نیل به این آرمان تسهیل شود.

۳-۳-۲. شاخص دوم به نظامات اجتماعی و فرهنگی مربوط می‌شود. فضای فرهنگی حاکم در کشور بایستی مشوق روحیه جهاد و شهادت، مبارزه و از جان گذشتگی باشد^۲. در فضای فرهنگی مبتنی بر تفاخر و مسابق در بهره‌مندی از تمتعات

^۱ و لن يجعل الله للكافرين على المؤمنين سبيلاً

^۲ و اعدوا لهم ما استطعتم من قوة و من رباط الخيل ترهبون به عدو الله و عدوكم...
لازم به ذکر است استطاعت و توانایی مقابله با دشمنان فقط در حیطة نظامی قرار نمی‌گیرد.

مادی، پیگیری جهات نظری جهادی در تعارض با نظام سلطه با چالش جدی روبرو خواهد شد. تبیین چنین الگویی با عنوان الگوی مقاومت نیاز به جهات نظری جهادی در تعارض با نظام سلطه با چالش جدی روبرو خواهد بود.

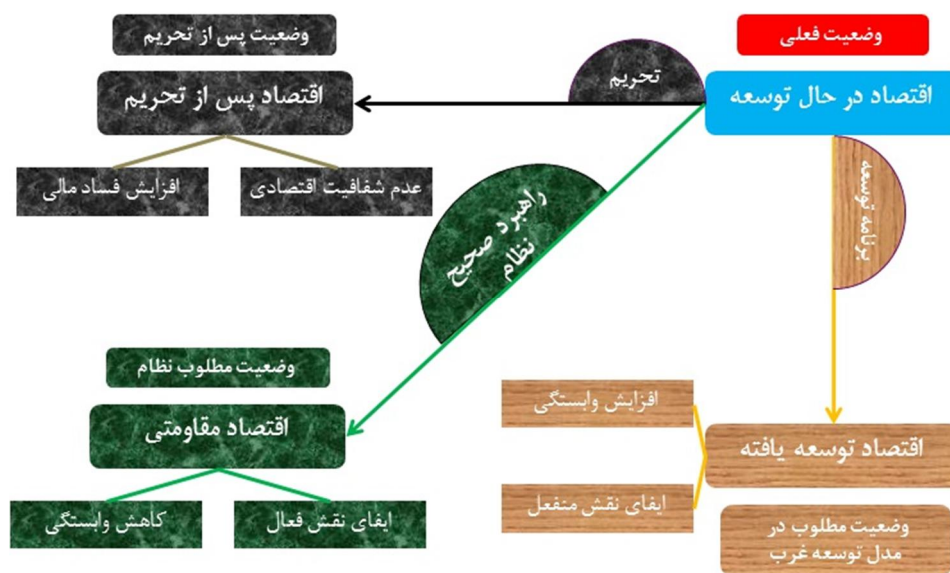
۳-۳-۳. شاخص سوم مربوط به نظامات اقتصادی است. سازماندهی ساز و کارها و تدبیر امور در حوزه فعالین اقتصادی بایستی به گونه‌ای صورت گیرد که پیگیری مبارزه با نظام سلطه از حوزه اقتصاد مصون باشد. به بیان دیگر بایستی طراحی حوزه اقتصادی چنان باشد که دشمنان خارجی نتوانند با ابزار قراردادن مسایل اقتصادی، جلو حرکت رو به جلو کشور را بگیرند. این مسئله زمانی اهمیت بیشتری می‌یابد که توجه شود که حوزه اقتصاد، بزرگترین برگ برنده و مزیت نظام سلطه است و لذا می‌تواند از این مسیر نظام اسلامی را به شدت تهدید کند. لذا تدبیر در این خصوص از اهمیت شایان توجهی برخوردار است. بر این مبنا تئوری‌پردازی در خصوص اقتصاد مقاومتی و اجرای سریع آن ضرورتی است که بایستی سریعاً مدنظر قرار گیرد.

به لحاظ سناریوپردازی صورت گرفته در این مجموعه، دو سناریوی ابتدایی با مشکل مواجه بودند. سناریوی اول با رجحان مسایل مربوط به توسعه اقتصادی، به این نتیجه می‌رسید که به خاطر افزایش درآمد کشور و رفاه ملی، بایستی از پیگیری عملی آرمان‌های نظری مربوط به حمایت از مستضعفین عالم و مقابله با ظلم و استکبار دست کشیده شود. سناریوی دوم نیز توان نظام اسلامی را از درون نابود ساخته و با گسترش ناکارآمدی و فساد، مسیر پایداری و مقاومت در مبارزه ظلم را در بلندمدت با چالش جدی مواجه می‌ساخت. اما در سناریوی سوم تلاش می‌شود تا نظامات مختلف در کشور و خصوصاً حوزه اقتصاد به گونه‌ای سامان یابند که هم کارآمدی و پیشرفت و تعالی مادی و معنوی را به دنبال داشته باشند و هم موضع ضداستکباری نظام اسلامی را تقویت نمایند.

تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی اگر چه در سناریوهای اول و دوم به عنوان چالش‌های مهم مطرح بوده و همواره به آسیب بیشتر به نظام اسلامی منجر می‌شوند، لیکن در سناریوی سوم تغییر نقش داده و به عنوان عامل مثبت و تقویت‌کننده تبلور می‌یابند. دلیل مهم این است که اجرایی‌سازی و پیاده‌سازی راهبردهای مبتنی بر الگوی اقتصاد مقاومتی نیازمند همراهی و همدلی سطوح مختلف حوزه تصمیم‌گیری و سیاستگذاری در کشور و همچنین پذیرش عمومی و همکاری توده‌های مردمی است و تشدید تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی خصوصاً در حوزه اقتصادی باعث می‌شود نیل به این

وحدت و یکپارچگی در داخل کشور تقویت شده و اضطراب ناشی از اعمال این تحریم‌ها به سرعت بیشتر در تصمیم‌گیری و اجرایی‌سازی راهبردهای مبتنی بر اقتصاد مقاومتی منجر شود.

لذا در صورتی که تئوری‌پردازی و مدل‌سازی مناسبی مبتنی بر الگوی مقاومتی صورت گرفته باشد، فشارها و تحریم‌های خارجی به جای تهدید نظام اسلامی، به یک وضعیت مناسب برای پیشرفت کشور خصوصاً در حوزه اقتصادی تبدیل می‌شوند. زمانی می‌توان ادعا نمود که از فرصت تحریم‌ها علیه کشور استفاده مناسبی صورت پذیرفته‌است که اولاً در حوزه نظری طراحی و تئوری‌پردازی مناسبی صورت گرفته باشد. ثانیاً به لحاظ اجرایی و پیاده‌سازی، ساختارهای موجود در کشور با نهادهای مبتنی بر الگوی مقاومتی در شرایط تحریم جایگزین شده باشند. بر این مبنا یکی از نتایج پیگیری سناریوی سوم مواجهه مثبت و فعال با فشارها و تحریم‌های خارجی است. در شکل شماره یک الگوی مفهومی سناریوهای مربوط ترسیم شده‌است.

شکل شماره ۱: سه سناریوی پیش روی کشور در فضای اقتصادی

از سوی دیگر، اعمال تحریم‌های خارجی، خلاها و نقاط ضعف الگوهای مقاومتی طراحی شده را بازشناسی نموده و تصحیح و تکمیل آن را تسریع می‌نماید. این روش رفت و برگشتی میان حوزه‌های نظری و تئوری‌پردازی از یک سو و نیز مسایل عینی و عملی در فضای واقعی و اجرایی از سوی دیگر می‌تواند به تکمیل و توسعه مدل اقتصاد مقاومتی منجر شود. در ادامه تلاش می‌شود شمایی کلی از الگوی اقتصاد مقاومتی تشریح گردد.

۴. روش تحقیق:

روش تحقیقی اتخاذ شده برای صورت‌بندی مدل اقتصاد مقاومتی، اقدام پژوهی بوده‌است. در واقع، در طراحی اصول اقتصاد مقاومتی تلاش شده‌است تا مبتنی بر شاخص‌های نظری پیش گفته شده و فرایندی رفت و برگشتی میان حوزه نظری و عملی قواعد مناسبی استخراج شود. استخراج این قواعد در ابتدا به صورت جملاتی با شاکله اصول کلی نبوده‌است. بلکه به شکل مسیرهایی برای مواجهه فعال با تحریم‌ها طرح شده‌است. به بیان دیگر، به لحاظ مسیر تحقیقی طی شده، تلاش ابتدایی بر این مسئله تمرکز داشته است که چرا مسیره‌های مواجهه کشور با تحریم‌های اقتصادی عموماً انفعالی است؟ و آیا می‌توان مسیره‌های فعالی در مواجهه با تحریم‌ها چنان طراحی کرد که انتخاب آنها فارغ از شرایط تحریم هم برای کشور سودمند باشد؟ لذا در گام اول طرح‌هایی در حوزه‌های پولی و مالی و حتی اطلاعاتی و صنعتی پیشنهاد شد که ضمن حل مساله کشور در قبال تحریم‌ها، قدرتمندی و ارتقای موقعیت اقتصادی کشور را دنبال داشته باشد. طرح‌هایی که کشور حتی اگر با تحریم‌ها نیز مواجه نمی‌شد، می‌توانست و می‌بایست آنها را اجرا می‌نمود. در گام دوم تلاش شد از حوزه عملی اصول کلی استخراج شود که بتوانند به عنوان چارچوب مفهومی اقتصاد مقاومتی طرح شوند. این اصول اولیه در گام بعد در یک مسیر پژوهشی معکوس قرار گرفتند. به این معنی که از اصول جدید تلاش شد تا دلالت‌های سیاسی چندی خارج شود. به این ترتیب با چند دوره طی فرایند تحقیقی و حرکت‌های از بالا به پایین و استخراج دلالت در کنار حرکت‌های از پایین به بالا و ... و تعدیل اصول و قواعد استخراج شده، مدل اقتصاد مقاومتی ارائه شده و در این نوشتار صورت‌بندی گردید. تلاش برای پیاده‌سازی دلالت‌های استخراج شده و بررسی تبعات و آثار ناشی از اجرای آنها به محقق نشان می‌داد که چگونه اصول محوری را به گونه‌ای تغییر دهد تا دلالت‌های عملی مدل بهبود یابد. در یک دوره تحقیقی ۲ تا ۳ ساله این مدل اقدام پژوهی انجام شده و مدون گردیده است.

۵. اصول اقتصاد مقاومتی

چهارچوب تحلیلی اقتصاد مقاومتی مبتنی بر اصول و قواعد شش گانه‌ای است که در ادامه معرفی شده‌اند:

۵-۱. مهار سوداگری و فساد

گام اول در مسیر تحقق اقتصاد پایدار که توان مقابله با تهدیدهای مختلف را دارا باشد، مهار سوداگری و فساد است. منظور از سوداگری فعالیت‌های غیرمولدی است که از تلاطمات و نوسانهای بازار سوءاستفاده نموده و بهره‌مندی‌هایی را

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

نصیب برخی افراد می‌گرداند. عدم تقارن‌های اطلاعاتی رانتهای مختلف اعتباری، انحصاری و ... منشأ بروز اینگونه رفتارها هستند. در اقتصاد مبتنی بر دلالتی و سوداگری، بخش مولد بیشترین آسیب را دیده و ساز کار اقتصاد به سمت بروز حبابهای قیمتی و نوسانهای شدید سوق می‌یابد. چنین اقتصادی در مواجهه با فشار خارجی کمترین پایداری و مقاومت را داشته و به سرعت متلاشی می‌شود.

فساد نیز مفهوم روشن‌تری است. طیفی از اعمال خلاف قانون و حتی محرمانه در حوزه اقتصادی از ارتشا و اختلاس گرفته تا قاچاق قابل فرض است.

در خصوص مقابله با سوداگری، بستن مسیرهای موازی تولید همچون ساماندهی حوزه پول و سرمایه، ساماندهی حوزه زمین و مسکن و نیز مدیریت رانتهای اطلاعاتی بایستی محور توجه قرار گیرد. در خصوص مبارزه با مفاسد اقتصادی نیز اولویت اصلی بایستی طراحی ساز و کارها و روالهای فساد گریز باشد.

برخی از سیاستهای اجرایی مناسب ذیل این اصل عبارتند از: سیاستهای کنترل زمین و مسکن، مبارزه با قاچاق و واردات غیر قانونی، ساماندهی فضای اطلاعاتی به منظور دسترسی یکسان آحاد جامعه به اطلاعات اقتصادی و ...

۲-۵. عاملیت توده‌های مردم

اقتصاد زمانی واجد توان پایداری و مقاومت فوق‌العاده می‌گردد که محوریت آن توده‌های مردمی باشند. درگام اول می‌بایست توانمندسازی آحاد مردم در دستور کار قرار گیرد تا زمینه برای حضور مؤثر همه افراد در فعالیتهای مولد اقتصادی فراهم شود. هیچ کس نباید به سبب محرومیت از دسترسی به امکانات تولید، آموزش، مجوزها و ... محروم از فعالیت شود. در گام دوم نیز بایستی ایجاد نظم‌های جمعی میان فعالیت اقتصادی هم در حوزه کار و هم در حوزه سرمایه مدنظر قرار گیرد. وحدت و همکاری میان فعالین می‌تواند به اشکال گوناگون شبکه‌سازی، خوشه‌سازی، زنجیره تأمین و ... در دستور کار قرار گیرد.

اگر نفرت محدودی سکان فعالیت اقتصادی کشور را بدست گیرند، امکان هر گونه سوءاستفاده و تأثیرگذاری بر روندهای جاری کشور وجود دارد. از سوی دیگر اگر دولت متصدی همه امور شده و عموم فعالیتهای اقتصادی به وسیله دولت انجام

شود، ناکارآمد و فسادناگزیر خواهد بود. لیکن با محوریت نظم‌های جمعی میان فعالیت‌ها، آرمان مردمی‌سازی اقتصادی محقق شده و سطح پایداری و مقاومت اقتصاد در برابر تحریم‌ها و فشارها ارتقا می‌یابد.

۳-۵. خوداتکایی

ساز و کارهای حوزه اقتصادی بایستی به گونه‌ای مورد بازبینی قرار گیرند که تمامی مواردی که وابستگی کشور را به دنبال دارد را شناسایی نموده و در خصوص آن تصمیم‌گیری نمایند. در موارد کم اهمیت‌تر می‌توان این حوزه‌ها را متنوع و تکثر نمود تا میزان وابستگی کشور کاهش یابد. در موارد خاصی نیز ممکن است جایگزین‌سازی کامل مدنظر قرار گیرد. کلیه مسیرهای تعاملی با خارج از کشور، منابع درآمدی کشور، شرکای تجاری و ... مشمول این قاعده هستند. برخی از سیاست‌هایی که در این خصوص قابل طرح هستند عبارتند از: جایگزینی درآمدهای جاری به جای نفت مانند مالیات و درآمدهای ترانزیتی و...، متکثر نمودن شرکای تجاری از یک شریک عمده به چندین شریک کوچک‌تر (مانند تبدیل شراکت تجاری امارات به چندین کشور دیگر) و...

۴-۵. اولویت‌گذاری

در طراحی اولویت‌ها در حوزه اقتصادی بایستی تقویت ترجیحات و اولویت‌های ایدئولوژیک علاوه بر بهره‌مندی‌های اقتصادی مدنظر قرار گیرد. در این خصوص می‌توان دو دسته موضوع را از هم مجزا نمود. دسته اول انتخاب شرکای تجاری هستند و دسته دوم زمینه‌های فعالیت اولویت دار در کشور هستند که قرار است مورد حمایت ویژه قرار گرفته و تا آخرین مرزهای موجود در آن زمینه‌ها کشور پیشرفت نماید.

در خصوص اولویت‌های مربوط به شرکای تجاری می‌بایست کشورهای منطقه و نیز کشورهایی با همسویی ایدئولوژیک بر دیگران ترجیح داده شوند. از سویی کشورهای با همبستگی اقتصادی بیشتر، تمایل کمتری به ورود در توافقات ظرفیتی بر علیه یکدیگر دارند و از سوی دیگر کشورهای منطقه به سبب مواجهه با تهدیدات و فرصت‌های مشترک، امنیت شان به هم گره خورده است. در واقع بلوکی از کشورهای همسایه و مجاور به لحاظ جغرافیایی، با حجم اقتصاد و جمعیت بزرگتر، پایداری بیشتری خواهند داشت. شایان توجه است که منطقه جغرافیایی خاورمیانه، آسیای میانه و قفقاز به گونه‌ای است که بسیاری از کشورهای مسلمان و نیز کشورهای هم سو با جمهوری اسلامی را در خود جای داده است و به لحاظ اهمیت سیاسی و اقتصادی مزیت‌های فوق‌العاده‌ای دارد.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

در خصوص دسته دوم یعنی صنایع و رشته فعالیت‌های اولویت‌دار، ترجیحات بایستی به گونه‌ای تنظیم شوند که مسایل مربوط به بقای کشور که اهمیت حیاتی دارند، در اولویت قرار گیرند. غذا و دارو و در زمینه مهمی هستند که در این میان حائز اهمیت‌اند. اگر کشور در چنین زمینه‌هایی چنان پیشرفت کند که به صادر کننده عمده مبدل شده و به پیشرفت‌های فنی و صنعتی بسیاری در این زمینه‌ها نایل شود، بقای کشور تضمین شده و امکان تحریم و فشار به کشور کاهش می‌یابد. حوزه انرژی و صنایع نظامی نیز در زمینه دیگری هستند که بایستی مورد توجه ویژه قرار گیرند. زمینه پنجمی که به لحاظ اولویت‌های فعالیت در کنار غذا، دارو، انرژی و تسلیحات پیشنهاد می‌شود صنایع فرهنگی است. در این حوزه نیز به سبب رویکرد فرهنگی و گفتمان‌ساز انقلاب اسلامی می‌توان با تحرک و پویایی مناسب مبانی فرهنگی و تربیتی والای اسلامی را به جهان صادر نمود و مبانی فکری نظام سلطه را مورد چالش جدی قرار داد.

۵-۵. فرهنگ مقاومت

در کنار نظامات اقتصادی و طراحی آنها مبتنی بر شرایط جهاد و مبارزه، نظامات اجتماعی و فرهنگی نیز بایستی کار ویژه‌ای مخصوص به خود را به انجام برسانند. علاوه بر ترویج و تبلیغ مفاهیم عام حوزه فرهنگ مقاومت همچون جهاد و مبارزه، در حوزه اقتصادی نیز بایستی مفاهیم فرهنگی مناسبی بسط و توسعه یابد. ترجیح تولید بر واردات و خرید کالای داخلی مساله مهمی است که در بسیاری موارد با موانع فرهنگی روبروست. نفی تکاثر در عین تبلیغ کار و تولید ثروت، نفی اسراف در عین ترویج مصرف میانه و ... نیز بایستی تولید و مصرف محور توجه قرار گیرند. بایستی به لحاظ فرهنگی چنان مساله مطرح شود که جهاد اقتصادی همانند جهاد نظامی بایستی مدنظر قرار گرفته و فعالیت مفید اقتصادی امر مجاهدت در راه خدا را خواهد داشت.

نتیجه گیری

در این مقاله به بررسی مدل‌های مختلف اقتصادی پیش روی کشور پرداخته شد. آنچه حاصل شد مدلی است که نام آن را اقتصاد مقاومتی گذاردیم. اقتصادی که در شرایط مبارزه جمهوری اسلامی ایران بتواند چرخ اقتصادی کشور را به نحو مطلوب حرکت دهد. این مدل که امیدواریم قدمی در راه رسیدن به آن مدل ایده‌آل اقتصاد اسلامی باشد، می‌تواند با کمترین ضربات وارده در جنگ اقتصادی با دشمنان بیشترین ضربات را به آنان وارد نماید. لذا شاخصه‌هایی برای آن متصوریم که در قالب

اصول طراحی شده عرضه شدند. این مدل اقتصادی که تلفیقی هوشمندانه و ابداعی از اقتصاد غرب و با توجهات به اصول اسلامی و ایرانی انقلابی است، می‌تواند مدل بهینه‌ای برای گذر از شرایط جنگ اقتصادی و تحریم‌ها و تبدیل این تهدیدها به فرصت‌هایی برای نظام مقدس جمهوری اسلامی باشد.

مراجع:

۱. قرآن کریم
۲. دولت توسعه گرا، مجری طرح: گروه مدیریت و اقتصاد مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، تهران، جواد ناصربخت ۱۳۸۸
۳. تاریخ عقاید اقتصادی، شارل ژید و شارل ریست؛ ترجمه کریم سنجابی، موسسه تحقیقات اقتصادی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، ۱۳۴۷.
۴. اقتصاد در اندیشه امام خمینی، امام خمینی، تبیان: آثار موضوعی: دفتر چهل و ششم، تهران: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) ۱۳۸۷
۵. روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، حسن دانایی فرد، مهدی الوانی، عادل آذر، تهران: صفار: اشراقی ۱۳۸۳
۶. اقتصاد ملی و اقتصاد جهانی: تجانس‌ها و تعارض‌ها، فردریک لیست، ترجمه ناصر معتمدی، تهران: شرکت سهامی انتشار ۱۳۸۷

مفهوم و اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه های اقتصاد اسلامی

سید مهدی معلّمی

دانش آموخته حوزه علمیه قم و دانشجوی دکتری قرآن و علوم

چکیده

در سال گذشته (۱۳۹۰) مفهوم اقتصاد مقاومتی در واکنش به فشارهای اقتصادی و تحریمهای اقتصادی کشورمان، مطرح شد. مقام معظم رهبری نیز ضرورت ایجاد «اقتصاد مقاومتی» در کشور را تأکید فرمودند. با توجه به اینکه حرکت عظیم ملت ایران در انقلاب اسلامی وارد مرحله دولت سازی شده است، ارائه چارچوبها و اصول اقتصاد مقاومتی بر اساس آموزه های دین مبین اسلام، ضروری می نماید.

از نظر مفهومی الگوی اقتصاد مقاومتی یک الگوی اسلامی است که کیفیت تعامل و ارتباط اقتصادی با کشورهای خارجی را تعیین می کند به گونه ای که از سویی ناظر به اوضاع داخلی اقتصاد کشور و پوشش نقاط ضعف است و از سوی دیگر با اتکا بر نقاط قوت اقتصاد داخلی، حقوق پایمال شده ملت را از کشورهای متجاوز استیفاء کند.

اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه های حکیمانه اسلامی عبارتند از اصل وجود روابط اقتصادی با خارج از کشور و التزام به قراردادها و پیمانها، اصل برخورد محتاطانه و مصلحت‌آمیز با غیر مسلمانان، اصل عزت مداری و نفی سبیل، اصل حمایت از مظلومین، اصل استقامت در راه آرمانهای الهی و اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق.

اصول اقتصاد مقاومتی همواره و در تمامی مراحل باید مورد لحاظ باشد و تعارض هریک از استراتژی‌ها، تاکتیکها و یا دیگر اجزاء برنامه با هر یک از اصول، موجب حذف آن خواهد شد.

اگر در مقام اجراء اصول، خود آنها در تراحم با یکدیگر باشند. وظیفه حکومت اسلامی در چنین مواردی اینست که با ملاحظه درجه اهمیت هر اصل، اهم را بر مهم ترجیح دهد و یا طبق قواعد ثانویه عمل نماید.

در میان اصول اقتصاد مقاومتی اصل عزت‌مداری و نفی سبیل بر سایر اصول ترجیح دارد. پس از آن اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق و اصل حمایت از مظلومین به خاطر ماهیت عدالت‌محوری و عدالت‌گستری آنها، در رتبه‌های بعدی اولویت قرار دارند. اصول برخورد محتاطانه و استقامت در راه آرمانهای الهی در راستای تحقق اصول پیش‌گفته هستند.

کلمات کلیدی: اصول اقتصاد مقاومتی، عزت‌مداری، عدالت اقتصادی، نفی سبیل، حمایت از مظلومین

۱- مقدمه

در سال گذشته مفهوم اقتصاد مقاومتی در واکنش به فشارهای اقتصادی و تحریمهای اقتصادی کشورمان، مطرح شد. در سالهای اخیر دشمن نشان داده که هر چه را در توان دارد، برای مقابله با ملت ایران هزینه می‌کند و از هیچ کوششی علیه مردم کشورمان فروگذار نمی‌کند. مقام معظم رهبری با اشاره به این مطلب ضرورت ایجاد «اقتصاد مقاومتی» در کشور را تأکید فرمودند. پس از این فضایی که رهبری معزز و معظم انقلاب برای اندیشمندان و کارگزاران نظام باز کردند، شاهد نوشته‌ها و سخنان بسیاری در فضای فکری جامعه بودیم. متأسفانه برخی افراد به جای شناسایی الزامات و راهکارهای واقعی موفقیت در آن فضا و کمک به یکدیگر برای تبیین و عملیاتی کردن آن، تلاش کردند محتوایی وارداتی را در قالبی با نام مشابه آن ارائه کنند و مفهومی شبیه اقتصاد درونزا یا منزوی ارائه نمایند.

با توجه به اینکه حرکت عظیم ملت ایران در انقلاب اسلامی وارد مرحله دولت‌سازی شده است، ارائه چارچوبها و اصول اقتصاد مقاومتی بر اساس آموزه‌های دین مبین اسلام، ضروری می‌نماید. مقاله حاضر به دنبال پاسخ به سه پرسش اساسی زیر است:

(۱) مفهوم اقتصاد مقاومتی چیست و چه تفاوتی با مفاهیم خودکفائی و استقلال اقتصادی دارد؟

(۲) اصول و چارچوبهای اقتصاد مقاومتی در آموزه‌های اسلامی کدامند؟

(۳) در صورت تراحم و تقابل این اصول با یکدیگر، نظام اسلامی با چه اولویتهایی عمل نماید؟

مفهوم اقتصاد مقاومتی در مقایسه با مفاهیم استقلال و خود کفائی

مفهوم اقتصاد مقاومتی در واکنش به فشارهای اقتصادی و تحریمهای اقتصادی کشورمان، مطرح شد. اگر چه بین این مفهوم و مفاهیم استقلال اقتصادی و خود کفائی مشترکاتی وجود دارد لیکن با دقت در شرایط اجتماعی و سیاسی دوره وضع این اصطلاح، مفهومی متفاوت از آن فهمیده می شود. توضیح اینکه مفاهیم استقلال اقتصادی و خود کفائی تنها ناظر به نیازمندیهای داخلی اقتصاد و راهبردهای و راهکارهای پاسخ به آنها است. مقصود از استقلال و خود کفایی این است که جامعه بتواند نیازمندیهای خود را در حد بالایی از رفاه تولید کند و ناگزیر به وارد کردن کالا از خارج نباشد. اگر چه مفهوم اقتصاد مقاومتی در شرائطی مطرح شده است که به خاطر تحریمهای اقتصادی مسئله کارآفرینی و تولید ملی و خود کفائی در آن پر رنگ شده است اما از سوی دیگر از سوی مقام معظم رهبری عنوان می شود که شرائط فعلی کشورمان، شرائط شعب ابی طالب نیست بلکه شرائط بدر و خیبر است. در سال دوم هجری پیامبر اکرم (ص) در مقابل غصب اموال مسلمانان توسط مشرکین مکه، گروههای نظامی را بر اساس قواعد و قوانین خاصی اعزام کردند تا کاروانهای تجاری مشرکین مکه و به خصوص قریش را تهدید کنند. در این میان اموال هیچ کاروان تجاری مصادره نشد به جز یک مورد که به خاطر خود سری فرمانده مسلمین، مورد عتاب قرار گرفت. هدف اساسی از اعزام این دسته‌ها و عقد پیمان‌های نظامی با قبیله‌هایی که در مسیر تجارت مکیان می‌زیستند؛ آگاه ساختن قریش از قدرت نظامی و نیرومندی مسلمانان بود. خصوصا هنگامی که خود پیامبر در آنها شرکت می‌کرد و با گروه انبوهی سر راه کاروان قریش توقف می‌نمود. رهبر عالی قدر اسلام می‌خواست به حکومت مکه بفهماند که کلیه خطوط بازرگانی شما در اختیار ما است و ما هر موقع بخواهیم می‌توانیم جلو بازرگانی شما را بگیریم. در نتیجه قریش دریافت شاهراه بازرگانی آنها در دست مسلمانان قرار گرفته است. اگر آنان در لجاجت خود باقی بمانند و از نشر و تبلیغ آیین اسلام جلوگیری کنند و مسلمانان محیط مکه را اذیت کنند، شریان‌های حیاتی آنان قطع خواهد شد. خلاصه، هدف این بود که قریش بیدار شوند و با در نظر گرفتن این مراتب به مسلمانان آزادی تبلیغ بدهند و راه را برای زیارت خانه خدا و ترویج آیین یکتاپرستی باز کنند تا اسلام با منطق نیرومند خود در قلب‌ها نفوذ کند و در پرتو آزادی، نور اسلام در تمام نقاط شبه جزیره و مرکز عربستان جلوه‌گر شود. همین استراتژی سبب بروز جنگ بدر شد. (آیت الله جعفر سبحانی، ۱۳۸۵، ص ۴۵۹)

نتیجه اینکه الگوی اقتصاد مقاومتی یک الگوی اسلامی است که کیفیت تعامل و ارتباط اقتصادی با کشورهای خارجی را تعیین می کند به گونه ای که از سویی ناظر به اوضاع داخلی اقتصاد کشور و پوشش نقاط ضعف است و از سوی دیگر با اتکا بر نقاط قوت اقتصاد داخلی، حقوق پایمال شده ملت را از کشورهای متجاوز استیفاء کرده و زمینه ساز هدایت بشر است.

اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه های اسلامی

منظور از اصل مفهومی است که بر خلاف تاکتیک و یا حتی استراتژی، امری گذرا نیست بلکه همواره و در تمامی مراحل باید مورد لحاظ باشد و تعارض هریک از استراتژی ها، تاکتیکها و یا دیگر اجزاء برنامه با اصل، موجب حذف آن خواهد شد. (سعید جلیلی، ص ۵۸)

اصل وجود روابط اقتصادی با خارج از کشور و التزام به قراردادهای و پیمانها

در روابط اقتصادی با سایر کشورها می توان از یک سو روابط مسلمانان را با یکدیگر، و از سوی دیگر روابط مسلمانان را با غیرمسلمانان ترسیم نمود.

برای ارتباط اقتصادی با کشورهای اسلامی، اسلام، اصل را بر برادری، هم‌گرایی و وحدت نهاده و منشور برادری را با این آیه شریفه اعلام نموده است:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَ اتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ (حجرات: ۱۰)

مؤمنان برادر یکدیگرند؛ پس بین دو برادر خود صلح و آشتی دهید و تقوای الهی پیشه کنید، باشد که مشمول رحمت شوید(حجرات: ۱۰).

بر این اساس وظیفه حکومت اسلامی تلاش در جهت برقراری روابط و مناسبات برادرانه با سایر کشورهای اسلامی است.

در زمینه روابط با کشورهای غیراسلامی، در آموزه های اسلامی بستن قرارداد و برقراری روابط اقتصادی با کشورها خارجی غیر مسلمان و البته غیر محارب، با مراعات اصول و چارچوبهای شرعی مباح و مجاز است. این اصل در آیات متعددی از قرآن کریم مشاهده می شود.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

لَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ لَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ أَنْ تَبَرُّوهُمْ وَ تُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ اللَّهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَ أَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَ ظَاهَرُوا عَلَىٰ إِخْرَاجِكُمْ أَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَ مَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ (ممتحنه: ۹ و ۸)

خدا شما را از نیکی کردن و رعایت عدالت نسبت به کسانی که در راه دین با شما پیکار نکردند و از خانه و دیارتان بیرون نراندند نهی نمی‌کند چرا که خداوند عدالت‌پیشگان را دوست دارد. تنها شما را از دوستی و رابطه با کسانی نهی می‌کند که در امر دین با شما پیکار کردند و شما را از خانه هایتان بیرون راندند یا به بیرون‌راندن شما کمک کردند و هر کس با آنان رابطه دوستی داشته باشد ظالم و ستمگر است (ممتحنه: ۹ و ۸)

مطابق این آیات کریمه، ایجاد رابطه با غیرمسلمانان را مجاز شمرده می‌شود؛ مگر آنان که از در جنگ با مسلمین درآیند و قصد دین و ایمان آنان را کنند. اسلام پافشاری در ستیزه جویی را شایسته جامعه اسلامی نمی‌داند، و در جای جای قرآن تأکید می‌کند که در صورت مشاهده علائم صلح‌گرایی دشمن متخاصم، مسلمین نیز از در صلح در آیند و به مخاصمه پایان دهند. قرآن تصریح می‌کند:

وَإِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَ تَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ (انفال: ۶۱).

و اگر تمایل به صلح نشان دهند، تو نیز از در صلح در آی، و بر خدا توکل کن، که او شنوا و داناست (انفال: ۶۱).

در سیره پیامبر اکرم (ص) نیز مشاهده می‌شود که یکی از اصولی که مبنای رفتار پیامبر (ص) محسوب می‌شود، اصل التزام به پیمان‌ها و احترام به قرار داد‌ها حتی با مشرکین است. این اصل یکی از مهمترین اصول در روابط اقتصادی با خارج از کشور و یک سیاست راهبردی و بلند مدت در روابط اقتصادی خارجی اسلام محسوب می‌شود.

پیامبر اعظم (ص) در سیره و رفتار خویش به این اصل توجه جدی داشت و اهمیت فوق‌العاده قائل بود. افزون بر آن که از پیامبر گرامی (ص) در این رابطه احادیث متواتری نقل شده است که حضرت، مسلمانان را از لزوم پایبندی به پیمان‌ها و قراردادهای آگاه می‌سازد (سید محمد موسوی، ص ۶۶)، سیره عملی پیامبر (ص) نیز به خوبی این مطلب را تأیید می‌نماید که یکی از برجسته‌ترین آن را می‌توان در جریان هجرت به مدینه مشاهده نمود. ایشان قبل از هجرت به امیر المؤمنین علی بن ابی طالب (ع) وصیت نمودند که امانتهای اهل مکه را بدانها بازگردانند. امام علی (ع) نیز پس از مهاجرت رسول گرامی صلی الله علیه و آله، در نقطه

بلندی از مکه ایستاد و گفت: هر کس پیش محمد امانت و سپرده‌ای دارد، بیاید از ما بگیرد. کسانی که پیش پیامبر امانت داشتند با دادن نشانه و علامت، امانت‌های خود را پس گرفتند. (آیت الله جعفر سبحانی، نرم افزار مسافر قبله، ص ۲۰۴)

اصل برخورد محتاطانه با غیر مسلمانان

بر اساس آموزه های اسلامی مسلمانان در مواجهه با غیر مسلمانان، همواره باید بدانند که با اعضای یک پیکره بیگانه مواجه اند و معنای اینکه نباید ولاء غیر مسلمان را داشته باشند این است که مسلمان نباید عملاً عضو پیکر جامعه غیر مسلمان قرار گیرد. همه اینها ایجاب میکند که روابط مسلمان با غیر مسلمان محتاطانه باشد. (شهید مرتضی مطهری، ص ۱۴۲)

قرآن کریم هشدار می‌دهد که مسلمانان نباید فریب ظاهر آنان و تظاهرشان به دوستی را خورده و دست مودت به سوی شان دراز کنند، و مسلمانان را از طرح اسرار با آنان به شدت بر حذر داشته، درون کینه‌توز دشمنان اسلام را برای مسلمانان بازگو کرده است و بر خیرخواه نبودن آنان تأکید می‌کند.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بَطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُؤًا مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمْ الْآيَاتِ إِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ هَا أَنْتُمْ أَوْلَاءُ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهِ وَإِذَا لَقُوكُمْ قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا خَلَاوْا عَضُوا عَلَيْكُمُ الْأُنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ إِنْ تَمَسَسْتُمْ حَسَنَةً تَسُوهُمْ وَإِنْ تُصِيبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا وَإِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ (آل عمران: ۱۱۸ - ۱۲۰)

هان! ای کسانی که ایمان آورده‌اید، از غیر خودتان دوست همراز مگیرید که در حق شما از هیچ تباهی کوتاهی نمی‌کنند، به رنج افتادن شما را آرزو می‌کنند. دشمنی از [سخنان] دهانشان آشکار شده است و آن چه سینه‌هایشان پنهان می‌دارد، بزرگتر است. به راستی اگر اندیشه کنید ما آیات خود را بر شما بیان کردیم. آگاه باشید که شما کسانی هستید که آن‌ها را دوست دارید ولی آن‌ها شما را دوست ندارند و شما به همه‌ی کتاب‌های آسمانی ایمان دارید و هرگاه با شما رو برو شوند، گویند: «ایمان آورده‌ایم» و زمانی که تنها شوند از خشم شما سر انگشتان خویش را با دندان می‌گزند. بگو: اگر خیری به شما برسد ایشان را غمگین می‌کند و اگر شری به شما برسد به آن شاد می‌شوند و اگر صبر پیشه کنید و پارسایی ورزید، نیرنگشان هیچ زبانی به شما نمی‌رساند. خداوند به آن چه انجام می‌دهند احاطه دارد (آل عمران: ۱۱۸ - ۱۲۰)

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

در این آیات به وضوح ارتباط نهانی با کفار حربی، و مشرکان جنگ افروز، نهی شده و خوش باوری مسلمین نقطه آسیب‌پذیری آنان اعلام شده است.

خداوند متعال بر تحلیل آن گروه از مسلمانان که عزت، اقتدار و سربلندی خود (تأمین منافع ملی و حل مشکلات خود) را از راه پیوند پررنگ‌تر با کافران جست‌وجو می‌کنند، خط‌بطلان کشیده، و تمامی عزت و اقتدار مسلمین را در گروه پیوند با خدا می‌داند، خداوند متعال می‌فرماید:

الَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ أُلِّفَتْ لَهُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْوَانُهُمْ يَخَذَفُونَ الْأَوَّلِينَ حِجَابًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُمْ فَتَرَاهُمْ فِي وَجْهِهِمْ سَمًّا مِمَّا يُتْلَىٰ ذَلِكُمْ لِقَوْلِهِمْ إِنَّا ظَالِمُونَ (نساء: ۱۳۹).

همان‌ها که کافران را به جای مؤمنان، دوست خود انتخاب می‌کنند، آیا عزت و آبرو را نزد آنان می‌جویند با اینکه همه عزت‌ها از آن خداست؟ (نساء: ۱۳۹).

اصل عزت‌مداری و نفی سبیل

یکی از مهمترین اصول اقتصاد مقاومتی اصل نفی سبیل و عزت‌مداری است.

این اصل بر گرفته از آن ایه قرآن مجید است که می‌فرماید:

«وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء: ۱۴۱)

هرگز خداوند راه تسلط بر اهل ایمان را باز نگذاشته است.

سبیل در لغت به معنای «راه» و طریق است اما در اصطلاح به معنای شریعت و قانون می‌باشد. منظور از سبیل در این جا همان معنای اصطلاحی است (سید محمد موسوی بجنوردی، ص ۳۵۰). واژه «نفی» نیز در این جا به معنای بسته شدن می‌باشد. سبیل نکره در سیاق نفی است و نکره در سیاق نفی مفید عموم است؛ بنا بر این معنای نفی سبیل کافران بر مسلمانان، این است که خداوند در قوانین و شریعت اسلام هیچ گونه راه نفوذ و تسلط کفار بر مسلمانان را باز نگذاشته است و هر گونه راه تسلط بر مسلمانان را بر آن‌ها بسته است؛ به این ترتیب کافران در هیچ زمینه‌ای شرعاً نمی‌توانند بر مسلمانان مسلط شوند. (ابوالفضل شکوری، ص ۳۲۶)

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

نفی سبیل از قواعد ثانویه فقهی است چنان که می دانیم در فقه اسلامی دنوانوع قواعد وجود دارد : قواعد اولیه وقواعد ثانویه. قواعد ثانویه همان قواعد حاکم فقهی هستند و بر دیگر مسائل وقواعد فقهی حکومت دارند. (سید محمد موسوی بجنوردی، ص ۳۵۰)

بر اساس این اصل وقاعده ، راه هرگونه نفوذو سلطه ی کفار بر جوامع اسلامی در حوزه های مختلف سیاسی ، نظامی ، اقتصادی وفرهنگی باید مسدود گردد. عدم وابستگی اقتصادی وجلو گیری از نفوذ فرهنگی ومنع استشاره ومشورت در حوزه های فرهنگی ونظامی در روابط خارجی مورد توجه است. بنا بر این اصل نفی سبیل، بیانگر جنبه ی ایجابی و سلبی است که جنبه ی سلبی آن ناظر بر نفی سلطه بیگانگان برمقدرات و سرنوشت سیاسی واجتماعی مسلمانان و جنبه ی ایجابی آن بیانگر وظیفه ی دینی امت اسلامی در حفظ استقلال سیاسی وازمیان برداشتن زمینه های وابستگی است.

پیامبر گرامی اسلام (ص) در تمام عرصه های زندگی اجتماعی خویش به ویژه در روابط خارجی به این اصل مهم واساسی توجه جدی می نمود وآن را به عنوان یک مبنا وپایه در روابط خارجی در نظر می گرفت.

سیره ی عملی وقولی پیامبر اکرم (ص) بارز ترین گواه بر این مدعاست . از آن حضرت نقل شده است که فرمود:

الاسلام یعلوا ولا یعلی علیه.(شیخ طوسی، ج ۲ ص ۴۶)

اسلام همیشه بر دیگر مکاتب وملل برتری دارد وهیچ چیزی بر اسلام برتری ندارد .

از این حدیث به خوبی برمی آید که آن حضرت هیچگاه راضی به سلطه ی کفار بر مسلمانان نبود و تسلط غیرمسلمان را بر مسلمان در هیچ عرصه ی نمی پذیرفت.

در اندیشه اقتصاد اسلامی یکی از مهمترین عوامل تحقق عزت برای مسلمین استغناء و تأمین نیازهای اساسی آنان معرفی شده است امام صادق (ع) در حدیثی عزت مؤمن را در بی نیازی او از سایر مردم معرفی می نماید.

شَرَفُ الْمُؤْمِنِ قِيَامُ اللَّيْلِ وَ عِزُّهُ اسْتِغْنَاؤُهُ عَنِ النَّاسِ (ثقة الاسلام کلینی، ج ۲ ص ۱۴۹)

شرافت مومن در گرو نماز شب و عزت او در گرو بی نیازی از مردم است.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

بر اساس آموزه های اسلامی افراد باید تلاش کنند که بی نیاز از دیگران شوند و دولت اسلامی نیز در جهت تأمین نیاز های اساسی آنها اقدام کند. هرگونه فعالیت اقتصادی باید به دور از هر گونه احساس ذلتی باشد ولذا امیر المؤمنین در نامه به مالک اشتر او را از منت گذاردن بر سر رعیت بر حذر می دارند، زیرا عزت مسلمین خدشه دار می شود.

و آیتک و المنّ علی رعیتک بإحسانک (نهج البلاغه، نامه ۵۳)

تو را برحذر می دارم از اینکه بر مردم به خاطرت احسانت منت گذاری

سیره امامان معصوم در صدقه دادن پنهانی بهترین گواه بر این مدعا است (محمد رضا حکیمی، ج ۲، ص: ۷۶۲). بی شک این رفتار اقتصادی که از سویی احسان و کمک به دیگران است و از سوی دیگر عزت نیازمند را خدشه دار نمی کند، یکی از مصادیق بارز زیبایی های معنوی است.

در بعد کلان نیز باید کشور استقلال اقتصادی داشته باشد تا همواره عزت اقتصادی اش حفظ شود. در صورت وابستگی گسترده اقتصاد یک کشور به دیگر کشورها، عملاً یک بردگی و اسارت در اقتصاد کشور وابسته بوجود می آید. در حالیکه کشور اسلام همواره باید برتر از سایر کشورها باشد و در هیچ عرصه ای نباید طعم تلخ ذلت و حقارت را بچشد.

در روایات اسلامی از قناعت به عنوان وسیله عزت^۳ و بی نیازی^۴ و گنج فنا ناپذیر^۵ یاد شده است و در نقطه مقابل، اسراف و تبذیر و مصرف گرایی، وسیله شکست^۶ و ذلت معرفی شده است.

امام خمینی رحمه الله منادی عزت و استقلال، گاه از برخی کشورها یاد می کرد که این روحیه قناعت و صرفه جویی، آنان را واداشته تا حداکثر استفاده را از امکانات موجود خود بنمایند و بسیاری از مردم جهان را نیازمند مصنوعات خود سازند (امام خمینی (ره)، صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۱۷). امام راحل با حساسیت نسبت به موضوع می فرمود: «مردم در سر دو راهی عزت و ذلت قرار داشته و باید تصمیم بگیرند: یا رفاه و مصرف گرایی یا تحمل سختی و استقلال». (امام خمینی (ره)، صحیفه نور، ج ۱۷، ص ۹۸)

از همین روست که امام کاظم (ع) می فرمایند:

^۳ الامام علی (ع): «القناعة عزّ آمدی تمیمی، عبدالواحد، غرر الحکم و درر الکلم، ۱۳۶۶، ص ۶۸۹

^۴ الإمام علی (ع): «الغنی من استغنی بالقناعة. آمدی تمیمی، عبدالواحد، غرر الحکم و درر الکلم، ۱۳۶۶، ص ۲۸

^۵ الإمام علی (ع): لا کنز أغنی من القناعة. «نهج البلاغه» / ۱۲۶۰: «عبده» ۳ / ۲۴۲.

^۶ وَأَهْلَكُنَا الْمُسْرِفِينَ «سوره انبیا» (۲۱): ۹.

فمن عقل قنع بما يكفيه. و من قنع بما يكفيه استغنى. و من لم يقنع بما يكفيه لم يدرك الغنى أبدا(بحرانی، ۲۸۶)

«... هر کس عاقل باشد به آنچه او را بسنده است قناعت می‌کند. و هر کس به آنچه او را بسنده است قناعت کند بی‌نیاز است. و هر کس چنین نباشد، هرگز به بی‌نیازی دست نیابد.» و اینگونه آرمان اختصاص عزت به مؤمنان تحقق می‌یابد. بی‌تردید حقارت وابستگی، یک پدیده زشت معنوی است که هر فطرت سلیمی از آن متنفر است

بر همین اساس در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران تأکید شده است، هر گونه قراردادی را که موجب سلطه بیگانگان بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور شود، ممنوع اعلام می‌کند. (اصل ۱۵۳) هم‌چنین در فصل چهارم قانون اساسی که مربوط به اقتصاد و امور مالی است، یکی از ضوابط جمهوری اسلامی ایران، جلوگیری از سلطه بیگانگان بر اقتصاد کشور بیان شده است. (اصل ۱۴۳ ف بند ۸) به طور کلی، یکی از اصولی که توجه به آن در روابط خارجی دولت اسلامی ضرورت دارد، حفظ استقلال و عزت مسلمانان در روابط سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی است.

اصل حمایت از مظلومین

حمایت از مظلومین عالم، از جمله اصول اساسی اقتصاد مقاومتی در آموزه های اسلامی است.

از نظر نصوص دینی نیز در کتاب و سنت، دلیل های محکمی وجود دارد که «نصرت مظلوم»، یک تکلیف الزامی است و نباید آن را در حد یک توصیه ی اخلاقی، تلقی کرد، قرآن کریم حتی جنگیدن و کشته دادن برای نجات مظلومان - که فریاد استغاثه دارند- را واجب می‌داند و بر ترک این وظیفه، توبیخ می‌کند:

وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا (نساء: ۷۵)

چرا در راه خدا، و (در راه) مردان و زنان و کودکانی که (به دست ستمگران) تضعیف شده‌اند، پیکار نمی‌کنید؟! همان افراد (ستمیده‌ای) که می‌گویند: «پروردگارا! ما را از این شهر (مکه)، که اهلس ستمگرند، بیرون ببر! و از طرف خود، برای ما سرپرستی قرار ده! و از جانب خود، یار و یاور برای ما تعیین فرما! (نساء: ۷۵)

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

همچنین قرآن تأکید می کند:

«و لمن انتصر بعد ظلمه فالظلم ما علیهم من سبیل.» (شوری: ۴۱)

: کسی که پس از ستم دیدن، کمک می خواهد، نباید او را از این کار بازداشت.

از پیامبر اکرم(ص) نیز «روایت معتبری» در منابع حدیثی وجود دارد که «بی اعتنائی» به فریاد استغاثه دیگری را با «مسلمان بودن» ناسازگار می داند. امام صادق (ع) از رسول خدا نقل می کند که فرمود:

«من سمع رجلاً ینادی یا للمسلمین فلم یجبه فلیس بمسلم» (ثقة الاسلام کلینی، ج ۲ ص ۱۶۴)

هر کس ندای استغاثه و طلب دیگری را بشنود و به او پاسخ ندهد، مسلمان نیست.

امیرالمؤمنین علی (ع) می فرماید:

فإن الله سمیع دعوہ المضطهدین وَ هُوَ لِلظَّالِمِینَ بِالْمِرْصَادِ (نهج البلاغه: نامه ۵۳)

خدا دعای ستمدیدگان را می شنود و در کمین ستمکاران است

رویکردی که حکومت اسلامی به وضعیت اقتصادی سایر کشورها دارد با الهام از این جمله امیرالمؤمنین(ع) شکل می گیرد. بر مبنای همین تفکر، مظلوم و ستمدیده را محبوب مسلمانان است و ایشان به استمدادش می شتابد و بر ستمکار می تازد.

نگاهی گذرا به فرازهای مختلف نهج البلاغه نشان می دهد که یاری مظلوم یکی از اصول موکد ایشان و یکی از مهمترین دغدغه های امیرالمؤمنین(ع) بوده است. ایشان در آخرین فرمایشات زندگی خویش به حسنین(ع) وصیت می کنند:

کونا للظالم خصما و للمظلوم عوناً (نهج البلاغه خطبه ۴۷) دشمن ستمگر و یاور مظلوم باشید

از همین روست که در جای دیگری می فرمایند: «ذلیل ترین افراد نزد من عزیز است تا حق او را بازگردانم و نیرومند در نزد من پست و ناتوان است تا حق را از او بازستانم» (همان: خطبه ۶۷)

در فرازی دیگر امیرالمومنین(ع) صریحاً شیعیان را به حمایت از مظلوم توصیه کرده و در تکمیل دو فراز قبلی می‌فرمایند: «حق را بگویند و برای پاداش الهی عمل کنید و دشمن ستمگر و یاور ستم‌دیده باشید»(همان: نامه ۶۷). با توجه به فرمایش حضرت امیر(ع) از آنجایی که خداوند متعال که قدرت مطلق است شنونده صدای مظلوم است و در کمین ستمکار است، پیروزی نهایی با مظلومان و مستضعفان خواهد بود و برای ظالمان جز خسران و شکست باقی نمی‌ماند^۷ به قول امام خمینی (ره): «اگر تاریخ ظلمه و ستم‌دیدگان دنیا را مطالعه کنید می‌بینید که غلبه همیشه با مظلوم است»(صحیفه امام ج ۲ ص ۴۱۳).

مبنای اندیشه متعالی امام راحل (ره) و اعتقاد ما در خصوص کمک به کشورهای مظلوم همچون فلسطین، عراق، افغانستان و ... بر همین مبناست. برای مسلمان همین چند فراز کافی است تا یاری مظلوم را بر خود فرض بداند و یکی از مطالبات خود از نظام‌های اسلامی را بر همین اساس تعریف کند.

جمهوری اسلامی ایران که نمونه‌ای از دولت اسلامی به شمار می‌رود، براساس احترام متقابل با تمام کشورهای جهان رابطه دارد. به همین دلیل، به دنبال سلطه یافتن بر دیگر دولت‌ها نیست و سلطه‌گری و زورگویی را از هیچ قدرتی نمی‌پذیرد.(علی دادستان بیرکی، ص ۱۹ - ۲۲) امام خمینی(ره) این اصل را در روابط خارجی دولت اسلامی چنین تبیین فرموده است: تمام کشورها اگر احترام ما را حفظ کنند، ما هم احترام متقابل را حفظ خواهیم کرد و اگر دولت‌ها و کشورها بخواهند به ما تحمیلی بکنند، از آن‌ها قبول نخواهیم کرد. نه ظلم به دیگران می‌کنیم و نه زیر بار ظلم دیگران می‌رویم.(امام خمینی، ۱۳۷۸، ج ۴، ص ۳۳۸)

در فصل سیاست خارجی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز، نفی هر گونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری و حفظ استقلال که پی‌آمد نفی سلطه‌پذیری است، از اصول سیاست خارجی شمرده شده است.(اصل ۱۵۲)

اصل استقامت در راه آرمانهای الهی

یکی دیگر از اصول اقتصاد مقاومتی اصل استقامت و تحمل سختیهای اقتصادی در راه آرمانهای الهی است. خداوند متعال در قرآن کریم بارها و بارها مومنین را به استقامت در مقابل کافران و دشمنان اسلام فراخوانده و پشتیبانی و برکت خود را متوقف بر این استقامت دانسته است.

^۷ وَلَا تَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا(اسراء: ۸۴)

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

فَاسْتَقِيمْ كَمَا أَمَرْتُ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْا إِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ (هود/۱۱۲)

پس همان‌گونه که فرمان یافته‌ای، استقامت کن؛ و همچنان کسانی که با تو بسوی خدا آمده‌اند (باید استقامت کنند)؛ و طغیان نکنید، که خداوند آنچه را انجام می‌دهید می‌بیند

و در جای دیگر می‌فرماید:

لَقَدْ تَابَ اللَّهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ إِنَّهُ بِهِمْ رَءُوفٌ رَحِيمٌ (توبه/۱۱۷)

مسلم خداوند رحمت خود را شامل حال پیامبر و مهاجران و انصار، که در زمان عسرت و شدت (در جنگ تبوک) از او پیروی کردند، نمود؛ بعد از آنکه نزدیک بود دل‌های گروهی از آنها، از حق منحرف شود (و از میدان جنگ بازگردند)؛ سپس خدا توبه آنها را پذیرفت، که او نسبت به آنان مهربان و رحیم است!

صفحات تاریخ بشریت، گواهی می‌دهد که نیرومندترین عامل برای استقامت و پایداری اقلیت‌ها در برابر اراده اکثریت؛ همان نیروی ایمان و اعتقاد است که گاهی با ریختن آخرین قطره خون، نقش پایداری را ایفا می‌کنند. ما برای این گفتار، صدها گواه و شاهد در اختیار داریم. اوج این استقامت را می‌توان در محاصره اقتصادی مسلمانان در سالهای قبل از هجرت در شعب ابی طالب دید. هنگامی که سران قریش، از نفوذ پیشرفت حیرت‌انگیز آیین یکتاپرستی، سخت ناراحت بودند و در فکر چاره و راه حلی بودند. به این نتیجه رسیدند که به وسیله «محاصره اقتصادی»، که نتیجه آن بریدن رگ‌های حیاتی مسلمانان بود، از نفوذ و پخش اسلام بکاهند؛ و پایه‌گذار و هواداران آیین خداپرستی را در میان این حصار، خفه سازند.

این محاصره سه سال تمام طول کشید، فشار و سختگیری به حد عجیبی رسید. ناله جگرخراش فرزندان «بنی هاشم» به گوش سنگ‌دلان «مکه» می‌رسید؛ ولی در دل مشرکین مکه چندان تأثیر نمی‌کرد. جوانان و مردان، با خوردن یک دانه خرما در شبانه‌روز زندگی می‌کردند. گاهی یک دانه خرما را دو نیم می‌کردند. در تمام این سه سال، فقط در ماه‌های حرام (که امنیت کامل در سرتاسر شبه جزیره حکم‌فرما بود) بنی هاشم از شعب بیرون آمده و به دادوستد مختصری اشتغال می‌ورزیدند سپس به داخل دره رهسپار می‌شدند. پیامبر گرامی نیز، فقط در همین ماه‌ها توفیق نشر و پخش آیین خود را داشت. ایادی و عمال سران قریش، در همین ماه‌ها وسیله آزار و فشار اقتصادی آن‌ها را به گونه‌ای فراهم می‌آوردند. زیرا غالباً بر سر بساطها و فروشگاه‌ها حاضر می‌شدند،

و هر موقع مسلمان‌ها می‌خواستند که چیزی را بخرند، فوراً به قیمت گران‌تری آن را می‌خریدند و از این راه قدرت خرید را از مسلمانان سلب می‌نمودند.

فشار گرسنگی به حدی رسیده بود که «سعد وقاص» می‌گوید: شبی از میان دره بیرون آمدم، در حالی که نزدیک بود تمام قوا را از دست بدهم. ناگهان پوست خشکیده شتری را دیدم، آن را برداشتم و شستم و سوزاندم، و کوبیدم، و بعد با آب مختصری خمیری کرده و از این طریق سه روز بسر بردم. (آیت الله جعفر سبحانی، نرم افزار مسافر قبله، ۱۴۹-۱۵۵)

بی تردید این رشادتها و استقامتها بر اثر نیروی ایمان بود و سر انجام سبب جاودانگی ایشان با عزت در طول تاریخ شد.

اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق

یک دیگر از اصول اقتصاد مقاومتی اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق است. در سیره پیامبر اکرم (ص) مشاهده می‌شود برای استیفاء حقوق مسلمانان، از ابزارمقابله به مثل در برابر مشرکین استفاده می‌کردند. در سال دوم هجرت کاروان تجاری بزرگی است که تمام اهل مکه در آن شرکت دارند به سمت شام حرکت می‌کرد. سرپرست کاروان «ابو سفیان»، و در حدود چهل نفر پاسبانی آن را بر عهده دارند. هزار شتر، مال التجاره را حمل می‌کند، و ارزش کالا حدود پنجاه هزار دینار است.

قریش کلیه دارائی مهاجران را در مکه ضبط کرده و به آنان اجازه رفت و آمد به محل زندگی نمی‌دادند و کلیه اموال منقول و غیر منقول آنان، در مکه متروک مانده بود. پیداست که هر انسان عاقل و خردمندی به خود اجازه می‌دهد با دشمن، همان معامله را انجام دهد که او با وی انجام داده است.

اصولاً باید توجه داشت که علت هجوم مسلمانان به کاروان قریش، همان مظلومیت و ستم‌کشی مسلمانان بود که قرآن نیز متذکر آن است و به همین جهت به آنان اجازه هجوم می‌دهد و می‌فرماید:

أَذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ (حج: ۳۹)

به افرادی که مورد هجوم واقع شده‌اند اجازه دفاع داده شد. زیرا آنان مظلوم و ستم‌دیده‌اند و خداوند به کمک و یاری آنان قادر و توانا است.

اگر چه ابوسفیان با کاروان تجاری گریخت و مسلمانان هیچگاه اموال آن کاروان را مصادره نکردند ولی همین قضیه زمینه پیروزی مسلمانان در جنگ بدر شد. (همان، ص ۲۲۲)

ترتیب اولویت اصول اقتصاد مقاومتی در صورت تزاحم و تقابل

در ذکر این نکته ضروری است که در مقام اجراء اصول، ممکن است خود آنها در تزاحم با یکدیگر باشند. وظیفه حکومت اسلامی در چنین مواردی اینست که با ملاحظه درجه اهمیت هر اصل، اهم را بر مهم ترجیح دهد. زیرا برخی اصول بر اصول دیگر حکومت دارند.

اصول برخورد محتاطانه و اصل استقامت در راستای اصل عزت مداری و نفی سبیل اند. در میان سایر اصول وجود ابطه اقتصادی و اصل عزت مداری و نفی سبیل و اصل حمایت از مظلومین و اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق، اصل عزت مداری و نفی سبیل بر سایر اصول حکومت دارد یعنی هر چیزی که سبب علو و استیلای کافر بر مسلمان شود منفی است و لذا اصل نفی سبیل بر ادله اولیه، حکومت واقعی دارد. بدین معنا که اگر اصول دیگر مثل اصل برقراری ارتباط یا اصل حمایت از مظلوم و حتی اصل مقابله مثل موجب استیلاء کافر بر مسلمین شود به دلیل نفی سبیل، موضوع آن اصل از اعتبار ساقط می شود. (سعید جلیلی، ص ۵۸)

حضرت امام (ره) در مورد نفی سلطه سیاسی کافران فرموده اند: «بنابراین، اگر روابط سیاسی با دیگر دولت‌ها سبب سلطه آنها یا وابستگی سیاسی دولت اسلامی شود، برقراری چنین روابطی حرام است و حتی اگر معاهده‌ای منعقد شده باشد، باطل است. البته بطلان به خاطر خیانتی است که برخی سران دولت‌ها می‌کنند و گرنه اگر عقدی به صورت صحیح منعقد شده باشد، نمی‌توان حکم به بطلان آن داد» (امام خمینی (ره)، بی تا، ج ۱ ص ۴۸۶)

حضرت امام خمینی (ره) درباره روابط اقتصادی دولت اسلامی آورده است: «اگر در برقراری رابطه تجاری دولت اسلامی یا تجار، با بعضی از دولت‌ها یا تجار، بازار مسلمین و حیات اقتصادی آنها مورد تهدید باشد، ترک این روابط، واجب است و این تجارت، حرام است و بر رهبران دینی است که کالاهای آنها و تجارت با آنها را تحریم نمایند و بر امت اسلامی نیز تبعیت از علما واجب است» (همان، ص ۴۸۷) ایشان در این حکم، براساس قاعده نفی سبیل، روابط تجاری را که مایه سلطه بیگانگان بر حیات اقتصادی

مسلمانان شود، حرام می‌داند. از دیدگاه حضرت امام خمینی (ره) هر نوع رابطه سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و نظامی اگر موجب سلطه اجانب بر مسلمانان و کشورهای اسلامی شود، به دلیل این که استعمار را نیز در پی خواهد داشت، حرام است و باید از آن پرهیز کرد. (همان، ص ۴۸۶)

در تاریخ نیز نمونه‌هایی از استناد به اصل نفی سلطه کافران بر مسلمانان وجود دارد. یکی از آن موارد واقعه تاریخی تحریم تنباکو از سوی مرجع بزرگ شیعیان میرزای شیرازی. براساس قرارداد رژی، تجارت تنباکو ک در ایران قابل توجه بود، به انحصار این شرکت انگلیسی درمی‌آمد و علاوه بر سلطه اقتصادی انگلیس به مدت پنجاه سال، زمینه به سلطه سیاسی انگلیس نیز بر ایران فراهم می‌شد. با صدور حکم تحریم تنباکو از سوی میرزای شیرازی و پیروی مردم از این مرجع، شاه قاجار مجبور شد این امتیاز را لغو کند. (سیدجلال‌الدین مدنی، بی تا، ج ۱، ص ۶۴ - ۷۶)

در مورد ترتیب اولویت سایر اصول نیز، با توجه به اینکه اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق و اصل حمایت از مظلومین، در راستای هدف عالی نظام اقتصادی اسلام یعنی عدالت محوری و عدالت گستری است، می توان گفت این دو اصل بر اصل وجود روابط اقتصادی مقدم است.

جمع بندی و نتیجه گیری

بر اساس مطالب پیش گفته :

- ۱- الگوی اقتصاد مقاومتی یک الگوی اسلامی است که کیفیت تعامل و ارتباط اقتصادی با کشورهای خارجی را تعیین می کند به گونه ای که از سویی ناظر به اوضاع داخلی اقتصاد کشور و پوشش نقاط ضعف است و از سوی دیگر با اتکا بر نقاط قوت اقتصاد داخلی، حقوق پایمال شده ملت را از کشورهای متجاوز استیفاء کند.
- ۲- اصول اقتصاد مقاومتی در آموزه های اسلامی عبارتند از اصل وجود روابط اقتصادی با خارج از کشور و التزام به قراردادها و پیمانها، اصل برخورد محتاطانه با غیر مسلمانان، اصل عزت مداری و نفی سبیل، اصل حمایت از مظلومین، اصل استقامت در راه آرمانهای الهی و اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

- ۳- اصول اقتصاد مقاومتی همواره و در تمامی مراحل باید مورد لحاظ باشد و تعارض هریک از استراتژی‌ها، تاکتیکها و یا دیگر اجزاء برنامه با اصل، موجب حذف آن خواهد شد
- ۴- اگر در مقام اجراء اصول، خود آنها در تراحم با یکدیگر باشند. وظیفه حکومت اسلامی در چنین مواردی اینست که با ملاحظه درجه اهمیت هر اصل، اهم را بر مهم ترجیح دهد.
- ۵- در میان اصول اقتصاد مقاومتی اصل عزت مداری و نفی سبیل بر سایر اصول ترجیح دارد. پس از آن اصل مقابله به مثل برای استیفاء حقوق و اصل حمایت از مظلومین به خاطر ماهیت عدالت محوری و عدالت گستری آنها، در رتبه های بعدی اولویت قرار دارند. اصول برخورد محتاطانه و استقامت در راه آرمانهای الهی در راستای تحقق اصول پیش گفته هستند.

مراجع

۱. قرآن کریم
۲. نهج البلاغه
۳. امام خمینی(ره)، تحریر الوسیله، قم، مؤسسه مطبوعات دار العلم، بی تا
۴. امام خمینی(ره)، صحیفه نور، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بی تا
۵. امام خمینی(ره)، صحیفه امام، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی ۱۳۷۸
۶. بحرانی، حسن بن علی بن شعبه، تحف العقول، بیروت، اعلمی، ۱۳۹۴ق
۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد بن محمد، غرر الحکم و درر الکلم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، بی تا، ۱۳۶۶
۸. جلیلی، سعید، سیاست خارجی پیامبر (ص)، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی ۱۳۷۴
۹. حکیمی، محمد رضا، الحیاء با ترجمه احمد آرام، ۱۳۸۰
۱۰. دادستان بیرکی، علی، سیاست خارجی و روابط بین‌الملل از دیدگاه امام خمینی، تهران، انتشارات مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۱
۱۱. سبحانی، آیت الله جعفر، فرازهایی از تاریخ پیامبر اسلام، نرم افزار مسافر قبله

۱۲. سبحانی، آیت الله جعفر، فروغ ابدیت، قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۵
۱۳. شکوری، ابو الفضل، فقه سیاسی اسلام، ویرایش دوم، مرکز انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، بی تا
۱۴. طوسی، ابو جعفر، محمد بن حسن، المبسوط فی فقه الإمامیة، تهران، المكتبة المرتضویة لإحياء الآثار الجعفریة، ۱۳۸۷
- هق
۱۵. کلینی، ابو جعفر، محمد بن یعقوب، الکافی (ط-الإسلامیة)، تهران، دار الکتب الإسلامیة، ۱۴۰۷ ق
۱۶. مدنی، سیدجلال الدین، تاریخ سیاسی معاصر ایران، قم، انتشارات دفتر اسلامی، بی تا
۱۷. مطهری، شهید مرتضی، ولاء ها و ولایتها، قم، صدرا، ۱۳۶۳
۱۸. موسوی، سید محمد، دیپلماسی و رفتار سیاسی در اسلام، تهران، مرکز باز شناسی اسلام و ایران، ۱۳۸۴
۱۹. موسوی بجنوردی، سید محمد بن حسن، قواعد فقهیه، تهران، مؤسسه عروج، ۱۴۰۱ ق

الزامات سیاستگذاری مقاومتی در حوزه سیاست صنعتی - تجاری

با تاکید بر حوزه تجارت

داریوش ابوحمزه، میثم نریمانی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه صنعتی شریف، aboohamzzeh@gmail.com

دانشجوی دکتری سیاست‌گذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس، m1380_narimani@yahoo.com

چکیده

سیاست‌های صنعتی-تجاری برای اقتصادی مقاومتی باید از الگویی تبعیت کنند که از مبانی سیاسی و ایدئولوژیک نظام اقتصادی-سیاسی کشور تاثیر می‌پذیرند. در این مقاله برخی اصول سیاست‌های صنعتی-تجاری مطرح می‌گردند. برای این منظور ابتدا مروری به دو نگاه آدام اسمیت و فردریک لیست در سیاست‌های صنعتی-تجاری داشته و با بررسی شرایط و دلالت‌های سیاستی دو نگاه، اصولی مانند، ترکیب تجاری کشور، ایجاد انحصار برای کشور در مبادلات جهانی و ایجاد رقابت بین دیگر کشورها برای سیاست‌های صنعتی-تجاری پیشنهاد می‌گردند.

واژگان کلیدی: اقتصاد مقاومتی، سیاست صنعتی-تجاری، لیست، اسمیت

مقدمه

یک اقتصاد مقاومتی نیازمند اتخاذ سیاست‌های تجاری-صنعتی خاص خود می باشد. این جمله حاوی دو نکته است. اولاً همراهی سیاست صنعتی و سیاست تجاری و ثانیاً لزوم اتخاذ سیاست.

گره خوردن سیاست تجاری و سیاست صنعتی از دو جهت مطرح می گردد. اولاً بازار صنایع داخلی شامل دو بخش بازار داخلی و بازار خارجی می باشد. که تدوین سیاست برای حوزه صادرات بخشی از سیاست تجاری است. ثانیاً بازار داخلی صنایع داخلی، مورد توجه تولیدکنندگان خارجی نیز می باشد. در این رابطه سیاست‌های مربوط به واردات مطرح می گردند. لذا ارتباط بسیار قوی بین سیاست صنعتی و سیاست تجاری وجود دارد. این ارتباط به حدی است که حتی برخی اقتصاددانان سیاست صنعتی را همان سیاست تجاری دانسته اند.

حال هر اقتصادی با توجه به توانمندی ها و نیازهای داخلی خود و مبانی فرهنگی، سیاسی یا ایدئولوژیک نیاز به یک تولید و مصرف یک سری کالاها داشته و همچنین نیاز به تعامل در برخی حوزه های صنعتی با برخی کشورها دارد. جهت دهی صنعت و تجارت کشور با توجه به توانمندی ها، نیازها و مبانی آن نیازمند انتخاب توسط دولت است. این انتخاب که توسط ابزارهای سیاستی مختلف عملی شده و تحقق می یابد در ادبیات تحت عنوان سیاست صنعتی-تجاری بیان می شود.

مرور دو دیدگاه اسمیت و لیست

مبانی نظری رویکرد آدام اسمیت

آدام اسمیت^۱ که به عنوان پدر علم اقتصاد شناخته می شود عملاً دیدگاه های کلاسیک در اقتصاد با نظریات وی آغاز شد، دیدگاه های خویش در حوزه اقتصاد را برپایه سه مبنای زیر بنا می نماید:

۱- تقسیم کار

از دیدگاه آدام اسمیت که بعضاً دیدگاه کلاسیک نیز نامیده می شود، افزایش رفاه در گروه تقسیم کار است. بدین معنی که آحاد اقتصادی بجای اینکه شخصاً به تأمین نیازهای اقتصادی خود بپردازند، بهتر است در فرایند تقسیم کار به نیازهای یکدیگر را تأمین نمایند. به عبارت بهتر هر کس کالاهایی که توانمندی بیشتری در تولید آنها دارد را تولید نموده و میزان مازاد بر نیاز خود را در ازای دریافت دیگر کالاها در اختیار دیگران قرار دهد. این ایده که بر وجود توانمندی‌ها و تخصص‌های آحاد اقتصادی مبتنی است، مبادله بین آحاد اقتصادی را ابزاری برای رسیدن به رفاه بیشتر می داند.

۲- نظم خودجوش

اداره جامعه نیازمند وجود نظم در سطح کلان آن است. روش رسیدن به این نظم از دیدگاه آدام اسمیت، دخالت دولت و اعمال حاکمیت نیست بلکه وی معتقد است این نظم بصورت خودجوش از تعاملات میان آحاد اقتصادی حاصل می گردد. به عبارت دیگر وی معتقد است، در صورتی که همه افراد جامعه در فضای رقابتی به دنبال بیشینه کردن منافع فردی خود باشند، منافع جامعه حاصل خواهد شد. به عبارت دیگر، منافع فردی افراد با منافع جامعه همراستا می باشد.

۳- آزادی مبادلات

آزادی مبادلات در رویکرد اسمیت از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. به عبارت دیگر، وی رسیدن به کارایی را در گرو آزادی مبادلات بین آحاد اقتصادی می داند. این رویکرد هرگونه مداخله خارجی مانند مداخلات دولت را مردود می داند.

با توجه به مبانی فوق آدام اسمیت به دیدگاهی نظری می‌رسد که می توان آنرا در جمله زیر خلاصه نمود:

"نظام طبیعی و خودجوش مبادلات آزاد باعث می شود پیگیری منفعت طلبی توسط عوامل منفرد به حداکثرسازی منافع اجتماعی منجر شود."

طبیعتاً این دیدگاه که شاید بتوان آنرا هسته رویکرد اقتصاد ارتدوکس دانست، به نتایج سیاستی خاصی منجر می‌گردد. در اینجا به سه رویکرد سیاستی منتج از مباحث فوق اشاره می‌گردد:

- محوریت ساز و کار بازار: همانطور که پیشتر نیز ذکر شد، در رویکرد آدام اسمیت اصول تقسیم کار و آزادی مبادلات دارای محوریت می باشند. این امر منجر به محوریت ساز و کار بازار در اقتصاد می گردد. به عبارت دیگر، در ساز و کار بازار بدون هرگونه دخالت دولت و بر اساس سیگنال‌دهی قیمت، تخصیص منابع بصورت بهینه اتفاق افتاده و جامعه به حداکثر منافع خود می رسد.
- تعرفه گذاری پایین: یکی از شقوق اصل تقسیم کار بین آحاد اقتصادی، تقسیم کار بین کشورهاست. بر این اساس، تقسیم کار بین‌المللی بر اساس مبادلات آزاد می تواند منجر به افزایش رفاه جوامع گردد. این امر در کنار اصل آزادی مبادلات منجر به توصیه سیاستی کاهش تعرفه ها می گردد. به عبارت دیگر در رویکرد اسمیت کشورها باید با کاهش تعرفه های تجاری زمینه را برای گسترش تجارت و در نتیجه افزایش رفاه جوامع فراهم آورند.
- حداقل دخالت دولت: دلالت سیاستی دیگر رویکرد اسمیت، کاهش دخالت دولت است. از آنجاییکه هرگونه دخالت دولت در اقتصاد، آزادی مبادلات را از بین برده و مانع عملکرد ساز و کار بازار می گردد، اسمیت قائل به حداقل بودن دخالت دولت می باشد.

مبانی نظری رویکرد لیست

فردریک لیست^۹، روزنامه نگار و استاد دانشگاه آلمانی قرن نوزدهم، دیدگاه‌های اقتصادی داشت که وی را جزء بنیان‌گذاران مکتب تاریخی اقتصاد قرار داد. نوع نگاه وی در تحلیل‌ها تفاوت‌هایی با نگاه آدام اسمیت دارد. برای مثال وی همراهی منافع فردی و اجتماعی را در حالت طبیعی رد می‌کند. وی بیان می‌دارد که یک فرد صرفاً منافع خود را بیشینه می‌نماید و ممکن است از ضربه زدن به منافع جامعه به منافع زیادی دست پیدا کند اما دولت باید به دنبال افزایش منافع کل جامعه باشد. برای مثال وی برده داری را یک معضل برای جامعه می‌داند درحالی‌که ممکن است افرادی منافع زیادی در نگهداری و تجارت بردگان داشته باشند.

۱- قدرت ملی در بعد اقتصادی

^۹ ۱۷۸۹-۱۸۴۶

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

یکی از بحث‌هایی که لیست مورد توجه قرار می‌دهد، قدرت ملی در بعد اقتصادی است. در واقع لیست یکی از اهداف اصلی در سیاست‌گذاری اقتصادی را قدرتمند شدن اقتصاد ملی دانسته و از این رهگذر در بسیاری حوزه‌ها ورود و دخالت دولت را تجویز می‌نماید. برای مثال توجیهات وی در باب توسعه حمل و نقل ریلی این دیدگاه وی را به خوبی نمایش می‌دهد. وی به این دلیل که راه آهن ابزاری برای توانمندی دفاع ملی و ابزاری برای توسعه فرهنگ ملی و... است از توسعه حمل و نقل ریلی در کشور دفاع می‌نماید. ملاحظه می‌شود که رویکرد وی با رویکرد تحلیلی فریدمن کاملاً متفاوت است.

ادبیات قدرت ملی در ادبیات لیست تا جایی پیش می‌رود که وی، تمام نظریات آدام اسمیت و بطور کلی نظریات اقتصادی انگلستان آن زمان را در راستای اهداف ملی‌گرایانه خودش می‌داند.

۲- وظایف اقتصادی دولت

همانطور که ذکر شد، فریدمن قائل به عدم دخالت دولت در اقتصاد بود. لیست برخلاف فریدمن دخالت دولت در اقتصاد را به وضوح تجویز می‌نماید. البته دخالت از دید وی باید به اموری که بدون دخالت دولت قابلیت انجام را ندارند محدود شود. به عبارت دیگر وی رها کردن کارهایی که بدون دخالت و تحریک نیروی دولت انجام نمی‌شوند را مذموم دانسته و دخالت دولت در اموری که به خودی خود توسط بخش خصوصی انجام می‌شود را نیز توصیه نمی‌نماید. برای مثال اثرات خارجی مثبت سرمایه‌گذاری‌های خط‌شکن دولتی در حوزه‌های پیشرو است که فضای لازم برای بازی کارگزاران اقتصادی را در سطح خرد فراهم می‌کند.

با توجه به موارد فوق می‌توان دیدگاه نظری لیست را در جمله زیر خلاصه نمود:

"تکلیف دولت مبنی بر پاسداری از منافع آینده ملت توسط مدیریت استراتژیک فعال بسته به شرایط زمان و مکان"

جمله فوق در واقع منعکس‌کننده انتقادات جدی لیست به آزادی مبادلات در عرصه بین‌الملل و جهان‌شهر‌گرایی اسمیت است. زیرا وی معتقد است نظریات اسمیت که در آن طرفداری زیادی از سازوکار بازار در تعاملات بین‌المللی می‌شود، تناسب بسیاری با استعمار بریتانیا دارد. لذا با توجه به فضای بین‌الملل که فضای به دور از صلح پایدار است، وی معتقد است که دولت باید نقش پروراندن صنعت و اقتصاد را به عهده بگیرد. از این منظر وی واحد تحلیل دولت ملی و لزوم فعالیت مناسب

دولت جهت توسعه کشور را مطرح می کند. وی برای اثبات ادعای خویش در کتب خود، سیاست های اقتصادی قدرت های اقتصادی پیش از رسیدن به جایگاه ابرقدرتی سیاسی و اقتصادی را مطرح می کند:

«هر ملتی که از طریق محدودیت ها و عوارض حمایتی بر صنعت کشتیرانی، قدرت صنعتی و کشتیرانی خود را به درجه ای از توسعه افزایش بدهد به نحوی که هیچ ملت دیگری نتواند رقابت آزادی با او کند، نمی تواند خردمندانه تر از این عمل کند که نردبان ها را برای رقبایش واژگون و ملل دیگر را درباره منافع تجارت آزاد نصیحت کند و در این باره که پیش از این مسیرهای خطا را می رفته و اکنون برای اولین بار حقیقت را کشف کرده، داد سخن سر دهد»^{۱۰}

نتایج سیاستی

- محوریت ساز و کار های انتخابی و سیاست صنعتی

با توجه به اعتقاد لیست مبنی بر مدیریت استراتژیک فعال دولت وابسته به شرایط زمانی و مکانی، سازوکارهای انتخابی و در نتیجه سیاست صنعتی (به معنای دخالت دولت) به عنوان یک توصیه سیاسی از نظرات لیست قابل برداشت است.

- حمایت از صنایع نوزاد

لیست که به پدر مبحث صنایع نوپا معروف است، معتقد است، در حضور کشورهای توسعه یافته تر، کشورهای عقب مانده نمی توانند صنایع جدید را بدون دخالت دولت، به ویژه حمایت تعرفه ای، گسترش دهند. وی برای تایید ادعای خود در کتاب «نظام ملی اقتصاد سیاسی» عنوان می کند که "سرمداران انگلستان دریافتند که صنایع بومی جدیدالتاسیس آنها هرگز نمی تواند در شرایط رقابت آزاد با صنایع قدیمی و پرسابقه خارجی ها (ایتالیا، بلژیک، هلند و...) به پیروزی امیدوار باشد. بنابراین مجموعه ای از محدودیت ها، تسهیلات و مشوق ها را پیگیری کردند."

دیگر توصیه سیاستی لیست حمایت دولت از صنایع نوزاد است. البته این توصیه مشروط به این است که اولاً هدف از حمایت، پرورش بنیه صنعتی باشد. ثانیاً در صورتی حمایت توصیه می شود، که مشکل اصلی صنعت

---

^{۱۰} لیست ۱۸۸۵ صفحه ۳۹

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

عقب ماندگی نسبی از کشورهای صنعتی باشد و صنعت مسیر رشد بوده و صرفاً نیاز به حمایتی موقتی برای رسیدن به کشورهای صنعتی داشته باشد. لذا اگر مشکلات ریشه در مسائل مدیریتی درونی داشته باشد، حمایتی توصیه نمی شود. ثالثاً حمایت از صنایع نوزاد، صرفاً تا مرحله رشد باید باشد. این امر به وضوح حمایت از صنایع را بصورت کوتاه مدت می رساند. به عبارت دیگر، پس از بلوغ صنایع و کسب توانایی های لازم برای رقابت در بازارهای جهانی می توان سیاست های حمایتی تعرفه ای را به تدریج در مورد آن ها کنار گذاشت. در انتها لیست تاکید می کند که حمایت نباید شامل کشاورزی باشد زیرا معتقد است تجارت آزاد در حوزه کشاورزی به نفع کشورهای کمتر توسعه یافته است که در آنها بخش کشاورزی به بلوغ و توانمندی صادرات رسیده است.

- تجارت آزاد میان کشورهای با سطوح مشابهی از توسعه صنعتی

لیست وجود تجارت آزاد بین کشورهای با سطوح متفاوت توسعه صنعتی را رد می نماید زیرا این امر موجب نابودی صنعت کشور کمتر توسعه یافته می شود. لذا وی معتقد است در مقابل کشورهای توسعه یافته باید از صنایع داخلی حمایت کرد اما می توان با کشورهای هم سطح تجارت آزاد برقرار نمود.

مقایسه دو رویکرد نظری

در مقایسه دو رویکرد از لحاظ ابعاد نظری می توان دیدگاه های اسمیت را دیدگاهی دانست که با قراردادن فرد و بنگاه به عنوان واحد تحلیل، نگاهی مثبت به نظم طبیعی و خودجوش بازار داشته و جهان را مجموعه ای از اقتصادهای با تعامل عادلانه و به دور از روابط سلطه طلبانه می داند. از دید وی هدف از سیاستگذاری اقتصادی افزایش ثروت ملی است و برای رسیدن به این هدف، مداخلات دولت باید کاهش یافته و حداکثر تجارت و همکاری با دیگر اقتصادها باید دنبال شود که این امر نیز حداقل سازی تعرفه های بازرگانی را ایجاب می نماید.

اما در طرف دیگر در رویکرد لیست دیدگاه هایی متفاوت به چشم می خورد که در آن ملت و کشور و در واقع اقتصاد ملی به عنوان واحد تحلیل در نظر گرفته می شود و در نگاه های وی نوعی بدبینی به نظم طبیعی و خودجوش بازار به چشم می خورد.

وی با تاثیرپذیری از شرایط جهانی زمان خود و موقعیت کشورش در عرصه بین الملل دنیا را عرصه تنازع اقتصادهای ملل می داند و برای همین منظور مداخلات دولتی را به منظور رسیدن به استقلال اقتصادی و داشتن صنایع قوی توصیه می نماید. که این نیز در بستر حمایت های انتخابی و البته مدت دار دولت از صنعت امکان پذیر است.

فردریک لیست	آدام اسمیت		
موضع هنجاری در خصوص بنیادهای اقتصادی	خوش بینی به نظم طبیعی	بدبینی به نظم طبیعی	
واحد تحلیل	فرد و بنگاه	ملت و کشور	
فروض مربوط به ساختار نظام بین الملل	جهان شهرگرایی و فقدان جنگ	تنازع واحدهای ملی	
هدف سیاستگذاری	افزایش ثروت ملی	افزایش قدرت ملی	
دلالت های سیاستی	مداخله حداقل دولت	مدیریت استراتژیک دولتی	نقش دولت
	وابستگی و تقسیم کار همکارانه	استقلال و صنعت طلبی رقیبانه	تجارت خارجی
	حداقل و نزولی	انتخابی و حمایت مدت دار	تعرفه بازرگانی
وقایع مؤثر	مستعمره داری وسیع بریتانیا	عقب ماندگی صنعتی آلمان	

جدول ۱: مقایسه دو رویکرد نظری

مقایسه شرایط اقتصادی-تاریخی دو نظریه پرداز فوق

در این بخش سعی بر آن است تا به اختصار شرایط اقتصادی-تاریخی دو نظریه پرداز فوق و تاثیر آن بر دیدگاه های اقتصادی آنها بررسی گردد.

الف) ساختار اقتصادی

ساختار اقتصادی آلمان در اوایل قرن نوزدهم بیشتر مبتنی بر کشاورزی بوده و هنوز مراحل صنعتی شدن طی نشده بود. این در شرایطی است که آلمان پس از جنگ برای توسعه و پیشرفت خود نیازمند صنعتی شدن و گذار از اقتصاد کشاورزی به اقتصاد صنعتی بود. در مقابل انگلستان در دوره اسمیت (اواخر قرن هجدهم) انقلاب صنعتی را پشت سر گذاشته و لذا پایه های یک اقتصاد صنعتی را دارا بود. لذا به دنبال گسترش و توسعه صنعت خود بود.

ب) ساختار سیاسی

در این دوره آلمان کشوری تجزیه شده بود که فاقد حکومتی مقتدر بود. لذا توصیه های سیاستی به انگیزه افزایش اقتدار ملی طبیعی به نظر می رسد. در مقابل انگلستان دوره اسمیت حکومتی معتدل در عرصه های بین المللی است که از مستعمرات متعددی بهره می برد.

ج) مشکلات و مسائل

در شرایط اقتصادی سیاسی ذکر شده، آلمان در معرض هجوم کالاهای انگلیسی پس از جنگ ناپلئون است که شدیداً در صد حمایت از بازار داخل خویش در مقابل صنایع انگلیسی بر می آید. در مقابل انگلستان که در حال توسعه صنایع خود است، شدیداً نیاز به بازارهای جدید و گسترده دارد. برای همین منظور انگلستان آن زمان از تجارت آزاد حمایت می نماید. البته کالاهای کشاورزی از این امر مستثنا هستند.

با توجه به مطالب فوق می توان به وضوح اثر وضعیت سیاسی-اقتصادی دو کشور را بر روی توصیه های سیاستی این دو متفکر ملاحظه کرد. بطوریکه لیست به دنبال حمایت از صنایع داخلی به منظور توانمند ساختن اقتصاد آلمان است و اسمیت به دنبال گسترش تجارت جهت توسعه بازار صنایع داخلی انگلستان است.

انگلستان دوره اسمیت (اواخر قرن هجدهم)	آلمان دوره لیست (اوایل قرن نوزدهم)	
وقوع انقلاب صنعتی و بهره مندی از پایه های صنعتی	مبتنی بر اقتصاد کشاورزی، بهره مند از صنایع مورد نیاز برای جنگ و گرفتاری در ادامه کار	ساختار اقتصادی
قدرت مرکزی نیرومند و مستعمرات وسیع	تجزیه شده و فقدان حکومت مقتدر	ساختار سیاسی
حمایت از تجارت آزاد جز در خصوص کشاورزی	تعرفه در مبادلات داخلی و آزادی در مبادلات خارجی	تعرفه ها
نیازمند نیروی کار و بازار فروش	در معرض هجوم کالاهای انگلیسی پس از جنگ ناپلئون	مشکلات و مسایل

جدول ۲: مقایسه وضعیت تاریخی دو رویکرد

نتایج برای اقتصاد مقاومتی

با توجه مباحث مطرح شده فوق در رابطه با نظریات لیست و فریدمن و شرایط تاریخی آنها می توان دو نتیجه کلی برای طراحی اقتصاد مقاومتی گرفت. در ادامه با استفاده از این دو نتیجه، چند اصل برای سیاست های صنعتی-تجاری ارائه خواهد شد.

۱- اقتصاد وسیله ای برای اقتدار

همانطور که لیست صراحتاً در نظریات خود به اهمیت اقدار ملی اشاره می کند و در نظریات اسمیت نیز بطور غیرمستقیم این مفهوم به چشم می خورد، اقتصاد را نه هدف بلکه باید ابزاری برای رسیدن به اقتدار ملی دانست. با

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

این رویکرد تنها آن دسته از سیاست های اقتصادی پذیرفته است که منجر به افزایش اقتدار ملی گردند. به عبارت دیگر اگر سیاستهایی مانند پیوستن به زنجیره ارزش جهانی به گونه ای که موجب افزایش وابستگی اقتصادی گردد، در این رویکرد مردود است.

۲- نیازمندی به طراحی مدل‌های بومی

همانطور که پیشتر اشاره شد، سیاستهای توصیه شده توسط لیست و فریدمن، هردو ناظر به شرایط سیاسی-اقتصادی آن دوره هر کشور بوده است. لذا می توان نتیجه گرفت که سیاستهای صنعتی- تجاری و بصورت کلی سیاستهای اقتصادی باید با توجه به وضعیت و توانمندی های اقتصادی و جایگاه اقتصاد در عرصه بین الملل باشد. برای مثال، حمایت از صنایع نوپا، توسعه تکنولوژی های نوین، سیاست های تعرفه ای برای صنایع قدیمی و جدید و روابط تجاری همگی باید ناظر به وضعیت اقتصاد باشند.

۳- طراحی اقتصادی مبتنی بر توانمندسازی تولید داخل و نفی وابستگی

طراحی ساز و کارها و سیاست های صنعتی-تجاری باید در راستای توانمندسازی تولید داخلی و نفی وابستگی باشد. همچنان که لیست نیز در کتاب "نظام طبیعی اقتصاد سیاسی" خود به سست بودن استقلال ملی بدون رشد صنایع ملی اشاره کرده است.

اقتصادی و سیاست های اقتصادی نظریه اقتصاد ملی به ما می آموزد، هر کشوری که بالاترین درجه استقلال و بالاترین سطح فرهنگ و رونق اقتصادی را می خواهد، باید به هر کاری که می تواند دست بزند تا از امنیت اقتصادی خود در برابر حمله خارجی دفاع کند ... پایه های بنای استقلال ملی بدون رشد صنایع ملی بسیار سست خواهد بود. (نظام طبیعی اقتصاد سیاسی،

ص ۵۳)

چند اصل سیاستی

در این بخش چند اصل برای سیاست‌های صنعتی-تجاری اقتصاد مقاومتی ارائه می‌شود. این اصول که بیشتر متمرکز در تجارت خارجی کشور هستند را می‌توان به دو دسته سیاست‌های ناظر به کشور طرف تعامل و سیاست‌های ناظر به محصولات مورد تبادل تقسیم نمود.

✓ کشورهای طرف معامله

۱. توسعه روابط با کشورهای منطقه

برای اینکه اقتصاد یک کشور مقاومتی گردد، و تهدید پذیری آن در عرصه جهانی کاهش یابد، توسعه روابط با کشورهای منطقه مفید است. زیرا کشورهایی که از لحاظ جغرافیایی نزدیک باشند، دارای منافع مشترکی هستند که توسعه روابط تجاری این منافع مشترک را افزایش داده و موجب ثبات وضعیت منطقه ای کشور می‌گردد.

۲. توسعه روابط با کشورهای دارای سیاست خارجی و مبانی ایدئولوژیک مشابه

به وضوح توسعه روابط با کشورهایی که از لحاظ مبانی ایدئولوژیک یا سیاست خارجی به ما نزدیک هستند، به نفع ما می‌باشد. زیرا کشورهایی که دارای هیچ یک از این دو ویژگی نباشند، به راحتی در اثر مسائل اعتقادی یا سیاسی، به کشور ضربه خواهند زد.

۳. ایجاد رقابت در طرف مقابل

یکی از اصول دیگر، ایجاد رقابت در طرف مقابل است. بدین معنی که در حد امکان از خرید/فروش کالا/از/ به یک کشور خودداری کرده و تبادلات تجاری را با کشورهای مختلف انجام دهیم. برای مثال اگر نفت را فقط به کشوری مثل چین صادر کنیم، اولاً قدرت چانه زنی برای چین بالا می‌رود و ثانیاً به راحتی تمام صادرات نفت کشور قابل تهدید خواهد بود. بطور مشابه اگر تمام بنزین وارداتی خود را از یک کشور انحصاری تأمین نماییم، امکان تهدید کشور از مسیر تحریم بنزین بالا می‌رود.

۴. ایجاد انحصار در طرف خودمان

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

بر خلاف اصل پیشین اگر بتوانیم در عرصه بین‌المللی چه در واردات و چه در صادرات انحصار داشته باشیم، وابستگی دیگر کشورها به ما افزایش یافته و لذا تهدیدپذیری ما کاهش می‌یابد.

✓ محصولات مورد مبادله

۱. تکمیل زنجیره های ارزش

در حوزه محصولات مورد مبادله، یک اصل کلی، تکمیل زنجیره های ارزش محصولات در داخلی است. این اصل افزایش اشتغال، افزایش توانمندی تولید داخل و رشد اقتصادی را در پی خواهد داشت.

۲. تولید داخلی کالاهای استراتژیک

اصل دیگر در این بخش، تولید کالاهای استراتژیک است. به عبارت دیگر کالاهای ضروری کشور که در صورت تحریم آنها، صدمه بیشتری به کشور وارد می‌شود، باید تولید داخلی شوند.

نتیجه گیری

در این مقاله ابتدا دو رویکرد نظری در سیاست صنعتی تجاری بررسی شد. در نگاه ادام اسمیت سازوکار بازار و عدم دخالت دولت مطرح شد. در این نگاه روابط تجاری بین کشورها باید به سهولت و با حداقل موانع شکل گیرد تا منافع همه کشورها حاصل شود. در نگاه مقابل که نگاه مکتب تاریخی و بطور خاص نگاه فردریک لیست است، رویکردهایی کاملاً متفاوت با رویکرد اسمیت مطرح می‌شود. در این رویکرد، خوشبینی به سازوکار بازار و نظم طبیعی رد شده و دخالت مستقیم دولت برای توسعه صنعت مطرح می‌شود. در این رویکرد که هدف اصلی توانمندی اقتصاد ملی است، دولت موظف است حمایت‌هایی هدفمند و موقت را از صنایع نوپا به عمل رساند تا آنها برای رقابت بین‌المللی آماده گردند. پس از مرور این دو دیدگاه دو نتیجه اصلی برای اقتصاد مقاومتی مطرح شد که عبارتند از وسیله بودن اقتصاد برای اقتدار کشور و نیازمندی به طراحی مدل‌های بومی. سپس چند اصل سیاستی برای صنعت و تجارت مطرح گردید. این اصول ناظر به منطق برقراری روابط تجاری با کشورهای منطقه و منطق تولید و صادرات کالاها و خدمات در اقتصاد هستند.

مراجع

۱. تاریخ عقاید اقتصادی، شارل ژید و شارل ریست؛ ترجمه کریم سنجابی، موسسه تحقیقات اقتصادی دانشکده اقتصاد دانشگاه تهران، ۱۳۴۷.
۲. نظام طبیعی اقتصاد سیاسی، فردریک لیست، ش ۱۸۳۷.
۳. دولت توسعه گرا، گروه مدیریت و اقتصاد مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه صنعتی شریف، ۱۳۸۸.

ضرورت حذف ارز واسط از مبادلات تجاری ج.ا.ایران و دفاع از جایگاه پول

ملی در نظامات پولی آینده جهان

(راهکار مقابله با تحریم و ایفای نقش فعال در مناسبات اقتصادی با کشورهای طرف تجاری)

محسن کریمی

دانشجوی دکترای اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی، mohsenkarimy82@gmail.com

چکیده

در این مقاله سعی شده است تحریم‌های بانکی علیه جمهوری اسلامی ایران مورد بررسی و ریشه‌یابی دقیق قرار گیرد. بدین منظور تحولات تاریخی نظامات پولی بین‌المللی از بعد از جنگ جهانی دوم تا کنون مورد بررسی قرار گرفته و نشان داده شده است که استیلای دلار به عنوان واحد پول ایالات متحده چه منافع اقتصادی و سیاسی در طول شصت سال گذشته برای این کشور داشته است. همچنین ضمن بررسی مواضع اقتصادهای مهم و تاثیر گذار جهان علیه دلار در شرایط بحران خیر جهانی، مدلی به منظور حذف ارز واسط (دلار، یورو و ...) از مبادلات تجاری ج.ا.ایران و ایفای نقش فعال برای ریال در نظامات پولی آینده جهان ارائه شده است.

۱- مقدمه

در شرایطی که اقتصاد کشور در مسیر رشد و توسعه قرار گرفته و هر ساله به حجم مبادلات و تجارت خارجی کشور افزوده می‌شود اعمال تحریم‌های گوناگون بین‌المللی از سوی برخی قدرت‌های جهانی با هدف افزایش فشار به جمهوری اسلامی ایران موجب ایجاد محدودیت‌های جدی در روابط بازرگانی خارجی کشور شده است. ابتدایی‌ترین پیامد این تحریم‌ها تحمیل هزینه‌های سنگین به اقتصاد ملی است که ادامه روند کنونی را بسیار سخت و حتی در مواردی غیر ممکن می‌سازد. با

توجه به اینکه شبکه بانکی بین‌المللی مجرای اصلی و گلوگاه گریزناپذیر جریان تجارت بین‌المللی محسوب می‌شود، لذا اعمال تحریم‌های اقتصادی با استفاده از ابزارهای بانکی به منظور کنترل و محدود نمودن مبادلات تجاری هر کشوری از سوی قدرت‌های بزرگ، می‌تواند کاملاً مؤثر و کارآمد باشد همچنان‌که بررسی مبادلات بانکی کشور نشان می‌دهد این امر در مورد ایران مصداق دارد.

انجام معاملات بین‌المللی که عمدتاً با ارزهایی همچون دلار و یورو صورت می‌گیرد، امکان رصد کردن (Monitoring) معاملات را در اختیار بانک‌های مرکزی آمریکا و اتحادیه اروپا به عنوان تسویه‌کنندگان ارز مورد معامله قرار می‌دهد. چرا که انجام معاملات به واحد پول هر کشوری مستلزم نظارت بانک مرکزی آن کشور است تا خلق پول، خارج از کنترل بانک مرکزی صورت نگیرد؛ بر این اساس مبادلات تجاری به دلار در سراسر جهان تحت کنترل و نظارت بانک مرکزی آمریکا (فدرال رزرو) صورت می‌گیرد. به طوریکه تمام مبادلات دلاری تحت نظارت فدرال رزرو تسویه می‌شود. همچنین مبادلاتی که به واحد پول اروپایی صورت می‌گیرد تحت نظام تسویه بانک مرکزی اروپا قرار دارد.

هرچند استفاده از تکنیک‌های بانکی برای خنثی‌سازی تحریم‌ها می‌تواند در کوتاه مدت مؤثر باشد اما اتخاذ راهبرد بلند مدت به منظور ایجاد ساختارهای جدید در نظام مبادلات خارجی، منطبق بر شرایط موجود و مبتنی بر کاهش استفاده از ارزهای تهدید کننده خارجی، اجتناب‌ناپذیر است. در این راستا و در اولین گام، تسویه ریال با واحد پول کشورهای طرف تجاری، می‌تواند طی یک فرآیند تدریجی و با شروع از مرحله آزمایشی و پایلوت تا مراحل اجرای کامل، مسیر تجارت خارجی کشور را تا اندازه‌ای بهبود بخشیده و انجام معاملات را تسهیل کند.

با وجود تحریم‌های اقتصادی ایالات متحده بعد از انقلاب اسلامی ایران و عدم امکان استفاده از دلار در تجارت خارجی کشورمان، استفاده چندان عملیاتی و موثری از ظرفیتهای کشور برای توسعه همکاری‌های پولی با کشورهای عضو و حتی سایر کشورهای منطقه آسیا و اقیانوسیه در جهت حذف ارز ثالث و استفاده از پول‌های محلی نشده است. به عنوان مثال تجربه سی و هفت ساله دبیرخانه اتحادیه پایاپای آسیایی در بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و نقش محوری جمهوری اسلامی ایران در این اتحادیه، فرصت مناسبی برای افزایش سهم پول ملی در تجارت خارجی کشور و کاهش وابستگی به ارزهایی همچون دلار و یورو محسوب می‌شود. بررسی وضعیت موجود اتحادیه حکایت از وجود ظرفیتهای انعطاف‌پذیر همکاری میان هشت کشور عضو با محوریت جمهوری اسلامی ایران دارد. شکل‌گیری تجربه‌ای موفق و به صورت پایلوت در استفاده از ارزهای ملی در تجارت خارجی میان کشورهای عضو اتحادیه، انگیزه مناسبی برای سایر کشورهای آسیا و اقیانوسیه برای پیوستن به این اتحادیه خواهد بود.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

در این گزارش ضمن بررسی ضرورت موضوع و تحقیق در خصوص وضعیت جهان پس از بحران و همچنین ملاحظه وضعیت تجارت خارجی ایران، ساز و کاری به منظور عدم استفاده از ارز واسط (اعم از دلار و یورو) در تجارت بین‌الملل و استفاده از پول‌های ملی در تجارت دو جانبه ارائه می‌شود.

۲- وضعیت دلار بعد از جنگ جهانی دوم

امروزه دلار ۶۱ درصد ذخایر ارزی جهان را تشکیل می‌دهد، در ۸۵ درصد معاملات بین کشورها استفاده می‌شود و سهمی ۴۵ درصدی در بدهی‌های خارجی کشورها دارد. این موارد برای ایالات متحده مزایای بزرگی محسوب می‌شود. چرا که علاوه بر اینکه منافع عظیم ناشی از درآمدهای دلاری سایر کشورها را به اقتصاد آمریکا ارزانی داشته است، امکان استفاده ابزاری از دلار را برای این کشور فراهم نموده است. به بیان دقیق‌تر می‌توان گفت منافع حاصل از بین‌المللی شدن دلار برای ایالات متحده به دو دسته قابل تقسیم است: (آ) منافع سیاسی. (ب) منافع اقتصادی.

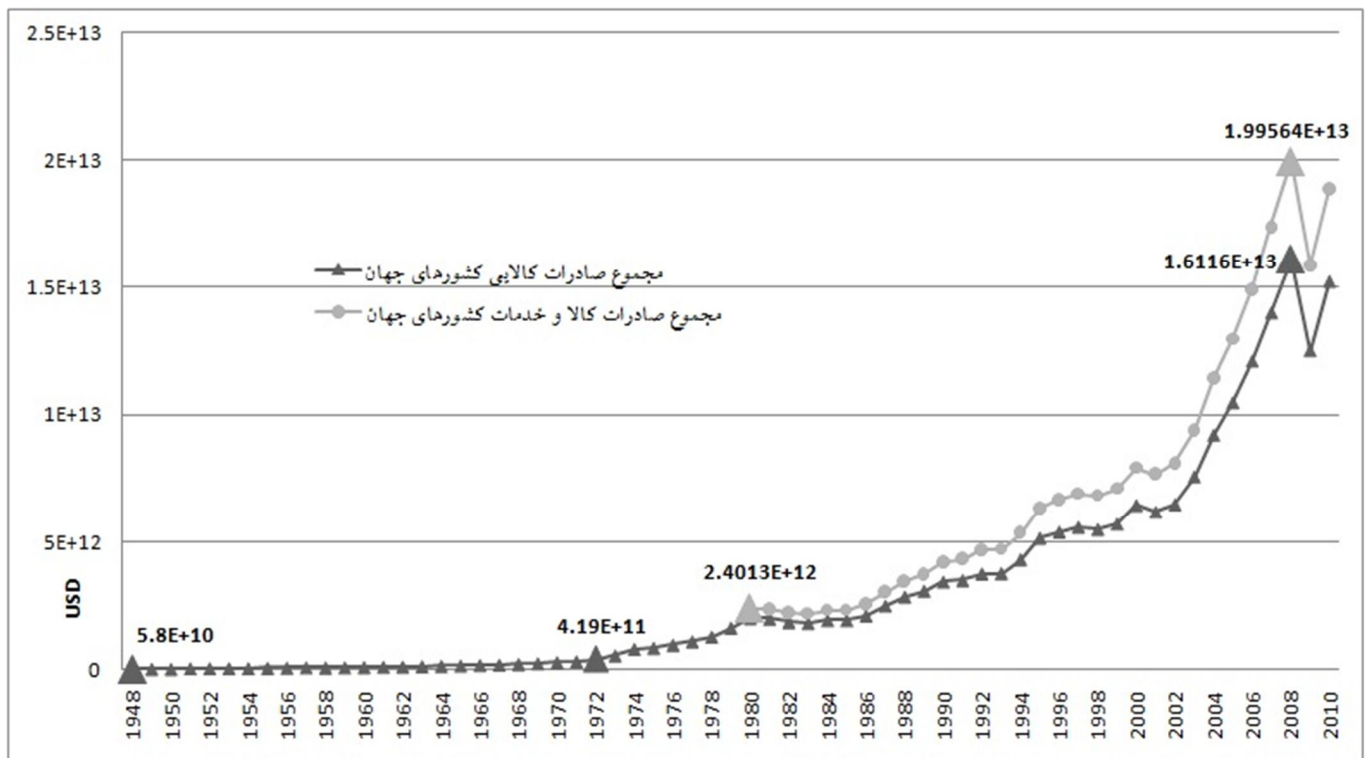
۲-۱- منافع سیاسی ناشی از دلار برای ایالات متحده

منافع سیاسی همان است که به دولت آمریکا این امکان را می‌دهد که سایر کشورهای متخاصم خود را تحریم اقتصادی کند. از آنجا که انجام معاملات به واحد پول هر کشوری مستلزم نظارت بانک مرکزی آن کشور است تا خلق پول، خارج از کنترل بانک مرکزی آن کشور صورت نگیرد؛ لذا مبادلات تجاری به دلار در سراسر جهان تحت کنترل و نظارت بانک مرکزی آمریکا (فدرال رزرو) صورت می‌گیرد. به طوریکه تمام مبادلات دلاری در نظام پرداختی که تحت نظارت فدرال رزرو است، تسویه می‌شود. بنابراین ایالات متحده می‌تواند مانع تراکنش‌های دلاری کشورهای متخاصم خود شود. به این ترتیب کشوری که نتواند با استفاده از یک پول بین‌المللی و مورد قبول همگان تجارت کند به نوعی تحریم اقتصادی شده است. مردم ایران به خصوص در چند سال اخیر با این موضوع بیش از مردم هر کشور دیگری آشنایی دارند.

۲-۲- منافع اقتصادی ناشی از دلار برای ایالات متحده

پس از آنکه ۷۳۰ نماینده از همه ۴۴ کشور متفقین در هتل واشنگتن ماونت شهر برتون وودز در ایالت نیوهمپشایر امریکا، در کنفرانسی مشهور به کنفرانس برتون وودز با پیشنهاد ایالات متحده مبنی بر اینکه دلار به عنوان پول بین‌المللی قلمداد شود موافقت کردند، نظام مالی بین‌المللی وارد مرحله جدیدی شد و فرصت منحصر به فردی برای ایالات متحده ایجاد گردید. به خصوص اینکه ایالات متحده با ایفای نقش محوری در شکل‌گیری نهادهای بین‌المللی همچون صندوق بین‌المللی پول و گات (سازمان جهانی تجارت)، باعث گردید که رشد و توسعه تجارت بین‌المللی طی سالهای پس از جنگ جهانی دوم شکلی نمایی به خود بگیرد (شکل ۱). واضح است که رشد چشمگیر تجارت جهانی باعث افزایش شدید تقاضای مبادلاتی برای یک واحد پول بین‌المللی می‌گردد. فلذا از بعد از جنگ دوم جهانی تقاضای دلار به عنوان یک ارز جهان‌روا افزایش یافت. به همین دلیل این امکان برای امریکا فراهم شد تا برای پاسخگویی به تقاضای مبادلاتی روزافزون به پول بین‌المللی، دست به خلق اعتبار و انتشار واحد پول خود بزند. چنانچه از شکل (۱) پیداست ارزش دلاری تجارت میان کشورهای جهان با یکدیگر در ۶۰ سال گذشته ۳۴۵ برابر شده است. بنابراین واضح است که تقاضای مبادلاتی به یک پول بین‌المللی نیز با نسبت تقریباً مشابهی افزایش یافته

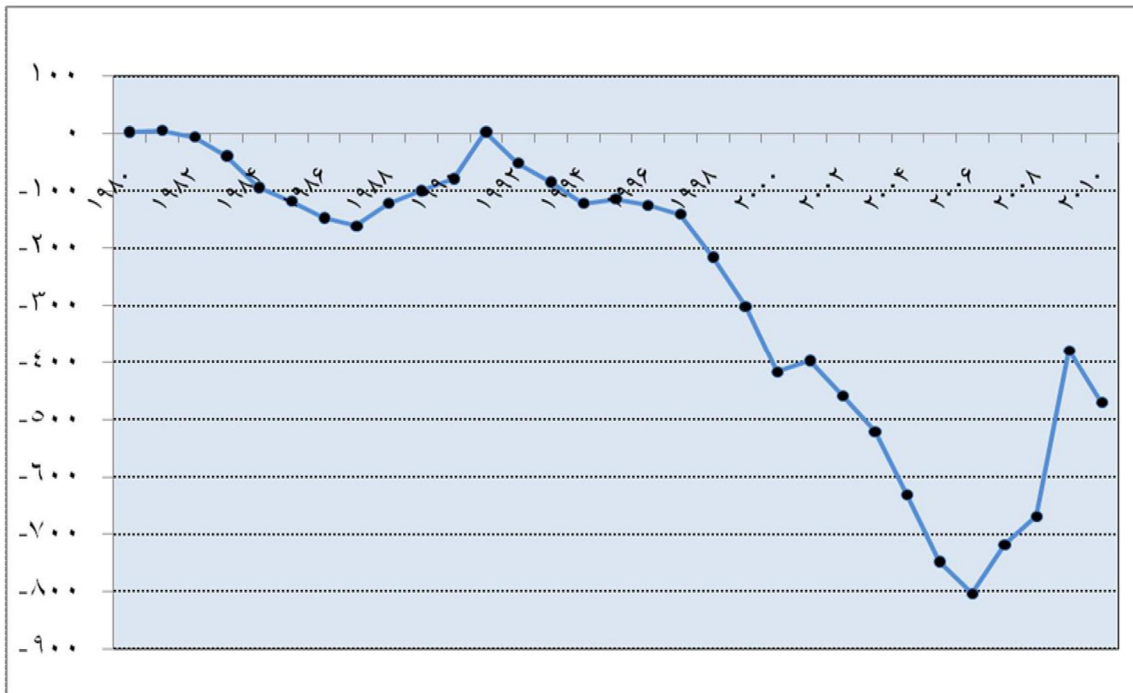
شکل (۱): مجموع صادرات کشورهای جهان به یکدیگر (منبع: WTO)

است. در کنفرانس برتون وودز، نماینده انگلستان، جان مینارد کینز، که قبل از آن واحد پولی کشورش -پوند- پول بین‌المللی بوده است با طرح نماینده ایالات متحده مبنی بر بین‌المللی شدن دلار مخالفت می‌کند. دلیل اصلی مخالفت وی همین منافع نامتعارفی بوده است که کشور آمریکا از آن بهره‌مند خواهد شد. البته در این کنفرانس، وایت، نماینده ایالات متحده برای ایجاد اعتماد در بین سایر کشورها و اینکه بیش از نیاز مبادلاتی کشورهای جهان به پول بین‌المللی، دلار چاپ نخواهد کرد؛ متعهد می‌شود که ارزش هر انس طلا برابر ۳۵ دلار باقی‌بماند. اما در سال‌هایی که تامین مالی جنگ ویتنام مشکلات عدیده‌ای برای اقتصاد آمریکا ایجاد کرده بود، ریچارد نیکسون رییس جمهور وقت آمریکا در ۱۵ آگوست ۱۹۷۱ به طور یکجانبه تعهد کشورش را زیر پا می‌گذارد و اعلام می‌کند از این پس رابطه‌ای میان ارزش دلار و طلا برقرار نخواهد بود.

۳- در واقع اگر ایالات متحده به اندازه افزایش تقاضای مبادلاتی به واحد پولی بین‌المللی دست به انتشار دلار می‌زد دلار بی‌ارزش نمی‌شد و لازم نبود نظام پایه طلا توسط این کشور به طور یکجانبه لغو شود. چرا که هر گاه عرضه پول به اندازه تقاضای مبادلاتی آن باشد، این نوع عرضه باعث کاهش ارزش نمی‌شود. بنابراین می‌توان ادعا کرد که ایالات متحده برای تامین مالی مخارج جنگ ویتنام و سایر هزینه‌های اینچنین، درصدد بوده است تا با کنار گذاشتن تعهد خود به برابری ارزش دلار در برابر طلا، بتواند بیش از نیاز تجارت جهانی به پول بین‌المللی، دلار منتشر کند. این فرآیند یعنی پاسخگویی به تقاضای مبادلاتی روزافزون به پول بین‌المللی، از طریق خریدهای گسترده آمریکا بعد از جنگ جهانی دوم و به خصوص بعد از برچیده شدن یکجانبه نظام پایه طلا توسط ایالات متحده، تحقق یافت. در واقع این امکان برای اقتصاد آمریکا فراهم گردید که بتواند برای سال‌های متمادی وارداتی بسیار بیشتر از صادرات خود داشته باشد در صورتی که هیچ کشوری هرگز نمی‌تواند از چنین امتیازی برخوردار باشد چرا که برای واردات خود نیازمند ارز -واحد پول خارجی- است در صورتی که ایالات متحده با استفاده از واحد پولی که خود آن را منتشر کرده است می‌تواند واردات داشته باشد. چنانکه در شکل (۲) روند تغییرات حساب جاری^{۱۱} ایالات متحده تایید کننده این ادعاست. در واقع با برچیده شدن نظام پایه طلا، امکان دریافت مالیات تورمی توسط ایالات متحده از همه آحاد اقتصادی در سراسر جهان میسر گردید و نگرانی این کشور برای تامین مالی مخارج هنگفت جنگ‌ها و دخالت در امور کشورهای جهان تا حدود زیادی مرتفع گردید.

^{۱۱} حساب جاری در این نمودار، حاصل تفریق واردات کالا و خدمات از صادرات کالا و خدمات است.

شکل (۲): تراز حساب جاری امریکا (منبع: Bureau of Economic Analysis)

علاوه بر این، بعد از جنگ جهانی دوم عمده دارایی‌های ارزی کشورهای جهان به دلار امریکا ذخیره شده است (شکل (۳)). این بدین معناست که دسترنج صادرکنندگان بزرگ کالا و خدمات همچون ژاپن و چین که مازاد تجاری داشته‌اند و ذخایر زیرزمینی کشورهای عمده صادرکننده انرژی همچون عربستان و روسیه به اقتصاد امریکا تزریق شده است چرا که در ازای مازاد صادراتی خود، دلار دریافت کرده‌اند و ذخایر دلاری عظیمی شکل داده‌اند. اما این ذخایر عظیم دلاری چه نفعی برای صاحبان آن دارد؟ جز آنکه دولت امریکا و فدرال رزرو در ازای پرداخت بهره‌ای ناچیز، این دلارهای سرگردان را در قالب اوراق قرضه و سایر ابزارهای مالی مدیریت می‌کنند و همچنان مصارف هنگفت ایالات متحده از محل تولید سایر کشورها تامین می‌شود. به‌طوریکه هم اکنون کسری بودجه‌های دولت امریکا دیگر از طریق انتشار پول جدید صورت نمی‌گیرد بلکه از طریق انتشار اوراق قرضه برای باز پس گیری دلارهای منتشره و تامین مالی مجدد خود صورت می‌گیرد. البته باید متذکر شد که ایالات متحده برای پرداخت بهره ناچیز این اوراق نیز از رانت مربوط به انتشار دلار بی بهره نخواهد بود.

وزارت خزانه داری ایالات متحده اصلی ترین دارندگان اوراق خزانه امریکا را در ماه می سال ۲۰۱۱ میلادی به شرح جدول (۲) ارائه نموده است. مشاهده می‌شود که کشورهای جهان ۴۵۱۴ میلیارد دلار تنها در قالب اوراق خزانه برای دولت امریکا تامین مالی ایجاد کرده‌اند.

ردیف	نام کشور	میزان اوراق خزانه خریداری شده (میلیارد دلار)	ردیف	نام کشور	میزان اوراق خزانه خریداری شده (میلیارد دلار)
۱	چین	۱۱۵۹.۸	۱۳	لوکزامبورگ	۶۸
۲	ژاپن	۹۱۲.۴	۱۴	آلمان	۶۱.۲
۳	بریتانیا	۳۴۶.۵	۱۵	تایلند	۵۹.۸
۴	صادرکنندگان نفت ^{۱۲}	۲۲۹.۸	۱۶	سنگاپور	۵۷.۴
۵	برزیل	۲۱۱.۴	۱۷	هند	۴۱
۶	تایوان	۱۵۳.۴	۱۸	ترکیه	۳۹.۳
۸	مراکز بانکی کارائیب	۱۴۸.۳	۲۰	ایرلند	۳۳.۵
۹	هنگ کنگ	۱۲۱.۹	۲۱	کره جنوبی	۳۲.۵
۱۰	روسیه	۱۱۵.۲	۲۲	بلژیک	۳۱.۴
۱۱	سوئیس	۱۰۸.۲	۲۳	سایر کشورها	۴۹۲.۲
۱۲	کانادا	۹۰.۷		کل کشورها	۴۵۱۴

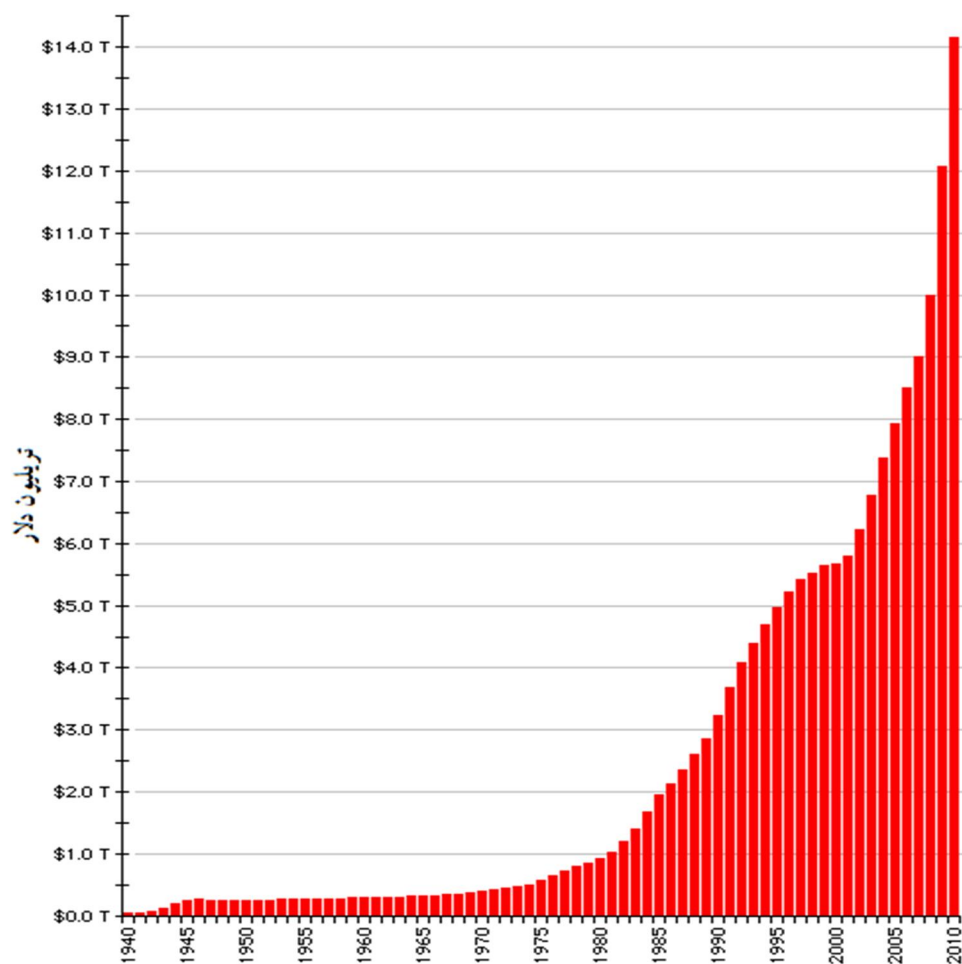
جدول ۲- اصلی ترین کشورهای دارنده اوراق خزانه امریکا

منبع: سایت وزارت خزانهداری امریکا <http://www.treasury.gov/resource-center/data-chart-center/tic/Documents/mfh.txt>

^{۱۲} صادرکنندگان نفت شامل اکوادور، ونزوئلا، اندونزی، بحرین، ایران، عراق، کویت، ۱۸ عمان، قطر، عربستان، امارات، الجزایر، گابون و نیجریه.

از جنگ جهانی دوم به بعد، قدرت خریدی که به واسطه دلار نصیب ایالات متحده گردید باعث شده است که دلار به عنوان منبعی در حساب درآمد و هزینه این کشور عمل کند و با وجود بدهی‌های بسیار زیاد در طول شصت سال گذشته (شکل ۴)، هیچگاه اعلام ورشکستگی نکند حال آنکه در طول شصت سال گذشته کشورهای زیادی به دلیل بدهی‌های بسیار کمتر از آن، ناگزیر اعلام ورشکستگی کرده‌اند و یا تا مرز اعلام ورشکستگی پیش رفته‌اند و حتی برای برون رفت از آن و دریافت کمک از نهادهای بین‌المللی همچون صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، به سیاست‌های دیکته شده از سوی آن‌ها حتی به قیمت ایجاد نارضایتی‌های عمومی و آشوب‌های اجتماعی تن داده‌اند. اما ایالات متحده تا زمانی که "دلار" به عنوان یک پول بین‌المللی برایش قدرت خرید ایجاد کرده است نیازی ندارد که برای جلوگیری از ورشکستگی خود، نارضایتی‌های عمومی و آشوب‌های اجتماعی را تجربه کند بلکه کفایت از دلارهایی که خود منتشر کرده است خود را تامین مالی نماید.

شکل (۴): بدهی دولتی ایالات متحده (منبع: <http://www.brillig.com>)

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

پر واضح است که از زمان برچیده شدن نظام پایه طلا، کشورهای دارنده ذخایر دلاری از این کارشکنی امریکا متضرر شده‌اند اما از سوی دیگر همین کشورها برای آنکه دارایی‌های دلاری شان به کلی نابود نشود مانع از برچیده شدن و بی اعتبار شدن دلار در عرصه بین‌المللی می‌شوند. این روند تا کنون ادامه داشته است و هم‌اکنون کشورهای دارنده ذخایر عظیم دلاری همچون چین و ژاپن و صادرکنندگان بزرگ انرژی، علیرغم آنکه از بی ارزش شدن دلار و سوء استفاده‌های امریکا از آن متضرر می‌شوند اما برای حفظ ارزش دارایی‌هایشان هیچ‌گاه حاضر نشده‌اند که دلار را به کلی کنار بگذارند. تنها کاری که می‌توانند انجام دهند آن است که ترتیبی اتخاذ کنند که بیش از این بر ذخایر دلاری‌شان افزوده نشود. البته از سال ۲۰۰۷ به بعد که رکود ایالات متحده به سایر کشورها سرایت کرد و علاوه بر آن امریکا برای جلوگیری از ورشکستگی بنگاه‌های بزرگ تولیدی و مالی خود دست به انتشار دلار و بی‌ارزش کردن آن در حمایت از صادرات خود زد، سایر اقتصادهای نوظهور همچون چین، برزیل، هند، روسیه و حتی کره و ژاپن مواضع اعتراض آمیز خود را از سوء استفاده امریکا از دلار اعلام کردند و حتی صندوق بین‌المللی پول نیز از وقوع جنگ ارزی در جهان خبر داد.

به طور خلاصه بعد از جنگ جهانی دوم، از یک سو کارکرد مبادلاتی دلار به عنوان واحد پول بین‌المللی ثروت هنگفتی را برای ایالات متحده فراهم آورده است و از سوی دیگر کارکرد ذخیره ارزش دلار در واقع ثروت انباشته شده سایر کشورها را نصیب این کشور کرده است.

ادامه روند موجود و یا رخداد چنین اتفاقاتی در اقتصاد امریکا، اعتبار بین‌المللی دلار را خدشه‌دار خواهد کرد و این نگاه فراگیر خواهد شد که "دلار" به دلیل سوء استفاده‌هایی که از آن به نفع اقتصاد امریکا شده است ظرفیت این را ندارد که همچنان واحد پولی بین‌المللی باقی بماند و رویکردهای انتقادی کشورهای همچون چین، روسیه، برزیل و... را در کنار گذاشتن "دلار" تقویت خواهد کرد.

شاید در دهه‌های بعد از جنگ جهانی دوم، به جز کشورهای اروپایی که تلاش‌های بسیاری در جهت عدم بکارگیری "دلار" در تجارت فی‌مابین خود مصروف داشتند و در پی ایجاد پولی هم شأن دلار بودند، هیچ کشور دیگری در جهان اقدام عملی و یا حداقل موضع‌گیری رسمی در حمایت از شکل‌گیری پول‌های منطقه‌ای و یا بین‌المللی با مشخصه فراقشوری نداشته است. اتفاقات اخیر بر این نوع موضع‌گیری‌ها دامن زده است و اگر این اتفاقات در اقتصاد امریکا ادامه پیدا کند شکل‌گیری پول‌های فراقشوری و دگرگونی در نظامات مالی بین‌المللی در سال‌ها و یا دهه‌های آینده قابل پیش‌بینی باشد.

باید گفت که اگرچه در دهه‌های گذشته بار اصلی توسعه ایالات متحده آمریکا را سایر کشورهای جهان بر دوش می‌کشند، اما اگر روند بی‌اعتمادی به دلار آمریکا که به طور روز افزونی در حال افزایش است ادامه یابد، همین دلارهایی که تا کنون منافع هنگفتی برای اقتصاد آمریکا داشته است روزی گریبانگیر او خواهد شد.

۳- بررسی وضعیت نظام پولی بین‌المللی در سال‌های اخیر

نوسانات ارزش دلار در سال‌های اخیر و کاهش مداوم ارزش آن متأثر از برچیده شدن نظام پایه طلا، همچنین منافع ملی حاصل از رواج ارز ملی در تعاملات مالی خارجی، باعث شده است که تمایل کشورهای مختلف برای استفاده از ارزهای ملی خود در تجارت خارجی افزایش یابد.

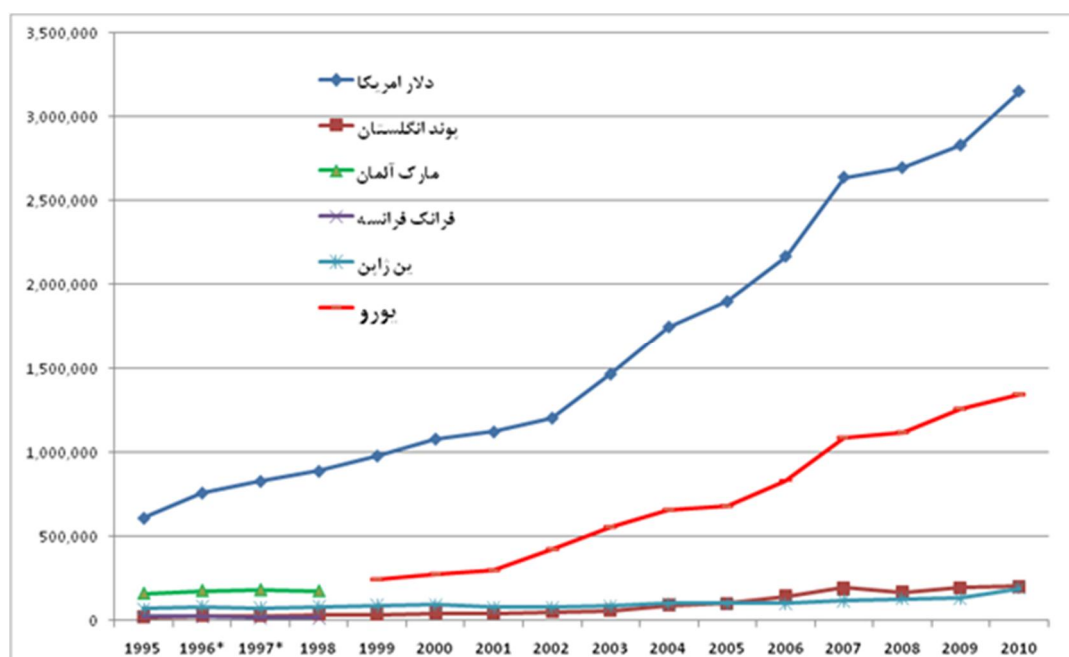
در دهه‌های گذشته کشورهای اروپایی به منظور بهره‌مندی از مزیتی که تا آن زمان تنها آمریکا از آن بهره‌مند بود، با ایجاد واحد پول اروپایی باعث شده‌اند که سهم قابل ملاحظه‌ای از تجارت بین‌الملل و ذخایر مالی کشورها به یورو انجام شود. کشورهای اروپایی از سال‌های ابتدایی بعد از جنگ جهانی دوم -۱۹۵۰- با تاسیس نهادهایی همچون "اتحادیه پرداخت‌های اروپایی"^{۱۳} به منظور تجارت با پول‌های ملی و ارتقاء آن به "موافقت‌نامه پولی اروپا"^{۱۴} -۱۹۵۸- و بسط و توسعه چنین تعاملاتی در دهه ۸۰ و ۹۰ میلادی، موفق به ایجاد پول واحد اروپایی شدند. اگرچه ساختار پول واحد اروپایی شکننده است و در معرض فروپاشی قرار دارد اما از ابتدای شکل‌گیری تا کنون توانسته است سهم قابل ملاحظه‌ای از مبادلات و اندوخته‌های ارزی کشورها را که قبلاً با دلار صورت می‌گرفت از آن خود کند. شکل (۳).

علاوه بر کشورهای اروپایی، اقتصادهای نوظهور نیز در سال‌های اخیر و خصوصاً بعد از رکود جهانی دست به اقداماتی در جهت تحول در نظام پولی بین‌المللی زده اند. کشور چین از دسامبر سال ۲۰۰۸ تاکنون به منظور استفاده از واحد پول ملی (یوان) در مبادلات تجاری خود تلاش‌های بسیاری صورت داده است. در این مدت بانک مرکزی چین، شانزده قرارداد سواپ ارز (معاوضه پولی)^{۱۵} با بانک‌های مرکزی کشورهای کره جنوبی، هنگ کنگ، مالزی، بلاروس، اندونزی، آرژانتین، هند، ژاپن،

^{۱۳} European Payments Union (EPU)

^{۱۴} European Monetary Agreement (EMA)

^{۱۵} Currency Swap

شکل (۳): ذخایر ارزی کشورهای جهان به بعضی واحدهای پولی - معادل میلیون دلار (منبع: IMF)

پاکستان، روسیه، قزاقستان، تایلند، سنگاپور، ازبکستان، ایسلند، و امارات متحده عربی منعقد نموده است. این بدان معنی است که امکانی فراهم شده است تا این کشورها بتوانند برای خرید از چین، بجای دلار از یوان استفاده کنند. "لویی لولا دا سیلوا" رئیس جمهور برزیل نیز در سال ۲۰۰۹ پیشنهاد انجام مبادلات تجاری دو جانبه از طریق پول ملی دو کشور را به "هو جیان تائو" همتای چینی خود داده است. همچنین در بیانیه اجلاس سال گذشته BRICS با حضور پنج کشور برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی نیز بر این موضوع تاکید شد. کشور چین علیرغم دارا بودن ذخایر عظیم دلاری، طی ماههای گذشته و از جمله در اجلاس سال ۲۰۰۹ گروه ۲۰، آمادگی خود را برای ایجاد واحد پول جدید بین‌المللی و جانشین دلار اعلام کرده است.

روسیه نیز از جمله کشورهایی است که انگیزه لازم برای تغییر در نظام ارزی جهانی را داراست. چنانچه از اواخر ریاست جمهوری "پوتین" تا به امروز مقامات ارشد این کشور بارها موضع مشابهی را اعلام داشته‌اند. این کشور سعی دارد با بهره‌گیری از مزیت سرزمینی خود به عنوان بزرگ‌ترین صادرکننده انرژی جهان، صادرات انرژی خود را به واحد پولی خود (روبل) انجام دهد تا از میزان وابستگی ارزی این کشور بکاهد. همچنین برخی کارشناسان این کشور از انرژی به عنوان بهترین

پشتوانه برای پول هر کشور یاد می‌کنند تا بدین ترتیب جایگاه ویژه‌ای برای روسیه در نظامات آتی اقتصاد بین‌الملل ایجاد شود. لازم به ذکر است اهمیت این موضوع برای دو کشور چین و روسیه به قدری است که این دو کشور علیرغم دارا بودن ذخایر عظیم دلاری قصد حذف دلار از مبادلات بین‌المللی خود را دارند. از آنجا که رویگردانی کشورها از دلار امریکا باعث کاهش ارزش دلار و در نتیجه افت ارزش دارایی کشورهای دارنده ذخایر دلاری می‌شود، این اقدام چین و روسیه اهمیت این موضوع را بیشتر نمایان می‌سازد. البته این دو کشور به دلیل داشتن ذخایر عظیم دلاری با احتیاط بیشتری در این گام برمی‌دارند.

۴- فرصتی برآمده از تحریم

اعمال تحریم‌های بانکی و مالی، فرصت مناسبی را در اختیار دولت قرار داده است تا همسو با اقتصادهای نوظهور و در سایه همکاری با شرکای بزرگ تجاری خود از اعتبار پول ملی در خارج از مرزهای ایران دفاع نماید. در سال‌های پیش‌رو به دلیل بروز بحران اقتصادی، نظامات اقتصادی بین‌المللی آستان تحولاتی در ساختارهای کنونی است. کشورهایی که نتوانند نقش مؤثری در ایجاد ساختارهای جدید ایفا کنند در مناسبات قدرت سهیم خواهند بود. در واقع اگر ایران در شرایطی که نظامات پولی بین‌المللی جدید در حال شکل‌گیری است، بتواند نقش فعال و تعیین‌کننده ایفا کند تهدید ناشی از تحریم‌های مالی را به فرصتی برای قدرتمند شدن مبدل ساخته است.

افزایش سهم پول ملی در تجارت بین‌المللی، منافع فراوانی را برای کشورها به همراه دارد. پیش‌بینی کارشناسان مؤید این امر است که تنوع گسترده ارزها و رقابت آنها در معاملات آتی جهانی موجب تحرک کشورها برای ایجاد نظام ارزی بین‌المللی جدید و جانشین دلار خواهد شد. نظام ارزی آینده، میدان رقابت و سهم خواهی ارزهایی است که در نظام موجود مقبولیت جهانی (هر چند محدود) کسب کرده باشند. عدم ایفای نقش مؤثر ریال در ساختار نظام ارزی آینده جهان، جمهوری اسلامی ایران را از ناحیه نظامات پولی جدید ممکن است با تهدیداتی مشابه تحریم‌های فعلی مواجه سازد.

عدم استفاده از دلار و یورو در تجارت خارجی به دلیل تحریم‌های اقتصادی، کشور ایران را به سمت تکیه بر ساز و کارهای مبتنی بر استفاده از پول‌های محلی سوق داده است که می‌تواند زمینه‌ساز حضور ریال فرا سوی مرزهای ملی و کسب اعتبار بین‌المللی برای پول ملی شود. در شرایطی که جهان آستان تحولاتی اساسی در نظامات پولی است، اتخاذ راهکارهای بلند و استفاده از ظرفیت‌های موجود، فرصتی برآمده از تحریم‌های فعلی است.

در هر صورت اتخاذ تدابیر مناسب برای حل مشکلات و تنگناهای ناشی از تحریم‌های بانکی و مالی نیازمند بررسی وضعیت تجارت خارجی، امکانات موجود، مزیت‌ها و فرصت‌های کشور در این زمینه است. که در ادامه بدان پرداخته می‌شود.

۵- بررسی وضعیت تجارت خارجی ایران

در بررسی وضعیت تجارت خارجی ایران از آمار صادرات نفتی و غیر نفتی^{۱۶} و کل واردات کالا و خدمات استفاده شده است. تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش مستند به آمار مربوط به دوازده ماه سال ۱۳۸۹ می‌باشد.

با توجه به جداول ۱ و ۲، ۴۸.۱ درصد صادرات غیر نفتی ایران به ترتیب به هشت کشور چین، امارات متحده عربی، هند، ترکیه، کره جنوبی، پاکستان، ژاپن و روسیه اختصاص دارد. از سوی دیگر این هشت کشور ۵۰ درصد واردات ایران را تامین می‌کنند. آمار واردات و صادرات غیر نفتی کشور گویای تراز منفی تجاری ایران با سایر کشورها است. بنابراین ضروریست که آمار مربوط به صادرات نفت خام ایران را نیز در نظر گرفته شود. این اطلاعات به صورت مرتب شده در جدول ۳ آمده است. از آنجا که سهم عمده تجارت خارجی ایران به هشت کشور چین، امارات متحده عربی، هند، ترکیه، کره جنوبی، پاکستان، ژاپن، روسیه اختصاص دارد، لذا اعمال سیاست‌های اصلاحی در نظام بازرگانی خارجی تنها با این هشت کشور - که همگی در منطقه آسیا و اقیانوسیه قرار دارند- می‌تواند بخش عمده‌ای از تجارت خارجی ایران را در جهت حفظ و تأمین منافع ملی تسهیل نماید. از سوی دیگر از آنجا که تجارت ایران با این کشورها با احتساب نفت خام، دوجانبه و تقریباً متوازن است، لذا ظرفیت تعامل به منظور ایجاد ساختارهای پولی و بانکی مبتنی بر منافع دو طرف وجود دارد. چرا که ساز و کار راهکار پیشنهادی و ساختار ACU به گونه‌ای است که اگر توازن تجاری میان کشورهای عضو وجود نداشته باشد انگیزه برای مبادله با پول‌های محلی کاهش می‌یابد.

^{۱۶} صادرات غیر نفتی، کلیه صادرات ایران بدون احتساب اقلام نفت خام، گاز طبیعی، نفت کوره، نفت سفید و میعانات گازی است که توسط شرکت ملی نفت ایران و شرکت ملی گاز ایران صادر می‌گردد. بقیه اقلام فرآورده‌های نفتی جز آمار صادرات غیر نفتی محسوب می‌شود.

ردیف	نام کشور	ارزش (میلیون دلار)	درصد سهم ارزشی از کل صادرات
۱	چین	۸.۴۵۷۴	۱۷.۳۷
۲	امارات متحده عربی	۴.۳۳۱۳	۱۲.۵۸
۳	هند	۹.۱۸۱۵	۶.۸۹
۴	ترکیه	۲.۱۰۶۳	۴.۰۳
۵	جمهوری کره	۴.۵۷۷	۲.۱۹
۶	پاکستان	۷.۵۴۵	۲.۰۷
۷	ژاپن	۰.۴۵۸	۱.۷۳
۸	روسیه	۴.۳۳۶	۱.۲۷

جدول ۱- بزرگترین شرکای تجاری ایران در منطقه آسیا و اقیانوسیه از لحاظ ارزش صادرات غیر نفتی طی سال ۱۳۸۹ (منبع:

گمرک ج.ا.ایران)

ردیف	نام کشور	ارزش (میلیون دلار)	درصد سهم ارزشی از کل واردات
۱	امارات متحده عربی	۹.۱۶۶۸۲	۲۵.۹۱
۲	چین	۸.۵۷۴۳	۸.۹۲
۳	جمهوری کره	۹.۳۶۱۹	۵.۶۲
۴	ترکیه	۱.۲۴۶۱	۳.۸۲
۵	ژاپن	۹.۱۵۶۷	۲.۴۳
۶	هند	۸.۱۲۶۹	۱.۹۷
۷	روسیه	۹.۴۲۴	۰.۶۶
۸	پاکستان	۵.۳۸۱	۰.۵۹

جدول ۲- بزرگترین شرکای تجاری ایران در منطقه آسیا و اقیانوسیه از لحاظ ارزش واردات طی سال ۱۳۸۹ (منبع:

همان)

ردیف	شریک تجاری	ارزش کل صادرات (میلیون دلار)		ارزش کل واردات (میلیون دلار)	تراز تجاری با احتساب صادرات نفت خام (میلیون دلار)
		صادرات غیر نفتی	صادرات نفت خام		
۱	چین	۱۷۹۰۴		۵۷۴۴	۱۲۱۶۰+
		۴۵۷۴	۱۳۳۲۹		
۲	هند	۱۰۹۰۴		۱۲۷۰	۹۶۳۴+
		۱۸۱۶	۹۰۸۸		
۳	ژاپن	۱۵۶۶۶		۱۵۶۸	۱۴۰۹۸+
		۴۵۸	۱۵۲۰۸		
۴	کره جنوبی	۶۳۳۳		۳۶۲۰	۲۷۱۳+
		۵۷۸	۵۷۵۶		
۵	ترکیه	۲۹۷۱		۲۴۶۱	۵۱۰+
		۱۰۶۳	۱۹۰۸		
۶	امارات متحده عربی	۳۳۱۳		۱۶۶۸۳	۱۳۳۷۰-
		۳۳۱۳	.		

جدول ۳: کل صادرات و واردات ایران به شش کشور عمده طرف تجاری با احتساب صادرات نفت خام

بر اساس اطلاعات جداول فوق، واردات ایران از چین ۵۷۴۴ میلیون دلار است که در مقابل، کل صادرات ایران به چین با احتساب نفت خام، برابر ۱۷۹۰۴ میلیون دلار است. این بدان معناست که در این دوره، ایران دارای مازاد تجاری ۱۲۱۶۰ میلیون دلاری در تجارت با چین بوده است. به همین صورت، براساس جدول ۴، کشور ایران با هریک از کشورهای هند، ژاپن، کره و ترکیه دارای مازاد تجاری به ترتیب ۹۶۳۴، ۱۴۰۹۸، ۲۷۱۳ و ۵۱۰ میلیون دلاری است. هر چند که این مازاد تجاری ظاهراً موجب بر هم زدن تراز تجاری شده است ولیکن از آنجا که کشور امارات به عنوان یک مرکز تجاری در منطقه دارای

صادرات مجدد^{۱۷} است، می‌توان ادعا کرد که کسری تجاری ۱۳۳۷۰ میلیون دلاری ایران با امارات متحده عربی به نوعی بیانگر واردات ایران از کشورهایی مانند چین، ژاپن و کره است که شرکای اصلی تجاری ایران در تجارت با امارات محسوب می‌شوند. در واقع در قالب مکانیزم تسویه ریال با واحد پول شرکای تجاری، قطعاً هیچ ضرورتی برای استفاده از درهم-واحد پولی امارات- وجود نخواهد داشت. چرا که وارداتی که منبع اصلی آن یکی از سه کشور مذکور است در قالب تسویه پولی صورت خواهد گرفت و در آینده از حجم واسطه‌گری امارات متحده عربی کاسته خواهد شد.

۶- ساز و کار جایگزین، استفاده از پول‌های ملی طرفین تجاری

اطمینان طراحان تحریم از کارایی ابزارهای بانکی و مالی و آگاهی از سایر مزیت‌های آن همچون هزینه پایین اجرای تحریم، سرعت عمل بالا و شفافیت بالای نظام بانکی که عبور از تحریم‌ها را بسیار مشکل می‌سازد، امید برای برچیده شدن این تحریم‌ها در کوتاه مدت را کمرنگ می‌کند. به همین دلیل، بکارگیری روش‌ها و ترفندهای بانکی برای خنثی سازی تحریم‌ها نمی‌تواند در بلند مدت مؤثر بوده و در بهترین حالت، انجام مبادلات بانکی را تنها در مسیرهایی پیچیده و طولانی که ریسک و هزینه‌های بالایی متوجه کشور می‌نماید، امکان‌پذیر می‌سازد. بنابراین تغییر ساختارهای موجود ضروری می‌نماید؛ ساختارهای جدید بایستی ضمن تأمین حداکثری منافع ملی، منطبق بر شرایط روز و مبتنی بر کاهش استفاده از ارزهای تهدید کننده خارجی باشد.

از این منظر، تأمین منافع ملی هر کشور به میزان حضور پول ملی آن در معاملات خارجی بستگی دارد. در نظام تجاری جهانی، توزیع عادلانه منافع حاصل از تجارت با پول ملی الزاماً از طریق متناسب‌سازی حجم پول ملی در تجارت خارجی با حجم تجاری هر کشور محقق می‌شود. یعنی واحد پول کشوری که توان تجاری بالاتری دارد در مبادلات تجاری بین‌المللی بیشتر مورد استفاده قرار گیرد. راهکار پیشنهادی به‌گونه‌ای است که تحقق چنین خواسته‌ای را امکان‌پذیر می‌سازد.

۶-۱- تشریح ساز و کار استفاده از پول‌های ملی در تجارت دو جانبه

چنانچه روابط تجاری کشور به نحوی تنظیم شود که تجارت دو جانبه با استفاده از پول ملی دو کشور و بدون دخالت مستقیم ارز واسط انجام شود، این امکان وجود دارد که ضمن کاهش هزینه‌های مبادله، خطرات ناشی از استفاده از ارزهای خارجی به

^{۱۷} Re-Export

حداقل برسد. بدون تردید هر کشوری با هدف تأمین حداکثری منافع ملی در تجارت خارجی، خواستار استفاده بیشتر از پول ملی خود است. منوط بر اینکه حجم پول ملی‌ای که فرار است مبادلات تجاری کشور را پشتیبانی کند در کنترل بانک مرکزی باشد تا در سیاست‌های پولی اختلال ایجاد نکند. رعایت اصل تأمین منافع متقابل در تجارت خارجی مستلزم استفاده از پول کشورها به اندازه حجم تجارت منوازن هر کشور است.

در سازوکار ارائه شده در این طرح، تجار دو کشور تنها از پول ملی خود برای تجارت استفاده می‌کنند. به گونه‌ای که واردکننده بعد از گشایش اعتبارات اسنادی به نفع صادرکننده، واحد پول کشور خود را به بانک تجاری خود پرداخت می‌نماید و از طرف دیگر صادرکننده بعد از تحویل اسناد به بانک تجاری خود، واحد پول کشور خود را در حساب خود نزد بانک تجاری کشور خود دریافت می‌کند. البته عملیاتی کردن استفاده از پول‌های ملی در معاملات دو جانبه نیازمند توافق بانک‌های مرکزی طرفین تجاری است. چراکه سازوکار مذکور مبتنی بر خلق پول جدید به میزان تقاضای مبادلاتی بوجود آمده برای پول ملی است. حجم و گستردگی سوابق تجاری طرفین مهمترین عامل برای حصول توافق در این زمینه محسوب می‌شود. بر اساس این توافق، بانک‌های مرکزی اعتبار معینی را به واحد پول ملی خود برای یک دوره محدود زمانی به منظور تجارت با کشور دیگر در حسابی نزد خود به نام بانک مرکزی آن کشور، ایجاد می‌کنند. ارزش اعتبار ایجاد شده برای هر کشور با یکدیگر معادل است. میزان این اعتبار بر اساس نرخ متقابل^{۱۸} و یا به عبارتی نرخ برابری هر یک از پول‌های ملی با یک ارز جهان‌روا و یا طلا تعیین می‌شود.

مساله‌ای که وجود دارد این است که بانک‌های مرکزی هر کشوری به منظور بهتر مدیریت نمودن ریسک خود تنها حاضرند به ارزهای جهان‌روا اندوخته داشته باشند. بنابراین در حالت عادی حاضر به پذیرفتن تنوع در ذخایر ارزی خود نیستند. این مساله از طریق توافق معاوضه پولی قابل حل است. در این توافق بانک مرکزی هر کشور ریسک مربوط به واحد پول خود را تقبل می‌نماید. بدین معنا که در پایان دوره مورد توافق، بانک‌های مرکزی متعهد می‌شوند که اعتبارات ایجاد شده برای یکدیگر را به نرخ زمان گشایش باز پس گیرند.

وجود حساب بانک‌های مرکزی نزد یکدیگر این امکان را فراهم می‌سازد تا تجار دو کشور بتوانند از طریق پول ملی خود تجارت دو جانبه داشته باشند. بدین ترتیب که وارکننده کالا یا خدمت که بایستی هزینه معامله را پرداخت نماید این پرداخت را به واحد پول ملی کشور خود نزد بانک تجاری خود انجام می‌دهد (مرحله ۱). بعد از آن بانک تجاری، این مبلغ را به حساب

---

^{۱۸} Cross Rate

بانک مرکزی کشور صادرکننده نزد بانک مرکزی کشور خود واریز می‌نماید (مرحله ۲). تا اینجا تمام عملیات بانکی به واحد پول کشور واردکننده صورت گرفته است. بعد از این مرحله، بانک مرکزی کشور واردکننده دستور پرداختی معادل مبلغ مذکور اما به واحد پول کشور صادرکننده به بانک مرکزی کشور صادرکننده ارائه می‌کند که طی آن این مبلغ از حساب خود به حساب ذینفع - صادرکننده - نزد یکی از بانک‌های تجاری کشور صادرکننده واریز شود (مرحله ۳). در پایان، شرکت صادرکننده - ذینفع - امکان دسترسی به مبلغ معامله را به واحد پولی کشور خود دارد (مرحله ۴). مراحل فوق در مورد تجارت دو جانبه ایران و چین با نرخ ۱:۱۵۰۰ در شکل (۴) نشان داده شده است. ملاحظه می‌شود پرداخت‌های مرحله اول و دوم به به واحد پولی کشور واردکننده و مراحل سوم و چهارم به واحد پولی کشور صادرکننده صورت می‌گیرد. در زمانی که تجارت دو طرفه است فرآیند فوق‌الذکر در جهت عکس صورت می‌گیرد و موجودی حساب‌های بانک‌های مرکزی نزد یکدیگر تعدیل می‌شود.

اما مساله‌ای که باقی می‌ماند این است که اگر تجارت نامتوازن باشد در این صورت حساب بانک مرکزی کشور صادرکننده نزد بانک مرکزی کشور واردکننده متورم خواهد شد و برعکس. این اتفاق ممکن است برای کشوری که مازاد واردات دارد مطلوب باشد اما برای کشوری که مازاد صادرات دارد مطلوب نیست. توافقی که در بالا توصیف شد که موسوم به توافق "خط معاوضه نقدینگی" (Liquidity Swap Line) است، از این مساله پیشگیری می‌نماید. چرا که بانک‌های مرکزی کشورها متعهد به باز پس گیری مبالغ حساب‌های ایجاد شده به نرخ زمان گشایش هستند بنابراین از این جهت ریسکی متوجه کشور دارنده مازاد صادراتی نخواهد بود. به عبارت دیگر در صورتی که مجموع واردات و صادرات دو کشور در پایان هر دوره، متوازن باشد نیازی به تسویه و بروز رسانی حساب‌های بانک‌های مرکزی نزد یکدیگر نخواهد بود. در غیر این صورت، در پایان هر دوره موجودی حسابها با نرخ برابری زمان گشایش به روز می‌شود و کسری احتمالی هر کدام از حسابها در مقایسه با موجودی اولیه در ابتدای دوره، توسط بانکهای مرکزی برای دوره جدید به روز می‌شود. نرخ بهره توافقی که به موجودی حسابها در طول دوره تعلق می‌گیرد از منفعت ناشی از کسری تجاری در طول دوره برای یک کشور می‌کاهد. البته به منظور حفظ توازن و ایجاد اطمینان بیشتر برای شرکای تجاری، بدهی هر کشور در هر دوره می‌تواند دارای یک سقف حداکثری باشد.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

مراحل اجرایی شدن فرآیند تسویه^{۱۹} پول‌های ملی در معامله تجاری میان دو کشور ایران و چین در قالب یک نمونه اجرایی تشریح می‌گردد.

وارد کننده: شرکت چینی

صادر کننده: شرکت ایرانی

ارزش معامله: ۳۰۰ میلیارد ریال

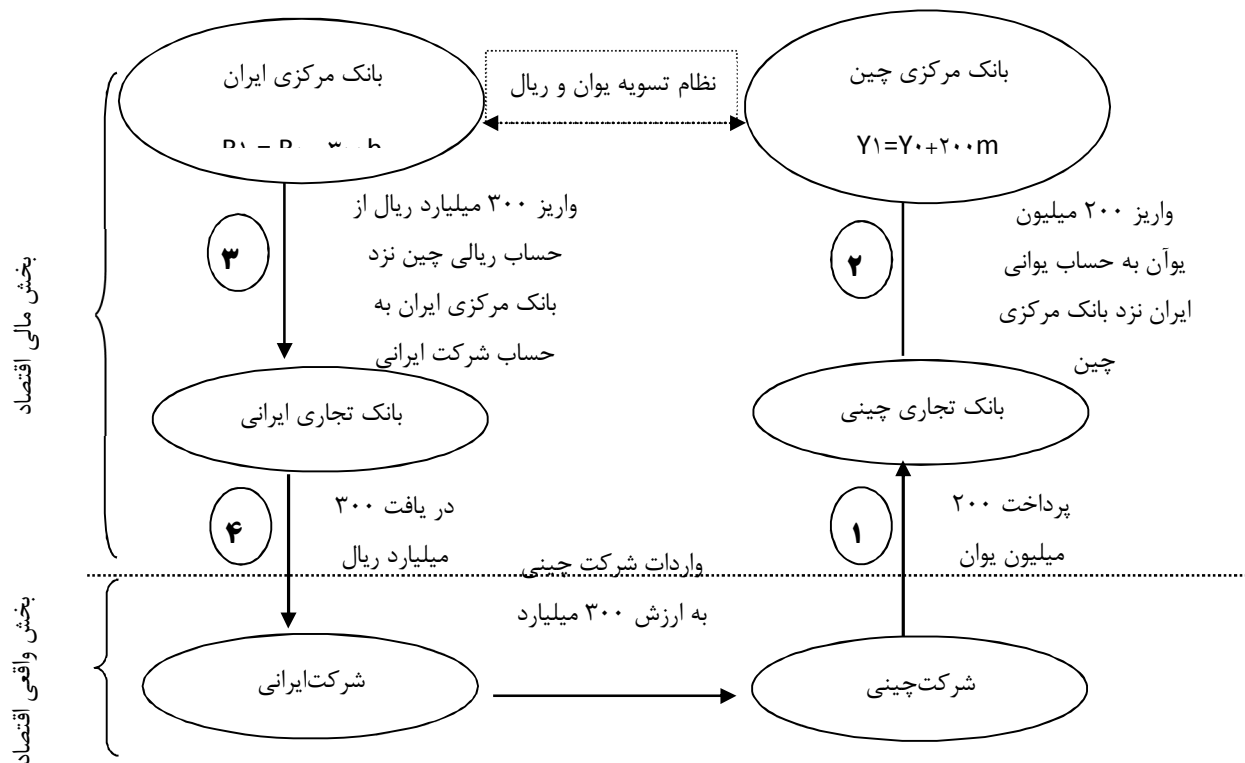
نرخ برابری یوان و ریال: هر یوان ۱۵۰۰ ریال

یک شرکت چینی به منظور واردات به ارزش ۳۰۰ میلیارد ریال از یک شرکت ایرانی، تقاضای گشایش اعتبار اسنادی در یکی از بانک‌های تجاری چین به نفع شرکت ایرانی می‌کند. شرکت ایرانی در ازای ارائه کالا یا خدمت، واحد پولی خود را -ریال- مطالبه می‌کند. به طوری که انتظار دارد بعد از ارائه اسناد نزد بانک ایرانی حسابش به ریال بستانکار شود. از طرفی شرکت چینی نزد بانک تجاری گشاینده اعتبار در چین، حساب یوانی خود را به مبلغی معادل ۳۰۰ میلیارد ریال یعنی ۲۰۰ میلیون یوان، بدهکار می‌کند. فرض می‌شود که بانک‌های تجاری دو کشور روابط کارگزاری ریالی و یوانی با یکدیگر ندارند که اینچنین نیز می‌باشد. بانک تجاری چین طبق توافقات و دیتورالعمل‌هایی که بانک‌های مرکزی دو کشور ایجاد کرده‌اند، این مبلغ را در حساب یوانی بانک مرکزی ایران نزد بانک مرکزی چین واریز می‌کند. از سوی دیگر بانک مرکزی ایران برای آنکه حساب ریالی صادرکننده ایرانی را به مبلغ ۳۰۰ میلیارد ریال بستانکار کند، همین مبلغ را از حساب ریالی بانک مرکزی چین نزد خودش کسر می‌کند. در واقع از حساب بانک مرکزی چین برداشت و به حساب صادرکننده ایرانی در یکی از بانک‌های تجاری ایران واریز می‌کند. به این ترتیب بعد از این فرآیند حساب یوانی ایران نزد بانک مرکزی چین، ۲۰۰ میلیون یوان افزایش یافته و در مقابل، حساب چین نزد بانک مرکزی ایران ۳۰۰ میلیارد ریال کاهش یافته است. این فرآیند در شکل ۴ نشان داده شده است.

به همین صورت زمانی که شرکت چینی، طرف صادرکننده به شرکت ایرانی باشد نهایتاً حساب یوانی ایران نزد بانک مرکزی چین بدهکار و حساب ریالی چین نزد بانک مرکزی ایران بستانکار می‌شود.

ساز و کار مذکور در واقع یک روش پرداخت در حوزه خدمات بانکی است و بانک‌های مرکزی می‌توانند برای تسهیل تجارت، این امکان را فراهم نمایند. هرچند که با ایجاد اتاق تسویه دوجانبه و یا اتحادیه پایپای چند جانبه، ضرورتی برای حضور بانک‌های مرکزی در صحنه اجرا وجود ندارد و صرفاً ایجاد توافقات طرفینی و نظارت بر عملکرد کفایت می‌نماید.

^{۱۹} Clearing

شکل ۴- رابطه بانک‌های مرکزی برای پشتیبانی تجارت بدون استفاده از ارز خارجی (R حساب ریالی چین نزد بانک مرکزی ایران و Y حساب یوانی ایران نزد بانک مرکزی چین می‌باشد. با فرض نرخ برابری ریال و یوان به صورت $1500 \text{ ریال} = 1 \text{ یوان}$)

۲-۶- ملاحظات اقتصادی در ساز و کار جایگزین

بکارگیری پول‌های ملی در تجارت دوجانبه ممکن است ملاحظات اقتصادی در پی داشته باشد که جریان عادی اقتصاد را دچار اختلال کند. در ادامه اهم ملاحظات اقتصادی که بر این طرح مترتب است بررسی می‌شود:

۲-۶-۱- وجود نرخ‌های تورم متفاوت در دو کشور طرف تجاری

کاهش ارزش پول ملی یک کشور اصلی‌ترین عاملی است که سایر کشورها را از پذیرش چنین تعاملی با کشور دارای تورم باز می‌دارد. چرا که در راهکار پیشنهادی بانک‌های مرکزی ناگزیر از داشتن دارایی‌های متنوع نزد کشورها هستند و کاهش ارزش پول ملی یک کشور و یا به عبارتی وجود تورم در یک کشور به معنی کاهش ارزش دارایی سایر کشورها نزد آن کشور است. طرح جایگزین که به نوعی توافق خط معاوضه نقدینگی (Liquidity Swap Line) است، اساساً برای رفع این مشکل طراحی شده است به گونه‌ای که ریسک ناشی از تغییر ارزش پول ملی هر کشور متوجه بانک مرکزی همان کشور است.

۶-۲-۲- تغییر ارزش پول ملی ناشی از بکارگیری ساز و کار جایگزین

از آنجا که بانک‌های مرکزی کشورها متولی حفظ ارزش پول ملی و ثبات در سیاست‌های پولی هستند باید دید که آیا طرح استفاده از پول‌های ملی در تجارت دو جانبه باعث تغییر در ارزش پول ملی یک کشور می‌شود یا خیر؟ به خصوص اینکه نرخ برابری پول‌های ملی اثر مستقیم بر توان صادراتی کشورها می‌گذارد و از این جهت حساسیت کشورهای صادرات‌گرا به این موضوع بیشتر نیز می‌باشد.

چنانچه در تشریح ساز و کار جایگزین بدان اشاره شد، از یک سو تقاضای مبادلاتی که قبلاً با ارز واسط (دلار، یورو و...) صورت می‌گرفته است در طرح جایگزین، قرار است با پول ملی انجام شود. این امر منجر به افزایش تقاضا برای پول ملی می‌شود که بالا رفتن ارزش پول ملی و کاهش صادرات را در پی دارد. از سوی دیگر در گام اول توافق میان بانک‌های مرکزی، دو طرف مبادرت به خلق پول جدید برای یکدیگر می‌نمایند که به معنای افزایش پایه پولی است که منجر به بی ارزش شدن پول ملی می‌شود. ملاحظه می‌شود که نیروی‌های عرضه و تقاضا در خلاف جهت یکدیگر، ارزش پول ملی را متاثر می‌کنند. در صورتی که بانک‌های مرکزی اعتباری که برای یکدیگر خلق می‌نمایند دقیقاً به میزان تقاضای مبادلاتی جدید برای پول ملی باشد تغییر ارزشی در پول ملی صورت نخواهد گرفت.

اگر طرح استفاده از پول‌های ملی قرار بود در سطح بانک‌های تجاری عملیاتی شود در این صورت مساله تغییر ارزش پول ملی بسادگی قابل حل نبود و شاید یکی از دلایل عدم تحقق این خواسته توسط ج.ا.ایران، پیگیری آن در سطح بانک‌های تجاری کشورهای طرف مقابل بوده است. قطعاً بانک‌های مرکزی نیز به دلیل اینکه متولی سیاست‌های پولی هستند با عملیاتی شدن این طرح در سطح بانک‌های تجاری به دلایل فوق‌الذکر مخالفت می‌کنند.

۶-۲-۳- مسائل ناشی از دو نرخی بودن ارز در ایران

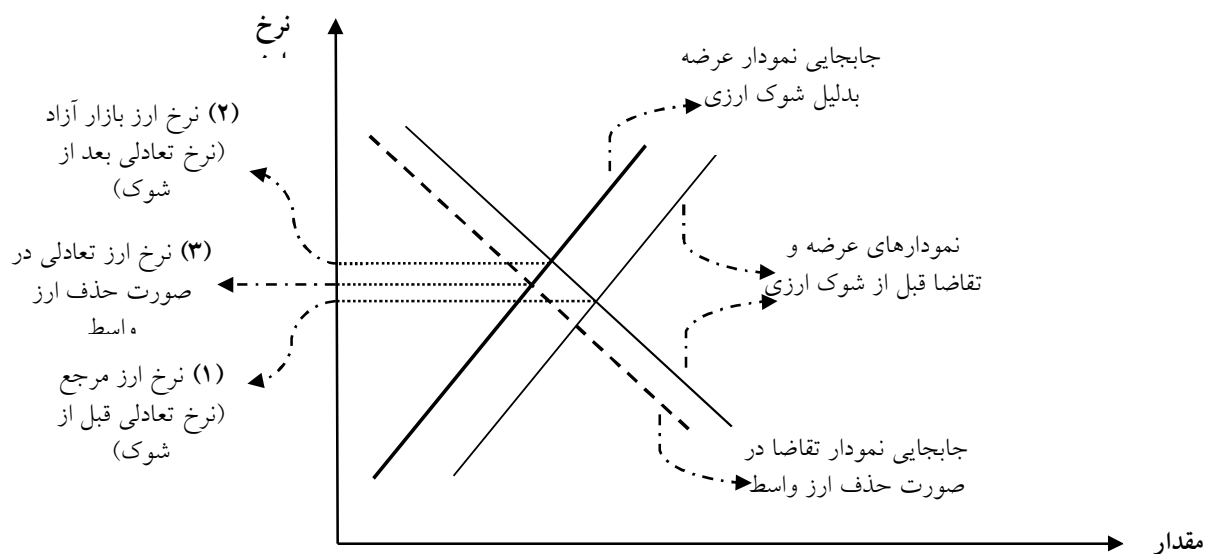
متأسفانه در شرایط کنونی دو نرخی بودن ارز در اقتصاد ایران علاوه بر مضرات دیگری که برای اقتصاد کشور دارد ساز و کار مذکور را نیز در گام اول دچار اختلال می‌نماید. به دلیل که صادرکننده خصوصی ایرانی در شرایط ارز دو نرخی ترجیح می‌دهد ارز ناشی از صادرات خود را خارج از سیستم تعریف شده بانک مرکزی برای تسویه ریال و ارز کشور طرف تجاری، در بازار آزاد به قیمت بالاتری به فروش برساند. بنابراین به نظر می‌رسد انگیزه کافی برای پیوستن صادرکنندگان بخش خصوصی به این طرح وجود نداشته باشد. اما باید توجه شود که بخش عمده صادرات ج.ا.ایران مربوط به دستگاه‌های دولتی است به

گونه‌ای که ریال معادل ارز صادراتی آنها در اختیار بانک مرکزی قرار می‌گیرد تا با نرخ مرجع به خزانه کشور واریز شود. بنابراین برای اجرایی شدن ساز و کار جایگزین، در گام اول ضرورتی ندارد در انتظار تک نرخی شدن نرخ ارز دست روی دست گذاشته شود. فلذا چنانچه در مقدمه طرح اشاره گردید می‌توان در گام اول بخشی از تجارت ایران در قالب ساز و کار جدید عملیاتی شود.

از سوی دیگر نشان داده می‌شود که در گام اول عملیاتی شدن ساز و کار جایگزین، به تک نرخی شدن ارز کمک خواهد کرد. از آنجا که به دلیل تحریم‌های بانکی عملیات نقل و انتقال ارز توسط بانک مرکزی با مشکل مواجه گردیده است لذا در بازار داخل، طرف عرضه دچار شوک منفی شده است که دلیل اصلی بالا رفتن نرخ ارز در بازار آزاد می‌باشد. اگر ساز و کار جایگزین برای پوشش دادن سهمی از تجارت ج.ا.ایران در گام اول عملیاتی شود بخشی از تقاضای ارز برای واردات، از طریق پول ملی پوشش داده می‌شود و به همان نسبت از تقاضای ارز واسط (عمدتا دلار و یورو) کاسته می‌شود که باعث همگرا شدن نرخ مرجع و بازار آزاد خواهد شد. به بیان دیگر از آنجا که ارز به دلیل محدودیت‌های ارزی ناشی از تحریم و عدم توان بانک مرکزی در عرضه ارز نمودار عرضه به سمت چپ منتقل شده است - مطابق شکل (۵) - این موضوع باعث افزایش نرخ تعادلی ارز در بازار گردیده است، در صورتی که ساز و کار پیشنهادی اعمال شود تقاضای ارز واسط کاهش می‌یابد که باعث جابجایی نمودار تقاضای ارز به سمت چپ می‌شود. در این صورت قیمت تعادلی به سطح قبلی یا نزدیک به نرخ مرجع همگرا خواهد شد.

شکل ۵: همگرا شدن نرخ ارز بازار آزاد و نرخ ارز مرجع در صورت اعمال ساز و کار جایگزین

۶-۲-۴- در نظر گرفتن مقررات داخلی کشورها

بکارگیری پول‌های ملی در تجارت دو جانبه ممکن است با مقررات داخلی کشورها تداخل داشته باشد. به عنوان مثال مشوق‌های صادراتی که کشورهای صادرات‌گرا به صادرکنندگان خود ارائه می‌دهند معمولاً در ازای دریافت ارز صادراتی است؛ در صورتی که در ساز و کار مذکور صادرکننده در ازای صادرات، پول ملی کشور خود را به دست می‌آورد. البته از آنجا که ساز و کار استفاده از پول‌های ملی از مسیر بانک‌های مرکزی صورت می‌گیرد لذا برای حاکمان اقتصادی، این مساله قابل کنترل است. به هر صورت لازم است مقررات داخلی کشورها در نظر گرفته شود و در مذاکرات و توافقات بانک‌های مرکزی با یکدیگر منظور شود.

۶-۳- وضعیت توافقات معاوضه پولی میان کشورهای جهان بعد از بحران اخیر اقتصادی

ساز و کار ارائه شده در بخش قبل، از نوع توافقات "معاوضه پولی" (Currency Swap) و به طور خاص در قالب فوق‌الذکر، موسوم به "خط معاوضه نقدینگی" (Liquidity Swap Line) است که در میان بانک‌های مرکزی از ابتدای سال ۲۰۰۸ تا کنون توسعه زیادی یافته است.

اولین بار ایالات متحده (فدرال رزرو) در دسامبر ۲۰۰۷ که ورشکستگی بانک‌های بزرگ خود همچون لمن برادرز را در پیش رو داشت در راستای مأموریت‌های پولی و بانکی خود برای حفظ اعتبار دلار، اقدام به ایجاد Liquidity Swap Line^{۲۰} برای بانک مرکزی اروپا و بانک ملی سوئیس نمود. پس از آن نیز به طور فزاینده‌ای ایالات متحده مبادرت به انعقاد چنین قراردادهای نموده است. این اقدام ایالات متحده برای جلوگیری از خدشه‌دار شدن اعتبار دلار و پیشگیری از سرازیر شدن دلارهای منتشره در خارج از ایالات متحده به داخل اقتصاد آمریکا ارزیابی می‌شود. در واقع در این قراردادها ایالات متحده در ازای دریافت یک سپرده ارزی به واحد پول کشور مقابل، مبادرت به ایجاد خط اعتباری دلاری با نرخ تضمین شده برای کشور مقابل می‌نماید. به این ترتیب کشور مقابل نگران ریسک نوسان نرخ دلار نخواهد بود^{۲۱} و همچنان دلار در خارج از مرزهای ایالات متحده تامین کننده تقاضای مبادلاتی خواهد بود.

^{۲۰} The Federal Reserve operates swap lines under the authority of Section ۱۴ of the Federal Reserve Act and in compliance with authorizations, policies, and procedures established by the FOMC.

^{۲۱} These swaps involve two transactions. When a foreign central bank draws on its swap line with the Federal Reserve, the foreign central bank sells a specified amount of its currency to the Federal Reserve in exchange for dollars at the prevailing market exchange rate. The Federal Reserve holds the foreign currency in an account at

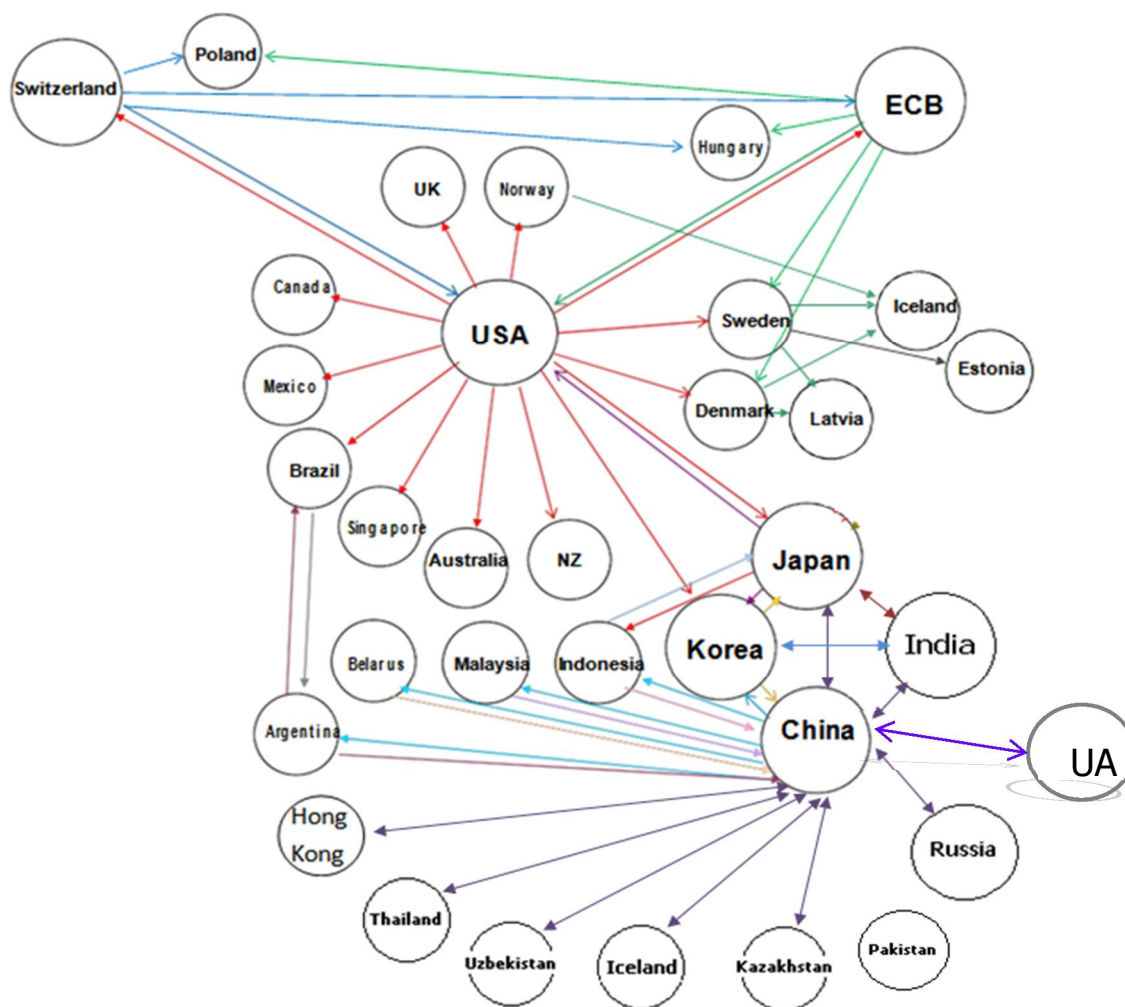

از دسامبر تا کنون ۲۰۰۸، کشور چین نیز به موازات ایالات متحده قراردادهای متعددی با کشورهای طرف تجاری خود منعقد نموده است اما این بار نه به خاطر حفظ اعتبار دلار بلکه به دلیل عدم استفاده از دلار در مبادلات تجاری این قراردادها منعقد شده است. در واقع در این حالت کشور چین و کشور مقابل هر دو برای یکدیگر خط اعتباری به واحد پول خود با نرخ تضمین شده -نرخ زمان گشایش اعتبار- ایجاد می نمایند تا دو کشور بتوانند از طریق این ذخایر ارزی بدون ریسک، مبادلات تجاری فی مابین را بدون استفاده از دلار سامان دهند.^{۲۲} شکل (۶) بیانگر وضعیت قراردادهای معاوضه پولی تا ژانویه ۲۰۱۲ است. همچنین جدول (۴) اهم توافقات معاوضه پولی میان بانک‌های مرکزی را طی سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹ نشان می دهد.

---

the foreign central bank. The dollars that the Federal Reserve provides are deposited in an account that the foreign central bank maintains at the Federal Reserve Bank of New York. At the same time, the Federal Reserve and the foreign central bank enter into a binding agreement for a second transaction that obligates the foreign central bank to buy back its currency on a specified future date at the same exchange rate.

۲۲ Many of the swap lines established by the People's Bank of China had the longer-term objective of promoting bilateral trade in the trading partners' own currencies, without the use of the US dollar. (Central bank co-operation and international liquidity in the financial crisis ۲۰۰۸-۲۰۰۹, BIS working paper No ۳۱۰, William A Allen and Richhild Moessner, May ۲۰۱۰)

شکل (۶): شبکه توافقات معاوضه پولی میان کشورها از سال ۲۰۰۸ تا پایان ژانویه ۲۰۱۲

List of swap lines extended since December 2007

Date	Counterparty central bank	Amount (bn)	Expiry date
1. Swap lines extended by the Fed to provide dollars.			
12 December, 2007	European Central Bank	20	Jun 2008
	Swiss National Bank	4	Jun 2008
11 March, 2008	European Central Bank *	30	Sept 2008
	Swiss National Bank*	6	Sept 2008
2 May, 2008	European Central Bank*	50	Jan 2009
	Swiss National Bank*	12	Jan 2009
30 July, 2008	European Central Bank*	55	Jan 2009
18 September, 2008	European Central Bank*	110	Jan 2009
	Swiss National Bank*	27	Jan 2009
	Bank of Japan	60	Jan 2009
	Bank of England	40	Jan 2009
	Bank of Canada	10	Jan 2009
24 September, 2008	Reserve Bank of Australia	10	Jan 2009
	Sveriges Riksbank	10	Jan 2009
	Danmarks Nationalbank	5	Jan 2009
	Norges Bank	5	Jan 2009
26 September, 2008	European Central Bank*	120	Jan 2009
	Swiss National Bank*	30	Jan 2009
29 September, 2008	Bank of Canada*	30	Apr 2009+
	Bank of England*	80	Apr 2009
	Bank of Japan*	120	Apr 2009
	Danmarks Nationalbank	15	Apr 2009
	European Central Bank*	240	Apr 2009
	Norges Bank*	15	Apr 2009+
	Reserve Bank of Australia	30	Apr 2009+
	Sveriges Riksbank*	30	Apr 2009+
	Swiss National Bank*	60	Apr 2009+
13 October, 2008	Bank of England*	Unlimited	Apr 2009+
	European Central Bank*	Unlimited	Apr 2009+
	Swiss National Bank*	Unlimited	Apr 2009+
14 October, 2008	Bank of Japan*	Unlimited	Apr 2009+
28 October, 2008	Reserve Bank of New Zealand	15	Apr 2009+
29 October, 2008	Banco Central do Brasil	30	Apr 2009+
	Banco de Mexico	30	Apr 2009+
	Bank of Korea	30	Apr 2009+
	Monetary Authority of Singapore	30	Apr 2009+

* Denotes an extension or enlargement of an existing facility.

+ The expiry date of these swap lines was extended first to October 2009 and later to February 2010.

2. Swap lines under which the Fed can receive foreign currencies

6 April, 2009	Bank of England	GBP 30	Oct 2009**
	European Central Bank	EUR 80	Oct 2009**
	Bank of Japan	JPY 10,000	Oct 2009**
	Swiss National Bank	CHF 40	Oct 2009**

** The expiry date of these swap lines was later extended to February 2010.

3. Swap lines extended by the European Central Bank to provide euros

20 December, 2007	Sveriges Riksbank	10	
16 October 2008	Magyar Nemzeti Bank	5	Not specified
27 October, 2008	Danmarks Nationalbank	12	'As long as needed.'
21 November, 2008	National Bank of Poland	10	Not specified

4. Other swap lines in the extended euro network

a. Danmarks Nationalbank supplying euros

16 May, 2008	Central Bank of Iceland	0.5	Extended in November 2008 until end-2009.
16 December, 2008	Bank of Latvia	0.125	

b. Norges Bank supplying euros

16 May, 2008	Central Bank of Iceland	0.5	Extended in November 2008 until end-2009.
--------------	-------------------------	-----	---

c. Sveriges Riksbank

16 May, 2008	Central Bank of Iceland	0.5 (EUR)	Extended in November 2008 until end-2009.
16 December, 2008	Bank of Latvia	0.375 (EUR)	
27 February, 2009	Bank of Estonia	10 (SEK)	

5. Swap lines extended by the Swiss National Bank to provide Swiss francs

15 October, 2008	European Central Bank	Not specified	Jan 2009*+
7 November, 2008	National Bank of Poland	Not specified	Jan 2009*+
28 January 2009	Magyar Nemzeti Bank	Not specified	Apr 2009*+

*+ The expiry dates of these swap lines were later extended to April, then to October 2009 and again until January 2010. Swap operations were discontinued after 25 January 2010.

+* The expiry date was later extended to October 2009, then to January 2010. Swap operations were discontinued after 25 January 2010.

6. Asian swap lines

a. People's Bank of China

12 December, 2008	Bank of Korea	180 (CNY) 38,000 (KRW)	3 years
20 January, 2009	Hong Kong Monetary Authority	200 (CNY) 227 (HKD)	3 years
8 February, 2009	Bank Negara Malaysia	80 (CNY) 40 (MYR)	3 years
11 March, 2009	National Bank of Belarus	20 (CNY) 8,000 (BYR)	3 years

23 March, 2009	Bank Indonesia	100 (CNY) 175,000 (IDR)	3 years
2 April, 2009	Central Bank of Argentina	70 (CNY) 38 (ARS)	3 years
b. Bank of Japan			
30 June, 2008	Reserve Bank of India	3 (USD)	
12 December, 2008	Bank of Korea	20 (USD)	Jan 2009***
6 April, 2009	Bank Indonesia	12 (USD)	
*** The expiry date was later extended first to October 2009, and later to February 2010. Sources: Central banks.			

جدول (۴) اهم توافقات معاوضه پولی میان بانک‌های مرکزی طی سال‌های ۲۰۰۸ و ۲۰۰۹

مراجع:

1. Banking crises and the international monetary system in the Great Depression and now, BIS Working Papers No. ۳۳۳, Richhild Moessner and William A Allen, December ۲۰۱۰.
2. Central bank co-operation and international liquidity in the financial crisis of ۲۰۰۸-۹, BIS Working Papers No ۳۱۰, William A Allen and Richhild Moessner, May ۲۰۱۰.
3. James Politi (May ۱۰ ۲۰۱۰). "[Central banks to restore currency swaps](#)".
4. Zhou Xin; Kevin Yao (Apr ۱۸, ۲۰۱۱). "[China, New Zealand sign ۲۰ bln yuan currency swap deal](#)". Reuters.
5. "[Central bank liquidity swaps](#)" (html). Credit and Liquidity Programs and the Balance Sheet. Board of Governors of the Federal Reserve System. ۲۰۰۹-۰۴-۰۲.
6. آمار صادرات و واردات سالانه گمرک ج.ا.ایران.
7. سایت وزارت خزانهداری امریکا
<http://www.treasury.gov/resource-center/data-chart-center/tic/Documents/mfh.txt>
8. "International Trade Statistics ۲۰۱۰", WTO Publications.

جایگاه ترانزیت در اقتصاد مقاومتی

مهدی ساسانی

کارشناس شبکه‌ی تحلیگران تکنولوژی ایران (ایتان) ، msasaniir@gmail.com

چکیده

هزینه‌ی پایین اعمال تحریم‌ها بویژه تحریم‌های پولی و بانکی باعث شده تا تحریم پرکاربردترین ابزار دشمنان جمهوری اسلامی برای کند کردن روند حرکتی کشور در سال‌های اخیر باشد. لذا باتوجه به تقابل مبنایی نظام سلطه با آرمان‌های جمهوری اسلامی ایران ضروری است تا برای مقابله با اقدامات خصمانه‌ی دشمن راهکارها و راهبردهایی تدوین شوند که برای مدت زمان طولانی یا امکان اقدام خصمانه را با افزایش هزینه از دشمن سلب نمایند یا اینکه با ترمیم ساختارهای اقتصادی کشور متناسب با وضع موجود از ایجاد آسیب‌های احتمالی در صورت بروز هرگونه عمل خصمانه جلوگیری شود.

ترانزیت بین‌المللی بار از خاک ایران به دلیل ایجاد ارتباط بین منافع اقتصادی صاحبان کالا در کشورهای متعدد و امنیت ایران در کنار ایجاد اشتغال پایدار و افزایش درآمدهای غیر نفتی کشور علاوه بر اینکه باعث افزایش هزینه‌های تهدید و تحریم ایران می‌شود با کمک به بهبود ساختارهای اقتصادی کشور آسیب‌پذیری این بخش را در مقابل اقدامات خصمانه‌ی دشمن کاهش می‌دهد. با فعال سازی مسیر کریدور شمال - جنوب و معرفی مزایای قابل توجه حمل بار از این مسیر به صاحبان کالا، می‌توان به اهداف فوق‌الذکر برای ترانزیت دست یافت.

واژه‌های کلیدی : اقتصاد مقاومتی ، ترانزیت ، راه‌آهن ، کریدور شمال - جنوب، مقابله با تحریم

مقدمه

رویکرد انقلاب اسلامی در مقابله با نظام سلطه و قدرت‌های استکباری و حمایت از مظلومین در برابر ظالمان باعث شده تا از همان ابتدای شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران مقابله‌ی نظام سلطه با آن آغاز شود. خصومتی آشکار که علاوه بر مواجهه‌ی سیاسی، در سایر حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی، امنیتی نیز می‌توان مثال‌های متعددی را برای آن برشمرد. در این مسیر تحریم‌های مختلف بواسطه‌ی سهولت و هزینه‌ی پایین اجرا نسبت به دیگر راهبردها یکی از پرکاربردترین ابزارهای دشمنان جمهوری اسلامی ایران برای جلوگیری یا کند کردن روند توسعه‌ی کشور بوده است.

نظام جهانی سلطه در این مسیر دو رکن اساسی یعنی تامین مالی این حرکت و فناوری‌های مورد نیاز را هدف قرار داده و سعی کرده است تا بوسیله‌ی ابزار تحریم موانعی را در مسیر حرکت و شکوفایی نظام ایجاد نماید [۱]. در نقطه مقابل راهبرد کشور برای عبور از موانع ایجاد شده مقاومت اقتصادی بوده است به عبارت دیگر در هر مقطع راهکارهای عبور از شرایط موجود تدوین شده است. به عنوان مثال اتکای برخی صنایع به محصولات و قطعات خارجی باعث شده تا با تحریم این کالاها مسیرهای پیچیده و اغلب پرهزینه برای تامین این قطعات از منابع خارجی طراحی شده و مشکل به صورت مقطعی مرتفع شده است. اما این روش که هزینه و زمان بالایی را طلب می‌کند به این دلیل که همچنان نیازمند تامین کالا از منابع خارجی است می‌تواند با افزایش محدودیت‌ها ناکارآمد شود لذا ضروری است راهکارهایی تدوین شوند که با فرض فشار همه جانبه و طولانی مدت نظام سلطه طراحی شده باشند. این راهکارها در حوزه‌ی اقتصاد را می‌توان تحت عنوان "اقتصاد مقاومتی" دسته بندی کرد.

اقتصاد مقاومتی، اقتصادی است که با آینده پژوهی دقیق و عالمانه تمامی فرصت‌های آتی دشمن را برای ضربه زدن به اقتصاد کشور شناسایی کرده و راهکار مناسب را در سطوح مختلف بکار می‌گیرد [۲].

با توجه به اینکه هدف از ارائه‌ی الگوی اقتصاد مقاومتی مقابله با اقدامات خصمانه‌ی دشمنان کشور است، راهکارهایی که ذیل این الگو تعریف می‌شوند را می‌توان در دو دسته‌ی "کاهش تهدید" و "کاهش آسیب" تقسیم‌بندی نمود.

کاهش تهدید

هدف از اجرای راهکارهایی تحت عنوان کاهش تهدید ایجاد شرایطی است که هزینه‌ی اقدامات خصمانه علیه جمهوری اسلامی ایران را به میزان قابل ملاحظه‌ای افزایش دهد. با توجه به اینکه اتخاذ هر تصمیمی بر مبنای تحلیل هزینه - فایده صورت می‌گیرد حذف یا کاهش فاصله‌ی میان سود حاصل از اقدامات با هزینه‌ی اجرای آن موجب کاهش احتمال اتخاذ این قبیل تصمیم‌ها خواهد شد. برخی از این راهکارها عبارتند از:

- ایجاد همگرایی منطقه‌ای : استفاده از تدابیر هوشمندانه در سیاست خارجی کشور در کنار بکارگیری ظرفیت‌های قابل توجه اقتصادی و جغرافیایی کشور موجب خواهد شد تا کشورهای منطقه از ثبات و امنیت در ایران بهره‌مند شوند در این حالت هرگونه اقدامی که تاثیر منفی بر این شرایط داشته باشد با مخالفت این کشورها مواجه خواهد شد.
- ایجاد وابستگی میان منافع اقتصادی کشورها و امنیت ایران : اجرای برنامه‌هایی که باعث شود تا منافع اقتصادی کشورهای مختلفی در جهان به امنیت و ثبات ایران وابسته باشد سبب خواهد شد تا اقداماتی که موجب از بین رفتن این شرایط شود مورد مخالفت این کشورها باشد.

کاهش آسیب

اجرای راهکارهای مفید و موثر به منظور کاهش تهدید هیچ زمانی باعث صفر شدن احتمال انجام اقدامات خصمانه دشمن نخواهد شد لذا ضروری است تا ساختار اقتصادی کشور نیز به شکلی طراحی شود که در صورت اجرایی شدن تهدیدها بتوان کمترین هزینه از آنها عبور کرد. برخی از راهکارهایی که دستیابی به این هدف را تسهیل می‌کند عبارتند از :

- حذف ارز واسط : استفاده از ارزهای واسط مانند دلار و یورو علاوه بر ایجاد امکان رصد مبادلات تجاری کشورهای استفاده کننده از ارز برای کشورهای صاحب ارز، امکان مسدود کردن این مبادلات را در اختیار کشورهای دارنده ارز قرار می‌دهد. به همین جهت ضروری است تا ارز واسط از مبادلات تجاری کشور حذف شود.
- متنوع ساختن منابع درآمدی کشور
- ایجاد اشتغال پایدار
- تسهیل در تامین کالاهای استراتژیک کشور

- توسعه در مناطق کمتر توسعه یافته

انچه در این مقاله مورد بررسی قرار می‌گیرد مسیر فعال سازی ترانزیت از کشور به عنوان یکی از راهکارهای اساسی برای دستیابی به اهداف فوق است. با این فرض که ترانزیت بار از مسیر ایران از لحاظ اقتصادی به صرفه است نشان می‌دهیم که به کمک ترانزیت می‌توان به بخش قابل توجهی از اهداف فوق الذکر برای کاهش تهدید و آسیب دست یافت سپس این فرض اقتصادی بودن مسیر ایران را اثبات کرده و راههای عملیاتی شدن آن را معرفی می‌کنیم.

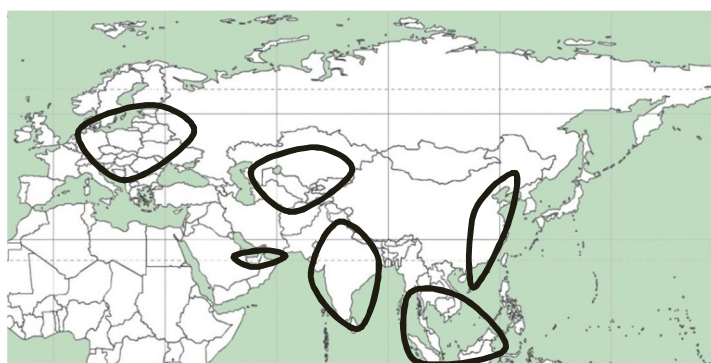
ترانزیت راهکاری برای مقابله با تحریم

برخورداری از امنیت و مزیت جغرافیایی یکی از مهمترین عواملی است که می‌تواند بخوبی زمینه ساز توسعه این صنعت در یک کشور باشد بر همین اساس ایران همواره بعنوان یک مسیر ترانزیتی کوتاه و مناسب مورد توجه صاحبان کالا بوده است بگونه ای که آثار چرخهای این صنعت هنوز هم بر جاده ابریشم باقی است. هرچند با اختراع ماشین بخار، ارتباط میان این کشور، جاده پیشرفت و ترقی قطع گردید و از اهمیت ترانزیتی آن کاسته شد اما در عصر حاضر با فروپاشی نظام سوسیالیستی در شوروری و نیاز کشورهای آسیای میانه به دسترسی به آبهای آزاد از یکسو و رشد فرآیند اقتصادی کشورهای شرق و جنوب آسیا و علاقمندی آنان به تجارت با غرب به انضمام ناامنی مسیرهای رقیب در روسیه و داغستان، افغانستان و پاکستان از سوی دیگر باعث شد تا بار دیگر این منطقه مورد توجه دنیای تجارت قرار گیرد. همسایگی جمهوری اسلامی ایران با آسیای میانه و دارا بودن مشترکات دینی، فرهنگی و تاریخی، نیاز این منطقه به استفاده از قلمرو ایران برای توسعه تجارت و ترانزیت همه و همه موقعیت ممتازی را برای کشور ما فراهم آورده است که بسط روابط اقتصادی و سیاسی با این منطقه را تسهیل می‌کند، با استفاده از موقعیتی کشور ما می‌تواند در آینده به شریک بزرگ تجاری، ترانزیتی آسیای میانه تبدیل شود اهمیت ژئو اکونومی ایران برای منطقه آسیای مرکزی به حدی است که کارشناسان جهانی و استراتژیهای توسعه، نقش رهبری و پیشتازی ایران را برای آسیای میانه محرز می‌دانند. (مقاله‌ی گمرک)

پنج کشور آسیای میانه در مرکز سرزمین وسیع روسیه، فاقد راههای دسترسی مستقیم به آبهای آزاد بوده و جزء محدود کشورهای محصور در خشکی هستند، متوسط فاصله پایتختهای این ۵ کشور با استثناء ترکمنستان از نزدیکترین بندر حدود ۳۰۰۰ کیلومتر است. چهار کشور از این پنج کشور برای رسیدن به آبهای آزاد باید از قلمرو یک کشور دیگر عبور نمایند و در

این میان فقط ازبکستان برای دستیابی به دریا باید حداقل از دو کشور عبور کند. از آنجا که توسعه اقتصادی و رفاه اقتصادی در آسیای میانه به گسترش تجارت خارجی مستقیم با بقیه کشورهای جهان بستگی دارد و از طرف دیگر پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، سهم تجارت هر یک از این پنج کشور با کشورهای مشترک المنافع کاهش یافته و این روند ادامه خواهد یافت لذا آسیای میانه برای توسعه تجارت خارجی خود با جهان ناچار به استفاده از مسیرهای ترانزیت کالا از قلمرو سایر کشورها، علاوه بر مسیر سنتی روسیه خواهد بود. در این میان طرح کریدور «شمال - جنوب» در مقایسه با طرح «شرق - غرب» تراسیکا یکی از طرحهای مطرح در منطقه می باشد. این کریدور در سال ۱۹۹۳ توسط وزرای حمل و نقل اروپا در کنفرانس هلیسنکی به تصویب رسیده است و زمان و هزینه حمل کالا در این کریدور به صورت میانگین به ترتیب ۴۰٪ و ۱۰٪ کاهش می دهد. (مقاله سازمان ملل)

عبور بار از ایران باعث خواهد شد تا منافع اقتصادی صاحبان کالا که با هدف منفعت بیشتر بار خود را از ایران عبور می دهند به ثبات و امنیت ایران وابسته شود در نتیجه اقداماتی که موجب ایجاد اختلال در انتقال بار از این مسیر شود با مخالفت های قابل توجهی روبرو خواهد شد. این موضوع سبب می شود تا کشورهایی که قصد اعمال محدودیت هایی را برای ایران دارند مجبور به پرداخت هزینه های بیشتری برای اقدامات خود باشند. این افزایش هزینه می تواند موجب توقف اعمال محدودیت ها گردد.

تصویر شماره ۱ - وابستگی منافع اقتصادی کشورها با امنیت ایران

همانطور که در تصویر شماره ۱ نیز مشخص است ترانزیت کالا از خاک ایران می تواند منافع اقتصادی صاحبان کالا در مناطق مختلف را به ثبات ایران وابسته کند و با افزایش هزینه، احتمال اقدامات خصمانه علیه کشور را کاهش دهد.

علاوه بر این ترانزیت کالا با افزایش درآمدهای دولت و ایجاد شغل باعث کاهش آسیب‌پذیری ساختارهای اقتصادی کشور خواهد شد. با فرض اینکه کالاهای عبوری از ایران در مسیر بندر عباس تا بندر آمیرآباد و بالعکس جابجا شوند^{۲۳} و حمل کالا بر عهده شبکه‌ی ریلی باشد^{۲۴} باتوجه به تعرفه‌های اعلام شده توسط شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران برای حمل کالاهای ترانزیتی، به ازای هر ۱۰ میلیون تن کالای جابجا شده ۰/۹ میلیارد دلار درآمدهای حاصل از کرایه‌ی حمل افزایش خواهد یافت که باید به این مبلغ درآمدهای گمرکی و دیگر درآمدها را نیز اضافه کرد. همچنین باتوجه به نیروی کار مورد نیاز برای ساخت، تعمیر و نگهداری و ارائه‌ی خدمات حمل و نقلی، جابجایی این میزان کالا از کشور ۶۵ هزار شغل ایجاد خواهد کرد. جدول شماره‌ی ۱ تعداد شغل ایجاد شده و میزان درآمد را به تفکیک نشان می‌دهد.

میزان بار	۵۰ میلیون تن	
تعداد لکوموتیو مورد نیاز	۴۲۵	
تعداد واگن مورد نیاز	۷۲۵۰	
اشتغال	اشتغال هر لکوموتیو	۲۸/۵
	اشتغال هر واگن	۱۰
	ضریب اشتغال غیر مستقیم	۲/۹۳
درآمد	کرایه حمل هر کانتینر	۸۷۹
میزان اشتغال	۳۳۵۰۰۰ نفر	
میزان درآمد سالانه (از محل کرایه)	۴/۵ میلیارد دلار	

جدول شماره‌ی ۱ - اشتغالی و درآمدزایی افزایش ترانزیت از کشور

تبدیل شدن ایران به مسیر ارتباطی برای انتقال کالا بین قطب‌های مختلف تولید و مصرف علاوه بر مزایای فوق باعث خواهد شد تا بتوان در کنار بارهای عبوری به مقاصد غیر از ایران، کالاهای استراتژیک مورد نیاز کشور که در شرایط تحریم برای تامین آنها با مشکل مواجه خواهیم بود را تامین نماییم.

^{۲۳} با توجه به مزیت قابل توجه حمل کالا از نظر اقتصادی در مسیر کریدور شمال - جنوب این فرض در نظر گرفته شده است.
^{۲۴} با توجه به مزایای قابل توجه حمل و نقل ریلی از نظر اقتصادی، زیست محیطی و ایمنی این فرض در نظر گرفته شده است.

مطالعه‌ی بازار قابل اتصال توسط مسیر ایران نشان می‌دهد، دستیابی به حجم ۵۰ میلیون تن ترانزیت در سال به آسانی امکان پذیر خواهد بود و افزایش آن نیازمند رقابت با دیگر مسیرهای موازی است. جدول شماره‌ی ۲ حجم بار کانتینری بین مبادی و مقاصدی را که ایران می‌تواند در ترانزیت بار آنها نقش داشته باشد نشان می‌دهد، همانطور که مشاهده می‌شود حجم بار مربوط به کشورهای خاورمیانه و شمال اروپا که عبور آنها از خاک ایران می‌دهد و هم‌اکنون بوسیله‌ی مسیرهای دریایی منتقل می‌شود نزدیک به ۵۰ میلیون تن می‌باشد.^{۲۵}

میزان بار (میلیون تن)	مولفه (مبدا اروپا)	مسیر
۵۸	واردات	اتحادیه اروپا - چین
۲۹	صادرات	
۳۶	واردات	دیگر کشورهای آسیا - اتحادیه اروپا
۳۰	صادرات	
۱۷	واردات	اتحادیه اروپا - خاورمیانه و آفریقا
۳۲	صادرات	
۱۸	واردات	چین - دیگر کشورهای اروپا
۱۲۹		جمع واردات
۹۱		جمع صادرات
۲۲۰		جمع کل تجارت

جدول شماره‌ی ۲ - حجم بازار قابل دستیابی برای ترانزیت کالا از ایران

^{۲۵} وزن باری که توسط کانتینرهای ۲۰ فوتی جابجا می‌شود معادل ۱۰ تن در نظر گرفته می‌شود

ترانزیت از ایران اقتصادی است

تاکنون مطالعات گسترده‌ای توسط نهادهای بین‌المللی^{۲۶} برای معرفی کریدورهای ارتباطی میان آسیا و اروپا از طریق جاده و خطوط ریلی در قالب پروژه‌ی "آلتید"^{۲۷} صورت گرفته است که نتیجه‌ی آن معرفی مسیرهای مختلف شامل کریدورهای جاده‌ای و ریلی AH^{۲۸} و TAR^{۲۹} شده است. ایران نیز به دلیل واقع شدن در مسیر ارتباط آسیا و جنوب اروپا نقش قابل توجهی در این شبکه به عهده دارد. با این حال از میان تمام مسیرهای ترانزیتی که برای ایران تعریف شده و می‌توان آنها را در قالب دو گروه شرقی - غربی و شمالی - جنوبی تقسیم بندی نمود، کریدور شمال - جنوب همانطور که اشاره شد به دلیل مزیت قابل توجه در زمان و هزینه‌ی حمل بسیار قابل توجه صاحبان کالا است.

مدت زمان (روز)			مقصد	مبدا
حمل و نقل ترکیبی	مسیر ریلی	مسیر دریایی		
---	۱۲	۳۳/۵	تهران	هل‌سینکی
۲۴	۱۸/۵	۴۱/۵	لاهور	
۲۷	۲۰	۳۲	دهلی نو	
۳۵	---	۳۲	بانکوک	
مدت زمان سیر ریلی با فرض میانگین سرعت ۲۷/۵ کیلومتر بر ساعت در بخش غیر اروپایی و ۴۵ کیلومتر بر ساعت در بخش اروپایی بدست آمده است				

جدول شماره‌ی ۳ - مقایسه‌ی زمان سفر در مسیر کریدور شمال - جنوب با مسیر دریایی فعلی

همانطور که ملاحظه می‌شود در صورتیکه بتوان اعداد در نظر گرفته شده در جدول شماره‌ی ۳ را تحقق بخشید به دلیل کاهش قابل توجه در زمان سیر که مهمترین عامل در تصمیم گیری صاحبان کالا برای انتخاب مسیر است، مسیر ایران

^{۲۶} United Nations Economic and Social Commission for Asia and the Pacific (ESCAP)

^{۲۷} Asian Land Transport Infrastructure Development (ALTID) project

^{۲۸} The Asian Highway (AH)

^{۲۹} The Trans-Asian Railway (TAR)

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

صرفه‌ی قابل توجهی را برای بازرگانان ایجاد خواهد کرد. همچنین باید توجه داشت که با افزایش سرعت سیر قطار و دستیابی به میانگین سرعت سیر اروپا می‌توان بار مربوط به کشورهای آسیای جنوب شرق را نیز جذب این مسیر کرد.

تبدیل شدن به قطب ترانزیت

تا اینجا نشان دادیم با استفاده از ابزار ترانزیت که به دلیل موقعیت ویژه‌ی جغرافیایی ایران مزایای قابل توجهی را در اختیار صاحبان کالا قرار می‌دهد می‌توان در قالب راهکارهای اقتصاد مقاومتی از ساختارهای اقتصادی کشور در برابر اقدامات خصمانه‌ی دشمنان محافظت کرد. در ادامه با توجه به ضرورت تبدیل شدن ایران به قطب ترانزیتی در منطقه که پیش از این اشاره شد ابتدا ابزار مناسب برای رسیدن به این هدف را معرفی کرده، سپس با نشان دادن وضعیت موجود و تعریف وضعیت مطلوب راهکارهای رسیدن به وضعیت مطلوب بیان خواهند شد.

راه‌آهن مناسب‌ترین ابزار

حمل و نقل ریلی به عنوان یکی از شاخه‌های حمل و نقل زمینی به دلیل مزایای قابل توجهی که نسبت به حمل و نقل جاده‌ای دارد در تمام کشورها مورد توجه است. برخی از مهمترین مزایای این روش حمل و نقلی نسبت به حمل و نقل جاده‌ای عبارتند از:

- کاهش چشمگیر مصرف سوخت : بر اساس مطالعات صورت گرفته در مرکز تحقیقات راه‌آهن که در سال ۱۳۸۷ منتشر شده است میزان مصرف سوخت به ازای واحد حمل در جاده ۱۰ برابر حمل و نقل ریلی است.
- کاهش قابل توجه آلاینده‌های زیست محیطی : یکی از اثرات مصرف سوخت کمتر در حمل و نقل ریلی کاهش آلاینده‌های زیست محیطی است. مصرف کمتر دیگر آلاینده‌های زیست محیطی مانند روغن‌ها نیز به کاهش آلودگی محیط زیست کمک می‌کند.

- ایمنی بسیار بالا : لزوم حرکت روی یک ریل و همچنین عوامل هدایت کننده قطار در مسیر باعث شده تا سوانح ریلی در مقایسه با سوانح جاده‌ای تقریباً ناچیز باشند. ایمنی بالاتر حمل و نقل ریلی باعث خواهد شد تا با کاهش هزینه‌های مربوط به بیمه، در مجموع هزینه‌ی حمل کاهش یابد.

مزایای فوق در کنار هزینه‌ی پایین‌تر و زمان کمتر جابجایی کالا در حمل و نقل ریلی باعث شده تا به دلیل صرفه‌ی اقتصادی در فواصل متوسط از این روش برای حمل کالا استفاده شود و با انتقال کالا به پایانه‌های متمرکز در نزدیکی مراکز مصرف با استفاده از حمل و نقل جاده‌ای کالا به محل مصرف منتقل گردد. در مسیرهای ترانزیتی آسیا نیز که به هدف اتصال زمینی آسیا به اروپا تعریف شده‌اند حمل و نقل ریلی جایگاه ویژه‌ای دارد.

وضعیت موجود ترانزیت و حمل و نقل ریلی در کشور و علل آن

مزایای قابل توجه ترانزیت باعث شده تا افزایش حجم ترانزیت به عنوان یکی از اهداف برنامه‌ی پنجم توسعه‌ی کشور مورد توجه قرار گیرد. بر اساس ماده ۱۶۳ برنامه پنجم دولت موظف است سازوکارهای لازم برای افزایش سالانه حداقل ۱۰٪ حجم بار ترانزیتی را فراهم نماید. آمارهای ترانزیتی کشور نشان می‌دهد درحالی‌که از سال ۱۳۸۷ تاکنون حجم کالای ترانزیتی افزایش یافته اما سهم حمل و نقل ریلی کاهش قابل توجهی داشته است که این موضوع باتوجه به مزایای حمل و نقل ریلی متناقض است. بعلاوه بر اساس تبصره‌ی ۱۳ قانون مدیریت حمل و نقل و سوخت کشور در پایان سال ۱۳۹۴ باید سهم راه‌آهن از حمل بار در کشور به ۳۰٪ افزایش یابد. این عدد معادل است با حمل سالانه ۱۲۰ میلیون تن بار توسط راه‌آهن درحالی‌که حداکثر بار جابجا شده توسط راه‌آهن در سال ۱۳۸۸، ۳۳ میلیون تن بوده است^{۳۰}.

سال	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹	۱۰ ماهه اول ۹۰
سهم راه‌آهن از ترانزیت	۲۰٪	۱۹٪	۱۴٪	۹٪

جدول شماره‌ی ۴ - سهم راه‌آهن از ترانزیت کالا در کشور

^{۳۰} گزارش‌های آماری شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته مهم‌ترین دلیلی که برای این وضعیت بیان شده کامل نبودن زیرساخت‌های ریلی کشور است و به همین جهت برای دستیابی به جایگاه اول در حمل و نقل ریلی منطقه هدفگذاری ساخت ۱۵ هزار کیلومتر ریل تا پایان چشم‌انداز بر همین اساس صورت گرفته است. مهم‌ترین دلیل برای رسیدن به این عدد نیز شاخص "طول خطوط ریلی به ازای یک کیلومتر مربع مساحت کشور" است.

مقایسه‌ی وضعیت زیر ساختی و عملکردی شرکت راه‌آهن جمهوری اسلامی ایران و دیگر کشورهای منطقه در حمل و نقل ریلی بیانگر علت دیگری برای این وضعیت است. مقایسه‌ی آمار عملکردی راه‌آهن ایران و قزاقستان که در جدول زیر بیان شده است نشان می‌دهد با زیر ساخت موجود نیز می‌توان حجم بار بسیار بیشتری را جابجا کرد. در واقع بهره‌وری بسیار پایین خطوط ریلی کشور عامل ایجاد چنین وضعیتی است.

کشور	طول خطوط ریلی (هزار کیلومتر)	نسبت طول خطوط به مساحت (کیلومتر بر کیلومتر مربع)	میزان بار جابجا شده (میلیون تن)	تن - کیلومتر بار جابجا شده (میلیارد)
قزاقستان	۱۴/۲	۰/۰۰۵	۲۶۰	۲۱۳/۲
ایران	۹/۵	۰/۰۰۵	۳۳	۲۰/۵

جدول شماره‌ی ۵ - مقایسه‌ی شاخص‌های زیرساختی و عملکردی ایران و قزاقستان

قدمت بسیار بالای سامانه‌ی بهره‌برداری از خطوط ریلی و عدم استفاده‌ی مناسب از زیرساخت‌های موجود باعث کاهش شدید بهره‌وری از خطوط ریلی است. بهره‌برداری از خطوط ریلی کشور با وجود معرفی فناوری‌های مختلف برای کنترل و هدایت قطار روی ریل همچنان به صورت دستی صورت می‌گیرد و قطارها باید پس از طی کردن فواصل بسیار طولانی بلوک‌ها^{۳۱} در ایستگاهها متوقف شده تا اجازه‌ی ورود به بلوک بعدی را از مسوول ایستگاه دریافت نمایند. این موضوع باعث شده شده تا بخش قابل توجهی از ظرفیت خطوط ریلی کشور بدون استفاده باقی بماند. علاوه بر این با وجود اینکه ریل‌های مورد

^{۳۱} عمده‌ی بلوک‌های شبکه‌ی ریلی کشور ۲۰ کیلومتری است البته برخی از بلوک‌ها تا ۴۰ کیلومتر نیز ادامه دارند.

استفاده در شبکه‌ی ریلی از نوع ریل سنگین هستند (۶۰ کیلوگرم به ازای هر متر طول) و امکان تحمل بار محوری حتی تا ۳۰ تن را دارا هستند حداکثر بار محوری در برخی از خطوط ریلی ۲۵ تن می‌باشد.

وضعیت مطلوب و راه رسیدن به آن

در صورتیکه بتوان بخشی از بار جاده را توسط حمل و نقل ریلی منتقل کرد به دلیل مصرف بسیار کمتر سوخت به ازای واحد حمل در راه‌آهن نسبت به حمل و نقل جاده‌ای می‌توان با تاثیرات بسیار کمتری افزایش قیمت حامل‌های انرژی را افزایش داد. این موضوع در کنار مزایای ترانزیت ریلی که پیش از این مورد اشاره قرار گرفت باعث می‌شود تا دستیابی به اهداف قانونی راه‌آهن را به عنوان وضعیت مطلوب برای شبکه‌ی ریلی تعریف نمود.

برای دستیابی به این هدف مهمترین اقدام افزایش بهره‌وری از خطوط ریلی است. برای رسیدن به این هدف اقدامات زیر پیشنهاد می‌گردد:

۱- ارتقای سامانه‌ی بهره‌برداری: با ارتقای سامانه‌ی بهره‌برداری و کاهش طول بلوک‌ها ظرفیت استفاده از خطوط ریلی افزایش خواهد یافت

۲- افزایش بار محوری: با توجه به اینکه ریل‌های مورد استفاده در شبکه‌ی ریلی از نوع سنگین هستند در صورتیکه مجوز افزایش بار محوری صادر شود می‌توان با یک رام قطاری که در حالت فعلی حرکت می‌کند میران بیشتری بار جابجا کرد.

۳- افزایش ناوگان: با انجام اقدامات فوق امکان حرکت تعداد بیشتری قطار در شبکه‌ی ریلی ایجاد خواهد شد لذا ضروری است تا ناوگان مناسب با این ظرفیت تامین شود.

۴- حرکت برنامه‌ای قطارهای باری: عدم تعهد به برنامه‌ی حرکت قطارهای باری باعث شده تا امکان برنامه‌ریزی برای صاحبان کالا در مورد زمان در اختیار داشتن کالاهای خود وجود نداشته باشد. این شرایط باعث خواهد شد تا جذابیت حمل و نقل ریلی کاهش یابد. در صورتیکه الزامی به انتقال برنامه‌ای بار وجود داشته باشد این موضوع نیز برطرف خواهد شد.

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

با اجرای این اقدامات و افزایش بهره‌وری خطوط ریلی به راحتی امکان دستیابی به اهداف برنامه‌ای راه‌آهن وجود خواهد داشت. این شرایط اقتصادی شدن مسیر ایران را هم به دنبال خواهد داشت و می‌توان با جذب بارهای ترانزیتی به اهداف ترانزیت در اقتصاد مقاومتی نیز دست یافت.

جمع‌بندی

با توجه به تضاد موجود در آرمان‌های نظام جمهوری اسلامی ایران و منافع قدرت‌های جهان تقابل و درگیری طولانی مدت میان این دو امری بدیهی است. لذا ضروری است تا با اتخاذ راهبردهای اساسی برای این نبرد آمادگی‌های لازم را در بخش‌های مختلف کشور ایجاد نمود. یکی از مهمترین این بخش‌ها، اقتصاد کشور است، به همین جهت استفاده از راهبردهای اقتصاد مقاومتی برای کاهش تهدید و کاهش آسیب‌پذیری اقتصاد کشور ضروری است.

ترانزیت بار از خاک ایران که بواسطه‌ی موقعیت جغرافیایی کشور از گذشته تا کنون مورد توجه تجار و بازرگانان بوده است به دلیل ایجاد وابستگی در منافع اقتصادی صاحبان کالا و امنیت ایران همچنین ایجاد اشتغال و افزایش درآمدهای کشور راهکاری مناسب در جهت اهداف اقتصاد مقاومتی است. با توجه به نقش اساسی راه‌آهن در جابجایی بار ضروری است تا با افزایش بهره‌وری در خطوط ریلی کشور مسیر ایران را اقتصادی کرده تا بتوان بار صاحبان کالا را جذب نمود.

مراجع

۱. "اقتصاد مقاومتی شاه کلید رویارویی با تحریم"، پیام اصغرزاده.
۲. "اقتصاد مقاومتی راهی برای تحقق چشم‌انداز"، علی آقا محمدی.
۳. مرکز تحقیقات راه‌آهن، مقاله‌ی آموزشی شماره‌ی ۲۶۴، کاظم فروزنده.
۴. "بررسی اشتغالزایی در صنعت حمل و نقل ریلی"، پایگاه خبری تحلیلی ترابرنیوز به نقل از نشریه‌ی ترابران.
۵. سالنامه‌ی آماری راه‌آهن

۶. سالنامه‌ی آماری سازمان راهداری و حمل و نقل جاده‌ای

۷. سالنامه‌ی آماری رجا

۸. World Shipping Council : www.worldshipping.org
۹. United Nation Economic and Social Commission for Asia and the Pacific
Transportation division : www.unescap.org

بورس نفت؛ لازمه اقتصاد مقاومتی

محمد صادق کریمی

دانشجوی کارشناسی ارشد مهندسی سیستم های انرژی دانشگاه صنعتی شریف، mskarimi@energy.sharif.ir

چکیده

برای مقابله با تحریمهای نفتی چهار راهبرد مختلف متصور است. این چهار راهبرد عبارتند از بازاریابی برای فروش نفت به مشتریهای جدید، فروش نفت به واسطهها، کاهش تولید نفت و تبدیل نفت به فراوردههای زنجیره ارزش افزوده. لازمه دو راهبرد نخست اطمینان از فروش نفت به بالاترین قیمت ممکن است. یکی از راهکارهای بیشینه کردن قیمت، افزایش تعداد متقاضیان و ایجاد رقابت در میان آنها است. از سوی دیگر راهبرد تبدیل نفت به فراورده های زنجیره ارزش افزوده نیازمند زیرساختهایی برای تأمین مالی پروژه های پایین دستی نفت است. به این ترتیب لزوم ایجاد بورس نفت برای مقابله با تحریم نفتی از دو طریق معلوم می شود: نخست؛ بیشینه کردن قیمت فروش نفت و دوم؛ ایجاد زیرساخت لازم برای تأمین مالی پروژه های پایین دستی نفت.

واژه های کلیدی: تحریم نفتی، قیمت نفت، بورس نفت، اقتصاد مقاومتی

۱- مقدمه

این مقاله پس از بیان مقدمه ای درباره اقتصاد مقاومتی و تحریمهای نفتی، راهبردهای مقابله با این تحریمها را در چهار دسته کلی بیان می کند و سپس به توضیح و طرح الزامات این راهبردها می پردازد. در پایان با معرفی بورس نفت، نقش آن در تحقق این راهبردها تبیین می شود و نشان داده می شود که بورس نفت برای مقابله با تحریمهای نفتی یکی از بسترها و سازوکارهای لازم به شمار می آید.

اقتصاد کشوری که دارای جهان‌بینی خاصی است و این جهان‌بینی با منافع ابرقدرت‌های دنیا در تضاد است، اقتصاد خاصی خواهد بود. چرا که دشمنی‌ها با چنین کشوری همیشه ادامه دارد و در هر دوره‌ای به شکلی بروز می‌کند. از این روی باید همه سازوکارها و اجزاء کشوری مثل ایران به گونه‌ای طراحی شوند که از آن در برابر تهدیدها حفاظت کنند و مسیر رسیدن به اهداف کشور را هموار سازند. کشور ایران که همیشه در معرض دشمنی‌ها قرار داشته و در برابر آنها مقاومت کرده است، باید اقتصادی متناسب با این وضعیت داشته باشد: اقتصادی مقاومتی.

یکی از مصادیق دشمنی با جمهوری اسلامی ایران در حوزه اقتصاد تحریم نفتی است. وابستگی کشور به درآمدهای نفتی مسأله‌ای است که دشمنان از آن برای اعمال فشار بر جمهوری اسلامی ایران استفاده می‌کنند. به این معنی که تحریم‌های نفتی با هدف کاهش درآمدهای نفتی ایران و تحت فشار قرار گرفتن مردم و دولت طراحی شده‌اند. این تحریم‌ها شامل موضوعات متعددی می‌شوند. به عنوان نمونه اتحادیه اروپا در تاریخ ۲۳ ژانویه سال ۲۰۱۲ مصوب کرد که کلیه قراردادهای خرید نفت از ایران از تاریخ ۱ جولای سال ۲۰۱۲ فسخ شوند و تا آن تاریخ قرارداد جدیدی امضا نشود. (۱) این نوع تحریم، تحریم خرید نفت است. اما تحریم نفتی دولت آمریکا علیه ایران به گونه‌ی دیگری است. چرا که این کشور، نفتی از ایران وارد نمی‌کند بلکه مطابق تحریم نفتی آمریکا هر شرکتی که اقدام به مبادلات نفتی با ایران کند، از انجام مبادلات با شرکتهای آمریکایی و بانک مرکزی آمریکا محروم می‌شود. (۲) به هر حال هدف تحریم‌های نفتی چه به صورت قطع واردات از ایران تصویب شده باشد و چه به شکل فشار بر شرکای تجاری ایران، کاهش درآمدهای ایران و اعمال فشار اقتصادی می‌باشد.

بنابراین پرداختن به راهبردهای مختلف برای مقابله با تحریم‌های نفتی ضروری است. مقابله‌ای که در درازمدت به ساخت اقتصادی مقاوم در برابر انواع آسیب‌ها و دشمنی‌ها بیانجامد و بدخواهان جمهوری اسلامی ایران را از هرگونه اقدام خصمانه منصرف کند.

۲- دسته‌بندی راهبردهای مقابله با تحریم نفتی

با فرض اینکه طراحی تحریم‌های نفتی به منظور ایجاد اختلال در فرآیند فروش نفت ایران است، کشور ایران با نفتی مواجه است که برای فروش آن دچار مشکل شده است. به این ترتیب با توجه به نحوه تعامل کشور با این نفت‌های فروش نرفته، برای مقابله با تحریم‌های نفتی دو دسته راهبرد اساسی وجود دارد:

- ادامه صادرات نفت
- کاهش صادرات نفت

در راهبرد نخست، کشور باید به دنبال راه‌هایی باشد که پس از دست دادن مشتری‌های سابق، نفتی را که پیشتر به آنها می‌فروخته است به روشی به فروش برساند. در راهبرد دوم کشور برای مقابله با مشکل نفت فروخته نرفته سعی می‌کند صادرات نفت را کاهش دهد. البته در درازمدت کاهش صادرات و در نتیجه کاهش درآمدهای نفتی راهبرد بهتری برای جدا کردن اقتصاد کشور از درآمدهای نفتی است اما به هر حال برای تحقق هر یک از این دو راهبرد روشهایی وجود دارد.

۲-۱- ادامه صادرات نفت

اگر به دلایلی مانند نیاز فوری به درآمدهای نفتی کشور بخواهد به فروش نفت با نرخ پیشین خود ادامه دهد، دو راه اصلی پیش روی خود دارد:

- بازاریابی و فروش نفت به مشتریهای جدید
- فروش نفت به واسطه‌ها

این یعنی برای فروش نفت یا باید مستقل از اینکه نفت تولید شده به دست چه کسانی می‌رسد، آن را به فروش رساند (استفاده از واسطه‌ها) و یا برای به فروش رفتن آن با مشتریهای جدید وارد مذاکره شد. (بازاریابی جدید)

۲-۲- کاهش صادرات نفت

کاهش صادرات نفت منطقی‌تر از دو طریق ممکن است:

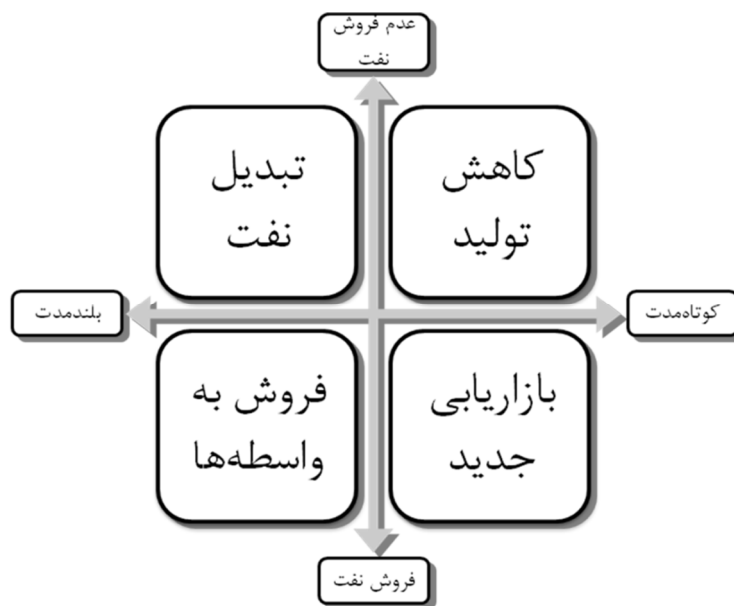
- کاهش تولید نفت
- تبدیل نفت

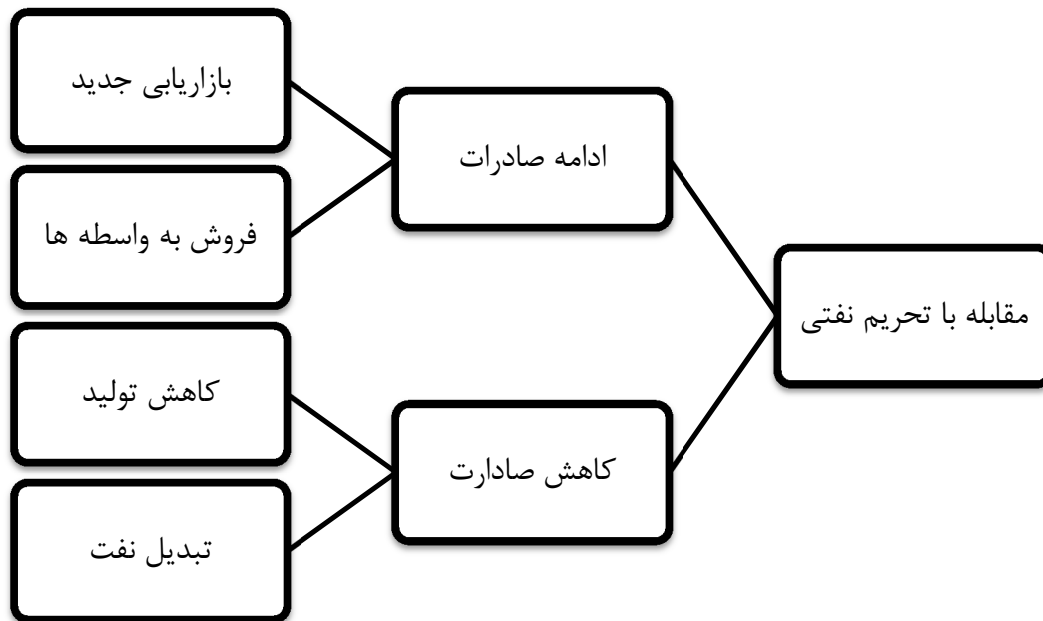
این یعنی برای کاهش صادرات و جلوگیری از مواجهه با مشکل نفت به فروش نرفته، یا باید تولید نفت کاهش یابد یا اینکه تولید نفت به میزان فعلی یا بیشتر از آن ادامه یابد. چنانچه بنا باشد تولید نفت ادامه یابد و همچنین آن نفت به فروش نرود و صادر نشود، بدیهی است که باید به فراورده‌های نفتی تبدیل شود و یا در داخل به مصرف برسد و یا به صورت فراورده صادر شود.

خلاصه راهبردهای مقابله با تحریم نفتی در شکل ۱ و شکل ۲ نشان داده شده است. در ادامه توضیح بیشتر این راهبردها و الزامات آنها می‌آید.

شکل ۱ - دسته بندی راهبردهای مقابله با تحریم نفتی

۳- راهبردها و الزامات

شکل ۲ - نمودار راهبردهای مقابله با تحریم نفتی

۳-۱- بازاریابی جدید

این راهبرد اغلب به عنوان نخستین راه حل برای مقابله با تحریم نفتی به ویژه از سوی مقامات نفتی کشور مطرح می شود. توضیح اینکه با خروج نفت ایران از بازارهای کشورهای تحریم کننده از یک سو و نیاز کشور به درآمدهای نفتی از سوی دیگر، شرکت ملی نفت به عنوان عرضه کننده نفت باید به دنبال مشتری های جدیدی برای فروش نفت خود باشد. نفتی که مشتریان سابق خود را از دست داده است و این مشتریان با استفاده از افزایش تولید یا جابجایی مقاصد صادراتی سایر تولیدکنندگان نفت، نیاز خود را تأمین می کنند. آنچه که در این میان اهمیت دارد آن است که رشد تقاضای نفت در دنیا بیشتر از رشد عرضه آن است و این یعنی به هر حال هیچ نفتی فروخته نشده نمی ماند و خریدارانی برای نفت ایران پیدا خواهند شد. اتفاقی که عملاً رخ خواهد داد جبران افزایش تقاضا با افزایش تولید کشورهای دارای نفت و جابجایی میان خریداران نفت ایران و سایر

تولیدکنندگان است. به عبارت دیگر مشتریهای جدید ایران می‌توانند واردات خود از سایر کشورها را کاهش دهند و آن کشورها، صادرات خود به مشتریهای پیشین ایران را زیاد کنند.

در مورد راهبرد بازاریابی جدید دو نکته مطرح است.

نخست؛ اتخاذ این راهبرد منجر به محدود شدن خریداران نفت ایران خواهد شد. چرا که تحریم نفتی اعمال شده توسط دو مصرف‌کننده از میان مصرف‌کنندگان عمده نفت (اروپا و آمریکا)، مقاصد صادراتی ایران را به کشورهای شرق آسیا، چین و هند محدود می‌کند. این محدودیت خود باعث می‌شود علاوه بر وابستگی به نفت، وابستگی به چند کشور معدود هم بر مشکلات کشور اضافه شود. زیرا هر یک از این چند کشور معدود می‌توانند در صورتی که بخواهند با سیاستهای خصمانه دشمنان ایران همراهی کنند یا اینکه با این ابزار دست به امتیازخواهی بزنند، خرید نفت از ایران را محدود یا متوقف کنند. بنابراین راهبرد بازاریابی جدید تا زمانی که به وابسته شدن ایران به چند کشور معدود نیانجامد می‌تواند مفید باشد.

دوم؛ ملاحظه دیگری که باید برای فروش نفت به مشتریهای جدید مد نظر داشت این است که تحریم و محدود شدن خریداران، شرایط مذاکره‌ی خریدار و فروشنده را به نفع خریداران تغییر می‌دهد. ایران به عنوان عرضه‌کننده، نفتی دارد که مشتریهای گذشته خود را از دست داده است و هر شرکتی که وارد معامله نفتی با ایران شود ممکن است مشمول تحریمها و سختگیریهای کشورهای غربی قرار گیرد. بنابراین خریداران سعی خواهند کرد ریسک خرید نفت از ایران را با کاهش قیمت نفت خریداری شده جبران کنند. این یعنی بازاریابی جدید ممکن است با کاهش قیمت نفت ایران برای جذب مشتریهای جدید همراه باشد. از این روی باید سازوکاری برای فروش نفت به مشتریهای جدید وجود داشته باشد که تا حد ممکن از کاهش قیمت جلوگیری کند. چنانچه در ادامه خواهد آمد سازوکار پیشنهادی برای بیشینه کردن قیمت بورس نفت است.

۳-۲- فروش نفت به واسطه‌ها

فرآیند فعلی فروش نفت ایران به گونه‌ای است که شرکت ملی نفت مجاز است تنها به پالایشگران نفت و یا شرکتهای نفتی‌ای که با پالایشگاه‌ها در ارتباط هستند، نفت بفروشد. (۳) شرکتهای واسطه‌ای در خرید و فروش نفت ایران سهمی ندارند. این در حالی است که یکی از روشهای فعلی فروش نفت حتی در کشورهایی مانند عراق واسطه‌گری و استفاده از بازاریابها و دلالتها است. (۴) به ویژه آنکه در شرایط تحریم استفاده از واسطه‌ها می‌تواند نیاز کشور را که تأمین درآمدهای نفتی است، تأمین کند. چرا که برای ایران و شرکت ملی نفت، مهم به فروش رفتن نفت و کسب درآمد نفتی است و مقصد نفتهای فروخته

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

شده چندان مهم نیست. بنابراین می‌توان از شرکتهایی که توانایی خرید و فروش نفت را دارند (داخلی یا خارجی) برای به فروش رساندن نفت ایران استفاده کرد. اما حضور واسطه‌ها در بازار نفت ایران الزامات و شرایطی دارد.

نخست؛ با فرض اینکه مقداری نفت وجود دارد که شرکت ملی نفت نتوانسته است برای آن مشتری مستقیمی (مانند یک پالایشگر یا یک شرکت نفتی) پیدا کند و قصد فروش آن نفت را هم دارد، باید از واسطه‌ها برای خرید آن نفت استفاده کرد. اما منطق واسطه‌گری خرید ارزان از فروشنده و فروش گران به خریدار است. واسطه‌گر برای اینکه خود، بنگاهی سودده باشد یا باید کالا را با قیمتی کمتر از فروشنده بخرد و یا باید آن را با قیمتی بالاتر به خریدار بفروشد. بدیهی است در شرایطی که خریدار و فروشنده خود بتوانند به طور مستقیم با یکدیگر معامله کنند از واسطه‌ها استفاده نمی‌کنند. اما شرایط تحریم ممکن است فروش مستقیم نفت را دچار مشکل کند. بنابراین برای استفاده از واسطه‌ها باید شرایط برای حضور و سوددهی آنها مهیا باشد. به این ترتیب در این راهبرد هم آنچه که مهم است قیمت نفت فروخته شده است. یعنی به دلایلی که در بالا اشاره شد نفت ایران فروخته نشده نمی‌ماند اما اینکه این نفت به چه قیمتی به فروش می‌رسد اهمیت می‌یابد.

دوم؛ علاوه بر ماهیت کار واسطه‌ها که کاهش قیمت خرید است، شرایط تحریم هم دست واسطه‌ها را برای چانه‌زنی بیشتر باز می‌کند و به آنها اجازه می‌دهد برای خرید نفت ایران و فروش آن به مقاصدی که خود می‌دانند، قیمت‌های پایین‌تری را پیشنهاد دهند. این نکته مشابه موضوعی است که در راهبرد بازاریابی جدید بیان شد.

به این ترتیب به دو دلیل ماهیت واسطه‌گری و شرایط تحریم، آنچه که در فروش نفت به واسطه‌ها مهم می‌شود، قیمت فروش نفت است. همانطور که در راهبرد قبلی هم اشاره شد سازوکار پیشنهادی برای پیشینه کردن قیمت نفت، فروش آن در بورس نفت است.

۳-۳- کاهش تولید نفت

همان‌طور که در ابتدا بیان شد، در صورتی که کشور نخواهد به فروش نفت ادامه دهد و فروش نفت خود را پس از اعمال تحریم‌های نفتی کاهش دهد، یکی از راهبردهای مؤثر کاهش تولید نفت است. البته کاهش تولید نفت ملاحظات فنی‌ای دارد. به این معنی که تولید هر چاه یا مخزنی را نمی‌توان به سادگی کاهش داد بدون اینکه در درازمدت به میزان نفت استخراج شده از آن آسیب وارد شود. اما برخی از چاه و مخازن به دلیل برداشت بیش از حد، از میزان تولید صیانتی عبور کرده‌اند و یا

برخی دیگر از چاه‌ها که نیازمند تعمیرات اساسی هستند، به دلیل نیاز کشور به تولید نفت تعمیر نشده‌اند (۵) و کاهش تولید برای این نوع چاه‌ها و مخازن بسیار مفید خواهد بود و تولید درازمدت آنها را بهبود خواهد داد.

این راهبرد راهبردی کوتاه‌مدت است و در حالت آرمانی، در صورتی که مشکل درآمدهای نفتی و تورمزایی آنها وجود نداشته باشد و زنجیره ارزش افزوده فرآورده‌های حاصل از نفت توسعه یافته باشد، نیازی به کاهش تولید نیست. بنابراین در کوتاه‌مدت کاهش تولید می‌تواند مفید باشد اما در درازمدت باید به فکر مصرف نفت به صورت فرآورده و یا حذف اثر درآمدهای حاصل از صادرات نفت در اقتصاد بود.

۳-۴- تبدیل نفت

منظور از این راهبرد، توسعه ظرفیتهای پالایشگاهی، پتروشیمی و سایر صنایع مرتبط با انرژی یا مصرف‌کننده انرژی است. به طوری که تا حد امکان صادرات نفت به صورت خام کاهش یابد و در عوض نیازهای کشور به فرآورده‌های نفتی با تولید این فرآورده‌ها در داخل تأمین شود و همچنین ظرفیت صادراتی برای این فرآورده‌ها ایجاد شود. تبدیل نفت به فرآورده‌ها و خدمات مبتنی بر نفت و صادرات آن فرآورده‌ها و یا ارائه خدمات دو مزیت دارد.

نخست؛ تحریم محصولات و خدمات حاصل از نفت بسیار دشوارتر از خود نفت است. زیرا به عنوان نمونه، محموله‌های فرآورده‌های نفتی مانند بنزین کوچکتر از محموله‌های نفتی است و خرید و فروش آنها ساده‌تر از نفت انجام می‌شود. یا مثلاً ارائه خدمات ترانزیت کالا از کریدورهای عبوری از کشور که نیاز به سوختهایی مانند گازوئیل و یا سوخت هواپیما دارد، چیزی نیست که به سادگی تحریم شود و کسانی که از این خدمات استفاده می‌کنند به راحتی دست از آنها بکشند.

دوم؛ مصرف‌کنندگان کالاها و خدمات مبتنی بر نفت در همسایگی ایران وجود دارند و تقاضای آنها برای دریافت این محصولات بسیار زیاد است. به عنوان نمونه کشورهایی مانند عراق، افغانستان و پاکستان به شدت به بنزین و گازوئیل نیاز دارند. به خصوص با توسعه زیرساختها و رشد اقتصادی این کشورها نیاز آنها به فرآورده‌های نفتی افزایش خواهد یافت. همچنین در حوزه ترانزیت مسیر شمال-جنوب ایران مسیر جذابی برای جابجایی کالا بین شرق آسیا و هند و شمال اروپا می‌باشد. بنابراین خدمات ترانزیتی ایران در صورت توسعه مشتریهای بزرگی خواهد داشت.

اولین همایش ملی

اقتصاد مقاومتی

به این ترتیب تبدیل نفت به محصولات و خدمات مبتنی بر نفت راهبرد دیگری است که هم وابستگی کشور به درآمدهای نفتی را کاهش می‌دهد و هم باعث رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال از طریق توسعه زنجیره ارزش افزوده و صادرات می‌شود. البته هدف این راهبرد در زمان طولانی‌تری نسبت به سایر راهبردها محقق می‌شود اما بهترین راه برای بیمه کردن کشور در برابر تهدیدهای نفتی دشمنان و کاهش مشکلات درونی ناشی از درآمدهای نفتی است. (۶)

بررسی وضعیت موجود در صنایع پایین‌دستی نفت نشان می‌دهد یکی از گلوگاه‌ها و مشکلات اساسی پیش‌روی توسعه این بخش تأمین مالی است. شرکت‌های خصوصی و دولتی برای راه‌اندازی پروژه‌های پالایشگاهی و پتروشیمی نیازمند تأمین سرمایه هستند. به خصوص که حجم سرمایه اولیه مورد نیاز برای راه‌اندازی این واحدها بسیار زیاد است و شرکت‌های کوچک و متوسط توانایی تأمین مالی این پروژه‌ها را ندارند. به این ترتیب گسترش ابزارهای مختلف تأمین مالی و ایجاد بسترهای لازم برای آن می‌تواند در حل یکی از مشکلات توسعه زنجیره ارزش افزوده نفت مفید باشد. در ادامه به این مطلب پرداخته خواهد شد که بورس نفت یکی از این زیرساختها است.

۴- بورس نفت

بورس نفت با ویژگی‌هایی که در ادامه می‌آید، یکی از اساسی‌ترین زیرساختها و ابزارها برای مقابله با تحریم نفتی است. بورس نفت پیشنهادی، به عنوان یکی از بورسهای کالایی (در مقابل بورس اوراق بهادار) است که در آن محموله‌های نفتی به صورت فیزیکی خرید و فروش شوند و مطابق با سازوکارهای بورس کالا عرضه‌کننده و متقاضی با اعلام برنامه‌های خود به کارگزاران به آنها اجازه خرید و فروش نفت را بدهند. سازوکار حاکم بر بورس نفت همان قواعد بورس کالا است که بر اساس آن متقاضی‌ای که بیشترین قیمت را زودتر از باقی متقاضیان پیشنهاد دهد، به عنوان خریدار شناخته می‌شود و تضمینهای لازم از هر دو طرف برای انجام معامله گرفته می‌شود و کارمزدهای مربوط به آن مطابق قوانین بورس کالا اخذ می‌شود. (۷)

همچنین در بورس نفت پیشنهادی امکان پیش‌فروش نفت و فرآورده‌های نفتی مانند سایر کالاهای بورس کالا وجود دارد و فروشنده مجاز است از این ابزار برای تأمین مالی کوتاه‌مدت خود (بسته به زمان تحویل کالا) استفاده کند.

با توجه به دو راهبرد نخست (بازاریابی جدید و فروش نفت به واسطه‌ها) و اقتضات آنها، بورس نفت بهترین سازوکار برای بیشینه کردن قیمت است. چرا که در آن رقابت میان خریداران و انحصار عرضه‌کننده قیمت نفت را تا حد ممکن بالا می‌برد و از عدم شفافیتها در فروش نفت و تعیین قیمت آن جلوگیری می‌کند. سازوکار بورس سازوکار شفاف‌تری است که هر کس بالاترین قیمت را پیشنهاد دهد می‌تواند نفت را خریداری کند. این یعنی در شرایط تحریم و حضور واسطه‌ها که دست خریداران برای کاهش قیمت بازتر است و می‌توانند پیشنهادهای پایین‌تری برای خرید نفت بدهند، ایجاد رقابت میان خریداران این اثر را خنثی می‌کند و قیمت را تا جایی که ممکن و به صرفه باشد، بالا می‌برد. البته در چنین شرایطی باز هم ممکن است قیمت نفت کمتر از قیمت آن در شرایط قبل از تحریم باشد، اما می‌توان این اطمینان را داد که قیمت حاصل بالاترین قیمت ممکن در شرایط موجود است.

همچنین بورس نفت به تحقق راهبرد چهارم (تبدیل نفت) کمک می‌کند و ایجاد بستر لازم برای پیش‌فروش نفت و فراورده‌های نفتی و تأمین مالی پروژه‌های پالایشگاهی و پتروشیمی از دیگر مزایای بورس نفت است.

بنابراین بورس نفت از دو طریق به مقابله با تحریمهای نفتی کمک می‌کند:

- فروش فیزیکی نفت و بیشینه کردن قیمت
- پیش‌فروش نفت و فراورده‌های نفتی و کمک به تأمین مالی پروژه‌های پایین‌دستی

۵- جمع‌بندی

مقابله با تحریمهای نفتی می‌تواند از طریق چهار راهبرد بازاریابی جدید، فروش به واسطه‌ها، کاهش تولید و تبدیل نفت صورت پذیرد. اقتضاء دو راهبرد نخست بیشینه کردن قیمت و اقتضاء راهبرد چهارم ایجاد ابزارهای تأمین مالی است. بورس نفت با فروش فیزیکی نفت و پیش‌فروش نفت و فراورده‌های نفتی این اقتضات را فراهم می‌کند. از این رو بورس نفت نقش تأثیرگذاری در مقابله با تحریمهای نفتی دارد و هر گونه اقدام در برابر این تحریمها نیازمند وجود بستری مانند بورس نفت است.

مراجع

۱. Reuters *reuters.com* [انتخاځ: ۲۰۱۲ ۰۴ ۳۰]. ۲۰۱۲ ۱۲ ۲۳ .
<http://www.reuters.com/article/۲۳/۰۱/۲۰۱۲/iran-eu-deal-idUSB۵E۷NR۰۲Q۲۰۱۲۰۱۲۳>.
۲. Maclnnis, Laura *Reuters.com* [انتخاځ: ۲۰۱۲ ۰۴ ۳۰]. ۲۰۱۱ ۱۲ ۳۱ .
<http://www.reuters.com/article/۳۱/۱۲/۲۰۱۱/us-iran-usa-obama-idUSTRE۷BU۰GP۲۰۱۱۱۲۳۱>.
۳. مدیریت بین المللی. شرکت ملی نفت ایران, ۲۰۱۲ ۰۴ ۳۰. [انتخاځ: ۲۰۱۲ ۰۴ ۳۰].
www.nioc-intl.com
۴. Baer, Robert *Time.com* [انتخاځ: ۲۰۱۲ ۰۴ ۳۰]. ۲۰۰۷ ۰۵ ۱۷ .
<http://www.time.com/time/world/article/۰,۸۵۹۹,۱۶۲۲۷۸۵,۰۰.html>.
۵. فروزنده, علی. *farsnews.com* ۱۱ ۲۶ ۱۳۹۰. [انتخاځ: ۱۳۹۱ ۲ ۱۳].
<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=۱۳۹۰۱۱۲۳۰۰۱۲۳۱>
۶. منافع ملی و سیاستهای بهره برداری از منابع نفت و گاز. درخشان, مسعود. ۳۴, تهران: مجلس و پژوهش, ۱۳۸۱.
۷. *IME* بورس کالا, ۲۰۱۲ ۰۵ ۰۲. [انتخاځ: ۲۰۱۲ ۰۵ ۰۲].
<http://www.ime.co.ir/site/۱/default.aspx>.

جغرافیای اقتصادی ایران، فرصت منطقه‌ای برای توسعه ملی

مسعود عبدی ، صابر میرزایی

کارشناس مرکز همکاریهای فناوری و نوآوری ریاست جمهوری دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیای سیاسی mabdi@citc.ir

معاونت پژوهش و توسعه مرکز همکاریهای فناوری و نوآوری ریاست جمهوری mirzaei@citc.ir

چکیده

علیرغم اینکه ایران به لحاظ ذخایر و منابع طبیعی در زمره معدود کشورهای ثروتمند دنیا محسوب می‌گردد اما بنا بر دلایلی، با هدر رفت فرصت‌ها و پدیدار شدن تهدیدها بخصوص در شکل‌گیری یک نظام اقتصادی "قوی و پویا" مواجه بوده است. بنابراین در این مقطع زمانی، بازبینی روندها و فرصت‌های اقتصادی از ضروریات کشور می‌باشد. در این مقاله سعی شده است با استفاده از مطالعه میدانی و توجه به تجربه سایر کشورهای پیشرو، اهمیت ویژه "جغرافیای اقتصادی" ایران و همچنین راه‌های بکارگیری آن برای دستیابی به اقتصادی "تهدیدناپذیر" تشریح گردد. لذا چند کشور همسایه انتخاب شده، توانایی‌های آنها در زمینه‌های مختلف و همچنین سطح روابط تجاری ایران و هر یک از آنها بررسی شده است. سپس ضمن برشمردن تبعات این سطح از روابط با کشورهای همسایه، با تاکید بر فرصت‌های ناشی از جغرافیای ایران، پیشنهادهایی برای توسعه حداکثری روابط با هر یک از کشورها و بعضاً بلوک‌های منطقه‌ای ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: جغرافیای اقتصادی، ژئوپلیتیک، ژئواکونومی، منطقه ژئوپلیتیک، تعلق ژئوپلیتیک، انزوای ژئوپلیتیک، سازه ژئوپلیتیک

مقدمه

موقعیت جغرافیایی و شرایط ژئوپلیتیک ایران اهمیت فوق العاده منطقه‌ای و جهانی دارد بطوریکه اگر از این ظرفیت بزرگ حداکثر بهره‌برداری انجام می‌شد امکان تحریم کردن ایران وجود نداشت. ایران با ۱۸ کشور از طریق خشکی و دریا

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

همسایه است و وضعیت آن در سرنوشت همه این کشورها تاثیر مستقیم و غیرمستقیم دارد. موقعیت سرزمینی ایران و تنوع اقلیمی همسایگانش به گونه‌ای است که ایران می‌تواند جغرافیای اقتصادی بزرگی را شکل دهد. البته شکل‌گیری اقتصاد مبتنی بر جغرافیا نیازمند برنامه‌ریزی دقیق، هوشمندانه و هماهنگ است چراکه تاثیر آن بر سطح امنیت ملی و منافع ملی جمهوری اسلامی ایران بسیار جدی است. چنین برنامه‌ای، ساختار ژئواکونومی کشور را شکل می‌دهد.

باید متوجه بود که بعضی از مزیت‌هایی جغرافیایی ایران انحصاری و یا دائمی نبوده و دارای رقبای بالقوه‌ای هستند، لذا فعال شدن به موقع آنها، تنها راه مزیت‌آفرینی این فرصت‌ها می‌باشند.

قدرت اقتصادی جایگزین نظامی‌گری

یکی از نظریات مطرح در مباحث ژئوپلیتیکی قرن بیست و یکم، جایگزینی ابزار اقتصادی بجای ابزار نظامی در پیشبرد اهداف سیاسی، اقتصادی و امنیتی توسط قدرتهای جهانی است. به عبارت دیگر، تغییر شرایط جهانی موجب شده است تا قدرتهای جهانی بر "اقتصاد"، به عنوان ابزار جدید سلطه بر جهان، متمرکز شوند. جنگ تمام عیار غرب به رهبری آمریکا علیه جمهوری اسلامی ایران در قالب "تحریم‌های اقتصادی" نمونه مشهود چنین استفاده ابزاری از اقتصادی است. دولت آمریکا هدف خود را از اتخاذ چنین راهبردی انزوای ایران به منظور تغییر رفتار در مساله هسته‌ای عنوان می‌کند در حالیکه این یک دروغ بزرگ است. "انزوای ژئوپلیتیکی" یک مفهوم پایه‌ای است و در ژئوپلیتیک چنین تعریف می‌شود: "انزوای ژئوپلیتیکی عبارت است از کاهش یا قطع ارتباط یک کشور با سایر کشورهای سیستم جهانی و منطقه‌ای در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی". چنانچه انزوا به افزایش فوق العاده آنتروپی و یا درجه میرایی بیانجامد نظام سیاسی و یا موجودیت کشور در معرض نابودی قرار می‌گیرد. (۱) بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که هدف تحریم‌های شدید غرب علیه جمهوری اسلامی ایران تغییر رفتار نیست بلکه براندازی نظام است.

بنابراین، در قرن حاضر قدرت یک کشور ارتباط مستقیمی با درک مفاهیم اقتصاد ملی، منطقه‌ای و جهانی دارد و قدر مسلم نقش و موضع دولت در آن بسیار مهم است. چراکه در ساختار ژئواکونومی کشور، تعریف و تعیین تهدیدها، استراتژی آفندی و پدافندی و منابع و حفاظت از آنها از سوی دولت تعیین می‌شود. (۲)

تعریف مفاهیم ژئوپلیتیکی

ژئوپلیتیک: درک واقعیت‌های محیط جغرافیایی به منظور دستیابی به قدرت به نحوی که بتوان در بالاترین سطح وارد بازی جهانی شد و منافع ملی و حیات ملی را حفظ کرد. (۳)

جغرافیای اقتصادی: در وجه کلی ویژگی‌های مکانی - فضایی منتج از اشکال و نظام‌های معیشتی در مقیاس جهانی را در بر می‌گیرد. (۴)

ژئواکونومی: تفکری است به منظور دخل و تصرف در استراتژی‌های اقتصادی به منظور رسیدن به اهداف سیاسی، اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی و نظامی - امنیتی. (۵)

منطقه ژئوپلیتیکی: عبارت است از مجموعه‌ای از کشورهای همجوار که بر اساس ترکیب عوامل سیاسی و جغرافیایی خاص دارای تجانس و هویت مشخص و یا کارکرد مشترک بوده و از سایر مناطق و نواحی مجاور متمایز می‌گردد، مانند منطقه خلیج فارس، دریای خزر، قاره اروپا و ... (۶)

تعلق ژئوپلیتیکی: عبارت است از مکمل‌های فضایی و جغرافیایی مفروض در ماورای مرزها که به لحاظ ساختاری از تجانس برخوردار بوده و به لحاظ کارکردی، تامین‌کننده نیازها و کاستی‌های یک کشور محسوب می‌گردد. (۳) مسیر تامین واردات، بندرگاه‌ها، مسیرهای انتقال صادرات (انرژی، کالا، و ...)، مراکز فروش خدمات و کالا (بورس نفت و ...)، مراکز تامین واردات (غلات، داروها، اسلحه و ...) (۷)

همسایه‌های ایران

در همسایگی ایران ۱۸ کشور هستند که بعضی از آنها مناطق ژئوپلیتیکی نیز هستند. هر یک از این کشورها می‌توانند بخشی از نیاز سایر کشورهای منطقه را تامین نمایند که در ادامه به چند نمونه اشاره می‌شود. سه کشور پاکستان، قزاقستان و ازبکستان انتخاب شده و برخی از توانایی‌های آنها که ارتباط با نیازهای ایران است بیان شده است.

پاکستان

پاکستان اولین کشور جمهوری اسلامی است که در جنوب غربی آسیا قرار گرفته است و طبق آمار سال ۱۳۸۷ (۲۰۰۸) کشور پاکستان با جمعیتی در حدود ۱۷۲ میلیون تن، ششمین کشور پر جمعیت دنیا به شمار می‌رود. طبق آمار ارائه شده در سال ۲۰۰۰، میزان اشتغال در بخش‌های کشاورزی ۴۴٪، خدمات ۳۰٪ و صنعت ۲۶٪ بوده است لذا در حدود نیمی از نیروی کار این کشور به زراعت اشتغال دارد.

پاکستان سومین تولیدکننده برنج بعد از اندونزی و بنگلادش در بین کشورهای اسلامی است و در زمینه تولید پنبه، جو و گندم جزء ۱۰ تولیدکننده عمده جهانی به شمار می‌رود. در نیشکر رتبه ششم و در تولید دانه‌های روغنی، مرکبات جزء ده تولیدکننده اول جهانی است. منبع اصلی درآمد ارز خارجی، پنبه است. عمده صنایع تولیدی بر محصولات غذایی، نساجی و کالاهای مصرفی متمرکز است. بیکاری و کم‌کاری از جمله مشکلات عمده این کشور است و اقتصاد آن به کمک‌های خارجی و پول فرستاده شده از طرف پاکستانی‌های شاغل در خارج بسیار وابسته است.

مهمترین اقلام صادراتی این کشور گندم، پنبه، برنج، انواع لباس، الیاف مصنوعی و مهمترین شرکای تجاری آن، ژاپن، آمریکا، عربستان، انگلیس، آلمان، کویت، فرانسه و مالزی هستند. (۹)

قزاقستان

قزاقستان نهمین کشور جهان از نظر وسعت است. قزاقستان به لحاظ صنعتی رتبه اول را در کشورهای آسیای مرکزی داراست. به لحاظ منابع معدنی این کشور یکی از کشورهای غنی جهان است. معادن با ظرفیت‌های عظیم همچون، مس (رتبه چهارم جهانی)، نقره، روی، سرب، منگنز (رتبه سوم جهانی)، اورانیوم (رتبه دوم جهانی)، زغال سنگ، طلا، سنگ آهن (رتبه دهم جهانی)، تنگستن، نیکل، کبالت، نفت و گاز طبیعی.

این کشور پنجمین صادرکننده غله در جهان است و عمده تولیدات کشاورزی آن غلات و به‌خصوص گندم است. بطوریکه دولت قزاقستان طرح ساخت سیلو در بندرانزلی به منظور "سوآپ" گندم به منطقه را مطرح کرده است. پنبه، میوه، برنج و

گوشت از سایر تولیدات عمده بخش کشاورزی این کشور است. بخش کشاورزی این کشور ۱۰٪ از تولید ناخالص ملی و بیش از ۲۰٪ از نیروی کار را به خود اختصاص داده است.

شرکای عمده تجاری قزاقستان کشورهای چین، آلمان، روسیه، فرانسه، ایتالیا و ایران هستند. سهم واردات ایران از صادرات ۶۶ میلیارد دلاری قزاقستان، فقط ۱۱۸ میلیون دلار (۱۳۸۹) بوده است. (۱۰)

ازبکستان

جمهوری ازبکستان یکی از کشورهای آسیای مرکزی است که در سال ۱۹۹۱ پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی استقلال خود را به دست آورد. این کشور بزرگترین تولیدکننده پنبه در جهان، یکی از بزرگترین تولیدکننده پنبه خشک ابریشم، تولیدکننده الیاف پنبه، نخ پنبه خام، میوه و سبزیجات محسوب می شود.

این کشور منابع قابل ملاحظه‌ای از فلزات گرانبها و کمیاب، رنگین و دیرگداز همانند طلا، نقره، مس، مولیبدن، سرب، روی، تنگستن و لیتیم را در اختیار دارد. از لحاظ ذخایر مس مقام یازدهم جهانی و بزرگترین تولیدکننده جهانی طلا می باشد. صنایع غذایی، ماشین آلات ساختمانی، متالورژی و شیمیایی ازبکستان جزو مهمترین شاخه های صنعتی این کشور هستند.

محصولات صادراتی این کشور شامل پنبه، طلا، انرژی، کودهای معدنی، فلزات آهنی و غیرآهنی، منسوجات، محصولات غذایی، ماشین آلات و خودرو است که به کشورهای روسیه، لهستان، چین، ترکیه، قزاقستان، اوکراین و بنگلادش صادر می شود. محصولات وارداتی این کشور شامل ماشین آلات و تجهیزات، مواد غذایی، مواد شیمیایی و فلزات آهنی و غیرآهنی است که از کشورهای روسیه، کره جنوبی، چین، قزاقستان، آلمان، اوکراین و ترکیه وارد می شود. (۱۱)

تعاملات اقتصادی ایران با کشورهای همسایه (به غیر از کشورهای حاشیه خلیج فارس)

در یک نگاه کلی به میزان واردات غیر نفتی به عنوان ابزار مهم دستیابی به بخشی از اهداف سیاسی، اقتصادی و امنیتی از کشورهای پاکستان، افغانستان، قزاقستان، ازبکستان، ترکمنستان، تاجیکستان، قرقیزستان، ارمنستان، آذربایجان، روسیه، ترکیه و عراق درمی‌یابیم که میزان تعاملات نمی‌تواند انگیزه‌ای برای دوطرف مبنی بر گسترش ویژه روابط ایجاد نماید. کل واردات غیر نفتی ایران در ۱۰ ماه اول سال ۸۹ در حدود ۵۳ میلیارد دلار بوده است که از این مبلغ فقط ۲/۹ میلیارد دلار از ۱۲ کشور یادشده بوده است. اگر بدانیم که از مبلغ ۲/۹ میلیارد دلار نیز ۱/۸ میلیارد دلار سهم ترکیه بوده است متوجه می‌شویم که تعامل تجاری ایران با ۱۱ کشور فوق، فقط ۱/۱ میلیارد دلار بوده است. (سایت گمرک) در مقایسه با تجارت در ۵۰ میلیارد دلاری ترکیه - روسیه و یا چین قزاقستان که قرار است به ۴۰ میلیارد دلار در سال برسد رقم بی‌مقداری است. این اعداد و ارقام نشان عدم توجه به روابط راهبردی جمهوری اسلامی ایران با بسیاری از کشورهای فوق و بی‌برنامگی و آشفتگی در تجارت خارجی کشور است. برای آگاهی بیشتر به چگونگی روابط تجاری خارجی و کشورهای تامین‌کننده نیازهای مهم کشور به آمارهایی که در ادامه می‌یابد متمسک می‌شویم.

برنج

برنج در ده ماه اول سال ۸۹ از بیش از دوازده کشور مختلف و به ارزش ۷۵۲،۶۳۷،۹۶۸ دلار وارد کشور شده است. اسامی این کشورها عبارتند از: تایلند، نیکاراگوئه، اتریش، آمریکا، ایتالیا، سرزمین انگلیسی اقیانوس هند، پاکستان، هند، ترکیه، عمان، بحرین، امارات و منطقه آزاد چابهار

همانطور که مشاهده می‌شود علیرغم اینکه پاکستان یکی از مهمترین کشورهای تولیدکننده برنج در منطقه است اما حجم تجارت ایران با پاکستان تنها بالغ بر ۲۴۱،۱۹۰،۶۳۹ دلار بوده است که ۳۲٪ از کل برنج وارداتی را تشکیل می‌دهد. البته بر اساس آمار کارشناسی نشده گمرک، واردات برنج از پاکستان در ده ماه اول سال ۱۳۹۰، به نصف تقلیل یافته و بعد از هند و امارات، به رتبه سوم تنزل یافته است.

گندم

رقم واردات برنج کشور در ده ماه اول سال ۸۹، بالغ بر ۱۹۱،۹۲۵،۱۷۲ دلار بوده و از "۱۳ کشور" مکزیک، سوئیس، اتریش، آمریکا، انگلیس، هلند، روسیه، آذربایجان، ازبکستان، قزاقستان، ترکمنستان، لبنان، امارات و منطقه آزاد انزلی وارد شده است. در این میان واردات ایران از کشورهای قزاقستان و روسیه به عنوان کشورهای تولیدکننده عمده غلات جهان به ترتیب ۲۹،۰۷۱،۵۴۹ دلار و ۲۳،۷۲۳،۳۰۵ دلار بوده است. به عبارتی سهم قزاقستان ۱۵٪ و سهم روسیه ۱۲٪ از کل واردات گندم ایران را تشکیل داده است. این در حالی است که واردات ایران از کشورهای اروپایی که تولیدکننده نیستند، با هزینه‌ای به مراتب گران‌تر از کشورهای تولیدکننده تامین شده است.

جو

جو وارداتی کشور در ده ماه اول سال ۸۹، از ۶ کشور سوئیس، قزاقستان، هلند، انگلیس، روسیه و امارات، رقمی بالغ بر ۵۹،۱۹۰،۲۹۰ دلار بوده است. ۳۰٪ از کل این تجارت از قزاقستان با رقم ۱۸،۰۳۴،۶۴۵ دلار و ۲۴/۴٪ از روسیه با رقم ۲،۵۱۴،۷۱۷ دلار بوده است. نکته قابل تامل واردات ۳۹٪ جو از "انگلیس" است.

انواع گوشت

انواع گوشت وارداتی کشور در ده ماه اول سال ۸۹، از ۵۲ کشور نامبرده زیر با مبلغی در حدود ۱،۵۷۴،۶۵۷،۸۱۸ دلار بوده است. از کل این مبلغ کمتر از ۱٪ سهم قرقیزستان (۶،۸۱۲،۹۷۵ دلار معادل ۰/۴۳٪) و قزاقستان (۲،۴۳۴،۶۵۸ دلار معادل ۰/۱۵٪) بوده است. ۵۰ کشور دیگر عبارتند از: مغولستان، بلاروس، برزیل، استرالیا، آلمان، هلند، لهستان، پاراگوئه، مالزی، ژاپن، سوئد، پرتغال، آمریکا - ساموآ، اروگوئه، ایرلند، امارات، ترکیه، بلژیک، قرقیزستان، کره، سوریه، کوبا، انگلستان، فرانسه، اتریش، بلاروس، چین، اسلواکی، قزاقستان، لهستان، زیمباوه، بلغارستان، مجارستان، هند، نیوزلند، ویتنام، اندونزی، عربستان، کویت، عراق، لبنان، ارمنستان، افغانستان، آذربایجان، هنگ کنگ، کانادا، پاکستان، گرجستان، اسپانیا، تایلند، ایتالیا و تایوان.

(۱۲)

با تاملی به آمارهای فوق به نتایج زیر می‌رسیم:

- نگاه راهبردی در منابع تامین نیازهای کشور ضعیف بوده است،
- وزن ژئوپلیتیکی کشور از ناحیه تجارت خارجی افزایش نیافته است،
- بسیاری از واردات کشور به علت اینکه از کشورهای "دلالت" تهیه شده، گران تمام شده است،
- در شرایط تحریم به علت پراکندگی زیاد منابع تامین نیازهای کشور، واردات برخی از این اقلام با مشکل مواجه شده است،
- کشورهای اروپایی را در برخورد خصمانه با جمهوری اسلامی ایران جسورتر کرده است،
- همسایه‌های ایران نقش فعالی برای ممانعت از سیاست‌های خصمانه تحریمی علیه کشور از خود نشان نداده‌اند،
- بعضی از همسایه‌ها را برای تعدی به منافع ملی و حتی امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران با همراهی کشورهای فرامنطقه‌ای گستاخ نموده است،

راهکار پیشنهادی خروج از وضعیت فعلی "داد و ستد" خارجی

ژئواکونومی و اجرای سیاست‌های طراحی‌شده آن همواره نیاز به جامع‌بینی، تصمیم‌گیری و وحدت رویه در انجام امور دارد. بنابراین برای "داد و ستد" با کشورهای همسایه و مناطق ژئوپلیتیکی پیرامونی لازم است که یک هماهنگ‌کننده که بر امور آن منطقه و یا کشور متمرکز است و کلیه داد و ستدها با هماهنگی آن صورت پذیرد، وجود داشته باشد. مدیر هر بخش الزامات داد و ستد با منطقه و یا کشور مربوطه را استخراج و اعلام می‌نماید. این فرد کم‌کم لابی و نفوذ پیدا کرده و بر امور مسلط می‌گردد. چنین فرآیندی یکی از روش‌های کشورهای پیشرو برای توسعه تجارت با سایر کشورهاست. به عنوان مثال در فرانسه، یک فرد، مدیر اجرایی و هماهنگ‌کننده برای تجارت با "کشورهای عربی" وجود دارد که کلیه هماهنگی‌ها، لابی‌ها و ... از طریق این فرد صورت می‌گیرد.

بدیهی است محتوای داد و ستدها در راستای سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و بر اساس هوشمندی در روابط استوار است به گونه‌ای که ضمن توسعه روابط تجاری با همسایه‌ها و مناطق هدف و "برد - برد" بودن روابط، حداقل وابستگی

نسبت به کلیه این مناطق ایجاد شود. اساساً هرگونه تعامل با کشورهای همسایه در چارچوب منافع ملی و امنیت ملی است لذا بر اساس عبارت دقیق "دادو ستد" و در چارچوب امنیت ملی کلیه تعاملات با همسایه‌ها در چارچوب طرح هوشمندانه شکل خواهد گرفت به طوری که وابستگی این کشورها به ایران، بیش از وابستگی ایران به آنها خواهد بود به عنوان مثال، اگر خرید عمده برنج مورد نیاز ایران از پاکستان باشد این کشور بخش، کشاورزی و نیروی انسانی قابل توجهی را برای تامین این نیاز فعال خواهد کرد؛ در مقابل، ایران متعهد به تامین گاز، تامین برق و امکان دسترسی پاکستان به کریدور اتصال دریای عمان به منطقه آسیای مرکزی (شکل ۱) باشد. کاملاً مشهود است که در این وضعیت، وابستگی پاکستان به ایران استراتژیک خواهد در حالی که ایران چنین وابستگی به پاکستان نخواهد داشت. به همین دلیل ایران می‌تواند بخشی از بازارهای دیگر پاکستان را نیز به دست آورد.

چنانچه به فرض محال، پاکستان به دلایلی بر داد و ستد خود با ایران چشم ببوشد هیچ خللی برای ایران پیش نخواهد آمد چراکه فروشندگان برنج در جهان زیادند و ایران می‌تواند نیاز خود را از آنها تامین نماید اما این پاکستان است که علاوه بر محرومیت از مزایایی که ایران در اختیارش قرار داده است، باید فکری به حال فروش برنج مازاد و نیروی بیکار شده خود که تنها بر اساس سفارش فوق‌العاده ایران فعال شده‌اند.

شکل ۱ - بخشی از کریدور مورد علاقه پاکستان و افغانستان

نتیجه گیری:

شرایط جهانی قرن بیست و یکم و همچنین تحریم‌های فعلی علیه کشور، اقتضا می‌کند که سیاست‌های قبلی در حوزه اقتصاد به منظور کشف دلایل عدم شکل‌گیری یک نظام اقتصادی متن‌مورد بازبینی قرار گیرد چراکه عبرت‌های آن می‌تواند زمینه‌ساز دستیابی به اقتصادی "تهدیدناپذیر و پویا" باشد. جمهوری اسلامی ایران برای دستیابی به آرمان‌های انقلاب اسلامی، باید بتواند در همه حوزه‌ها و به‌خصوص حوزه اقتصاد، نقش فعال (و نه منفعل) در منطقه و جهان ایفا نماید و در این میان، کشورهای همسایه که انگیزه و همچنین توان اعمال سلطه بر ایران را ندارند مهمترین گزینه‌ها برای توسعه حداکثری روابط در همه حوزه‌ها هستند. در حوزه اقتصادی، به واسطه تنوع شرایط اقلیمی و پتانسیل‌های گوناگون این کشورها، بسیاری از نیازهای ایران بر طرف خواهد شد و این درحالی است که امکاناتی که ایران می‌تواند متقابلاً در اختیار آنها قرار دهد وابستگی این کشورها را به ایران، بیش از پیش خواهد کرد. به عبارتی در این داد و ستد که برای همه طرف‌ها برد - برد است دست بالا با ایران خواهد بود، اگر استراتژی و برنامه ژئواکونومی ایران در راستای سیاست‌های کلی کشور و تحقق منافع ملی و امنیت ملی کشور باشد.

مراجع

۱. محمدرضا حافظ نیا، ۱۳۸۵، اصول مفاهیم ژئوپلیتیک، موسسه انتشارات آستان قدس رضوی
۲. عزت‌اله عزتی، ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، ۱۳۸۸، انتشارات سمت
۳. عزت‌اله عزتی، ژئوپلیتیک در قرن بیست و یکم، ۱۳۸۸، انتشارات سمت
۴. یداله فرجی، سیر اندیشه در قلمرو جغرافیای انسانی، ۱۳۶۶، انتشارات دانشگاه تهران
۵. عزت‌اله عزتی، جزوه درسی سال تحصیلی ۲-۱۳۹۱
۶. محمدرضا حافظ نیا، ۱۳۸۵، اصول مفاهیم ژئوپلیتیک، موسسه انتشارات آستان قدس رضوی
۷. محمدرضا حافظ نیا، ۱۳۸۵، اصول مفاهیم ژئوپلیتیک، موسسه انتشارات آستان قدس رضوی
۸. محمدرضا حافظ نیا، ۱۳۸۵، اصول مفاهیم ژئوپلیتیک، موسسه انتشارات آستان قدس رضوی

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

۹. غزاله نظیف‌کار، حسین نوروزی، ۱۳۸۲، برآورد استراتژیک پاکستان، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار
۱۰. بهزاد احمدی، فیروزه میررضوی، ۱۳۸۳، راهنمای منطقه خزر و کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران
۱۱. بهزاد احمدی، فیروزه میررضوی، ۱۳۸۳، راهنمای منطقه خزر و کشورهای آسیای مرکزی و قفقاز جنوبی، موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران
۱۲. سایت گمرک جمهوری اسلامی ایران <http://www.irica.gov.ir>

منافع ملی و بازتعریف راهبرد بلند مدت کشور در مورد تولید نفت خام

حامد نجفی جزه

فارغ التحصیل مهندسی نفت از دانشگاه صنعتی شریف و دانشجوی دکترا اقتصاد دانشگاه علامه طباطبایی،

najafi.sharif84@gmail.com

چکیده

در این مقاله ابتدا افزایش از محث اقتصاد بدون نفت صورت گرفته و سپس بر مساله تولید بهینه بر اساس منافع ملی تمرکز می گردد، این مساله از دو حوزه اقتصادی و سیاسی-امنیتی مورد بررسی قرار می گیرد. در بررسی حوزه اقتصاد دو رکن قیمت و هزینه مبنای سنجش دقیق منافع اقتصادی است. در حوزه قیمتی، تغییرات قیمت نفت و طلا طی سالهای ۱۹۷۰-۲۰۱۲ تحلیل شده و تحلیل داده ها نشان می دهد افزایش ارزش نفت بیشتر از افزایش ارزش طلا بوده و بنابراین صادرات بیشتر نفت بر اساس تحلیل صورت گرفته مبتنی بر منافع اقتصادی، معقول نیست. از بعد هزینه نیز بنابر دو اصل حداقل سازی هزینه استخراج و حداکثر سازی میزان استخراج در طی سالیان متمادی بر اساس بکارگیری روش های ازدیاد برداشت تحلیل هایی صورت گرفته و نشان داده می شود که افزایش و یا حفظ میزان تولید فعلی از این منظر توصیه نمی گردد. در حوزه سیاسی-امنیتی نیز ابتدا میزان ذخایر، تولید، صادرات و مقاصد صادراتی نفت ایران و کشش قیمتی نفت مورد تحلیل و بررسی قرار می گیرد تا توان بالقوه کشور در بهره برداری سیاسی-امنیتی مبتنی بر ابزار نفت بدست آید و در ادامه با توجه به حضور نفت در بودجه و وابستگی کشور به درآمدهای نفتی توان بالفعل کشور برآورد می گردد که روشن کننده میزان دقیق منافع سیاسی-امنیتی در قبال اتخاذ راهبرد حفظ و یا افزایش تولید نفت است. از جمع بندی حوزه های مختلف تعیین کننده منافع ملی، پیشنهاد می شود که در مورد اصل کلی افزایش تولید و صادرات نفت به عنوان یکی از سیاست های کلی نظام در بخش نفت و گاز بازنگری جدی صورت گیرد.

واژه های کلیدی: اقتصاد بدون نفت، تولید بهینه، منافع ملی، ازدیاد برداشت، نفت و طلا

تکمیل نهادهای مالی کشور: راهبرد پشتیبانی از اقتصاد مقاومتی

روح اله ابوجعفری

دانشجوی دکتری سیاست گذاری علم و فناوری دانشگاه تربیت مدرس، aboojafari@gmail.com

چکیده

تحقق اقتصاد مقاومتی نیازمند تاسیس نظام اقتصادی مبتنی بر موازین اسلامی سازگار با شرایط و اقتضات ایران اسلامی است. بر این اساس ابعاد نظام اقتصادی باید شناسایی شده و هر جزء آن با توجه به اهداف طراحی گردد تا مجموعه‌ای منسجم برای تحقق اقتصاد مقاومتی داشته باشیم. یکی از اجزای اصلی نظامهای اقتصادی که وظیفه مهمی برای رشد و تسهیل فعالیتهای اقتصادی ایفا می‌کند نظام مالی می‌باشد. در کشور ما نهادهای مالی به شکل کامل به وجود نیامده و در حوزه نهادها، بازارها، ابزارها و قوانین پولی و مالی در کشور دچار کاستی‌های جدی هستیم. به همین دلیل هر چه در بخش حقیقی اقتصاد به خصوص فعالیتهای دانش‌بنیان دستاوردهای مناسبی شکل گیرد بخش مالی برای آن مانع جدی محسوب خواهد شد.

بازار بورس و مشخصاً نهادهای پولی و بانکی کشور باید نسبت به آنچه که در سال‌های قبل بودند، تغییرات بسیاری بکنند تا ابزارهای مالی و پولی مورد نیاز برای حمایت از صنایع نوآور، ریسک‌پذیر و کارآفرین کشور فراهم شود. بدون یک بازار سرمایه متناسب با انقلاب اسلامی و شرایط مقاومتی آن، از سرمایه‌های ایرانی حمایت لازم نخواهد شد و سرمایه‌گذاری در بخشهای تولیدی کشور عمومیت پیدا نخواهد کرد. به همین دلیل در این مقاله در ابتدا سعی می‌کنیم به تبیین جایگاه نظام مالی در نظام اقتصادی بپردازیم و سپس اجزا و روابط نظام مالی به عنوان یک الگوی تحلیلی مورد بررسی قرار دهیم. با توجه به الگوی مورد نظر نظام مالی در ایران را مورد بررسی قرار داده و خلاهای نظام مالی شناسایی خواهد شد و در انتها برای تکمیل نهادهای مالی به عنوان یک راهبرد موثر در پشتیبانی از فعالیتهای بخش حقیقی در اقتصاد مقاومتی راهکارهایی ارائه خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: نظام مالی، اقتصاد مقاومتی، قوانین پولی و مالی، نظام اقتصادی، صندوقهای سرمایه‌گذاری

ریسک‌پذیر، نهادهای رتبه‌بندی

اقتصاد مقاومتی در حوزه پولی و بانکی

سید علی روحانی، محسن کریمی

دانشجوی دکتری علوم اقتصادی، دانشگاه تهران S.ali.rohani@gmail.com

دانشجوی دکتری اقتصاد، دانشگاه علامه طباطبائی mohsenkarimy@yahoo.com

چکیده

مقاله حاضر درصدد ارائه الگویی از نظام پولی در یک اقتصاد مقاومتی است. بدین منظور ابتدا به بیان چیستی و کارکردهای نظام پولی می‌پردازیم و بر این اساس هدف نظام پولی در بعد داخلی (رو به درون) و خارجی (رو به بیرون) را بیان می‌کنیم. سپس تعریفی از اقتصاد مقاومتی ارائه می‌شود تا مبنای طراحی نظام پولی مقاومتی قرار گیرد. در این بخش بیان می‌شود که ساختارها و نهادهای اقتصادی در یک اقتصاد مقاومتی به صورت **فعالانه و هشیارانه** طراحی می‌شوند، چرا که وجود دشمن فعال و هشیار پذیرفته شده و مورد توجه دائمی است.

در بعد داخلی، کلیه مسائل نظام پولی، ذیل دو عنوان مدیریت حجم پول و مدیریت جریان پول طبقه‌بندی می‌شود. طی این مقاله، اهداف سیاستگذار پولی در یک اقتصاد مقاومتی، در مدیریت حجم و جریان پول و همچنین ابزارها و سازوکارهای لازم برای تحقق این اهداف بیان خواهد شد. در این قسمت چگونگی جمع بین تورم پایین و باثبات، با رشد اقتصادی، بر اساس هدفگیری مقام پولی در دو حوزه مدیریت حجم و جریان پول مستدلاً بیان می‌شود. همچنین با تشریح اهداف ایجابی و سلبی در مدیریت جریان پول، «تأمین مالی تخصصی» و «مالیاتیهای تنظیمی» به عنوان ابزارها و روشهای دستیابی به این اهداف معرفی می‌گردد. ارائه جدولی از نظام تأمین مالی مطلوب پایان‌بخش این قسمت است.

در بعد خارجی نیز، پس از هدفگیری «اقتدار» به عنوان هدف نظام پولی در بعد خارجی، بیان می‌گردد که سازوکار مربوط به مبادلات پولی بین‌المللی از یک سو و روش تعیین نرخ ارز از سوی دیگر، می‌تواند ضامن ضربه‌ناپذیری نظام پولی در برابر حملات نظام سلطه باشد. بر این اساس، سازوکاری در جهت استقلال مبادلات پولی از ارز واسط خارجی ارائه می‌گردد. اجرا کردن این سازوکار در مبادلات

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

بین‌المللی می‌تواند کلیه تحریم‌های مالی و پولی اخیر را عملاً خنثی سازد. همچنین اتخاذ سیاست باثبات ارزی بر اساس تثبیت نرخ ارز حقیقی و برابری قدرت خرید، به عنوان سیاست پولی ضامن اقتدار اقتصاد ملی در تقابل با بازارهای بین‌المللی معرفی می‌گردد.

با توجه به اینکه متولی اصلی مدیریت نظام پولی، بانک مرکزی کشور است، توصیه‌های سیاستی ارائه شده در این مقاله معطوف به سیاستگذاری‌ها و نظام‌سازی‌های بانک مرکزی است.

واژه‌های کلیدی: اقتصادی مقاومتی، نظام پولی، تأمین مالی، ارز واسط، حجم پول، جریان پول

موانع نقش آفرینی مردم در پیشرفت اقتصادی

روح الله ایزدخواه

کارشناس ارشد شبکه تحلیلگران تکنولوژی ایران (ایتان)، izadkha.r@gmail.com

چکیده

مردم در مکاتب اقتصادی غربی جایگاهی جز مصرف کننده کالا و یا درخواست کننده خدمات رفاهی ندارند. در رویکرد متعارف اقتصاد یا جریان موسوم به اقتصاد ارتدوکس، رشد و پیشرفت اقتصادی صرفا با اراده دو عامل دولت و بنگاه رخ می دهد. در رویکرد اقتصاد پسامتعارف یا هترودکس، یک عامل سوم به نام نهاد نیز اضافه می شود؛ اما مردم همچنان مصرف کننده و تماشاچی پیشرفت هستند نه عامل آن. اما در رویکردی که بر مبنای اقتصاد اسلامی و در قالب گفتمان انقلاب اسلامی عینیت یافت، مردم به عنوان یک عامل اصلی پیش برنده فعالیت های اقتصادی ایفای نقش کردند. نمونه بارز این امر در تجربه جهادسازندگی شکل گرفت.

در این مقاله صرف نظر از مباحث تئوریک و مجادلات فلسفی، می خواهیم براساس تجارب نظری و عملی سه دهه انقلاب اسلامی، به آسیب شناسی نقش آفرینی مردم در اقتصاد بپردازیم. در این راستا بر مبنای تقسیم فعالیت های اقتصادی به چهار حوزه تولید، زیربنایی، خدمات و فناوری، موانع ایفای نقش مردم در پیشرفت اقتصادی را در چهار حوزه فوق بررسی کرده و به ارائه شواهد مثبت و منفی آن می پردازیم.

کلمات کلیدی: اقتصاد مقاومتی، سوداگری و دلالی، نقش مردم، جهاد سازندگی

جایگاه و نقش زمین و مسکن در اقتصاد مقاومتی

میثم دهقان بنادکی، محمدرضا شفیعیان

مرکز مطالعات تکنولوژی دانشگاه علم و صنعت ایران، dehghan.meisam@gmail.com

دانشکده مهندسی صنایع دانشگاه علم و صنعت ایران، mr.shafeeian@gmail.com

چکیده

بخش مسکن به عنوان یکی از چهار بخش اصلی اقتصاد می تواند نقش مفید و ارزنده‌ای را در اقتصاد مقاومتی ایفا کند. «کاهش آسیب‌پذیری داخلی» و «کاهش تهدیدات بین‌المللی» را می توان دو اصل اساسی اقتصاد مقاومتی دانست. سهم موثر بخش مسکن در اشتغال‌زایی، کنترل تورم و افزایش رشد اقتصادی از منظر اقتصاد داخلی به کاهش آسیب پذیری می انجامد. علاوه بر آن نقش مسکن در بر طرف کردن یکی از نیازهای اساسی مردم از منظر اجتماعی نیز می تواند رضایت مندی عموم جامعه را افزایش داده و ارتباط میان حاکمیت و مردم را تقویت نماید. این مقاله شاخص‌های اولویت‌دهی بخش‌های اصلی اقتصادی کشور را مورد بررسی قرار داده و سپس به تبیین ضرورت اولویت‌دهی به بخش مسکن به عنوان موتور محرک سایر بخش‌های اقتصادی از دو منظر اقتصاد خانوار و اقتصاد کلان می‌پردازد. همچنین تأثیر بخش مسکن بر «تورم عمومی»، «اشتغال» و «رشد اقتصادی» با استفاده از آمار و ارقام مورد بررسی قرار می گیرد. در نهایت سیاست‌های پیشنهادی به منظور ایجاد رونق غیر تورمی و پایدار در بخش مسکن و سیاست‌های اجرایی آن تشریح می‌شود.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مسکن، اقتصاد مقاومتی، تورم، اشتغال و رشد اقتصادی

توسعه گردشگری؛ راهبردی فعال در اقتصاد مقاومتی

شهاب طلایی شکری، صبا عبدیان

کارشناس گردشگری و دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت اجرایی، shahab_talaie@yahoo.com

دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت گردشگری (گرایش برنامه ریزی و توسعه) دانشگاه علامه طباطبایی (ره)

چکیده

جهانگردی پدیده‌ای است که از دیرباز در جوامع مختلف انسانی وجود داشته است اما با ورود به عصر مدرن به صورت یک صنعت سودده در حوزه‌های مختلف بالاصح اقتصادی درآمده و از این حیث مورد توجه بسیاری از کشورهای دنیا قرار گرفته است به طوری که ما هر ساله با رشد و توسعه این صنعت چند وجهی مواجه بوده‌ایم.

نگاهی اجمالی به توسعه این صنعت در دنیا ما را به این امر رهنمون می‌کند که چشم‌انداز کشورهای مختلف دنیا به توسعه گردشگری با اهداف مختلف سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و... کاملاً متفاوت بوده اما اکثر این کشورها توسعه ابعاد اقتصادی را در اولویت خود قرار داده‌اند، به همین دلیل جهانگردی به سرعت رشد یافته و در حال تبدیل شدن به بزرگترین صنعت دنیا است و می‌تواند منافع عظیم اقتصادی را به اقتصاد ملی کشورها وارد کند.

جمهوری اسلامی ایران به عنوان کشوری غنی در خصوص دارا بودن منابع توسعه گردشگری و به سبب فرهنگ، تمدن، ویژگی‌های آب و هوایی و ... می‌تواند به کشوری فعال در این صنعت تبدیل شده و با تمرکز بر رویکرد گردشگری اسلامی و تنظیم راهبرد ها و برنامه‌های منظم و منسجم وابستگی خود را به منابع نفتی کاهش داده و به سمت منابع درآمدی جایگزین بالاصح گردشگری حرکت کند و به عنوان یک منبع پایدار از آن بهره مند شود.

در این مقاله سعی شده است پتانسیل‌های جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با صنعت گردشگری با تاکید بر اهمیت ابعاد اقتصادی این صنعت در کشور و نقشی را که می‌تواند در توسعه اقتصادی و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی داشته باشد، بررسی شود.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، رشد اقتصادی، اشتغال، درآمد ارزی

بررسی نظام سلامت کشور از لحاظ انطباق آن با اصول نظام فساد گریز

مهدی رعنائی، عبدالعظیم ملایی، محمد جلال، داریوش ابوحمزه

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی، m.ranaei@irtechfund.ir

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت دانشگاه تهران، amollae@gmail.com

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه تهران، m_jalal_۱۳۶۲@yahoo.com

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه شریف، aboohamzeh@gmail.com

چکیده

این نوشته بر آن است تا بعضی قواعد مهم و اصلی در طراحی سیستم های کارا و فساد گریز اداری را نشان دهد؛ قواعدی که عدم رعایت آن در طراحی سیستم منجر به ایجاد فساد و عدم کارایی اداری می‌گردد؛ و بر عکس رعایت آن در طراحی سیستم های اداری، فساد را به طور سیستمی کاهش می دهد. در صورت به کارگیری این قواعد (که تفصیل آن در مقاله آمده است) در امر مبارزه با فساد، بسیاری از ناکارآمدی های نظامات اداری به صورت خود به خود رفع می گردد و نیاز به برخوردهای قضایی کاهش می یابد و کارایی نظامات اداری افزایش می یابد. در ادامه نیز نظام سلامت کشور در انطباق با بعضی از این اصول مورد بررسی قرار می گیرد و علت ناکارآمدی این نظام با این مغایرت ها تفسیر می گردد.

کلمات کلیدی: سیستم های فسادگریز، اصل تفکیک قوا، منافع فرد و سیستم، شفافیت، نظام سلامت

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

معرفی مراکز مطالعات اقتصادی پیچ

دانشگاه‌های صنعتی شریف و علم و صنعت ایران

آشنایی با مراکز مطالعات اقتصادی بسیج دانشجویی

مرکز مطالعات اقتصادی بسیج دانشجویی دانشگاه شریف در شهریور ماه سال ۱۳۸۹، با اهتمام گروهی از دانشجویان مومن و انقلابی کارشناسی ارشد و دکتری اقتصاد (مشاوران) و همکاری بسیج دانشجویی تأسیس شد. تا پیش از این تاریخ، گروه‌هایی به صورت غیر منسجم برای آشنا کردن دانشجویان کارشناسی با مباحث سیاستگذاری و اقتصاد وجود داشت که در ادامه با تأسیس مرکز به صورت منسجم و گسترده‌تر در سطح دانشگاه به فعالیت می‌پردازند.

همچنین در سال ۹۰، مرکز مطالعات اقتصادی دانشگاه علم و صنعت، با همت گروهی از دانشجویان این دانشگاه تأسیس شد.

در ادامه سعی می‌کنیم تا آشنایی مختصری با اهداف مراکز اقتصادی و گزارشی از فعالیت‌های آنها به ارائه کنیم.

تصویر کلی

این مراکز مجموعه‌ای از گروه‌های کارشناسی و کارشناسی ارشد است که با تعدادی از افراد فعال و صاحب نظر در حوزه‌های اقتصاد، سیاستگذاری علم و فناوری، سیاستگذاری انرژی و ...، مطالعات و فعالیت‌هایی را انجام می‌دهند. در سطوح پایین هدف، آشنا کردن افراد نخبه‌ی کشور با این مباحث و نهایتاً جذب آنها به این حوزه است و در سطوح بالاتر فعالیت گسترده در این حوزه‌ها هم موضوعیت پیدا می‌کند. بنا این است که مرکز با هدف و صبغه‌ی اسلامی کار کند.

چشم انداز

تربیت متخصص سیاستگذار

اصلی‌ترین چشم انداز این مراکز تربیت نیروهای متخصص برای عرصه‌های سیاستگذاری کشور است. سیاستگذاری که بتواند در حوزه‌ی تخصص خود سیاست‌های صحیحی را که منجر به پیشرفت بهینه‌ی نهضت اسلامی به سمت آرمان‌های خود می‌شود، تشخیص دهد و تدوین و اجرا کند. حوزه‌های سیاستگذاری‌ای که در حال حاضر مرکز به دنبال تربیت نیرو و حل معضلات آن است به ترتیب اولویت، اقتصاد، علم و فناوری و سیاستگذاری انرژی می‌باشند.

تولید علم

چشم انداز دیگر، تربیت افرادی است که بتوانند در حوزه‌های فعالیت مراکز تولید علم کنند. در این مقطع تلاش بر این است که توانمندی‌ها و بینش‌های لازم جهت تولید علم اسلامی و بومی به افراد داده شود. البته ما مسأله‌ی تولید علم را جدای از ورود به عرصه‌ی کاربرد نمی‌دانیم، یعنی فرایند تولید علم را یک فرایند رفت و برگشتی بین نظر و عمل می‌بینیم.

اهداف

گروه‌سازی

یکی از اصلی‌ترین اهداف مراکز، ایجاد گروه‌هایی همگرا و هم‌گفتمان است. اعتقاد ما این است که بازدهی کار گروهی بسیار بیشتر از کار فردی است و حتی گاهی اوقات فقط کار گروهی ممکن است. پس مراکز به دنبال این هستند که گروه‌هایی از افراد نخبه تشکیل شود و این افراد، به صورت گروهی برای کسب پیشنیازهای فعالیت آینده‌شان تلاش کنند و در ادامه هم به صورت گروهی وارد عرصه‌های سیاستگذاری کشور و تولید علم شوند. لازمی گروه شدن این است که افراد گروه اصول و مبانی مشترکی داشته باشند، ادبیات و زبان یکدیگر را بفهمند و بتوانند با هم کار کنند. چنانچه از ابتدا، افراد در تعامل و ارتباط فکری و کاری قرار بگیرند به مرور موارد ذکر شده در مورد آن‌ها محقق می‌شود و بازدهی فعالیت آن‌ها چندین برابر گروهی خواهد بود که از نقاط متفاوت و ناآشنا برای یک کار دور هم جمع شده‌اند. برای بهینه انجام شدن سیاست گذاری و تولید علم نیاز است که ما برای هر کدام گروهی داشته باشیم متشکل از آدم‌هایی که در دو حوزه وقت گذاشته‌اند و تخصص کسب کرده‌اند. مسأله‌ی ارتباط این گروه‌ها هم برای ما موضوعیت دارد که فواید و ضروریات آن مشخص است.

انگیزه‌دهی

با آشنا شدن و مرتبط شدن دانشجویان با افراد و گروه‌های پرنشاط و با انگیزه که در پی حل مشکلات کشورند و با نشان دادن موفقیت‌های این افراد و گروه‌ها به دانشجویان، در آن‌ها ایجاد انگیزه می‌شود و در آنها احساس خودباوری و جسارت اصلاح به وجود می‌آید. هیچ چیز مفیدتر و مثمرتر از دیدن گروهی با انگیزه و مؤثر و موفق در عرصه‌های اصلاحی کشور برای تحقق این هدف نیست.

آگاهی بخشی و دادن بینش به عموم

علاوه بر گروههای مطالعاتی، مراکز تلاش می‌کنند تا در حوزه‌ی فعالیت خود به عموم دانشجویان دانشگاه آگاهی و بینش بدهند. جنس این آگاهی‌ها نگاه‌های مضاف اسلامی است. یعنی افراد این بینش را پیدا می‌کنند که مثلاً نگاه اسلام به مسایل اقتصادی چگونه است یا اسلام چه سیاست‌های آموزشی‌ای را مطلوب می‌داند و غیره. همچنین اجزای محتوایی گروه‌های مرکز، مثل مباحث تمدن‌سازی یا معارف اسلامی می‌تواند در بالا بردن سطح آگاهی افراد بسیار مفید باشد. خروجی‌های گروه‌ها می‌تواند در تحقق این هدف مفید واقع شود.

فعالیت‌ها

در راستای تحقق اهداف فوق، مرکز مطالعات اقتصادی بسیج شریف در نیم سال جاری فعالیت‌هایی به شرح زیر انجام داده است:

گروه‌های مطالعاتی

کانون تولید ملی

کانون انرژی

حلقه‌های مطالعات اقتصادی

برگزاری سمینار و سخنرانی و کارگاه آموزشی

تهیه‌ی نشریه

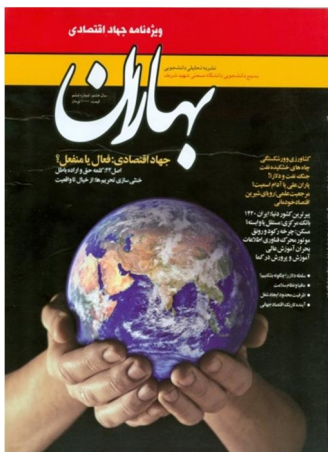
تحلیل و موضع‌گیری در رابطه با مسائل کشور

برگزاری بازدید و اردو

ویژه‌نامه‌ی تحلیلی دانشجویی جهاد اقتصادی

یکی از مهمترین فعالیت‌های مرکز مطالعات اقتصادی بسیج شریف در سال گذشته، تهیه‌ی ویژه‌نامه‌ی تحلیلی دانشجویی جهاد اقتصادی، با همکاری بسیج دانشجویی دانشگاه شریف و حمایت قرارگاه سازمان بسیج دانشجویی بود. با نامگذاری سال گذشته از سوی مقام معظم رهبری به نام سال جهاد اقتصادی، مرکز مطالعات اقتصادی تلاش خود را دوچندان کرد تا تحلیل‌های خود را از مسائل اقتصادی کشور، جمع‌آوری کرده و در قالب یک نشریه ارائه نماید. این نشریه در تیراژ ۱۰۰۰۰ نسخه منتشر شده و در دانشگاه‌های سراسر کشور توزیع شد. برخی از مهمترین سرفصل‌های این نشریه در زیر آمده است:

- ابعاد جهاد اقتصادی و اولویت‌ها مطالبه
- هدفگیری اصلاح نهادی و ساختاری
- اصل ۴۴: کلمه‌ی حقی که از آن اراده‌ی باطل شده است
- عدالت در نظام سلامت
- چرا ظرفیت ایجاد شغل در کشور محدود است
- استقلال بانک مرکزی، چرا و چگونه؟
- هزینه‌ی سنگین مسکن روی دوش خانوار
- چاه‌های نفتی که می‌خشکد
- الزامات مرجعیت علمی ایران چیست؟

ویژه‌نامه‌ی تحلیلی دانشجویی تولید ملی

در پی تجربه‌ی موفق مرکز مطالعات اقتصادی بسیج شریف در انتشار ویژه‌نامه‌ی جهاد اقتصادی، در سال جاری تصمیم گرفتیم ویژه‌نامه‌ای با عنوان تولید ملی منتشر نماییم. این ویژه‌نامه در پی نامگذاری سال جاری به نام تولید ملی منتشر شد و شامل پیشنهادات و راه‌کارهای مرکز مطالعات اقتصادی برای حمایت از کار و سرمایه‌ی ایرانی می‌باشد. برخی از مهمترین سرفصل‌های این ویژه‌نامه عبارتند از:

- برداشتهای غلط از نام سال نکنیم

- تولید ملی، هسته ی اصلی اقتصاد مقاومتی
- حمایت از سرمایه ی ایرانی
- سرمایه ها کجا می روند؟ بررسی بازارهای موازی تولید
- حذف ارز واسط از مبادلات تجاری کشور
- راهکارهای تامین مالی بخش صنعت
- صندوق پیشرفت و عمران
- بررسی شبکه بازرسی و نظارت مردمی «شبشم»
- چگونه اولویت رهبر را اولویت خود بدانیم
- تولید ملی در حوزه مخابرات و فناوری اطلاعات
- متولی تجهیزات پزشکی کیست؟
- بررسی وضعیت صنعت خودرو
- بخشهای ملی نشده صنایع نفت و گاز

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

گزارش تصویری

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

avanOnline.ir

PHOTO: Mohamad Hossin Velayati

avanOnline.ir

PHOTO: Mohamad Hossin Velayati

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

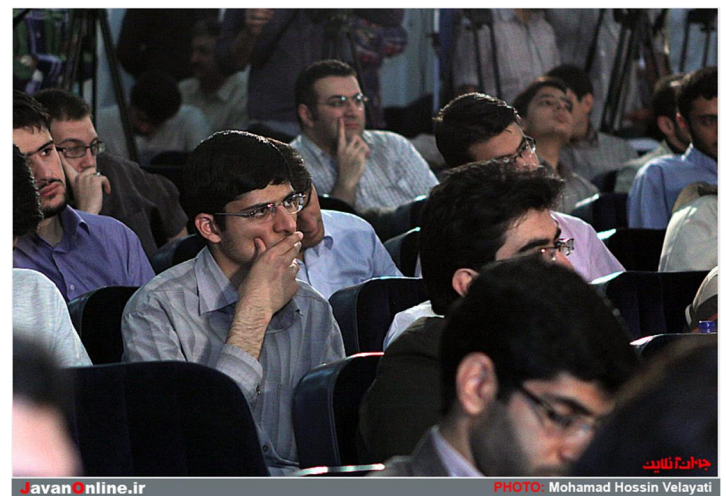

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

اولین همایش ملی اقتصاد مقاومتی

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

اولین همایش ملی
اقتصاد مقاومتی

